

วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

The Journal of Institute of Trainer Monk Development

ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2565

Vol.5 No.4 October-December 2022

ISSN: 2586-9841 (Print)

ISSN: 2773-983X (Online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม – ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา รวมถึงผู้สนใจ ได้เผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา ด้านการฝึกอบรม และผลงานทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตลอดจนบทวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่เสนอองค์ความรู้ใหม่ และสหวิทยาการด้านการศึกษา การพัฒนาการศึกษา หลักสูตรการเรียนการสอน การฝึกอบรมสำหรับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป
- 2) เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในเชิงวิชาการ

กระบวนการพิจารณาบทความ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ บทความที่จะได้รับการตอบรับเพื่อตีพิมพ์ในวารสารจะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้ บทความจากผู้นิพนธ์ภายในสถาบัน จะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะถูกพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่หน่วยงานที่ต่างกัน และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มข้นในการประเมินคุณภาพบทความก่อนออกตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะ ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมี

ความเห็นว่าการแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากรหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับแจ้งวารสารที่นำบทความลงตีพิมพ์ผลงานแล้ว พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร

ประเภทของบทความ: บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความทั่วไปและการวิจารณ์หนังสือ

บรรณาธิการ

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหามหาวินทร์ ปุริสสุตโต, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระปลัดสมชาย ปโยค, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดร.อุทัย สติมั่น มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

ดร.เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แพทย์หญิงกฤตชญา ฤทธิฤทัย วิทยาลัยวิทยาศาสตร์การแพทย์เจ้าฟ้าจุฬาภรณ
ราชวิทยาลัยจุฬาภรณ์

ผศ.วระเดช ภาวัตเวคิน มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ประสานงาน

ดร. แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เกษริน บุตรา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร: สถาบันพัฒนาพระวิทยากร
ศาลาสันติวัคคีย์บริเวณบรมบรรพต (ภูเขาทอง)
วัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
กรุงเทพมหานคร 10100

Email: monkde2563@gmail.com

online journal: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/index>

บทบรรณาธิการ

วารสารสถาบันพัฒนาพระวิทยากรฉบับนี้เป็นปีที่ 5 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2565 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 11 บทความและบทความวิชาการ จำนวน 10 บทความ รวมทั้งหมด 21 บทความ เนื้อหาบทความโดยรวมยังคงเกี่ยวข้องกับ การศึกษา การบริหาร การพัฒนา การออกแบบหลักสูตร หลักการทางศาสนาและแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาสังคมได้โดยรวม และแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

อรรถพงษ์ ผิวเหลือง และชุ่ม พิมพ์ศิริ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา” ได้ผลสรุปดังนี้ 1) ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิด RASEP Model มี 5 ขั้นตอน คือ (1) การค้นคว้า (2) การวิเคราะห์ (3) การสังเคราะห์ (4) การสรุปองค์ความรู้ และ (5) การนำเสนอ ส่งผลให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สามารถพัฒนาให้นักศึกษามีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 80.50 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่กำหนด 3) นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model ในระดับมาก

อัครเดช เกตุฉ่ำ และจิตยา สิทธิโสภาสกุล ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา” ได้เสนอผลการวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยันไว้ว่า โมเดลการวัดความวิตกกังวลในการสอบมีความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์เป็นอย่างดี และยืนยันได้ว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนนั้นมีผลการวัดที่มีความตรงเชิงโครงสร้างเป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพสูงในการวัด สามารถนำไปใช้ในการวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาได้เป็นอย่างดี ส่วนแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบนั้นมีคุณสมบัติไม่แปรเปลี่ยนแบบเคร่งครัด โดยความไม่แปรเปลี่ยนของแบบวัดจะเป็นตัวพิสูจน์ว่าเครื่องมือวัดมีคุณภาพ และมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนจำแนกตามเพศต่อไป

พระใบฎีกากฤษฎา กตปุญโญ และณัฏฐ์ ศรีดี เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข:

ศึกษากรณีชุมชนหนองจอก กรุงเทพมหานคร” พบทั้งความเหมือนและความต่างกัน คือ ทั้งการสวดมนต์และการละหมาดเป็นการสร้างความต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงกันระหว่างศาสนากับศาสนิก ส่วนนัยที่ต่างกัน คือการสวดมนต์ของชาวพุทธได้แปรเปลี่ยนเป็นความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์แทน ส่วนการละหมาดนั้นยังมีเป้าหมายเพื่อแสดงถึงความรักความศรัทธาต่อพระอัลลอฮ์ คุณค่าและอิทธิพลของการสวดมนต์และการละหมาด มีนัยที่แสดงถึงการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดและไม่ก้าวล่วงหน้าที่ของคนอื่น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาใช้หลักการแผ่เมตตา ส่วนศาสนาอิสลามกล่าวถึงการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ส่วนนัยที่ต่างกัน เป็นวิธีปฏิบัติที่อยู่ในกรอบของแต่ละศาสนานั้นเอง

อภิฤดี โทนา ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1” เสนอว่าทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ในทางที่ดีและเหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการบริหารงานและขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ก้าวทันกับเทคโนโลยี สามารถพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของครูในสังกัด ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพมากยิ่งขึ้น

ปัญญาธร ธนกรนุวัฒน์ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “ความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66)” ได้เสนอปัญหาของนักเรียนที่มีความเครียดสูงสุดใน 5 ลำดับ คือ ฉันกลัวแนวทางการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยของฉันผิดพลาด ฉันคิดว่าฉันจะไม่ได้คณะที่วางเป้าหมายไว้ ฉันปวดหลัง ฉันรู้สึกต้องแข่งขันหรือเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ ครอบครัวของฉันมีความเครียดในเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของฉัน และแนวทางในการแก้ปัญหา คือ ควรจัดให้มีกรมสุขภาพจิตหรือจัดให้มีการพบปะพูดคุยกับนักจิตวิทยาวันรุ่นเพื่อลดความเครียดที่เกิดขึ้น รวมถึงทางโรงเรียนสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการทำความเข้าใจกับผู้ปกครองเกี่ยวกับการดูแลนักเรียนและหาวิธีการลดความเครียดภายในครอบครัว ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นครู ผู้ปกครอง ควรหมั่นสังเกตพฤติกรรมและอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของนักเรียนในช่วงนี้

พุดพิงศ์ แก้วบุตร และตรัยภูมิินทร์ ตริตีศรีศวร ได้เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ.2560 (ปรับปรุง พ.ศ.2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่” ได้เสนอแนวทางการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกๆ ด้านและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนี้ 1) ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน 2) ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม 4) ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ

นักเรียน 5) ด้านการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และ 6) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน

เจตบดินทร์ บุญญรัตน์ และคณะ เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1” ได้สรุปแนวทางการดำเนินงานดังนี้ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษามีการสร้างความเข้าใจในการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลที่ตรงกัน 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน สถานศึกษาใช้การประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจและให้ความรู้ในการใช้เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน สถานศึกษาควรมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและส่งเสริมพัฒนานักเรียน 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน สถานศึกษามีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะ และ 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน สถานศึกษามีการประชุมวางแผนในการส่งต่อนักเรียน และแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการส่งต่อนักเรียน

พรรศิกา อุไรประเสริฐ และमितภาณี พุ่มกล่อม เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ” ได้นำเสนอแนวทางการจัดการดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นนโยบายวิสัยทัศน์ พันธกิจ และภารกิจของสถานศึกษา 2) ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรจัดทำหลักสูตรสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสถานศึกษา 3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรจัดกิจกรรมโดยใช้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน 4) ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรมีโครงการพัฒนาบุคลากร และ 5) ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ควรมีการปลูกฝังเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับผู้เรียน

พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง และคณะ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล” ทำให้พบจุดอ่อนและจุดแข็งดังนี้ จุดแข็ง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) องค์พระศาสดา คือ องค์พระพุทธเจ้าเพราะทรงเพียบพร้อมด้วยพุทธคุณ 9 (2) พระธรรม หรือคำสั่งสอนขององค์พระพุทธเจ้าถือเป็นสัจธรรม และ (3) พระสงฆ์และปุถุชนระดับพระอริยบุคคลที่เป็นสัมมาทิฐิ ที่ปฏิบัติดีเป็นไปตามแบบอย่างพระอริยเจ้า ส่วนจุดอ่อน เป็นเรื่องของพระสงฆ์ในส่วนที่ยังเป็นปุถุชน สำหรับผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกขององค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลพบว่าสภาพแวดล้อมทางด้านศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม ของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลมีโอกาสในการประกาศพระพุทธศาสนาสูงมากเพราะเบื้องต้น คือ ศาสดาดี หลักธรรมดี ส่วนอุปสรรคนั้นก็มีศาสนาพราหมณ์ศาสนาเชนและลัทธิของครูทั้ง 6

พระราชรัตนาลงกรณ์ และคณะ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “การออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย” โดยการบอกถึงประโยชน์ของการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่สามารถเข้าไปช่วยนำทางในการเข้าถึงพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีนั้นได้ง่ายขึ้น โดยหลักของการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีนั้นจะต้องมุ่งถึงความเรียบง่ายชัดเจนและระบุที่ตั้งของอาคารและศาสนสถานอื่นๆ ภายในได้อย่างชัดเจนโดยการใช้สัญลักษณ์แทนการระบุสิ่งของอาคารหรือพื้นที่เหล่านั้น ประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี ได้แก่ 1) ก่อให้เกิดความรู้ ที่ตั้งและพื้นที่ทั้งหมดของแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่ง 2) สามารถเข้าถึงแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งได้อย่างถูกต้อง 3) ทำให้เกิดแรงจูงใจในการศึกษาประวัติศาสตร์และความสำคัญของแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ของประชาชนรอบๆ พื้นที่นั้นๆ

พระวิฑูยา ขนชัยภูมิ และธนกฤต รชตะศิริกุล เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3” สรุปว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการทำงานร่วมกัน โดยมีครูประยุทธิ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการให้ผู้เรียนสร้างสาระการเรียนรู้และผลงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง การสร้างสภาพแวดล้อมที่มีบรรยากาศที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่สนใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการคิด การทำและการเรียนรู้ต่อไป จัดสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันเพื่อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างบรรยากาศที่มีความเป็นมิตร

วิชาญชัย บุญแสง เขียนบทความวิชาการเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา” เสนอว่า กระบวนการเสริมสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั้น สิ่งสำคัญที่สุดของการศึกษากระบวนการเสริมสร้างเยาวชน คือ เราต้องเริ่มจากครอบครัวก่อน ต่อมาคือโรงเรียน หน้าที่ของครูอาจารย์ควรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง ติดตามพฤติกรรมเยาวชน ไม่ให้ออกนอกทาง หรือมีพฤติกรรมไม่ถูกต้อง เป็นต้น ในส่วนของสถาบันทางศาสนา พระสงฆ์อาจมีการพบปะเยาวชนในกิจกรรมทางศาสนาได้

มัทนา วังถนอมศักดิ์, คณิศร เงินฉลาด, ธนภูมิ มากแก้ว และอดิวัฒน์ เรือนริน เขียนบทความวิชาการเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0” เสนอว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีคุณลักษณะในการขับเคลื่อนองค์กรไปในทิศทางที่สอดคล้องกับโลกยุคปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 3 ด้านได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ และ 3) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก นอกจากนี้หากผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม การมีจริยธรรมและตรวจสอบได้ และการมีบรรยากาศแห่งองค์การวัฒนธรรม จะสามารถนำครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้ทันต่อโลก

สิริกร สิงห์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “อิทธิพลคำสอนเรื่องอัปมาทธรรมที่มีต่อการเผชิญโรคโควิด-19” เสนอว่า หลักความไม่ประมาทเป็นหลักธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต และเมื่อต้องเผชิญหน้าไวรัสโควิด-19 ที่กำลังระบาดอย่างต่อเนื่องในช่วง 2-3 ปีนี้และจะยังคงอยู่ต่อไปอีกยาวนาน จึงทำให้คนต้องพร้อมเปลี่ยนพฤติกรรมควบคู่ไปกับป้องกันตัวเองตามคำแนะนำของสาธารณสุข เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันและจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอันเนื่องมาจากความจำเป็นในการดำเนินชีวิต จึงเป็นเหตุให้ทุกคนจะต้องไม่ประมาทและระมัดระวังตลอดเวลา สิ่งสำคัญที่สุดของหลักความไม่ประมาทก็คือ สติและวิริยะ

สกุณา เกตนาวิ, อลิษา ผาליชัย และมัทนา วังถนอมศักดิ์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “การบริหารจัดการศึกษารับภาวะความปกติใหม่” เสนอว่า การสร้างความปกติใหม่ตามข้อเสนอนี้สามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรมหาศาลเพียงอาศัยการปรับมุมมองของผู้กำหนดนโยบาย ปรับกระบวนการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ รวมถึง ถอดบทเรียนองค์ความรู้จากทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากแนวทางการจัดการศึกษาที่กล่าวมานี้ คือ “ความปกติเดิม” ที่เกิดขึ้นมาแล้วในระบบการศึกษาของหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงบางสถานศึกษาในประเทศไทยที่ปรับการเรียนรู้อุทิศวรราชที่ 21 มาก่อนหน้านี้ และน่าจะยังคงสอดคล้องกับโลกในอนาคต

ภัสสรา มณฑนาธรรม เขียนบทความวิชาการเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังฆพหุวัฒนธรรมด้วยหลักนาถรณธรรม 10” เสนอว่า ในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น เป็นการมุ่งเน้นไปที่ 2 ส่วนด้วยหลักนาถรณธรรม คือ 1. การมีความสุขสบายทางด้านร่างกาย จิตใจ ผ่านหลักการเรื่องพาหุสัจจะคือ ศึกษาเล่าเรียนมาก มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง ธรรมกามาตาคือเป็นผู้ใคร่รู้ธรรม วิริยารัมภะ ต้องมีความขยันหมั่นเพียร คือเพียรละความชั่ว สันตุญฐิตา ต้องรักสันโดษ คือพอใจในสิ่งที่มีที่หามาได้ด้วยตนเอง สติ ต้องมีสติ จำคำที่พูดไว้ได้ ระลึกได้ คือความรอบคอบ การรู้จักยับยั้งจิตใจ และต้องมีปัญญา รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง 2. การมีสังคมปลอดภัย มีชีวิตที่ดีก็เพียงพอแล้ว ด้วยหลักศีล ต้องมีความสำรวมกาย วาจา ไม่ประพฤติล่วงละเมิด กัลป์ยามมิตตตา ต้องมีกัลยาณมิตร คบคนดี มีครูอาจารย์หรือผู้แนะนำพร่ำสอนดี โสวจิตสตา ต้องเป็นผู้ว่าง่ายรับฟังเหตุผล และกิงกรณียะสุ ทักขตา ต้องเป็นผู้เอาใจใส่ช่วยกิจของเพื่อนร่วมหมู่คณะ

พระครููปกิตปรีติโสภณ, พระครูอุทัยสุตกิจ และพระครูอุทิตปรีติสุนทร เขียนบทความวิชาการเรื่อง “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0” สรุปว่า การพัฒนาสังคมไทยที่จะก้าวไปสู่การเป็น “ประเทศไทย 4.0” เพื่อพัฒนาประเทศให้มีความศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่การแข่งขันกับนานาชาติ หรือการที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในเวทีโลก จึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ อย่างน้อยก็จะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่ โดยหันมาเน้นในการสร้างวัฒนธรรมทางด้านจิตใจไม่ใช่ส่งทางด้านวัตถุจนมากเกินไป โดยเฝ้าหาความรู้และรู้สิ่ง

ที่ยาก ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ด้วยการศึกษาหรือพัฒนาคน พัฒนาตน พัฒนางานตามหลักพระพุทธศาสนา ให้มีคุณภาพและศักยภาพนั่นเอง

บุรินทร์วรวิทย์ พ่วนอ้อย, อนุชิต บุรณพันธ์ และมัทนา วังถนอมศักดิ์ ได้เสนอเรื่อง “แรงจูงใจการทำงานในยุคปรกติใหม่” มีตอนหนึ่งว่า หากผู้บริหารหรือผู้นำมีการสร้างเจตคติที่ดีในการทำงาน มีระบบแผนงานที่ทันสมัย มีมาตรฐานและระบบการปฏิบัติงานโดยใช้เทคโนโลยีและข้อมูลสารสนเทศ มาเป็นส่วนหนึ่งในการอำนวยความสะดวกในการทำงานหรือแก้ไขปัญหา รวมถึงการมีสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่ดีหรือมีอิสระในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพได้ในสถานที่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่สำนักงาน มีกระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันของสมาชิกในองค์กร เป็นส่วนหนึ่งที่จริงจังและเป็นพลังขับเคลื่อนองค์กรให้ประสบผลสำเร็จได้

วรัญญา ยินดี, อัญชิษฐา เชียงนิยม และมัทนา วังถนอมศักดิ์ เสนอบทความวิชาการเรื่อง “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนิวนอร์มัล” เสนอว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนี้ 1. ดำเนินการด้านหลักสูตรปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ 2. ปรับเปลี่ยนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน เนื่องจากความแตกต่างของนักเรียนโดยการใช้เครื่องมือในการวัดหลายๆ อย่างที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน 3. มีการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานร่วมกับการใช้เทคโนโลยี 4. มีการจัดแหล่งทรัพยากรในโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ใช้ประโยชน์ได้จริงและเกิดประสิทธิภาพ 5. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 6. การเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ได้เสนอความคิดเห็นและแก้ปัญหา ร่วมกัน

รัตนกร สัตตอริยทรัพย์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “วิเคราะห์เพศบัณฑิตในฐานะเพศที่สามในพระพุทธศาสนา” เสนอว่า ลัทธิเพศ ในคำอธิบายทางพุทธศาสนาก็ไม่ได้หมายถึงกะเทยในความหมายทำนองที่เข้าใจด้วยเช่นกัน ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 1 มีพุทธบัญญัติขับไล่อนุปสัมบันที่เป็นคนที่เป็น เถยยสังวาสกะ ออกไปดังที่กล่าวไปข้างต้น ซึ่งคำดังกล่าวภาษาไทยแปลว่า ลัทธิเพศ แต่คำอธิบายในพระวินัยไม่ได้หมายถึงลัทธิเพศที่ตรงกับความหมายภาษาไทยที่เราเข้าใจกันว่าหมายถึง กะเทย ผู้ที่เป็นผู้ชายแต่งตัวเป็นหญิง แต่ความหมายของเถยยสังวาสกะหมายถึง ลัทธิเพศ ที่หมายถึงผู้ที่ปลอมเป็นพระภิกษุ ไม่ได้ผ่านการอุปสมบท แต่บวชเอง แล้วอ้างว่าเป็นพระภิกษุ กล่าวง่ายๆ คือผู้แต่งกายเลียนแบบพระสงฆ์ในกฎหมายอาญา ลัทธิเพศที่หมายถึงคนลักสังวาส คือเป็นเณรหรือพระสงฆ์ที่อ้างพรรษาว่าได้บวชมานานกว่าความจริง เพื่อยินดีกับเกียรติยศและความเคารพนับถือ

อารียา กัลยาสิทธิย์, ณัฐธิดา สุวรรณนัจศิริ, ดวงใจ นามลังกา และมัทนา วังถนอมศักดิ์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “ผู้บริหารสถานศึกษากับการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีใหม่” ตอนหนึ่งเสนอว่า การพัฒนาผู้สอนควรมีการส่งเสริมให้ ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ มีความรู้และทักษะการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถคิด วิเคราะห์ และสร้างสรรค์นวัตกรรมได้

รวมถึงมีทักษะภาษาอังกฤษและการใช้เทคโนโลยี การรักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรใส่ใจกับสุขภาพกายและจิตใจของผู้สอน และบุคลากรของสถานศึกษา และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

พระมหาวิญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	iii
บทความวิจัย	
การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา อรรถพงษ์ ผิวเหลือง และชุม พิมพ์ศิริ	1-10
การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา อัศรเดช เกตุฉ่ำ และติตยา สิทธิโสภาสกุล	11-23
การศึกษาเปรียบเทียบการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข: ศึกษากรณีชุมชนหนองจอก กรุงเทพมหานคร พระใบฎีกากฤษฏา กตปุญโญ และณัฏฐ์ ศรีดี	24-40
ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 อภิฤดี โทนา	41-50
ความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66) ปัญญกรณ์ ธนกรนุวัฒน์	52-59
การบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ.2560 (ปรับปรุง พ.ศ.2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่พิเศษ พงศ์ แก้วบุตร และตรัยภูมิรินทร์ ตรีศิริศวร	60-74
แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 เจตบดีดิษฐ์ บุญญรัตน์, สาโรจน์ เผ่าวงศ์ และนิพนธ์ วรรณเวช	75-86
แนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ทรรศิกา อุไรประเสริฐ และมิตภาณี พุ่มกล่อม	87-101
วิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระมหาสุภวัฒน์ บุญทอง, ประพันธ์ ศุภสร และทรงวิทย์ แก้วศรี	102-119
การออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย พระราชรัตนาลงกรณ์, อธิเทพ ผาหา, ณัฏฐ์ ศรีดี, กฤต ศรียะอาจ, ไกรวุฒิ ชูวิสัย	120-131

xii | วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2565)

และชัยณรงค์ กลิ่นน้อย

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 132-146
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

พระวิทยา ขนชัยภูมิ และธนภุต รัชตะศิริกุล

บทความวิชาการ

กระบวนการเสริมสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 147-158

วิชาญชัย บุญแสง

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 159-170

มัทนา วังถนอมศักดิ์, คณิศร เงินฉลาด, ชนภูมิ มากแก้ว และอดิวัฒน์ เรือนริน

อิทธิพลคำสอนเรื่องอุปมาธรรมที่มีต่อการเผชิญโรคโควิด-19 171-183

สิริกร สิงห์

การบริหารจัดการศึกษารับภาวะความปกติใหม่ 184-197

สกุณา เกตนาวี, อลิษา ผาติชัย และมัทนา วังถนอมศักดิ์

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังพัทวัฒนธรรมด้วยหลักนาถนธรรม 10 198-210

ภัสสร่า มณฑนาธรรม

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 211-226

พระครูอุภิตปริยัติโสภณ, พระครูอุทัยสุตกิจ และพระครูอุทิตปริยัติสุนทร

แรงจูงใจการทำงานในยุคปกติใหม่ 227-244

บุรินทร์วรวิทย์ พ่วนอุ้ย, อนุชิต บุรณพันธ์ และมัทนา วังถนอมศักดิ์

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนิวนอร์มัล 245-259

วรัญญา ยินดี, อัญชิษฐา เขียงนิยม และมัทนา วังถนอมศักดิ์

วิเคราะห์เพศบัณฑิตเพื่อกำหนดฐานะเพศที่สามในพระพุทธศาสนา 260-278

รัตนกร สัตตอริยทรัพย์

ผู้บริหารสถานศึกษากับการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีใหม่ 279-291

อารียา กัลยาสิทธิ, ญัฐธิดา สุวรรณนังศิริ, ดวงใจ นามลังกา และมัทนา วังถนอมศักดิ์

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและ
วรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model
สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
The Development of Academic Achievement under History of
Thai Literature and Masterpieces (ED1020) Using Learning
Activities Based on Rasep Model for The Second Year Students
in Teaching Thai Language Program in Mahamakut Buddhist
University Lanna Campus

¹อรรถพงษ์ ผิวเหลือง

Atthaphong Phiwhleung

²ชุ่ม พิมพ์ศิริ

Chum Phimkhir

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

¹Corresponding Author, Email: yanamath60@gmail.com

Received November 11, 2022; Revised December 11, 2022; Accepted: December 24, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย 2) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จำนวน 54 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำแนกตามลักษณะของการใช้ 3 ประเภท 1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการสะท้อนผลการ

ปฏิบัติ และ 3) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิด RASEP Model มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การค้นคว้า (Research) ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นที่ 3 การสังเคราะห์ (Synthesis) ขั้นที่ 4 การสรุปองค์ความรู้ (Explicit Knowledge) ขั้นที่ 5 การนำเสนอ (Presentation) ผลของการจัดกิจกรรมพบว่า สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและเอื้อบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เหมาะสมจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สามารถพัฒนาให้นักศึกษามีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 80.50 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่กำหนด 3) นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model ในระดับมาก

คำสำคัญ: ประวัติวรรณคดี; วรรณคดีไทย; การจัดการเรียนรู้; RASEP MODEL

Abstract

The objectives of this research were to 1) develop learning activities in the ED1020 course: History of Thai Literature and Literature. 2) To develop academic achievement in the ED1020 History of Literature and Literature course in Thailand. 3) To study the opinions of second-year students in the Thai language teaching program. The research model was action research with 3 operational cycles. Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, 54 people. Research instruments. Classified by nature of use in 3 types 1) The tools used in the practice. 2) The results of learning activities in each activity plan. and 3) a tool that Used to assess the effectiveness of learning management. The statistics used in the data analysis were mean, percentage, standard deviation.

The results of the research can be summarized as follows: 1) The results of the development of learning activities. By organizing learning activities based on the concept of RASEP Model, there are 5 steps: Step 1 Research, Step 2 Analysis, Step 3 Synthesis, Step 4, Explicit Knowledge. Knowledge) Step 5 Presentation (Presentation) The results of the activities found that able to meet the needs of learners, suitable for the target group and contributing to an appropriate learning atmosphere, organized systematic activities As a result, the students' achievement results passed the specified criteria. 2) The academic achievement of the second-year students. The

learning activities through the RASEP Model can be developed for students to have average achievement scores of 80.50 percent, which is higher than the specified criteria; 3) second year students. There were opinions on the learning activities of the RASEP Model at a high level.

Keywords: Literature history; Thai literature; learning management; RASEP Model

บทนำ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการเตรียมคนไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง พลิกผัน และคาดไม่ถึง ดังนั้น คนรุ่นใหม่จะต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และปรับตัว (วิจารณ์ พานิช, 2555) อีกอย่างหนึ่ง ผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาทำให้เกิดการความเปลี่ยนแปลงจากผู้เรียนเป็นเพียงผู้รับ (Passive Learning) เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Active Learning) ดังนั้น ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) จึงเป็นทักษะแห่งอนาคต สำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วยการเรียนรู้การอ่าน การเขียน การคำนวณ การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การร่วมมือ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะชีวิตและอาชีพ ซึ่งได้แก่ ทักษะ 3R8C คือ Reading ทักษะอ่านออกเสียง (W)riting เขียนได้เขียนเป็น (A)rithmetics คณิตเลขเป็น และ 8C คือ Critical thing and problem solving ทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณและสามารถการแก้ปัญหา Creativity and innovation ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรม Cross-cultural understanding ทักษะความเข้าใจในความแตกต่างและกระบวนการคิดของแต่ละวัฒนธรรม Collaboration information and media literacy ทักษะในการสื่อสารข้อมูลและการรู้เท่าทันสื่อ Computing and IT literacy ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ Career and learning skills ทักษะอาชีพและความสามารถในการเรียนรู้ และ Compassion ความมีเมตตา กรุณา มีคุณธรรม รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รวมไปถึงการมีระเบียบวินัย

ทั้งนี้เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำรายวิชาประวัติศาสตร์และวรรณคดีเอกของไทย ซึ่งเป็นรายวิชาบังคับเรียนในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย เพื่อนำนวัตกรรมมาจัดการเรียนรู้ วรรณคดีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีคุณค่าด้านอารมณ์ และก่อให้เกิดสุนทรียภาพภายในจิตใจ ซึ่งบทประพันธ์ล้วนผ่านการคัดสรรถ้อยคำ สำนวนภาษาเพื่อถ่ายทอดอารมณ์สะท้อนใจ อันได้แก่ ความรัก ความโกรธ ความสนุกสนาน ความโศกเศร้า ฯลฯ ไปยังผู้อ่านเพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ความรู้สึกเช่นเดียวกับอารมณ์ที่ผู้ประพันธ์ได้รับ ทั้งนี้ วรรณคดียังส่งผลให้ผู้อ่านมีความละเอียดอ่อนและสัมผัสความงามของภาษาผ่านวรรณศิลป์ที่กวีได้สร้างสรรค์ขึ้นมา นอกจากนี้ การศึกษาวรรณคดีเพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เนื่องจากปัญหาต่างๆ ในการจัดการเรียนรู้และผู้เรียนเองก็มีความชื่นชอบในวรรณคติน้อยลง เพราะหาอ่านยาก ข้างยาวและซับซ้อน และภาษาที่ใช้ในวรรณคดียาก

แก่การเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย จึงทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความยากและเกิดความเบื่อหน่ายจากการสังเกตของอาจารย์ผู้สอนพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการบรรยายมากกว่าการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้บางที่ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการที่จะเรียน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำนวัตกรรมจัดการการเรียนรู้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการลงมือทำและได้รับประสบการณ์ตรง

การจัดการเรียนรู้แบบ RASEP Model คือการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและสามารถนำไปบูรณาการในชีวิตประจำวันและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการทำงานได้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ไปพัฒนาวิชาชีพได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ (อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, 2565) ถือว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (Child Centered) เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2561) สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกกระบวนการคิด การจัดการเรียนรู้ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยายภาคการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยพิจารณาเห็นว่าเนื้อหาในรายวิชามีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้แบบ RASEP Model และนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ได้ผ่านการเรียนการสอนมาแล้ว 1 ปีการศึกษา จึงมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนเป็นพื้นฐานพอสมควร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
2. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการ

สอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยให้นักศึกษาจำนวนร้อยละ 80 มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยแบ่งออกเป็น 3 วงจรในแต่ละวงจรมี 1 หน่วยการเรียนรู้รวม 3 หน่วย ซึ่งหน่วยที่ 1 – 2 ประกอบด้วยหน่วยย่อย 2 หน่วย ส่วนหน่วยที่ 3 ประกอบด้วยหน่วยย่อย 1 หน่วย ที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model ทั้ง 5 ขั้นตอน รวมจำนวน 5 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง แบ่งได้ดังนี้วงจรปฏิบัติการที่ 1 ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 – 2 วงจรปฏิบัติการที่ 2 ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 – 4 วงจรปฏิบัติการที่ 3 ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model จำนวน 5 แผน มี 3 หน่วย ซึ่งแต่ละหน่วยย่อยได้จัดกิจกรรมครบทั้ง 6 ขั้นตอนตามแบบ RASEP Model ในระหว่างดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ช่วยวิจัยได้ช่วยบันทึกพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ และสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนร่วมกับผู้วิจัย รวมถึงการบันทึกผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลังการสอน หลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละวงจรแล้ว นักศึกษาทำแบบทดสอบท้ายวงจรและแบบสอบถามความคิดเห็น จากนั้น ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทั้งหมด จากการสังเกตของผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เพื่อการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในวงจรต่อไป เมื่อดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครบทั้ง 5 แผน จำนวน 3 วงจร จึงให้นักศึกษาทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ทำระหว่างการดำเนินการวิจัยและหลังจากสิ้นสุดการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณได้จากแบบทดสอบย่อยท้ายวงจร แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสอบถามความคิดเห็น จากนั้นนำมาหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละของคะแนนเฉลี่ย เพื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 80 และมีจำนวนศึกษาผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการอธิบายความ ซึ่งจะนำมาสู่การสรุปผลการวิจัยและแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษานั้น โดยนำข้อมูลที่ได้รวบรวมจากเครื่องมือเหล่านี้ คือ แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา

แบบบันทึกผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้และแบบสอบถามความคิดเห็น ซึ่งได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อประเมินสภาพที่เกิดขึ้นว่าดีหรือไม่ และเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้ดีขึ้น โดยเสนอผลที่ได้ในรูปแบบการพรรณนาความ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

1.1 กิจกรรม ขั้นที่ 1 การค้นคว้า (Research) พบว่า ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยทดสอบให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูล หลังจากอาจารย์ได้ทดสอบความรู้เบื้องต้นในการค้นคว้าข้อมูล แล้วนำเสนอการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและตื่นตัว และรู้วิธีการค้นข้อมูลมากยิ่งขึ้นและส่งผลให้อยากเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มมากขึ้น

1.2 กิจกรรม ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ (Analysis) พบว่า ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ให้นักศึกษาทดลองสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นในขั้นที่ 1 แล้วประเมินผลพร้อมกันในชั้นเรียน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ชี้แนะหลักการวิเคราะห์ เบื้องต้น ประกอบด้วย การสังเกตและแยกแยะ การจำแนกประเภท การหาความสัมพันธ์ การหาเหตุผล การคิดเชิงระบบ การตีความ การอธิบายความ และการประเมินค่า โดยนำมาเปรียบเทียบเพื่อหาความเหมือนและความแตกต่างข้อมูล ทำให้นักศึกษามีหลักในการเรียนรู้และการคิดอย่างเป็นระบบได้ดียิ่งขึ้น

1.3 กิจกรรม ขั้นที่ 3 การสังเคราะห์ (Synthesis) พบว่า ในขั้นตอนนี้ หลังจากที่นักศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว นำมาสู่กระบวนการสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นการนำเสนอแนวคิดใหม่หรือสรุปองค์ความรู้หรือบูรณาการหรือเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ อาจจะสอดคล้องกันหรือขัดแย้งกันก็ได้ ทำให้นักศึกษาสามารถบูรณาการข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ต่างๆ ทั้งในวรรณคดีและในชีวิตประจำวันเพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน และสามารถประสานกันได้อย่างเป็นระบบ

1.4 กิจกรรม ขั้นที่ 4 การสรุปองค์ความรู้ (Explicit Knowledge) พบว่า ในขั้นตอนนี้ นักศึกษาได้สรุปผลจากองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์มาพร้อมกัน โดยนำเสนอเป็นแผนภาพความคิด (Mind Mapping) และเทคนิคการจดจำรายละเอียดของวรรณคดีแต่ละเรื่อง จากนั้นจึงนำข้อมูลไปออกแบบกิจกรรม เพื่อนำเสนอด้วยสื่อการสอนที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาวรรณคดีแต่ละเรื่องต่อไป

1.5 กิจกรรม ขั้นที่ 5 การนำเสนอ (Presentation) พบว่า ในขั้นตอนนี้ นักศึกษาแต่ละกลุ่มร่วมกันนำเสนอชิ้นงานหน้าชั้นเรียน และร่วมกันแลกเปลี่ยนในประเด็นต่างๆ อาทิ ด้านเนื้อหา ความถูกต้องของข้อมูล การเรียงลำดับข้อมูลจากเหตุการณ์ ด้านการแต่งกายและกิริยาท่าทาง แต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับเนื้อหาที่นำเสนอ และการใช้น้ำเสียง กิริยาท่าทางประกอบการนำเสนอ

ด้านสื่อการสอน สะอาด มีสีสันสวยงามและเหมาะสมกับเนื้อหาและมีความน่าสนใจ ซึ่งนักศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้

2. พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยให้นักศึกษาจำนวนร้อยละ 80 มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model พบว่านักศึกษาที่ผ่านเกณฑ์รอบรู้ คิดเฉลี่ยเป็นร้อยละ 81.50 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่กำหนดให้มีจำนวนนักศึกษาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 มีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป ซึ่งบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. ผลศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model จากการสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษา โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มีความเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา พบว่าขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การค้นคว้า (Research) ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นที่ 3 การสังเคราะห์ (Synthesis) ขั้นที่ 4 การสรุปองค์ความรู้ (Explicit Knowledge) และขั้นที่ 5 การนำเสนอ (Presentation) ซึ่งแต่ละขั้นตอนนั้นพบว่า นักศึกษาให้ความสนใจเป็นอย่างดีและตอบสนองความต้องการของนักศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะการเรียนรู้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มากกว่าที่จะเป็นการเรียนรู้แบบเชิงรับ (Passive Learning) และนักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวรรณคดีเอกของไทยที่เรียนเพิ่มมากขึ้น ทำให้วรรณคดีเป็นเรื่องง่าย สะท้อนมุมมองสังคมในเหตุการณ์ต่างๆ ไม่น่าเบื่อ และมีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และสามารถบูรณาการในรายวิชาการสอนภาษาไทยได้เป็นอย่างดี อาจเป็นเพราะว่า ในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรมนั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขั้นตอนต่างๆ มาจากแนวคิด ทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้และแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ และกิจกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้แบบโต้ตอบ ถกเถียง และการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ เพราะวรรณคดีในแต่ละยุคคือภาพสะท้อนสังคมเป็นอย่างดี สอดคล้องกับ (ดิเรก พรสีมา, 2559) กล่าวว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ทำให้ผู้เรียนแต่ละคนกระตือรือร้น คิดค้นหาความรู้และคำตอบอยู่

ตลอดเวลา เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ให้มากเพื่อสร้างองค์ความรู้จากการแก้ปัญหาด้วยตนเอง และสอดคล้องกับ (พระมหาอภิสิทธิ์ นนทภาณี (คำหาพล) และคณะ, 2562) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก สารหน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดศาลาไม้ชัย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ตามความถนัดมาใช้ในการหาคำตอบ จัดทำชิ้นงาน และเสนอความคิดของตนเอง เพื่อนำมาเสนอในชั้นเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ยังทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์โดยตรงจากการศึกษา

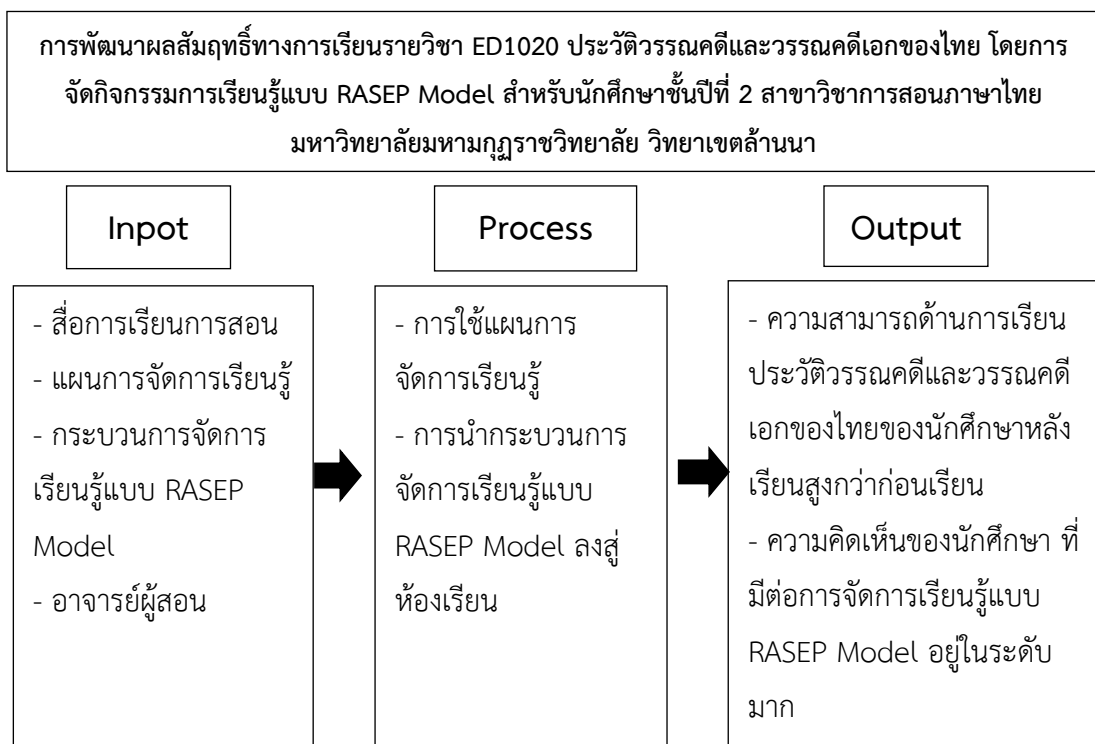
2. พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยให้นักศึกษาจำนวนร้อยละ 80 มีคะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model พบว่า นักศึกษาที่ผ่านเกณฑ์รอบรู้ คิดเฉลี่ยเป็นร้อยละ 81.50 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่กำหนดให้มีจำนวนนักศึกษาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 มีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80 ขึ้นไป ซึ่งบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ อาจเป็นเพราะว่า กิจกรรมที่ดำเนินการนั้นเป็นกิจกรรมมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนในกลุ่ม มีบทบาทในการกำหนดการเรียนรู้ มีอิสระในการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นในวรรณคดีที่สนใจอย่างกว้างขวาง ซึ่งการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้นตอน ไม่ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนนั่งฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเบื่อและไม่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสอดคล้องกับ (สุภาพร เติวียะ, 2565) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเชื่อมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พบว่า การทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกก่อนและหลังเรียนเท่ากับ 17.04 และ 26.33 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ตามลำดับ มีคะแนนความก้าวหน้า เท่ากับ 9.30 และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

3. ผลศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model จากการสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษา โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มีความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่า กิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เป็นวิธีการเรียนรู้แบบ Learning by doing ผู้เรียนได้มีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกับเพื่อนภายในกลุ่มมากยิ่งขึ้น สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม และสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่าง

อิสระ ทั้งนี้ ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมมีความเป็นระบบ ทำให้ได้แสดงผลงานและนำเสนองานได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าสนใจ สอดคล้องกับ (กิตติคม คาวีรัตน์, 2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์รายวิชาหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ได้จริง และส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาของนักศึกษาที่สูงขึ้น และความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model อยู่ในระดับมาก ดังแผนภาพโมเดลต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตและเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ควรมีการสะท้อนผลที่มุ่งเน้นการพัฒนามากกว่าที่จะเป็นเพียงการวิจารณ์หรือให้คะแนนผ่านไม่ผ่านเท่านั้น

2. วรรณคดีที่นำมาให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ควรเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาค่อนข้างจะยาวพอสมควร อีกทั้งควรเป็นวรรณคดีที่มีตัวละครหรือเหตุการณ์ซับซ้อน เพราะจะทำให้นักศึกษาได้คิดอย่างหลากหลาย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาไทยด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดเชิงรุก (Active Learning)

2. ควรนำผลการวิจัยไปพัฒนาและวิจัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านวรรณคดีและวรรณกรรมของไทย

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. (พิมพ์ครั้งที่ 8).

นนทบุรี: พี บาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นติง.

ดิเรก พรสีมา. (2559). *ครูไทย 4.0 กระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ : สำนักปลัดกระทรวง
กระทรวงศึกษาธิการ.

พระมหาอภิรักษ์ นนทภาณี (คำหาพล) และคณะ. (2562). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก สารหน้าทีพลเมืองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดศาลามีชัย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช* 6(3), 1148–1160.

ราชกิจจานุเบกษา. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.

สุภาพร เติวิยะ. (2565). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเชื่อมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ* 16(1), 122–134.

อรรถพงษ์ ผิวเหลือง. (2565). การจัดการเรียนรู้แบบ RASEP Model. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญา* 4(1), 19–26.

การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัด
ความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
Test of Gender Invariance of the Test Anxiety Scale
among Secondary School Student

¹อัครเดช เกตุฉ่ำ

Akadet Kedcham

²ทิตยา สิทธิโสภาสกุล

Thittaya Sitthisopasakul

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Education Bansomdejchaopraya Rajabhat University

²Corresponding Author, Email: thittaya.si@bsru.ac.th

Received November 26, 2022; Revised December 5, 2022; Accepted: December 24, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ตรวจสอบความเที่ยงและความตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และ 2) ทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทยจำนวน 480 คน สุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน ด้วยขนาดของโรงเรียนและเพศจากชุดข้อมูลผลการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA 2015) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามอิเล็กทรอนิกส์ส่วนบุคคลและแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันทุกกลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา มีความเที่ยงสูงโดย ($\alpha=0.82$) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่าโมเดลการวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนมีความตรงเชิงโครงสร้างเป็นอย่างดี ($\chi^2=1.98$, $df=3$, $p\text{-value}=0.58$, $CFI=1.00$, $RMSEA<0.01$, $SRMR=0.01$) และ 2) แบบวัดความวิตกกังวลของนักเรียนมีคุณสมบัติไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศแบบเคร่งครัด

คำสำคัญ: ความวิตกกังวลในการสอบ; การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน; ความไม่แปรเปลี่ยนในการวัด

Abstract

This research aimed to 1) assess the reliability, construct validity and 2) test gender invariance of the test anxiety scale among secondary students. The sample consisted of 480 secondary school students in Thailand. Two-stage random sampling stratified by school size and student gender was applied using dataset from program for international student assessment 2015 (PISA 2015). The research instruments consist of personal data questionnaire and the test anxiety scale were used. Frequency, percentage, mean and standard deviation, Pearson's correlation coefficient and multi-group confirmatory factor analysis were used to analyze data.

The research results were found as follows; 1) the test anxiety scale was yielding high reliability ($\alpha=0.82$) and confirmatory factor analysis demonstrated that the measurement model labeled a high quality of construct validity ($\chi^2=1.98$, $df=3$, $p\text{-value}=0.58$, $CFI=1.00$, $RMSEA<0.01$, $SRMR=0.01$) 2) the test anxiety scale featured strict gender invariance.

Keywords: Test anxiety; Confirmatory factor analysis; Measurement invariance

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี การดำรงชีวิตทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การสื่อสาร รวมไปถึงด้านการศึกษา ส่งผลให้บุคคลที่ใช้ชีวิตในสังคม ต้องมีการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต หากบุคคลสามารถปรับตัวได้ก็จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข มีสุขภาพจิตที่ดี รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม รู้จักและเข้าใจผู้อื่นได้ดี สามารถเผชิญปัญหาและหาทางออกที่ดีให้กับชีวิตได้ ถ้าบุคคลนั้นไม่สามารถปรับตัว เผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้จะก่อให้เกิดความคับข้องใจ ความวิตกกังวล มีภาวะเครียดที่สะสมรู้สึกท้อแท้หมดกำลังใจ หากเกิดสิ่งเหล่านี้บ่อยครั้งและเป็นระยะเวลานานอาจส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพจิตตามมาได้ (ลักขณา สรวิวัฒน์, 2561)

นอกจากนี้ Sarason และคณะ (1960) ได้แบ่งความวิตกกังวลออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความวิตกกังวลในสถานการณ์ทั่วไป (General Anxiety) และ 2) ความวิตกกังวลเฉพาะบางสถานการณ์ (Specific Anxiety) เช่น ความวิตกกังวลในการสอบ ความวิตกกังวลในการเรียน ซึ่งจะเห็นว่า ความวิตกกังวลในสถานการณ์ทั่วไป (General Anxiety) ก็คือ ความวิตกกังวลซึ่งเป็นลักษณะคงที่ (Trait Anxiety) ส่วนความวิตกกังวลเฉพาะบางสถานการณ์ (Specific Anxiety) คือ ความวิตกกังวลซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (State Anxiety) นั้นเอง และในการวิจัยครั้งนี้ความวิตกกังวลที่กล่าวถึง หมายถึง ความวิตกกังวลเฉพาะบางสถานการณ์ คือ ความวิตกกังวลในการสอบ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น พบว่า ความวิตกกังวลเป็นความผิดปกติทางจิตใจที่พบมากที่สุด ซึ่งมีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า เด็กอายุตั้งแต่ 13-18 ปี มีความวิตกกังวลสูงถึงร้อยละ 25.1 และยังพบอีกว่าเด็กในช่วงอายุดังกล่าวร้อยละ 5.9 เสี่ยงต่อการเกิดโรควิตกกังวลขั้นรุนแรง และพบในเด็กผู้หญิงมากกว่าเด็กผู้ชาย ความวิตกกังวลเป็นหนึ่งในความผิดปกติทางจิตใจที่พบมากที่สุดในวัยเด็กและวัยรุ่น

โดยมีอัตราการเกิดความวิตกกังวลตั้งแต่ร้อยละ 10 ถึง 22 และมากถึงร้อยละ 30 ซึ่งพบว่าเด็ก 1 ใน 6 มีความกังวลจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความมั่นใจในตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Clark และคณะ, 1994) พบว่า ความวิตกกังวลในการสอบเป็นสถานการณ์สากลที่เกิดขึ้นในหมู่วัยรุ่น ซึ่งการสอบจัดเป็นสถานการณ์การแข่งขันโดยใช้ผลการสอบเป็นตัวกำหนดอนาคตของบุคคลในการเข้าศึกษาต่อ เพื่อให้ตนเองได้รับการประเมินและการยอมรับ จึงทำให้การสอบเป็นภาวะที่กดดัน การสอบจึงเป็นสถานการณ์ที่คุกคามช่วงก่อนและระหว่างการสอบ หากไม่ได้ศึกษาทบทวนมาเพื่อการทดสอบนั้น อาจจะมีวิตกกังวลมากยิ่งขึ้น (กนกวรรณ ปรีดีเปรม และคณะ, 2563) การสอบจึงกลายเป็นภาวะคุกคาม และส่งผลต่อความวิตกกังวล และอาจนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ได้ (วิษณุ ชาติหัตถกร, 2554) และพบว่าความวิตกกังวลในการสอบดังกล่าว ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการเลือกประกอบอาชีพ (Ergene, 2003) จากการศึกษาของ (Von Der Embse และคณะ, 2013) พบว่า นักเรียนที่มีความกังวลในการสอบสูงจะมีคะแนนผลการสอบต่ำและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยต่ำเช่นกัน

สำหรับการเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาในประเทศไทยนั้น นอกจากมีการสอบในโรงเรียนแล้ว ยังมีการสอบที่สำคัญอีก เช่น การสอบโอเน็ต การสอบเข้าศึกษาต่อ และการสอบระดับนานาชาติ ได้แก่ การสอบ PISA ซึ่งเป็นการประเมินสมรรถนะผู้เรียนตามมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment) การประเมิน PISA กลายเป็นแหล่งข้อมูลที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลก และกลายเป็นตัวชี้วัดสำคัญด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ (learning outcome) สำหรับการขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาของปลายประเทศทั่วโลก ทั้งนี้องค์การ OECD ได้พัฒนาโครงการ PISA for Schools หรือ การประเมินสมรรถนะผู้เรียนตามมาตรฐานสากลเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาในปี 2013 เพื่อนำเครื่องมือการวัดผลระดับสากลอย่าง PISA มาปรับปรุงเพื่อให้สามารถรายงานผลได้ในระดับสถานศึกษาได้โดยการสำรวจ PISA for Schools จะมีการสำรวจข้อมูลของนักเรียน (student background survey) ซึ่งจะสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับระดับเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียน และมุมมองของนักเรียนที่มีต่อตนเอง เช่น แรงจูงใจและความใฝ่ฝัน ความคาดหวังต่อตนเอง ไปจนถึงมุมมองต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เช่น การกลั่นแกล้ง (bullying) หรือวิธีการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งเป็นการวัดตัวแปรต่างๆ และตัวแปรที่น่าสนใจหนึ่งนั้น คือ ความวิตกกังวลในการสอบ (test anxiety)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมาในประเทศไทย ยังไม่ค่อยพบการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาและการใช้เครื่องมือวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียน ซึ่งทำให้ข้อมูลในปัจจุบันมีค่อนข้างจำกัด ซึ่งความวิตกกังวลดังกล่าว สามารถทำให้เกิดความบกพร่องในด้านสังคม การเรียนและหน้าที่ของตัวเด็ก รวมถึงส่งผลกระทบต่อครอบครัวของเด็กด้วย และหากเด็กไม่ได้รับความดูแล เอาใจใส่เกี่ยวกับโรควิตกกังวลอย่างถูกต้องเหมาะสม อาจส่งผลให้เกิดโรคซึมเศร้าหรือเพิ่มความเสี่ยงต่อปัญหาต่างๆ ในอนาคต ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีความรู้ที่มีความน่าเชื่อถือและมีความแม่นยำที่สามารถนำมาใช้ประเมินความวิตกกังวลในการสอบควบคู่กับการจัดสอบ เพื่อตรวจสอบสภาพอารมณ์ ความรู้สึกรู้สีกังวลของนักเรียน และงานวิจัยในประเทศไทยก็ยังไม่มีการนำเสนอถึงการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนเพื่อนำไปใช้ในการประเมินความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียน

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเครื่องมือในโครงการ PISA for Schools ฉบับสั้นมาแปลเป็นภาษาไทย และนำข้อมูลของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีอายุระหว่าง 15 – 16 ปี ของประเทศไทยที่เข้าร่วมโครงการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากลประจำปี พ.ศ. 2558 (PISA 2015) จาก 273 โรงเรียนทั่วประเทศ มาทดสอบคุณสมบัติของเครื่องมือ ตรวจสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดตามตัวแปรเพศ เนื่องจากงานวิจัยในหลายประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับความวิตกกังวลจำแนกตามเพศ มาพบว่า วัยรุ่นผู้หญิงจะมีความวิตกกังวลสูงกว่าผู้ชาย (Jalilian และคณะ, 2016) โดยการตรวจสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดนั้น เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความสำคัญ และควรต้องมีการวิเคราะห์ก่อนที่จะตอบคำถามวิจัย ที่มีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่าง (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2554) เป็นการช่วยประมาณค่าความคลาดเคลื่อนในการวัดที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบโดยตรง และพิจารณาว่านักเรียนชายและหญิงจะมีองค์ประกอบของความวิตกกังวลในการสอบแตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งผลที่ได้จะเป็นข้อมูลสำหรับครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา จักได้ศึกษาถึงเครื่องมือที่มีคุณภาพ เหมาะสมไปบูรณาการใช้วัดความวิตกกังวลในการสอบตามสถานการณ์การสอบต่างๆ ในสถานศึกษา และนำผลไปใช้เพื่อเพิ่มทักษะในการใช้ชีวิตในสถานการณ์ต่างๆในการเรียน ซึ่งจะทำให้เยาวชนของไทยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพอยู่ในสังคมโลกอย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบความเที่ยงและความตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data analysis) จากโครงการผลการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากลของประเทศไทยประจำปี พ.ศ. 2558 (Program for International Student Assessment: PISA 2015) (OECD, 2017a) โดยมีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีอายุระหว่าง 15 – 16 ปี ของประเทศไทยที่เข้าร่วมโครงการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากลประจำปี พ.ศ. 2558 (PISA 2015) จำนวน 8,249 คน จาก 273 โรงเรียนทั่วประเทศ

กลุ่มตัวอย่างคำนวณด้วยการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบสำหรับการวิเคราะห์สมการโครงสร้างโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปของ (Preacher & Coffman, 2006) โดยกำหนดค่าพารามิเตอร์ตามสมมติฐานการวิจัยดังนี้ ระดับนัยสำคัญเท่ากับ 0.05 โดยมีอำนาจการทดสอบเท่ากับร้อยละ 80 ค่าความคลาดเคลื่อนของโมเดลหรือดัชนีรากที่สองของความคลาดเคลื่อนแบบปรับแก้ (RMSEA) เท่ากับ 0.05 โดยมีช่วงความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 90 ของดัชนีดังกล่าวต้องไม่เกิน 0.08 และโมเดลมีค่าองศาอิสระเท่ากับ 20 จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 435 คน โดยผู้วิจัยเพิ่มจำนวนตัวอย่างอีก

ประมาณร้อยละ 10 เป็น 480 คนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการออกแบบการสุ่มตัวอย่างให้มีขนาดเท่ากันระหว่างกลุ่มต่อไป โดยผู้วิจัยเลือกตัวอย่างโดยใช้การสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบ 2 ขั้นตอน (Two-stage random sampling) โดยขั้นตอนแรกใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ซึ่งใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นตัวแบ่งชั้น จำนวน 4 ขนาดประกอบด้วย โรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนน้อยกว่า 500 คนจำนวน 4 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลางที่มีนักเรียน 500 ถึง 1,499 คนจำนวน 4 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีนักเรียน 1,500 ถึง 2,499 คนจำนวน 4 โรงเรียนและโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษที่มีนักเรียนตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป จำนวน 4 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 16 โรงเรียน ขั้นตอนที่สองผู้วิจัยสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยใช้เพศเป็นตัวแปรแบ่งกลุ่มโดยกำหนดให้เพศชายและเพศหญิงมีขนาดของตัวอย่างใกล้เคียงกัน 13-17 คนต่อโรงเรียน รวมโรงเรียนละ 30 คน รวมทั้งสิ้น 480 คนแบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิงเท่ากันจำนวน 240 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถาม อิเล็กทรอนิกส์จำนวน 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียน ส่วนที่สองคือแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบ ซึ่งวัดความรู้สึกรู้สึกวิตกกังวล ความเครียดของนักเรียนที่มีต่อการเรียนและสอบของตนเอง (OECD, 2017a) แบบสอบถามเป็นมาตราประมาณค่า 4 ระดับ จำนวน 5 ข้อคำถาม โดยให้นักเรียนประเมินว่าเห็นด้วยกับสถานการณ์ของแต่ละข้อคำถามมากน้อยเพียงใด ระดับคะแนน 1 หมายถึงเห็นด้วยน้อยที่สุดและ 4 คะแนนหมายถึงเห็นด้วยมากที่สุด แบบวัดดังกล่าวนี้มีความเที่ยงแบบสอดคล้องภายในที่ดี ($\alpha=0.84$)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดาวน์โหลดชุดข้อมูล (Dataset) ผลการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล PISA 2015 (OECD, 2017b) ข้อมูลดังกล่าวนี้เป็นข้อมูลสาธารณะประโยชน์ (Public domain) โดยเป็นไฟล์ข้อมูลโปรแกรม SPSS และสามารถเข้าถึงได้ผ่านเว็บไซต์ <https://www.oecd.org/pisa/data/2015database/> เมื่อดาวน์โหลดข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยประมวลผลข้อมูลและจัดการข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและสุ่มตัวอย่างตามแผนที่กำหนดไว้ด้วยการเขียนคำสั่งสุ่มตัวอย่างในโปรแกรม SPSS

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างข้อคำถามโดยจำแนกระหว่างเพศชายและเพศหญิง วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis: CFA) และทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพหุกลุ่ม (Multiple group CFA) ด้วยโปรแกรมลาวัน (Lavaan) โดยมีการตรวจสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด 4 ระดับดังนี้ (Milfont & Fischer, 2010)

ตาราง 1 การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดของแบบวัด (Measurement invariance)

ระดับความไม่แปรเปลี่ยน	ความหมาย
1. รูปแบบการวัด (Configural)	เพศชายและหญิงมีโมเดลการวัดที่เหมือนกัน
2. เมตริก (Metric)	เพศชายและเพศหญิงมีโมเดลการวัดและค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่เหมือนกัน
3. สเกลาร์ (Scalar)	เพศชายและเพศหญิงมีโมเดลการวัด ค่าน้ำหนักองค์ประกอบและค่าคงที่ ที่เหมือนกัน
4. เคร่งครัด (Strict)	เพศชายและเพศหญิงมีโมเดลการวัด ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ค่าคงที่ และความคลาดเคลื่อนในการวัดที่เหมือนกัน

การทดสอบระดับความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดผู้วิจัยใช้ดัชนีในการสรุปผลจำนวน 3 ดัชนี ได้แก่ ไคกำลังสอง องศาอิสระและดัชนีความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) โดยเปรียบเทียบความไม่แปรเปลี่ยนเป็นลำดับขั้น (ระดับที่หนึ่งเปรียบเทียบกับระดับที่สอง ระดับที่สองเปรียบเทียบกับระดับที่สาม จนครบ 4 ระดับ) เกณฑ์ในการพิจารณาระดับความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดในระดับที่สูงขึ้นคือ ต้องไม่พบนัยสำคัญทางสถิติของค่าผลต่างไคกำลังสอง ($\Delta\chi^2$) และผลต่างองศาอิสระ (Δdf) และผลต่างดัชนีความสอดคล้องเปรียบเทียบ (ΔCFI) จะต้องน้อยกว่า 0.01 (Hirschfeld & Von Brachel, 2014)

ผลการการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ได้ผลการวัดจากแบบวัดความวิตกกังวลของนักเรียนที่มีความเที่ยงแบบสอดคล้องภายในสูง มีค่าเท่ากับ 0.82 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามและคะแนนรวมแบบปรับแก้ (Corrected Item-total correlation) ระหว่าง 0.45 ถึง 0.57 ซึ่งบ่งชี้ได้ว่าผลการวัดจากแบบวัดความวิตกกังวลของนักเรียนนั้นมีความเที่ยงสูง และเมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่า โมเดลการวัดความวิตกกังวลในการสอบมีความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์ โดยดัชนีวัดความสอดคล้อง ดังนี้ค่าไคกำลังสองเท่ากับ 1.98 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 3 โดยผลการทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.58$) อัตราส่วนระหว่างค่า χ^2 และองศาอิสระเท่ากับ 0.66 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) 1.00 ดัชนีรากที่สองของความคลาดเคลื่อนแบบปรับแก้ (RMSEA) น้อยกว่า 0.01 โดยมีช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 90 ระหว่าง 0.00 ถึง 0.05 และดัชนีรากที่สองของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SRMR) มีค่าเท่ากับ 0.01 ซึ่งเป็นการยืนยันว่าโมเดลการวัดตามสมมติฐานการวิจัยนั้นสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดี รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

เพศหญิง (n=240)	เพศชาย (n=240)					M	SD
	1.	2.	3.	4.	5.		
ข้อคำถามที่ 1		0.57*	0.53*	0.53*	0.45*	2.67	0.74
ข้อคำถามที่ 2	0.53*		0.53*	0.45*	0.47*	2.85	0.79
ข้อคำถามที่ 3	0.53*	0.48*		0.57*	0.47*	2.58	0.79
ข้อคำถามที่ 4	0.41*	0.42*	0.54*		0.54*	2.44	0.81
ข้อคำถามที่ 5	0.35*	0.37*	0.46*	0.49*		2.56	0.85
ค่าเฉลี่ย (M)	2.78	2.98	2.80	2.54	2.63		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.70	0.68	0.72	0.76	0.78		

*p < .05

ตัวแปรแฝงความวิตกกังวลในการสอบวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร (ข้อคำถาม) โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบระหว่าง (L) 0.48 ถึง 0.60 โดยค่าน้ำหนักองค์ประกอบทุกตัวนั้นมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) ระหว่าง 0.61-0.79 และมีค่าคงที่ (Intercept: τ) หรือค่าเฉลี่ยของข้อคำถามระหว่าง 2.49 ถึง 2.91 ความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ (R^2) ระหว่าง 0.37 ถึง 0.62 และตัวแปรแฝงความวิตกกังวลนั้นมีความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Composite reliability) เท่ากับ 0.82 และมีความแปรปรวนเฉลี่ยที่สกัด (Average extracted variance) เท่ากับ 0.47 ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ยืนยันว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนนั้นมีผลการวัดที่มีความตรงเชิงโครงสร้างเป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพสูงในการวัด โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบคุณสมบัติความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศในส่วนถัดไป รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบ

แบบวัดความวิตกกังวลในการสอบ	τ	L	SE	Z	p	λ	R^2
1. ฉันกังวลบ่อยครั้งว่าการทำข้อสอบเป็นสิ่งที่ยากสำหรับฉัน	2.78	0.49	0.04	12.80	<.01	0.68	0.46
2. ฉันกังวลว่าฉันจะได้เกรดไม่ดีที่โรงเรียน	2.91	0.48	0.04	12.73	<.01	0.65	0.42
3. ฉันรู้สึกวิตกกังวลมากในการสอบถึงแม้ว่าฉันจะเตรียมตัวมาเป็นอย่างดีก็ตาม	2.70	0.60	0.03	17.42	<.01	0.79	0.62
4. ฉันรู้สึกเครียดมากเมื่ออ่านหนังสือสอบ	2.49	0.55	0.04	14.02	<.01	0.70	0.49
5. ฉันตื่นตระหนกเมื่อฉันไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหาที่เรียนได้อย่างไร	2.59	0.49	0.04	11.79	<.01	0.61	0.37

$\chi^2=1.98$, $df=3$, $p\text{-value}=0.58$, $CFI=1.00$, $RMSEA<0.01$, $90\% \text{ CI } RMSEA=0.00-0.05$, $SRMR=0.01$

วัตถุประสงค์ที่ 2 ได้ผลการวิเคราะห์ที่สามารถยืนยันได้ว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบนั้นมีคุณสมบัติไม่แปรเปลี่ยนแบบเคร่งครัด ดังนั้น ผลการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบระหว่างเพศชายและหญิง พบว่า ในการทดสอบระดับที่หนึ่งเพศชายและเพศหญิงมีโมเดลการวัดที่ไม่แปรเปลี่ยนหรือมีรูปแบบการวัดที่เหมือนกัน (Configural invariance) ($\chi^2=4.343$, $df=6$, $p=0.630$, $CFI=1.00$, $RMSEA < 0.01$) และทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระดับต่อไป

การทดสอบระดับที่สองความไม่แปรเปลี่ยนแบบเมตริก (Metric invariance) พบว่าเพศชายและเพศหญิงมีโมเดลการวัดและค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่เหมือนกัน ($\chi^2=5.978$, $df=10$, $p=0.817$, $CFI=1.00$, $RMSEA < 0.01$) โดยเมื่อเปรียบเทียบกับโมเดลการวัดที่ 1 (Configural) พบว่าผลต่างของดัชนีความสอดคล้องทุกตัวเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ($\Delta\chi^2=1.635$, $\Delta df=4$, $\Delta p=0.802$, $\Delta CFI=0.000$) ซึ่งยืนยันว่าแบบวัดมีคุณสมบัติไม่แปรเปลี่ยนในการวัดแบบเมตริก และทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระดับต่อไป

การทดสอบในระดับที่สามความไม่แปรเปลี่ยนแบบสเกลาร์ (Scalar invariance) พบว่าเพศชายและเพศหญิงมีโมเดลการวัดและค่าน้ำหนักองค์ประกอบ และค่าคงที่ ที่เหมือนกัน ($\chi^2=9.531$, $df=14$, $p=0.796$, $CFI=1.00$, $RMSEA < 0.01$) โดยเมื่อเปรียบเทียบกับโมเดลการวัดที่ 2 (Metric) พบว่าผลต่างของดัชนีความสอดคล้องทุกตัวเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ($\Delta\chi^2=3.553$, $\Delta df=4$, $\Delta p=0.470$, $\Delta CFI=0.000$) และสรุปได้ว่าแบบวัดมีคุณสมบัติไม่แปรเปลี่ยนในการวัดแบบสเกลาร์

การทดสอบในระดับสุดท้ายความไม่แปรเปลี่ยนแบบเคร่งครัด (Strict invariance) พบว่าเพศชายและเพศหญิงมีโมเดลการวัดและค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ค่าคงที่ และส่วนที่เหลือ ที่เหมือนกัน ($\chi^2=9.531$, $df=14$, $p=0.796$, $CFI=1.00$, $RMSEA < 0.01$) โดยเมื่อเปรียบเทียบกับโมเดลการวัดที่ 3 (Scalar) พบว่าผลต่างของดัชนีความสอดคล้องทุกตัวเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ($\Delta\chi^2=2.406$, $\Delta df=5$, $\Delta p=0.791$, $\Delta CFI=0.000$) และสามารถยืนยันว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบนั้นมีคุณสมบัติไม่แปรเปลี่ยนแบบเคร่งครัด รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตาราง 4 ผลการเปรียบเทียบระดับความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศ

Model	χ^2	df	p	CFI	RMSEA	Model Comparison				
						Reference	$\Delta\chi^2$	Δdf	Δp	ΔCFI
1. Configural	4.34	6	0.630	1.00	<0.01	--	--	--	--	--
2. Metric	5.98	10	0.817	1.00	<0.01	1. Configural	1.635	4	0.802	0.000
3. Scalar	9.53	14	0.796	1.00	<0.01	2. Metric	3.553	4	0.470	0.000
4. Strict	11.93	19	0.888	1.00	<0.01	3. Scalar	2.406	5	0.791	0.000

โดยสรุปผลการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบบ่งชี้ว่าแบบวัดนั้นไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศ หรือสามารถสรุปได้ว่าเพศนั้นไม่ส่งผลต่อโมเดลในการวัด ทั้งรูปแบบโครงสร้างของตัวแปร (Construct form) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) ค่าคงที่ของข้อคำถาม (Intercept) และส่วนที่เหลือ (Residual) หรือความคลาดเคลื่อนในการวัด (Measurement error) ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าแบบวัดนี้ ปราศจากความลำเอียง (Bias) ของเพศในการ

วัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียน และสามารถนำผลการวัดมาเปรียบเทียบกับระหว่างเพศได้อย่างถูกต้อง

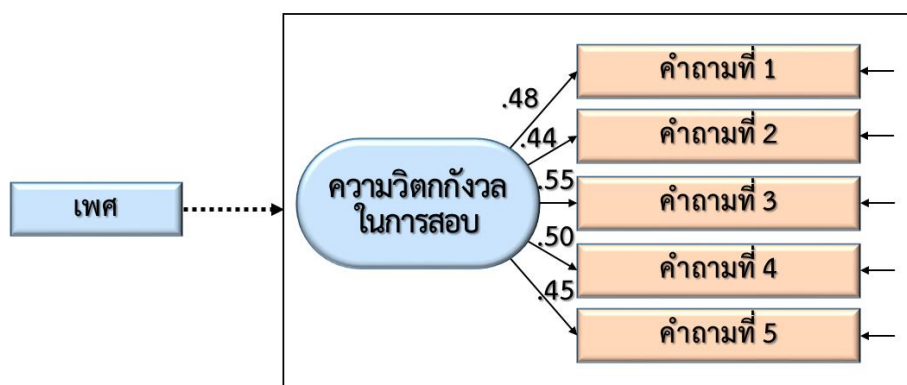
อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการวัดจากแบบวัดความวิตกกังวลของนักเรียนนั้น มีความเที่ยงสูง และเมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่า โมเดลการวัดความวิตกกังวลในการสอบมีความสอดคล้องกับข้อมูลประจักษ์เป็นอย่างดี ซึ่งข้อคำถาม มีดังนี้ 1) ฉันกังวลบ่อยครั้งว่าการทำข้อสอบเป็นสิ่งที่ยากสำหรับฉัน 2) ฉันกังวลว่าฉันจะได้เกรดไม่ดีที่โรงเรียน 3) ฉันรู้สึกวิตกกังวลมากในการสอบถึงแม้ว่าฉันจะเตรียมตัวมาเป็นอย่างดีก็ตาม 4) ฉันรู้สึกเครียดมากเมื่ออ่านหนังสือสอบ และ 5) ฉันตื่นตระหนกเมื่อฉันไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหากับงานที่เรียนได้อย่างไร และยืนยันได้ว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนนั้นมีผลการวัดที่มีความตรงเชิงโครงสร้างเป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพสูงในการวัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าข้อคำถามดังกล่าวมีลักษณะที่จัดเป็นองค์ประกอบด้านการตอบสนองทางสติปัญญา ซึ่งเป็นหนึ่งใน 3 ด้านของทฤษฎีโครงสร้างความวิตกกังวลในการสอบที่ประกอบด้วยอีก 2 ด้าน คือ การตอบสนองทางสรีรวิทยา และการตอบสนองทางการเคลื่อนไหว และผลมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Torrano และคณะ, 2020) ที่ได้พัฒนาเครื่องมือวัดความวิตกกังวลในการสอบและวัดผลกับนักเรียนอายุ 12-18 ปี ในประเทศสเปน และพบว่า แบบวัดการตอบสนองทางด้านปัญญา มีความสอดคล้องภายในของครอนบาคสูง ($\alpha = 0.90$) มีความเที่ยงแบบวัดซ้ำค่อนข้างสูง ($r_{xy} = 0.52$) เช่นเดียวกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบฉบับนี้มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ในการวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาได้เป็นอย่างดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบระหว่างเพศชายและหญิง พบว่า ผลการวิเคราะห์สามารถยืนยันได้ว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบนั้นมีคุณสมบัติไม่แปรเปลี่ยนแบบเคร่งครัด สามารถนำมาเปรียบเทียบกันระหว่างเพศชายและเพศหญิงได้อย่างถูกต้องและมีความหมาย (Meaningful comparison) ซึ่งเกิดจากคุณสมบัติที่สำคัญคือ ข้อคำถามที่ใช้วัดตัวแปรแฝงนั้นมีความหมายที่เหมือนกันระหว่างเพศชายและเพศหญิงหรือความหมายของข้อคำถามทุกข้อในแบบวัดมีความหมายที่ไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มเพศชายและเพศหญิง แบบวัดความวิตกกังวลในการสอบดังกล่าวไม่มีอคติ (Bias) ในการวัดระหว่างเพศชายและเพศหญิงอาจเกิดมาจากรูปแบบการตอบข้อคำถาม (Item responses) ที่เหมือนกันในทุกข้อคำถาม จึงทำให้ไม่เกิดความคลาดเคลื่อนอย่างเป็นระบบในการวัด (Systematic errors in measurement) คุณสมบัติดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากค่าคงที่ (Intercept) ของข้อคำถามที่เท่ากันระหว่างเพศชายและเพศหญิง ซึ่งเป็นคุณสมบัติของความไม่แปรเปลี่ยนแบบแบบสเกลาร์และเป็นคุณสมบัติที่จำเป็น (Necessary property) ของแบบวัดในการศึกษาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม ขณะที่ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนในการวัดหรือความแปรปรวนของส่วนที่เหลือ (Residual variance) ของเพศชายและเพศหญิงนั้นเท่ากัน ซึ่งความเท่าเทียมกันของความคลาดเคลื่อนในการวัดดังกล่าวจะช่วยให้สามารถเปรียบเทียบคะแนนของตัวแปรแฝงระหว่างเพศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากคะแนนที่ได้จากการวัดนั้นจะประกอบด้วยความ

แปรปรวนสองส่วนคือความแปรปรวนจากคะแนนที่แท้จริง (True score variance) และความแปรปรวนจากส่วนที่เหลือหรือความคลาดเคลื่อนในการวัด เมื่อความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนในการวัดเท่ากันระหว่างเพศชายและเพศหญิง สามารถยืนยันได้ว่าความแปรปรวนของคะแนนที่แท้จริงระหว่างเพศชายและหญิงมีความเท่ากัน จึงสามารถบอกได้ว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบทำหน้าที่ได้เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง (อัครเดช เกตุฉ่ำ และธัชพงศ์ เศรษฐบุตร, 2565) และสอดคล้องกับแนวคิดของ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2554) ที่เสนอแนะไว้ว่า ในการวิจัยที่มีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิหลังต่างกัน ควรต้องมีการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดระหว่างกลุ่มประชากรก่อนที่จะวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัยด้วย โดยความไม่แปรเปลี่ยนของแบบวัดจะเป็นตัวพิสูจน์ว่าเครื่องมือวัดมีคุณภาพ และมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับความวิตกกังวลในการสอบต่อไป

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพ 1 ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดที่ไม่แปรเปลี่ยนระหว่างเพศแบบเครื่องวัดของแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

จากภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดแบบเครื่องวัดระหว่างเพศ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรแฝงความวิตกกังวลในการสอบทั้งเพศชายและเพศหญิงมีค่าเท่ากับโดยมีค่าระหว่าง 0.44 ถึง 0.55 เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานในกลุ่มเพศหญิง พบว่ามีค่าระหว่าง 0.57 ถึง 0.76 และในกลุ่มเพศชายมีค่าเท่ากับ 0.63 ถึง 0.81 ซึ่งบ่งชี้ว่าข้อคำถามสามารถวัดความวิตกกังวลได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในสองกลุ่ม ผลการวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดในการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า แบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนนั้นปราศจากอคติ (Unbiased) ในการวัดระหว่างเพศ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญของการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มย่อยของประชากร

นอกจากนี้ผลจากการวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดยังแสดงให้เห็นว่า การใช้มาตรวัดจากต่างประเทศมาใช้วัดกลุ่มตัวอย่างในไทยจะไม่เกิดความแปรเปลี่ยนของการวัดระหว่างเพศชายและเพศหญิง ซึ่งจะทำให้การสรุปผลการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มได้ว่าเป็นความแตกต่างอัน

เนื่องมาจากความแตกต่างจากตัวแปรจัดกระทำ ไม่ใช่ความแตกต่างจากความแปรเปลี่ยนของโมเดล การวัดระหว่างกลุ่มประชากร องค์ความรู้ทางวิชาการจะเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือวัดและ ประเมินผลในเรื่องการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด ซึ่งเป็นการส่งเสริมศาสตร์ด้านการ พัฒนาเครื่องมือให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เป็นการยืนยันได้ว่าเครื่องมือวัดมีคุณภาพ และความเหมาะสม ที่ครูและผู้เกี่ยวข้องจะนำมาใช้วัดความความวิตกกังวลในการสอบของผู้เรียนควบคู่กับการจัดสอบ วัดผลต่างๆในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู ให้นักเรียนไม่เกิดความวิตกกังวล ในการเรียนและการสอบ มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้มีความสุข มีความเป็นพลเมือง ดีของประเทศ และมีความเป็นพลโลกต่อไป

สรุป

1) การวิจัยนี้ได้แบบวัดความวิตกกังวลในการสอบที่มีความเที่ยงสูง และเมื่อพิจารณาจากผล การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่า โมเดลการวัดความวิตกกังวลในการสอบมีความสอดคล้อง กับข้อมูลประจักษ์เป็นอย่างดี และยืนยันได้ว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนนั้น มีผล การวัดที่มีความตรงเชิงโครงสร้างเป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพสูงในการวัด สามารถนำไปใช้ในการ วัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาได้เป็นอย่างดี

2) การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัดความวิตกกังวลในการ สอบระหว่างเพศชายและหญิง พบว่า ผลการวิเคราะห์สามารถยืนยันได้ว่าแบบวัดความวิตกกังวลใน การสอบนั้นมีคุณสมบัติไม่แปรเปลี่ยนแบบเคร่งครัด โดยความไม่แปรเปลี่ยนของแบบวัดจะเป็นตัว พิสูจน์ว่าเครื่องมือวัดมีคุณภาพ และมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับความ วิตกกังวลในการสอบของนักเรียนจำแนกตามเพศต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยที่ค้นพบว่าแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนฉบับที่ผู้วิจัยนำมา วิเคราะห์นั้น มีผลการวัดที่มีความตรงเชิงโครงสร้างและมีประสิทธิภาพสูงในการวัด มีคุณสมบัติไม่ แปรเปลี่ยนแบบเคร่งครัดระหว่างเพศ ครูและผู้เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้วัดความความวิตกกังวลใน การสอบของผู้เรียน ควบคู่กับการจัดสอบวัดผลต่างๆในชั้นเรียน โดยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบ ข้อมูลจำแนกตามเพศ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู และพัฒนาช่วยเหลือผู้เรียนในเรื่อง ความวิตกกังวลในการเรียนและการสอบ ให้เหมาะสมตามเพศของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสุข มีความเป็นพลเมืองดีของประเทศ และมีความเป็นพลโลกต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความวิตกกังวลในการสอบของผู้เรียน

2.2 ควรมีการศึกษาความวิตกกังวลในการสอบของผู้เรียน จำแนกตามสถานการณ์การสอบ รูปแบบต่างๆ เช่น การสอบวัดความรู้ การสอบวัดทักษะการปฏิบัติ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ปรีดีเปรม, สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, และเมธาวี อุดมธรรมานุภาพ. (2563) ผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 8(2), มีนาคม – เมษายน.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2554). การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดระหว่างกลุ่มผู้ถูกวัดด้วยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร.* 1(1), 69-80.
- ลักขณา สรวิวัฒน์. (2561). ทำไมจึงต้องมีการปรับตัว? *วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.* 9(3), 7-17.
- วิษณุ ผาติหัตถการ. (2564). ผลของดนตรีคลาสสิกต่อผลสัมฤทธิ์ในการสอบและความวิตกกังวลในการสอบของ ผู้ที่มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว-แสดงตัว. (Doctoral dissertation).
- อัครเดช เกตุน้ำ และธัชพงศ์ เศรษฐบุตร. (2565). การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนในการวัดระหว่างเพศของแบบวัดการยอมรับการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษาในช่วงการระบาดของโรคโควิด 19. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.* 28(1), 363-379.
- Clark, D. B., Smith, M. G., Neighbors, B. D., Skerlec, L. M., & Randall, J. (1994). Anxiety disorders in adolescence: Characteristics, prevalence, and comorbidities. *Clinical Psychology Review.* 14(2), 113-137.
- Ergene, T. (2003). Effective interventions on test anxiety reduction: A meta-analysis. *School psychology international.* 24(3), 313-328.
- Jalilian, F., Mirzaei-Alavijeh, M., Karami-Matin, B., Hosseini, S. N., Jouybari, T. A., Mahboubi, M., & Firoozabadi, A. (2016). Test anxiety among Iranian college students; investigation the role of Socio-Demo graphic factors. *Research Journal of Applied Sciences.* 11(8), 640-644.
- Milfont, T. L., & Fischer, R. (2010). Testing measurement invariance across groups: Applications in cross-cultural research. *International Journal of psychological research.* 3(1), 111-130.
- OECD. (2017a). *PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic, Financial Literacy and Collaborative Problem Solving.* Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2017b). PISA 2015 Database [Data file and code book]. Retrieved November 1, 2021 from <https://www.oecd.org/pisa/data/2015database/>
- Preacher, K. J., & Coffman, D. L. (2006). *Computing power and minimum sample size for RMSEA* [Computer software]. <http://quantpsy.org>
- Sarason, S. B., Davidson, K. S., Lighthall, F. F., Waite, R. R., & Ruebush, B. K. (1960). Anxiety in elementary school children: A report of research.
- Torrano, R., Ortigosa, J. M., Riquelme, A., Méndez, F. J., & López-Pina, J. A. (2020). Test anxiety in adolescent students: different responses according to the

components of anxiety as a function of sociodemographic and academic variables. *Frontiers in Psychology*. 11, 612270.

Von Der Embse, N., Barterian, J., & Segool, N. (2013). Test anxiety interventions for children and adolescents: A systematic review of treatment studies from 2000–2010. *Psychology in the Schools*. 50(1), 57-71.

การศึกษาเปรียบเทียบการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข: ศึกษากรณีชุมชนหนองจอก
กรุงเทพมหานคร
A Comparative Study of Buddhist Prayer and Muslim Prayer for
Peaceful Coexistence: A Case Study of the Nong-Chok
Community, Bangkok

¹พระใบฎีกากฤษฎา กตปุญโญ

Phrabaideeka Kritsada Katapunkho

²ณัฏฐ์ ศรีดี

Naddhira Sridee

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author, Email: aod1548@gmail.com

Received November 11, 2022; Revised December 13, 2022; Accepted: December 24, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมในชุมชนหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ทางศาสนา งานวิจัย และสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า การสวดมนต์มีความสำคัญ 2 ส่วนคือ จุดหมายเดิมพร่ำสอนให้คนทั้งหลายได้ศึกษาแล้วเกิดปัญญานำพาชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อ้น ส่วนการละหมาด เป็นบัญญัติที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณ การวิงวอนขอพร และการขออภัยโทษต่อพระองค์ จะเห็นได้ว่าการสวดมนต์และการละหมาด เป็นการสร้างความต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงกันระหว่างศาสนากับศาสนิก ส่วนนัยที่ต่างกัน คือ การสวดมนต์ของชาวพุทธได้แปรเปลี่ยนเป็นความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์แทน ส่วนการละหมาดนั้นยังมียุทธศาสตร์เพื่อแสดงถึงความรักความศรัทธาต่อพระอัลลอฮ์ คุณค่าและอิทธิพลของการสวดมนต์และ

การละหมาด มีนัยที่แสดงถึงการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดและไม่ก้าวร้าวหน้าที่ของคนอื่น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาใช้หลักการแผ่เมตตา ส่วนศาสนาอิสลามกล่าวถึงการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ส่วนนัยที่ต่างกัน เป็นวิธีปฏิบัติที่อยู่ในกรอบของแต่ละศาสนานั้นเอง การสวดมนต์กับการละหมาด เป็นการสร้างการเรียนรู้วิถีชุมชน โดยเปิดให้มีการสอนกันข้ามศาสนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน สร้างความเข้าใจต่อกันมากขึ้น และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อให้เรียนรู้หลักการทางศาสนาของศาสนาตนให้เข้าใจ และเรียนรู้ศาสนาอื่นให้รู้แจ้งเพื่อจะได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องไม่ก้าวร้าวความเชื่อของผู้อื่น

คำสำคัญ: การสวดมนต์; การละหมาด; ชาวพุทธ; ชาวมุสลิม

Abstract

This article aimed to study to compare of Buddhist prayer and Muslim prayer for peaceful coexistence. This article is a qualitative study by studying and collecting data from religious scriptures was related to research papers and interviewing the target audiences. The research results were found as follows. There are two extreme parts of prayer is 1) The original purposes of prayer were to be instilled for study of people, and 2) As it can be generated wisdom. In Buddhists are believed that the prayer can be leading to the right path. For Muslim prayer is one of many important provisions in Islam that Muslims must obey and must be covenanted. It's a praise of honor, supplication and asking for forgiveness from Allah. It can be seen that Buddhist prayer and Muslim prayer are continuations or connection between religions and devotees. For differentiating of both prayers are; Today Buddhists prayer really was deviated direction to be a sacred thing, and it is being holiness instead. As for the Muslim prayer, it also aims to sacrifice the love and faith onto Allah. The value and influence of Buddhist prayer and worship of the Allah's kindness implied to show on duties of them owns the best, and they are also not interfering with other people's duties, by this cause the principle of spreading kindness was used by Buddhists. As for Islam, it talks about taking care of others and completed understanding of others. For the different implications, it is a practice within the framework of each religion itself. The praying of Buddhists and Muslim prayer are the way of creating learning in the community by sharing in each multi religions to achieve mutual learnings. By this way is created by more mutual understanding and to create mental immunity for children since they were young. In order to learn the religious principles of their own religion by understanding, and

they also need to learn other religions to be enlightened, in order to behave properly and did not interfere with other people's beliefs.

Keywords: Buddhists Prayer; Muslim Prayer; Buddhists; Muslim

บทนำ

การประกอบพิธีกรรมทางศาสนานับว่าเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลัก 5 ประการของศาสนา ได้แก่ 1) ศาสดา หรือผู้ก่อตั้งศาสนา 2) คัมภีร์ ที่รวบรวมคำสอน หลักปฏิบัติ เรื่องเล่าต่างๆ 3) สาวก คือ ผู้ปฏิบัติตามคำสอน เป็นผู้สืบทอดศาสนาให้คงอยู่ต่อไป 4) ศาสนสถาน คือ สถานที่สำคัญเอาไว้ประกอบศาสนกิจ 5) สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของศาสนานั้นๆ เช่น พิธีกรรม รูปปั้น รูป เป็นต้น แม้แต่การสวดมนต์หรือการสาธยายมนต์ก็เป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมทางศาสนาทุกศาสนา ที่มีปรากฏมาแต่อดีตกาล (ชวน เพชรแก้ว, 2520) โดยที่การสวดมนต์แต่เดิมนั้นเป็นการสวดเพื่อบูชา บวงสรวง ขอพรต่อเทพเจ้า เป็นการกล่าวสรรเสริญเพื่อแลกกับความสวัสดิของตนเอง พระพุทธศาสนาเองก็มีการสวดสาธยายเช่นเดียวกัน เดิมทีเป็นการสวดสาธยายเพื่อทรงจำพระพุทธรวจนะเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนาและได้ถือกันว่า การได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายเช่นนั้นเป็นสิริมงคล ในสมัยนั้นยังไม่มีคัมภีร์ที่จะได้จดจารึก ต้องท่องจำ ทรงจำกันด้วยวาจา จำหลักคำสอนที่เรียกว่ามุขปาฐะ คือการท่องจำให้ขึ้นใจจนติดปาก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ต่อมาเมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น พระสงฆ์ก็ใช้สวดสาธยายพระพุทธรวจนะนั้นตามสมควรแก่เหตุการณ์

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงการสวดมนต์ไว้หลายแห่งด้วยกันว่า เช่นครั้งเมื่อเมืองเวสาลีเกิดโรคระบาด เป็นเหตุให้มีคนและสัตว์ตายไปเป็นจำนวนมาก พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งให้พระอานนท์ไปยังที่นั้นแล้วสวดรัตนสูตร โรคนั้นก็ระงับไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 25 ข้อที่ 1-18 หน้าที่ 9-14, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อีกเหตุการณ์หนึ่งเมื่อคราวที่พระผู้มีพระภาคทรงประจักษ์โปรดให้พระจุนทเถระสวดโพชฌงค์ปริตรถวาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 19 ข้อที่ 197 หน้าที่ 130-131 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือเหตุการณ์ที่ภิกษุทั้งหลายไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่า ถูกพวกอมนุษย์รบกวน กลับมาเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาค พระองค์โปรดให้สวดกรณียเมตตสูตรแล้วอยู่ต่อไป ภัยเหล่านั้นก็ไม่มี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 1-10 หน้าที่ 20-22 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยที่ได้จดจารึกพระพุทธรวจนะนั้นไว้เป็นหลักฐานแล้ว กุลบุตรที่มีความเพียรในการทรงจำพุทธรวจนะอย่างแต่ก่อนก็น้อยลงๆ จำทรงได้แล้วก็บอกกันต่อๆ ไปเป็นไปในทำนองว่า บอกให้ท่องไปวันละเล็กละน้อยตามกำลังปัญญาทรงจำของผู้นั้น เมื่อได้รับบอกไปแล้ว ต้องไปท่องจนกว่าจะขึ้นปาก เมื่อท่องได้แล้ว ต้องคอยทบทวนการสวดสาธยายไว้อีกเพื่อกันหลงลืม ด้วยเหตุที่ถือ

กันว่าเป็นศิริมงคลและสามารถที่จะป้องกันภัยอันตรายได้ จึงพากันนิยมการสวดสาธยาย เป็นไปทั้งทางวัดและทางบ้าน ภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาได้สวดเป็นประจำ เช่น ทำวัตรไหว้พระเป็นต้น ในบางสมัยเมื่อปรารถนาเหตุการณ์ใดอย่างหนึ่งก็อาราธนาพระสงฆ์สวดเพื่อศิริมงคลบ้าง เพื่อเจริญความสังเวชบ้าง เมื่อมีความนิยมการสวดมนต์มากขึ้น ต่อมาก็เลยนิยมเป็นพิธีทั้งในพระราชพิธีและพิธีของประชาชนทั่วไป (พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร), 2546)

การสวดมนต์ในปัจจุบันได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของไทยพุทธทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยเฉพาะในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา มีกระแสความนิยมกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 31 ธันวาคมกับวันที่ 1 มกราคมของปีถัดไป โดยกิจกรรมดังกล่าวเป็นการร่วมมือของคณะสงฆ์หน่วยงานภาครัฐ และประชาชนทั่วไป จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวพุทธไทย (พระครูศิริโสธรคุณารักษ์, 2561) แม้จะเกิดเหตุการณ์โรคระบาดก็ยังมีกระแสการสวดมนต์ข้ามปีออนไลน์ (วัดยานนาวา, 2564) ซึ่งกระแสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การสวดมนต์เป็นสิ่งสำคัญของศาสนิกชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สำหรับในศาสนาอิสลาม การละหมาดเป็นการประกอบศาสนกิจที่สำคัญยิ่งสำหรับชาวมุสลิมทุกคนที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง และตามเวลาในแต่ละวัน โดยแบ่งประเภทของการละหมาดออกเป็น 2 ประเภท คือ การละหมาดฟัรฎู และการละหมาดสุนัต การละหมาดฟัรฎูเป็นการละหมาดที่บังคับหรือจำเป็นต้องปฏิบัติ หากไม่ปฏิบัติจะต้องได้รับการลงโทษ โดยแบ่งเป็นสองส่วนคือฟัรฎูอิน เป็นละหมาดที่บังคับให้ปฏิบัติโดยไม่มีเงื่อนไขหรือข้อยกเว้นเฉพาะตน วันละ 5 เวลา สำหรับผู้ชายจะต้องละหมาดญุมอะฮ์หรือละหมาดวันศุกร์ อีกส่วนหนึ่งคือ ฟัรฎูกิฟายะฮ์ เป็นละหมาดที่บังคับและต้องปฏิบัติ แต่มีเงื่อนไขในการปฏิบัติตามสถานการณ์ คือหากมีผู้ปฏิบัติอยู่บ้างแล้วจะไม่นับบาปแก่คนทั้งหมด เช่น ละหมาดวันอีด (คือการละหมาดในวันอีดิลฟิฏริ และอีดิลอัฎฮา) ละหมาดญะนาซะฮ์ (ละหมาดคนตาย) ส่วนการละหมาดสุนัตเป็นการละหมาดเนื่องในเวลาและโอกาสต่าง ๆ นอกเหนือจากการละหมาดฟัรฎู จุดประสงค์การทำพิธีละหมาด คือ เป็นการน้อมตนแก่พระเจ้าทั้งกาย วาจา และใจ ตามแบบอย่างพระศาสดา พระมุหัมมัด และโอองการที่พระเจ้ากำหนดไว้ ส่วนประโยชน์อื่นที่พึงได้รับมีดังนี้ 1) เป็นการชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา 2) เป็นการฝึกสมาธิและสร้างพลังจิตใจให้เข้มแข็ง 3) เป็นการช่วยแก้ปัญหาชีวิต (ระงับความทุกข์ใจ) ได้โดยทำจิตใจให้สงบ 4) เป็นการปลูกฝังนิสัยที่ดีหลายประการ เช่น ตรงต่อเวลา มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความอดทน การเอาชนะใจตัวเอง สร้างความสะอาดและความสามัคคี 5) เป็นวิธีการบริหารร่างกายทางอ้อม 6) เป็นการสร้างพลังกายให้เข้มแข็งเพื่อสามารถต่อต้านโรคภัยได้เป็นอย่างดี และ 7) เป็นการลดความตึงเครียดในหน้าที่การงานเพื่อดำเนินงานต่อไปอีกอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ชมรมดับลิศประเทศไทย, 2540)

การละหมาดเป็นความโปรดปรานอันใหญ่หลวงที่อัลลอฮ์ ตะอาลาทรงมอบให้แก่มุอมีน (ผู้มีศรัทธาต่อพระเจ้า) เพื่อเปิดโอกาสให้เขาได้เข้าเฝ้าพระเจ้าของเขา และสารภาพผิดในบาปที่ได้กระทำไว้ ในเวลาเดียวกันเขาก็ขอความเมตตาต่อพระองค์อย่างใกล้ชิด การละหมาดเป็นงานชิ้นแรกที่มีผู้มีศรัทธาจะถูกชำระ สอบสวนในวันปรโลกดังฮะดีษของท่านนบีมุหัมมัด ที่ว่า “มีรายงานจากอะบีฮุร็อยเราะฮ์ ร่อฎิยัลลอฮุอันฮุ แจ้งว่า ท่านร่อซูลุลลอฮ์ กล่าวว่า แท้จริงสิ่งแรกที่มนุษย์จะถูกสอบถาม ในวันกิยามะฮ์จากการรายงานของพวกเขา ก็คือ การละหมาดพระเจ้าของเราจะตรัสถามะลาอิกะฮ์ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงรอบรู้ดียิ่งว่า พวกเจ้า จงดูการละหมาดของบ่าวของข้าว่าเขาทำไว้อย่างสมบูรณ์หรือบกพร่องประการใด หากว่าการละหมาดของเขาสมบูรณ์ ก็จะถูกบันทึกให้เขาอย่างสมบูรณ์ และหาว่าการละหมาดของเขาบกพร่องไปบ้าง พระองค์ก็ตรัสว่าพวกเจ้าจงดูซิว่า สำหรับบ่าวของข้าคนนี้มีละหมาดขุนนะฮ์บ้างไหม? หากเขามีละหมาดขุนนะฮ์ก็จงทำให้การละหมาดฟัรฎูของบ่าวผู้นี้สมบูรณ์จากการละหมาดขุนนะฮ์ของเขา แล้วกิจการงานอื่นๆ ก็จะถูกสอบสวนในทำนองนี้ บันทึกโดยอะบูดาอูด อันนะซาอี อัตติรมิซี และอัลฮากิม และว่าเป็นสายสืบที่เชื่อถือได้ (อัลอิศลาห สมาคมบางกอกน้อย, 2544) จึงกล่าวได้ว่า ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับการละหมาด โดยแสดงให้เห็นว่า การละหมาดเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินความดีหลังจากเสียชีวิตไปแล้ว

เขตหนองจอกมีพื้นที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร จำนวนเนื้อที่ประมาณ 236.261 ตารางกิโลเมตรเป็นเขตที่มีเนื้อที่มากที่สุดประมาณ 1 ใน 7 ของจำนวนเนื้อที่รวมของกรุงเทพมหานคร อาณาเขตด้านทิศเหนือติดต่อกับอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ทิศใต้ติดต่อกับเขตลาดกระบัง ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอบางน้ำเปรี้ยว และอำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศตะวันตกติดต่อกับเขตมีนบุรีและเขตคลองสามวา มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 170,029 คน (ณ เดือนกันยายน 2560) ดานศาสนา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 75 และมีศาสนสถาน ไตแกมัสยิด 46 มัสยิด, วัด 17 วัด, โบสถ์คริสต์ 1 แห่ง, ศาลเจ้า 1 แห่ง (สำนักงานเขตหนองจอก, 2561)

เขตหนองจอก เดิมทีเป็นแหล่งรวมศูนย์การค้าทางเรือ และได้มีการเปลี่ยนถ่ายจากกาลเวลาสู่ความทันสมัยทางเทคโนโลยี แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงน่าศึกษาค้นคว้าคือความหลากหลายแห่งวัฒนธรรมด้านศาสนา เดิมทีชุมชนดังกล่าวแม้จะมีความเชื่อต่างกัน แต่ยังคงมีการอยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร โดยอาศัยวัฒนธรรมไทยเป็นเครื่องประสาน แต่เมื่อกระแสความเชื่อทางศาสนารุนแรงขึ้นก็มีการกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนาเป็นบางครั้งบางคราว เช่น กรณีผู้ปกครองนักเรียนชาวมุสลิมร้องเรียนขอให้นักเรียนหญิงสวมฮิญาบเข้าเรียนในโรงเรียนวัดหนองจอก ซึ่งไม่ได้รับอนุญาตจากทางวัดด้วยเหตุแห่งวัฒนธรรมความเชื่อที่ต่างกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วชาวชุมชนดังกล่าวก็คงดำรงชีวิตกันอยู่อย่างมีความสุขแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งคือการอาศัยหลักการทางศาสนาของตน เป็นเครื่องพัฒนาตนเองและสังคมที่อยู่อาศัยให้น่าอยู่

การสวดมนต์และการละหมาด เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับศาสนาเพื่อโน้มนำเอา คำสอนของแต่ละศาสนามาปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตที่มีความสุข แม้เดิมทีจะเป็นการ สวดเพื่ออ้อนวอนขอความเมตตาจากพระเจ้า แต่ปัจจุบันเสมือนว่า การสวดมนต์นั้นจะเป็นการน้อม เอาคำสอนมาเป็นคู่มือในการดำเนินชีวิต เมื่อมองโดยภาพรวมแล้วหากว่าศาสนิกของแต่ละศาสนา น้อมเอาคำสวดต่างๆ มาปฏิบัติอย่างจริงจังย่อมสามารถที่ก่อให้เกิดความสุขในสังคมได้ เพราะฉะนั้น ในงานวิจัยนี้ จึงประสงค์ที่จะศึกษาถึงการสวดมนต์ของพุทธศาสนิกชนกับการละหมาดของชาวมุสลิม ในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ว่ามีการถือเอาประโยชน์จากการสวดมนต์มาส่งเสริมในการอยู่ ร่วมกันในสังคมมากน้อยเพียงไร เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเป็นแผนแม่บทในการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสวดมนต์ของชาวพุทธในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาการละหมาดของชาวมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเปรียบเทียบการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมในชุมชนหนอง จอก กรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการดำเนินการ ดังนี้

1) การศึกษาในเชิงเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา คัมภีร์ปกรณ์วิเสส และพระ คัมภีร์อัลกุรอานของศาสนาอิสลาม รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประเภทตำรา บทความ วิชาการทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ตลอดจนจากสื่ออินเทอร์เน็ต มุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ของสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมเพื่อ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2) การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการ ละหมาดของชาวมุสลิมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในประเด็นความสำคัญ พัฒนาการ รูปแบบ คุณค่าและอิทธิพลของการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิม โดยมีขั้นตอน การศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยการกำหนดคุณสมบัติกลุ่มผู้นำทาง ศาสนา ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ข้าราชการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชน และประชากรกลุ่มเป้าหมายที่

เป็นชาวพุทธกับชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

(3) ดำเนินการศึกษาประเด็นความสำคัญ พัฒนาการ รูปแบบ คุณค่าและอิทธิพลของการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือความสำคัญ พัฒนาการ รูปแบบ คุณค่าและอิทธิพลของการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิม ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้แก่ผู้นำทางศาสนาได้แก่พระสงฆ์ โต๊ะอิหม่าม ชาวพุทธ ชาวมุสลิม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประชาชนในชุมชนหนองจอกได้รับทราบ

(5) วิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการในการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมมาประยุกต์ใช้ในสังคม

(6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) มีคุณสมบัติดังนี้

3.1) กลุ่มผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ข้าราชการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชน และประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวพุทธและชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนหนองจอก กรุงเทพมหานคร จำนวน 40 รูป/คน

3.2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีการจัดสัมภาษณ์กลุ่มย่อย และการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยมีกระบวนการดังนี้

ก. ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมออกแบบสัมภาษณ์และกิจกรรมที่สอดคล้องกับงานวิจัย

ข. ส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรง แล้วนำมาแก้ไข

ค. นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขแล้ว ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

ง. จัดกิจกรรมเสวนากลุ่มย่อยระหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนหนองจอก กรุงเทพมหานคร

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้ทั้งจากเอกสารและการลงพื้นที่วิจัย แยกประเด็นคำถาม คำตอบให้เป็นหมวดหมู่

5) การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาแปลผล เขียนรายงานการวิจัย

6) การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลของการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การสวดมนต์ มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ยังไม่สลับซับซ้อนมากนัก เช่น ชันธุสูตร สวดเพื่อเจริญเมตตาไปยังตระกูลทุกชนิด รตนสูตร สวดเพื่อป้องกันเมืองเวสาลีจากภัยอันตราย กรณียเมตตสูตร สวดเพื่อแผ่เมตตาไปยังเทวดาทั้งหลายโพชฌังคสูตร สวดเพื่อรักษาความป่วยไข้ของพระเถระศิริมานันทสูตร สวดเพื่อรักษาอาการไข้ของพระศิริมานันทเถระ เป็นต้น ซึ่งลักษณะการสวดมนต์นี้เป็นเพียงการสาธยาย พระคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อให้เกิดอนุสติแก่ผู้ฟัง มุ่งเน้นให้เกิดสมาธิ มีจิตเป็นเอกัตถารมณ์ คือมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียวแน่วแน่ จึงไม่มีพิธีกรรมใหญ่โต ต่อมาหลังพุทธปรินิพพานได้ประมาณ 300-1200 ปี การสวดมนต์เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น การประกอบพิธีการสวดมนต์เป็นพิธีกรรมที่มีองค์ประกอบอื่นซึ่งเป็นของลัทธิเดิมในท้องถิ่นนั้นเข้ามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การทำน้ำพระพุทธรูปมนต์ วงด้วยสายสิญจน์ ปะรำพิธีสำหรับสวดมนต์ ผูกโยงผ้าประดับตกแต่งสถานที่ จัดวางอาสนะสำหรับพระสงฆ์ กำหนดเวลาในการสวด ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ ได้สร้างความสลับซับซ้อนของพิธีกรรม นำศรัทธาเลื่อมใส คุมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น

อิทธิพลการสวดมนต์ในชุมชนนั้น ต้องมีผู้นำเป็นตัวอย่างทั้ง บ้าน วัด โรงเรียน ต้องสอนและปลูกฝังถึงอานิสงส์ของการสวดมนต์แต่ถ้าเรานำเทคโนโลยีสมัยใหม่ไปใช้จะหาผู้สวดไม่พบ ถ้าไม่มีผู้นำหาผู้ทำตามยากมากตามหลักวิถีเดิม หรือวิธีการสวดมนต์ต้องปลูกฝังในคุณค่าของการสวดมนต์คือต้องทำกันทุกทีในปัจจุบันมีพระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการนำไปสวดในบ้าน ในสโมสร ส่วนในวัดสัปดาห์ละครั้งรวมกันทั้งพระ สามเณรและคฤหัสถ์ มี 3 วัดและมีการสวดพร้อมกันทุกวัน ก็จะเกิดผลหรืออานิสงส์ตามมาอย่างมหาศาล โดยทุกวันนี้ชาวพุทธไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุได้หันเข้ามาเรียนรู้การสวดมนต์ให้พระในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันธรรมะสวณะก็จะมีการสวดมนต์พิเศษเกิดขึ้นในที่ต่างๆแม้กระทั่งบ้านเมืองเรียกว่าเป็นการได้เห็นมิติใหม่ของการสวดมนต์ที่มีผู้สนใจมากขึ้นทุกวัน (พระครูบรรณกิจคุณาธาร เจ้าอาวาสวัดสีชมพู เลขาธิการเจ้าคณะเขตหนองจอก, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565) การสวดมนต์ในปัจจุบันได้พัฒนาเอาบทสวดมนต์ไปบันทึกไว้ในทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วยเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับยุคสมัยใหม่ในปัจจุบัน (นายพิสิษฐ์ จงจิตร, หน่วยงานเป็นไวยาวัจกรวัดหนองจอก, ประธานมูลนิธิอาสาหนองจอก (ศูนย์ราชพฤกษ์), สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565) การประพฤติปฏิบัติตามแนวของบรรพบุรุษที่สืบทอดมาไม่น้อยกว่าร้อยปีทำให้เกิดเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติต่อกันจนเป็นวัฒนธรรมประเพณีในปัจจุบันนี้ (นางสังข์ อัดัตถัญญ, ข้าราชการบำนาญ สพฐ อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนพรตพิทยพยัต, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565) เนื่องจากหน้าจอมีศาสนาอื่นๆ อยู่ด้วยกันหลายศาสนาไม่ว่าจะเป็น ศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม โดยเรียกว่าสังคมพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชนหนองจอกนี้ก็ยังมีย่อยหลาย

วัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นไทยพุทธ ไทยจีน ไทยรามัญ และมีชาวคริสต์ชาวจีนและมุสลิมที่อยู่ร่วมกันในชุมชนนี้ก็อยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีความจำเป็นต้องจัดรูปแบบในการเข้าถึงศูนย์เด็ก ๆ ตามโรงเรียนเสียก่อนเพื่อที่จะเป็นแบบอย่างในการสวดมนต์ การละหมาด และการสวดขอพรให้เด็ก ๆ ในชุมชนเข้าถึงเพื่อให้เกิดความเคยชินและมีอันิสงส์ตามมาต่อไปในการดำเนินชีวิต (นางไฉทยา สิทธิบุญ, ข้าราชการบำนาญสังกัดกรุงเทพมหานคร เลขานุการมูลนิธิอาสาหนองจอก (ศูนย์ราชพฤกษ์), สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565)

เขตหนองจอกเป็นชุมชนหลากหลายเชื้อชาติหลายภาษาหลายศาสนามีการอยู่ร่วมกันเป็นวิถีด้วยการเป็นอยู่ ต่างฝ่ายต่างนำคำสอนไปปฏิบัติตาม ตามความเชื่อในคำสอนของแต่ละศาสนาซึ่งการเป็นอยู่ร่วมกันจึงเรียกขานอ้างว่า พหุวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันชุมชนชาวพุทธ เสียมากกว่าได้ เช่น งานบุญประเพณี บุญต่างๆ ที่ปฏิบัติร่วมกัน พุทธศาสนิกชนไปร่วมงานของศาสนาอื่นๆ ได้ทุกงาน แต่พอชาวพุทธมีงานบ้างศาสนาอื่นอ้างหลักคำสอนว่าไปร่วมงานไม่ได้เพราะพระเจ้าสั่งห้ามจะไปร่วมงานได้เฉพาะเยี่ยมศพ กับงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่เท่านั้น (พระครูบวรภิกษุณฐาร เจ้าอาวาสวัดสี่ชมพู เลขานุการเจ้าคณะเขตหนองจอก, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565) การสวดมนต์เป็นบทบาทที่สำคัญขั้นพื้นฐานของผู้นับถือศาสนาพุทธดังนั้นผู้ที่นับถือศาสนาสำคัญให้ชาวพุทธเห็นความสำคัญของการสวดมนต์ก็คือพระภิกษุ สามเณร จะต้องเป็นตัวอย่างและชี้แนะแนวทางและผลที่จะได้รับการสวดมนต์ในปัจจุบันนี้วัดก็ดี พระภิกษุก็ดี หันไปให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม ปัจจุบันนิยม คำสั่งสอนที่มง่ายทำให้รวยๆ โดยลืมนำคำสอนของพระศาสดา (พระพุทธเจ้า) มาสอนชาวพุทธเป็นเหตุให้ศาสนาของเราเสื่อมลงในทุกวันนี้ (นายพิสิษฐ์ จงจิตร, หนายความเป็นไวยาวัจกรวัดหนองจอก ประธานมูลนิธิอาสาหนองจอก (ศูนย์ราชพฤกษ์), สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565) ถ้ามีพระสงฆ์มาให้ความรู้เพิ่มเติมจากเดิมจะมีอันิสงส์อย่างมาก (นางสังข์ อัดตัญญู, ข้าราชการบำนาญ สภฐ อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนพรตพิทยพยัต, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565)

ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์ในสมัยก่อนหรือในปัจจุบันนี้มีการพัฒนาและเข้าถึงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่หันมาสนใจในการสวดมนต์ เช่น การสวดมนต์ข้ามปีที่จะมีการสาธยายมนต์การในช่วงหัวค่ำจนถึงข้ามวันปีใหม่เพื่อเป็นเกาและกำลังใจในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขมากยิ่งขึ้นหรือว่าการสวดมนต์ในปัจจุบันมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อให้มีสติในการดำเนินชีวิตต่อไป (นางไฉทยา สิทธิบุญ, ข้าราชการบำนาญสังกัดกรุงเทพมหานคร เลขานุการมูลนิธิอาสาหนองจอก (ศูนย์ราชพฤกษ์), สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565) ถ้าจะให้เกิดการพัฒนาเรื่องการสวดมนต์ให้พระให้ดีกว่านี้ในปัจจุบัน วัด บ้าน และโรงเรียนในชุมชนควรจัดกิจกรรมชักจูงให้ผู้ปกครองนำเด็กเข้าวัด เพื่อฝึกสมาธิ ฝึกการปฏิบัติธรรม และฝึกปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธที่ดีควรทำอย่างไรให้เข้าถึงจิตใจของเด็ก เพราะเด็กยังอ่อนโยนมีจิตใจที่บริสุทธิ์ถ้าสอนดีสังคมก็จะได้ดีก็ได้ (นางรองรัตน์ กนกนาค

ข้าราชการบำนาญสังกัดกรุงเทพมหานครพิเศษ อดีตครูชำนาญการพิเศษ, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565)

การดำรงมั่นเผยแพร่วัฒนธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากบุคลากรทางพระพุทธศาสนาโดยวางแผนทางให้สอดคล้องกับกลุ่มบุคคลทุกกลุ่มอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำรงชีวิตและได้พบกับอานิสงส์ในการสวดมนต์นานๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง (นายเอกวิวัฒน์ กริ่งเกษ เป็นเจ้าพนักงานหมายภาษีอากร บ.2 สำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร 21, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565) ควรที่จะมีการอบรมเผยแพร่วัฒนธรรมและการบอกต่อสู่รุ่นหรือการบอกต่อสู่เยาวชนเด็กให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถสวดสาธยายมนต์ต่างๆ ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตและบทสวดมนต์หรือบทสาธยายมนต์ต่างๆ ที่เป็นการเสริมเพิ่มพูนความศรัทธาและมีอานิสงส์มากเพื่อให้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อกับศรัทธาในการดำรงชีวิตของเยาวชนและผู้คนทั่วไปที่ไม่สามารถหาทางออกในสภาวะการต่างๆ ที่ได้รับความทุกข์ทรมานเพื่อให้มีสติระลึกถึงคุณพระพุทธรูปคุณพระธรรมคุณพระสงฆ์และอานิสงส์บอกการสวดมนต์นั้นทำให้ชีวิตมีความหมายในการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป (นางกมลภรณ์ อ่องจันทร์ เป็นแม่บ้าน, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565) ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมการสวดมนต์ให้พระและการพัฒนาวัดบุคลากรให้เป็นระเบียบเพื่อเป็นแรงจูงใจให้กับประชาชนทั่วไปให้มีแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้เข้ามาร่วมกันไหว้พระสวดมนต์และพัฒนาวัดให้มีความเจริญรุ่งเรืองและสามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้จากการแนะนำหรือการได้รับฟังการบรรยายธรรมหรือการแสดงพระธรรมเทศนาให้สามารถดำเนินชีวิตตามหลักการของศาสนาและสามารถนำบทสวดมนต์หรือคำแปลที่ได้จากการสวดมนต์นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้มากและสามารถที่จะกำหนดทิศทางในการดำเนินชีวิตให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปได้เป็นอย่างดี (ร.ต.ต.มานพ อ่องจันทร์ เป็นอดีตข้าราชการบำนาญ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2565)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การละหมาด คือหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม เป็นขุมคลังอันมีค่ามหาศาลยิ่ง เป็นหนทางที่นำไปสู่สุคติและเป็นกุญแจแห่งสรวงสวรรค์ การละหมาดคือกิจการอันประเสริฐยิ่งกว่ากิจการอื่นๆ การละหมาดคือการสำรวมจิต ให้มีพลังอันเข้มแข็ง เป็นการชักฟอกขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์โดยเหตุนี้ท่านรศูล (ค็อล) เมื่อประสบกับความอดอันใจในกิจการใดๆ ท่านจะปฏิบัติละหมาดหรือเข้าเฝ้าอัลลอฮ์ทันที การละหมาด เป็นบัญญัติที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณ การวิงวอนขอพร และการขอภัยโทษต่อพระองค์ แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ละหมาดฟัรฎู และละหมาดสุนัต ผู้ที่จำเป็นต้องทำละหมาดฟัรฎู คือ 1) มุสลิม คือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม 2) มีวัยถึงเกณฑ์บังคับ คือ มีอายุครบ 15 ปีหรือถึงวัยมีความรู้สึทางเพศแล้ว เช่น เด็กผู้ชายที่ฝันเปียก หรือเด็กผู้หญิงที่มีเลือดประจำเดือน และมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่บ้าหรือวิกลจริต และ 3) เป็นผู้ที่สะอาดจากการชำระล้างสิ่งที่ไม่เป็นมลทินของการทำ

ละหมาด เช่น ยูนุบ (น้ำอสุจิ) เฮด นิฟาส (ประจำเดือน) และวิลาดะฮ์ (การคลอดบุตร) แล้วหมายความว่า ต้องชำระล้างร่างกายให้สะอาดก่อนเข้าพิธีละหมาด ไม่มีการประอะเปื้อนด้วยน้ำอสุจิสตรีไม่มีประจำเดือน ต้องให้หมดประจำเดือนก่อนจึงเข้าร่วมพิธีได้ และสตรีที่คลอดบุตรต้องล้างน้ำคร่ำให้หมดก่อน ไม่ให้มีเลือดปะปนในร่างกายที่นับว่าไม่สะอาด (การิม อับดุลเลาะห์, 2551)

การละหมาดในอิสลามโดยที่ประมวลไว้ด้วยการมุ่งมั่นต่ออัลลอฮ์ มีการยืนและการสujudต่อพระองค์รวมทั้งครอบคลุมถึงความหมายแห่งการใกล้ชิดกับพระองค์ทำให้ผู้กระทำละหมาดมีความสัมพันธ์กับพระเจ้าทำให้มีความรู้สึกถึงตำแหน่งอันสูงส่งของการละหมาดในทัศนะของเขาและทำให้เขาตระหนักถึงร่องรอยแห่งเกียรติคุณจนกระทั่งมีความรู้สึกละอายแก่ตนเองที่จะกระทำ ความชั่วการกระทำลามกและการกระทำที่ไม่ถูกต้องทุกสิ่งทุกอย่างที่ขัดต่อบัญญัติศาสนาและศีลธรรมของอิสลามเพราะ ทุกครั้งที่เขามีความนึกคิดที่จะกระทำการสิ่งไม่ดีย่อมจะมีเสียงกระซิบ เรียกจากส่วนลึกของจิตใจให้ระงับการกระทำนั้นๆ มีฮาดีษมากมายเหลือเกินที่อ้างถึงความดีและคุณค่าของละหมาดและบัญชาให้ปฏิบัติโดยสม่ำเสมอในที่นี้จะได้ส่วนหนึ่งจากใจของความฮาดีษที่บอกถึงความดีและความสำคัญของละหมาด หวังว่าคงเป็นประโยชน์แก่ผู้ศรัทธาได้บ้าง (ชมรมดัลลีประเทศไทย, 2540) การละหมาดเป็นการทำตนให้อยู่กับพระอัลลอฮ์ทุกลมหายใจ ทุกอิริยาบถในการดำรงชีพ การจะทำการอันใดให้นึกถึงพระอัลลอฮ์ ดังนั้น จึงมีการประกอบพิธีละหมาดประจำวันถึงวันละ 5 ครั้ง ซึ่งแต่ละเวลาก็มีบทสวดที่แตกต่างกันไป จนถือเป็นการปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันของชาวมุสลิม จนนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมทางศาสนาเลยทีเดียว

ผลแห่งการละหมาดนั้นขึ้นอยู่กับศุลหิกของอัลลอฮ์ ดังคำกล่าวว่า “ท่านทั้งหลายจะเห็นประการใด? หากว่ามีลำน้ำสายหนึ่งอยู่หน้าประตูบ้าน ของคนหนึ่งคนใดในพวกท่าน ซึ่งเขาจะอาบน้ำนั้นวันละ 5 ครั้งทุกวัน จะยังคงมีสิ่งสกปรกใดหลง เหลืออยู่ที่เข่อีกไหม เขาทั้งหลายตอบว่าจะไม่มีสิ่งสกปรกใดๆ หลงเหลืออีกเลย ท่านนบี กล่าวว่าในท่านอนั้น และการทำละหมาดทั้ง 5 ก็เช่นเดียวกันอัลลอฮ์ จะทรงลบล้างความผิดทั้งหมดให้ด้วยการกระทำละหมาดเหล่านั้น” (Muslim, 1995) เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า การอาบน้ำวันละ 5 ครั้งนั้นสามารถขจัดความสกปรกโสภณให้หมดสิ้นไปได้ฉันใด การทำละหมาดวันละ 5 ครั้งก็สามารถลบล้างความผิด ความบาปให้หมดสิ้นไปได้ การละหมาดอย่างน้อยวันละ 5 ครั้งจะทำให้มนุษย์หรือว่าคนเราไม่มีเวลาให้ทำในสิ่งที่ผิดคุณธรรมจริยธรรม ทำให้จิตใจสงบคิดแต่สิ่งที่ดีงาม (นายศิริพงษ์ รัตมี เป็นนักการเมืองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต 17 หนองจอก, สัมภาษณ์ 24 มีนาคม 2565) การละหมาดมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในเขตหนองจอกมาก เพราะมีมุสลิมมากมีผู้นับถือศาสนาอิสลามประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์และสืบทอดกันมาตลอดทุกยุคทุกสมัย (นายณรงค์ รัตมี เป็นกรรมการบริหารบริษัท เอส เอ็น เอส การขนส่ง จำกัด, สัมภาษณ์ 24 มีนาคม 2565)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และสังเกตการณ์ สรุปสาระสำคัญของการละหมาด ได้ดังนี้

1. การทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ การละหมาด เป็นการทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ คือ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์คือการเข้าใจตัวเองว่า สิ่งที่เรากระทำอยู่เพื่อใคร และมีประโยชน์หรือมีโทษมากน้อยเพียงไร (นายวิสุทธิ สุไลมาน เป็นอิหม่ามประจำมัสยิดดารุลมินา, สัมภาษณ์ 2 มีนาคม 2565)

2. เป็นการให้ความเคารพต่อศาสนาและพระศาสดา การรู้จักให้ความเคารพต่อศาสนาของตนเอง มุสลิมทุกคนต้องสามารถที่จะทำกิจกรรมดังกล่าวได้เช่นกัน เพียงต่างสถานที่ กรณีการอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องมีความหนักแน่น (นางมาเรียม ประดิษฐ์สุวรรณ, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2565)

3. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา การละหมาด ถ้ามองทางกายภาพมีความใกล้เคียงกับการทำโยคะ คือมีการลุก นั่ง นมัสการ มีการยืดแขนขา ทำให้กล้ามเนื้อขยับซึ่งสอดคล้องกับหลักการแห่งโยคะ ซึ่งเมื่อมองแล้ว การทำกิจทางศาสนาแต่ละศาสนาต้องทำอย่างเข้าใจ รู้ถึงวัตถุประสงค์ของการกระทำกิจกรรมนั้นๆ เมื่อรู้แล้ว จะทำให้เรารู้ว่า การทำศาสนกิจของแต่ละศาสนาต่างมีผลต่อชีวิตศาสนิกนั้นๆ เพราะฉะนั้น เราพึงเอาใจเขามาใส่ใจเราว่า การละหมาด เป็นการแสดงความเคารพนับถือต่อศาสนานั้นๆ ของศาสนิกชน (นางมาลิน ศิลปะดำรงกุล, สัมภาษณ์ 21 มีนาคม 2565)

4. กิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกให้คนสนใจการละหมาด การละหมาด จะเป็นกิจกรรมประจำวันสำหรับผู้ใหญ่ควรทำให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง และชวนเด็กให้ปฏิบัติตามตลอด ดังคำกล่าวที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน” แต่ถึงกระนั้น ผู้ใหญ่คือพ่อหรือแม่นั้น จะต้องสั่งสอนให้ลูกรู้และเข้าใจความหมายที่แท้จริงของกิจกรรมดังกล่าว เพื่อให้เด็กรู้สึกได้ว่า นั่นคือภาระหน้าที่ของมุสลิม ไม่ใช่กิจกรรมที่จะต้องบังคับให้กระทำ (นางสาวพัชรียา อะเซ็น เป็นกวีซีพุลนิอิฮาสาหนองจอกศูนย์ราชพฤกษ์, สัมภาษณ์ 2 มีนาคม 2565)

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า จากการเปรียบเทียบการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมในชุมชนเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า

1. พิธีสวดมนต์เป็นความแพร่หลายทางพิธีกรรมระหว่างอุบาสกอุบาสิกา เป็นพิธีกรรมเพื่อการคุ้มครองความผาสุกของปวงประชา เป็นการเข้าใจครั้งแรกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 9 พิธีกรรมนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชาวพุทธในสิงหล และพิธีกรรมนิยมของชาวลังกานี้ ได้ไหลบ่ามาในประเทศไทยพร้อมกับวัฒนธรรมประเพณีอีกหลายประการ ส่วนการละหมาด เกิดขึ้นจากชาวอาหรับก่อนอิสลาม ซึ่งมีความหมายว่าวิงวอนขอและอภัยโทษ การละหมาดเป็นอิบาดะฮ์อันดับแรกที่ถูกบัญญัติแก่บรรดามุสลิมที่นครมักกะฮ์ ก่อนที่จะอพยพไปนครอัลมะดีนะฮ์หนึ่งปีครึ่ง การละหมาดอย่างเดียวเท่านั้นที่ได้ถูกบัญญัติขึ้นในชั้นฟ้า จะเห็นได้ว่า การสวดมนต์และการละหมาด มีนัยที่คล้ายคลึงกันคือการสวดหรือภาวนาเพื่อระลึกถึงคุณของศาสดาเป็นเบื้องต้น ส่วนที่แตกต่างกันนั้นมาจากเป้าประสงค์ของความเป็นมาโดยการสวดมนต์มีเป้าประสงค์นอกจากสวดระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยแล้ว ยังมี

การกล่าวถึงคุณที่ใช้ปกป้องอุปัทวันตรายได้ ส่วนการละหมาดมีเป้าประสงค์หลักคือการได้รับการโปรดปรานจากพระอัลลอฮ์ ตะอาลา

2. การสวดมนต์มีความสำคัญ 2 ส่วนคือ จุดหมายเดิมพร่ำสอนให้คนทั้งหลายได้ศึกษาแล้วเกิดปัญญานำพาชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง ปัจจุบันมุ่งความศักดิ์สิทธิ์ตามคุณบทของมนต์นั้นๆ ส่วนการละหมาด เป็นบัญญัติของศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณ การวิงวอนขอพร และการขอภัยโทษต่อพระองค์ จะเห็นได้ว่าการสวดมนต์และการละหมาด เป็นการสร้างความต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงกันระหว่างศาสนากับศาสนิก โดยมีการกล่าวระลึกถึงคุณของศาสดาเป็นอนุสรณ์เตือนใจ ส่วนนัยที่ต่างกัน คือการสวดมนต์ของชาวพุทธปัจจุบันส่วนหนึ่งได้แปรเปลี่ยนเป็นการสวดมนต์เพื่อความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์แทน ส่วนการละหมาดนั้นยังมีเป้าหมายเพื่อแสดงถึงความรักความศรัทธาต่อพระอัลลอฮ์เหมือนเดิม

3. การสวดมนต์ มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ยังไม่สลับซับซ้อนมากนัก เช่น รตนสูตร สวดเพื่อป้องกันเมืองเวสาลีจากภัยอันตราย สำหรับการสวดมนต์ที่ปรากฏในประเทศไทยได้รับกระแสวัฒนธรรมที่รับมาจากลังกาทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนการละหมาด เกิดจากการปฏิบัติของท่านเราะซูล ที่ปฏิบัติในขณะที่เดินทางแสวงบุญ หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจ ท่านเราะซูลได้เดินทางกลับสู่นครมักกะฮ์ในคืนวันนั้น และได้นำประสบการณ์ของท่านมาสู่ประชาชาติอิสลาม คือบัญญัติการละหมาด 5 เวลา โดยมีญิบรีลมาสอนเรื่องเวลาละหมาดให้ จะเห็นได้ว่า พัฒนาการของการสวดมนต์เริ่มแรกจากศาสดาเป็นผู้แนะนำให้กระทำเพื่อรักษาอารมณ์ซึ่งคำสอน ส่วนที่ต่างกัน คือ การสวดมนต์ในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าแนะนำให้สาวกเป็นผู้ประกอบพิธี เช่น มอบให้พระอานนท์ทำน้ำพระพุทธมนต์ ณ เมืองไพศาลี และสวดมนต์เพื่อบรรเทาโรคภัย โดยหลักการแล้วเป็นการสาธยายคำสั่งสอนของพระองค์ ส่วนการละหมาดในศาสนาอิสลาม เริ่มจากการปฏิบัติของศาสดาเองแล้วแนะนำให้ศาสนิกได้ปฏิบัติตาม เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของพระเจ้า

4. รูปแบบการสวดมนต์ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ บทสวดมนต์เพื่อรักษาพระพุทธศาสนา และบทสวดพระปริตร ซึ่งแบ่งแยกออกเป็นการสวดมนต์ 7 ตำนานบ้าง 12 ตำนานบ้าง เพื่อสะดวกในการสวดในพิธีต่างๆ ส่วนการละหมาดเป็นการทำตนให้อยู่กับพระอัลเลฮ์ทุกลมหายใจ ทุกอิริยาบถในการดำรงชีพ การจะทำการอันใดให้นึกถึงพระอัลเลฮ์ ดังนั้น จึงมีการประกอบพิธีละหมาดประจำวันถึงวันละ 5 ครั้ง ซึ่งแต่ละเวลาก็มีบทสวดที่แตกต่างกันไป จนถือเป็นการปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันของชาวมุสลิม นับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมทางศาสนาเลยทีเดียว จะเห็นได้ว่า เมื่อพูดถึงรูปแบบการสวดมนต์และการละหมาดนั้น มีการปฏิบัติที่ต่างกันด้วยวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาที่ต่างกัน โดยเฉพาะการสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาแยกเป็นการสวดมนต์ในงานมงคล

และงานอวมงคล ซึ่งมีวิธีปฏิบัติที่ต่างกัน ส่วนการละหมาดก็มีวิธีปฏิบัติที่ต่างกันนอกจากการละหมาดประจำวัน 5 ครั้งแล้ว ยังมีละหมาดในโอกาสสำคัญต่างๆ ด้วย

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และสังเกตการณ์ พบว่า คุณค่าและอิทธิพลของการสวดมนต์และการละหมาด มีนัยที่แสดงถึงการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดและไม่ก้าวร้าวหน้าที่ของผู้อื่น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาใช้หลักการแผ่เมตตา ส่วนศาสนาอิสลามกล่าวถึงการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ส่วนนัยที่ต่างกัน เป็นวิธีปฏิบัติที่อยู่ในกรอบของแต่ละศาสนานั้นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การสวดมนต์ คือการสาธยายพุทธพจน์ พิธีสวดมนต์ได้กลายเป็นความแพร่หลายทางพิธีกรรมระหว่างอุบาสกอุบาสิกา วัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมในการสวดมนต์ มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ยังไม่สลับซับซ้อนมากนัก เช่น ชันธุสูตร สวดเพื่อเจริญเมตตาไปยังตระกูลนาคนทุกชนิด เป็นต้น ซึ่งลักษณะการสวดมนต์นี้เป็นเพียงการสาธยายพระคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อให้เกิดอนุสติแก่ผู้ฟัง มุ่งเน้นให้เกิดสมาธิ มีจิตเป็นเอกัตถารมณ์ คือมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียวแน่วแน่ จึงไม่มีพิธีกรรมใหญ่โต ต่อมาหลังพุทธปรินิพพานได้ประมาณ 300-1200 ปี การสวดมนต์เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น การประกอบการสวดมนต์เป็นพิธีกรรมที่มีองค์ประกอบอื่นซึ่งเป็นของลัทธิเดิมในท้องถิ่นนั้นเข้ามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การทำน้ำพระพุทธรูป วนด้วยสายสิญจน์ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ ได้สร้างความสลับซับซ้อนของพิธีกรรม นำศรัทธาเลื่อมใส ภูมิความศรัทธามากขึ้น การสวดมนต์ในพระพุทธศาสนานั้นมีคุณมากมาย ไม่ขัดขวางต่อการบรรลุนิพพาน ไม่เบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่น แต่ประกอบไปด้วยเมตตา และยึดหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่ตั้ง จึงควรที่จะสวดมนต์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตสอดคล้องกับงานวิจัยของพระวงศ์สรสิทธิ์ รัตติโร, พระครูวิจิตรศีลาจาร, (2561) ว่าผู้สวดได้รับคุณประโยชน์นานัปการ ทั้งแก่ตัวเองและแก่ส่วนรวมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสวดด้วยวิธีการไหนหรือบทใดก็ตาม หากสวดด้วยความตั้งใจจริง หมั่นพิจารณาเนื้อความจนเข้าใจและรู้ซึ่งถึงความหมายของบทสวดนั้นๆ แล้ว ย่อมได้รับ ผลานิสงส์มากมายดังนี้ 1) เป็นการสร้างศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นในคุณของพระรัตนตรัย 2) เป็นการสร้างปัญญา คือ การสร้างสรรคพลังทางปัญญา เพราะการที่เราท่องบ่นจดจำหลักธรรมที่ปรากฏในพระสูตรต่างๆ นั้น แล้วนำไปพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยการพินิจพิจารณาความหมายของแต่ละสูตร ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวเป็นการพัฒนาทางด้านความคิดและสติปัญญาให้เกิดขึ้น และย่อมสามารถขจัดปัญหาอุปสรรคได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมที่สุด 3) เป็นการไล่ความขี้เกียจ และตัดความเห็นแก่ตัว 4) จิตสงบเป็นสมาธิ ในขณะที่สวดมนต์ ผู้สวดต้องสำรวมใจให้แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวคลอนแคลน 5) ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การละหมาด เป็นบัญญัติที่สำคัญของศาสนาอิสลาม ที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณ การวิงวอนขอพร และการขอภัยโทษต่อพระองค์ แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ละหมาดฟัรฎู และละหมาดสุนัต ผู้ที่จำเป็นต้องทำละหมาดฟัรฎู คือ 1) มุสลิม คือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม 2) มีวัยถึงเกณฑ์บังคับ คือ มีอายุครบ 15 ปีหรือถึงวัยมีความรู้สึกทางเพศแล้ว 3) เด็กผู้ชายที่ฟันเปื่อย หรือเด็กผู้หญิงที่มีเลือดประจำเดือน และมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่บ้าหรือวิกลจริต และ 4) เป็นผู้ที่สะอาดจากยูนุบ เฮต นิฟาส และวิลาดะฮ์แล้ว การละหมาดคือหลักปฏิบัติของศาสนา เป็นชุมคลังอันมีค่ามหาศาลยิ่ง เป็นหนทางที่นำไปสู่สุคติ และเป็นกุญแจแห่งสรวงสวรรค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของกิติมา อมรทัต (2549) ว่า การละหมาดมีความสำคัญมากเช่นนั้นเพราะมันเป็นเครื่องเชื่อมโดยตรงระหว่างข้าของอัลลอฮ์กับพระองค์เอง ในเวลาที่เขาละหมาดจากสิ่งที่เป็นห่วงทั้งหมดในชีวิตประจำวัน และสำรวจใจระลึกถึงพระผู้อภิบาลของเขาแต่พระองค์เดียว วิงวอนขอความช่วยเหลือจากพระองค์ ขอทางนำจากพระองค์ และมานะบากบั่นที่จะเดินไปตามหนทางที่เที่ยงตรงต่อไป ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า การละหมาดถูกถือว่เป็นการกระทำที่ดีที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของอาแว วาลี (2562) ที่ศึกษาพบว่า 1) นักเรียนที่ละหมาดที่ต้องอดสมาธิสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนได้อย่างชัดเจน มีความซื่อสัตย์ อารมณ์นิ่งสงบ รักและเมตตาต่อเพื่อน มีทักษะในการใช้ชีวิตในสังคม และสุขภาพจิตดี 2) บิดา มารดา และผู้ปกครองที่มีการศึกษาศาสนาดีและเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติการละหมาดรวมทั้งศาสนิกอื่น ๆ อบรมดูแลบุตรด้วยวิถีอิสลามจะทำให้บุตรมีบุคลิกภาพที่ดี อ่อนน้อมถ่อมตน และละหมาดอย่างสม่ำเสมอ ส่วนนักเรียนที่มีครอบครัวที่ไม่ค่อยทำการละหมาดก็จะละทิ้งละหมาดเมื่อเกิดความยากลำบากหรือไม่สะดวก 3) ครูที่มีความมุ่งมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในการละหมาด จะทำให้นักเรียนเกิดความเคารพรักและศรัทธา นักเรียนยอมรับการเป็นต้นแบบที่ดีของครูและยอมรับการตักเตือน (นาซีฮัต) ด้วยความเต็มใจ ส่งผลให้ผู้เรียนรักและสนใจบทเรียน เรียนรู้อย่างมีความสุข และ 4) นักเรียนที่ละหมาดร่วมกันเป็นคณะ (ญามาอะห์) ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะการทำงานเป็นกลุ่มเป็นมิตรกับผู้อื่นรวมทั้งกับเพื่อนต่างศาสนา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การสวดมนต์มีความสำคัญ 2 ส่วนคือ จุฑหมายเดิมพรำสอนให้คนทั้งหลายได้ศึกษาแล้วเกิดปัญญานำพาชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องนั้น ปัจจุบันมุ่งความศักดิ์สิทธิ์ตามคุณบทของมนต์นั้นๆ ส่วนการละหมาด เป็นบัญญัติที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณ การวิงวอนขอพร และการขอภัยโทษต่อพระองค์ จะเห็นได้ว่าการสวดมนต์และการละหมาด เป็นการสร้างความต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงกันระหว่างศาสนากับศาสนิก โดยมีการกล่าวระลึกถึงคุณของศาสดาเป็นอนุสรณ์เตือนใจ ส่วนนัยที่ต่างกัน คือการสวดมนต์ของชาวพุทธปัจจุบันส่วนหนึ่งได้แปรเปลี่ยนเป็นการสวดมนต์เพื่อความขลังความศักดิ์สิทธิ์แทน ส่วนการละหมาดนั้นยังมีเป้าหมายเพื่อแสดงถึงความรักความศรัทธาต่อ

พระอัลลอฮ์ คุณค่าและอิทธิพลของการสวดมนต์และการละหมาด มีนัยที่แสดงถึงการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดและไม่ก้าวล่วงหน้าที่ของคนอื่น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาใช้หลักการแผ่เมตตา ส่วนศาสนาอิสลามกล่าวถึงการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ส่วนนัยที่ต่างกัน เป็นวิธีปฏิบัติที่อยู่ในกรอบของแต่ละศาสนานั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการสวดมนต์ของชาวพุทธกับการละหมาดของชาวมุสลิมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข : ศึกษากรณีชุมชนหนองจอก กรุงเทพมหานคร” ได้องค์ความรู้ใหม่ 4 ประการ คือ (1) วิธีการอยู่ร่วมกันของบุคคลในชุมชนคืออะไร (2) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม (3) คุณค่าของการสวดมนต์กับการละหมาดต่อวิถีชีวิตชุมชน (4) กิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกให้คนสนใจการสวดมนต์และการละหมาดดังนี้

กำหนดรหัส (Code For)	สกัดข้อมูล (Data Extract)
1. วิธีการอยู่ร่วมกันของบุคคลในชุมชน	1. การทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ คือการเข้าใจตัวเองว่า สิ่งที่เรากระทำอยู่เพื่อใคร และมีประโยชน์หรือมีโทษมากน้อยเพียงไร 2. เข้าใจวิถีปฏิบัติทางศาสนาของผู้อื่น เข้าใจวิถีปฏิบัติทางศาสนาของกันและกัน รู้จักข้อจำกัดทางศาสนา ไม่ฝืนใจผู้อื่น 3. ไม่มีอคติในการปฏิบัติต่อบุคคลต่างศาสนา ไม่ก้าวล่วงหน้าที่ของผู้อื่น ย่อมสร้างประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมได้ยิ่งขึ้น 4. ศาสนาไม่ใช่ต้นเหตุแห่งความขัดแย้ง การขัดแย้งเป็นพฤติกรรมเฉพาะบุคคลเท่านั้น
2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม	1. ทำหน้าที่ของตนให้ดี รู้จักหน้าที่ของตนเองเพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม 2. สละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนไม่เลือกความต่างแห่งศาสนา

3. คุณค่าของการสวดมนต์กับการละหมาดต่อวิถีชีวิตชุมชน	1. เป็นการให้ความเคารพต่อศาสนาและพระศาสนา 2. เป็นการแผ่เมตตาให้อภัยแก่ผู้อื่น 3. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา
4. กิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกให้คนสนใจการสวดมนต์และการละหมาด	ก. กิจกรรมเสริมมงคล สร้างให้เป็นวัฒนธรรมทางศาสนาที่ทรงคุณค่า ข. กิจกรรมประจำวัน เป็นกิจกรรมที่ผู้ใหญ่ควรทำให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง และชวนเด็กให้ปฏิบัติตามตลอด ดังคำกล่าวที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน”

จากตารางข้างต้น อธิบายได้ดังนี้

1. วิธีการอยู่ร่วมกันของบุคคลในชุมชน 1) การทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ จากการร่วมวงเสวนา ทำให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการอยู่ร่วมกันของบุคคลในชุมชนด้วยการทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์เป็นเบื้องต้น เมื่อว่าโดยความเป็นจริง ณ ขณะนี้แล้ว วิถีของชาวพุทธกับชาวมุสลิมในชุมชนบ้านคลองบางตะเคียนไม่มีปัญหา ประชาชนในชุมชนทั้ง 2 ศาสนานั้น สามารถอยู่ร่วมกันได้ อันเนื่องมาจากเหตุผลประการแรกคือ ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเองเพื่อมนุษยชนไม่เลือกความแตกต่างทางศาสนา การทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์คือการเข้าใจตัวเองว่า สิ่งที่เรากระทำอยู่เพื่อใคร และมีประโยชน์หรือมีโทษมากน้อยเพียงไร 2) เข้าใจวิถีปฏิบัติทางศาสนาของผู้อื่น ประการต่อมาคือ เมื่อสังคมใดก็ตามที่มีคนอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากก็ย่อมมีปัญหา แต่หากเราแก้ปัญหาด้วยการทำความเข้าใจวัฒนธรรมของเขา เข้าใจวิถีปฏิบัติของเขา การอยู่ร่วมกันก็จะเป็นปัญหา อย่างศาสนาอิสลามนอกจากเข้าใจในหลักศาสนาของตนเองแล้ว ยังต้องทำความเข้าใจในพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ทำให้การอยู่ร่วมกันดีขึ้น เข้าใจวิถีปฏิบัติทางศาสนาของกันและกัน รู้จักข้อจำกัดทางศาสนา ไม่ฝืนใจผู้อื่น 3) ไม่มีอคติในการปฏิบัติต่อบุคคลต่างศาสนา นอกจากบุคลากรทางศาสนาแล้วหน่วยงานทางรัฐ ซึ่งต้องคอยประสาน สนับสนุนกิจกรรมชุมชน แม้จะให้บริการแก่ประชาชนต่างศาสนา การทำงานในส่วนราชการไม่ได้เป็นปัญหาให้เกิดอคติทางศาสนาได้ เพราะทำตามหน้าที่ เมื่อต่างคนต่างเข้าใจหน้าที่ของกันและกัน ไม่ก้าวล่วงหน้าที่ของผู้อื่น ย่อมสร้างประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมได้ยิ่งขึ้น 4) ศาสนาไม่ใช่ต้นเหตุแห่งความขัดแย้ง ประการหนึ่งที่สังคมปัจจุบันเกิดความระแวงกันขึ้น เพราะคิดว่า ศาสนามีส่วนในการก่อสงคราม เช่น สงครามคูเซต โดยที่ความเป็นจริงแล้ว

ศาสนาเป็นเพียงเครื่องมือที่คนจะหยิบยกมาเป็นข้ออ้างในการกระทำการบางอย่างที่ไม่ใช่หลักศาสนา ดังนั้น ศาสนาจึงไม่ใช่ส่วนสำคัญที่ทำให้คนขัดแย้งกัน การขัดแย้งเป็นพฤติกรรมเฉพาะบุคคลเท่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม 1) ทำหน้าที่ของตนให้ดี การทำงานร่วมในชุมชนในนามศาสนาอิสลาม ยกเว้นการร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ขัดต่อหลักการทางศาสนา แต่การทำงานร่วมในสถานะอื่นๆ สามารถทำได้ เช่น การร่วมกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น การร่วมกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้เรื่องภัยโควิด-19 การทำงานที่ดีนั้น ต้องที่ตัวเราให้ดีกว่า เพื่อทำชุมชนให้สะอาด น่าอยู่ รู้จักหน้าที่ของตนเอง เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ไม่ใช่เกิดประโยชน์เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่ง 2) สละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การเป็นผู้นำของชุมชน ต้องมีความเป็นผู้นำที่แท้จริง ทำให้เห็นเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมต้องมีความเสียสละประโยชน์ตนก่อน เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันของสังคมส่วนใหญ่ ในส่วนราชการจะจัดระบบประมาณสนับสนุนการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะโครงการ บวร คือการให้การสนับสนุนในการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน ให้มีความสุข

3. คุณค่าของการสวดมนต์กับการละหมาดต่อวิถีชีวิตชุมชน 1) เป็นการให้ความเคารพต่อศาสนาและพระศาสดา การรู้จักให้ความเคารพต่อศาสนาของตนเอง เช่น ชาวพุทธสวดมนต์ไหว้พระ ไม่ได้แยกว่า การสวดมนต์ไหว้พระเป็นภาระหน้าที่ของพระสงฆ์เท่านั้น ขรवास สามารถที่จะทำกิจกรรมดังกล่าวได้เช่นกัน เพียงต่างสถานที่ กรณีการอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องมีความหนักแน่น ให้อภัยกัน โดยคิดว่า การทำกิจสวดมนต์หรือการละหมาด เปิดเสียงตามสายดังกล่าวเป็นกิจวัตรของศาสนสถาน ซึ่งไม่ได้ทำทุกวัน เป็นเพียงชั่วคราว 2) เป็นการแผ่เมตตาให้อภัยแก่ผู้อื่น การสวดมนต์มีมานาน โดยเริ่มจากการทรงจำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และการสวดมนต์นั้นเป็นการสั่งสมบารมี เพราะเป็นการจดจำคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเป็นบทป้องกันโรคภัยไข้เจ็บได้ เนื่องจากเป็นการสร้างกำลังใจแก่ผู้สวดแล้ว นอกจากนั้น การสวดมนต์ต้องจากเป็นการสวดเพื่อทรงจำพุทธพจน์แล้ว ยังมีการแผ่เมตตาเพื่อให้อภัยผู้อื่นด้วย 3) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา การละหมาด ถ้ามองทางกายภาพมีความใกล้เคียงกับการทำโยคะ คือมีการลุก นั่ง นมัสการ มีการยืดแขนขา ทำให้กล้ามเนื้อขยับซึ่งสอดคล้องกับหลักการแห่งโยคะ ซึ่งเมื่อมองแล้ว การทำกิจทางศาสนาแต่ละศาสนาต้องทำอย่างเข้าใจ รู้ถึงวัตถุประสงค์ของการกระทำกิจกรรมนั้นๆ เมื่อรู้แล้ว จะทำให้เรารู้ว่า การทำศาสนกิจของแต่ละศาสนาต่างมีผลต่อชีวิตศาสนิกนั้นๆ เพราะฉะนั้น เราพึงเอาใจเขามาใส่ใจเราว่า การละหมาดหรือการสวดมนต์นั้น เป็นการแสดงความเคารพนับถือต่อศาสนานั้นๆ ของศาสนิกชนแต่ละศาสนา

4. กิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกให้คนสนใจการสวดมนต์และการละหมาด 1) กิจกรรมศิริมงคล การสวดมนต์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญของยูเนสโก กระตุ้นให้คนเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือการสวดมนต์ข้ามปีเพื่อเสริมสร้างความเป็นศิริมงคลแก่

ชีวิตใหม่ เป็นการสร้างกุสโลบายให้เด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของการสวดมนต์แม้จะเป็นเพียง กระพี้ แต่เป็นก้าวหนึ่งจะให้คนหันมาใส่ใจศาสนา สร้างให้เป็นวัฒนธรรมทางศาสนาที่ทรงคุณค่า 2) กิจกรรมประจำวัน การละหมาด จะเป็นกิจกรรมประจำวันที่ใหญ่ควรทำให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง และชวนเด็กให้ปฏิบัติตามตลอด ดังคำกล่าวที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน” แต่ถึงกระนั้น ผู้ใหญ่คือ พ่อหรือแม่นั้น จะต้องสั่งสอนให้ลูกรู้และเข้าใจความหมายที่แท้จริงของกิจกรรมดังกล่าว เพื่อให้เด็ก รู้สึกว่า นั่นคือภาระหน้าที่ของมุสลิม ไม่ใช่กิจกรรมที่จะต้องบังคับให้กระทำ

สรุป

การสวดมนต์กับการละหมาด เป็นการสร้างการเรียนรู้วิถีชุมชน โดยเปิดให้มีการสอนกันข้ามศาสนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน สร้างความเข้าใจต่อกันมากขึ้น และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อให้เรียนรู้หลักการทางศาสนาของศาสนาตนให้เข้าใจ และเรียนรู้ศาสนาอื่นให้รู้แจ้งเพื่อจะได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องไม่ก้าวก่ายความเชื่อของผู้อื่น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 รัฐควรควรมีการสร้างการเรียนรู้วิถีชุมชน โดยเปิดให้มีการสอนกันข้ามศาสนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน สร้างความเข้าใจต่อกันมากขึ้น เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดตั้งแต่เด็กเยาวชน เพื่อให้เรียนรู้หลักการทางศาสนาของศาสนาตนให้เข้าใจ และเรียนรู้ศาสนาอื่นให้รู้แจ้งเพื่อจะได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องไม่ก้าวก่ายความเชื่อของผู้อื่น

1.2 ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลศึกษาศาสนาของตนเองให้ถ่องแท้ และทำความเข้าใจศาสนาอื่น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรมีการศึกษาคุณค่าของการสวดมนต์เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของเยาวชนพุทธกับคริสต์ในสังคมไทย

2.2 ควรมีการศึกษาการสร้างรูปแบบกิจกรรมคุณธรรมเยาวชน: กรณีการสวดมนต์กับการละหมาด

เอกสารอ้างอิง

กิตติมา อมรทัต. (2549). *มุสลิมในอุดมคติ บุคลิกภาพตามแบบฉบับของอิสลามที่แท้จริงดังกำหนดไว้ในกุรอานและสุนนะฮ์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทมีเดียเทค.

- ชมรมดับลิตประเทศไทย. (2540). *คุณค่าของละหมาด*. กรุงเทพมหานคร: ชมรมดับลิตประเทศไทย.
- ชวน เพชรแก้ว. (2520). *การศึกษาวรรณคดีไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. พระครูศิโรตธรรณรักษ์. (2561). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามโครงการสวดมนต์ข้ามปีของประชาชนในจังหวัดยโสธร. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*. 5(2) กรกฎาคม-ธันวาคม, 471.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร). (2546). *เอกเทศสวดมนต์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวงศ์สรสิทธิ์ รติโก, พระครูวิจิตรศีลาจาร. คุณค่าการสวดมนต์ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนไทย: กรณีศึกษาสำนักปู่สวรรค์. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 3(2) กรกฎาคม-ธันวาคม, 79-94.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัดยานนาวา. (2564). *สวดมนต์ข้ามปีออนไลน์ รับปีใหม่ 2564*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565 จาก <https://www.thansettakij.com/content/462557>.
- สำนักงานเขตหนองจอก. (2561). *แผนปฏิบัติราชการประจำปี พ.ศ. 2561 สำนักงานเขตหนองจอก*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- อาแว วาลี. (2562). การละหมาดกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเยาวชนมุสลิม จังหวัดนราธิวาส. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยฟาฏอนี*. 14(1) มกราคม-มิถุนายน, 1-14.
- อัลอิสลาม สมาคมบางกอกน้อย. (2544). *วิธีละหมาดตามบัญญัติอิสลาม*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: อัลอิสลามสมาคม.

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน
วิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
กรุงเทพมหานคร เขต1

Administrator's Innovation Thinking Skill and Teacher's
Performance on the Professional Standard in School under the
Secondary Education Service Area Office 1 Bangkok

อภิฤดี โทนา

Apiruedee Hona

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University

Corresponding Author, Email: khaek.kittiya3511@gmail.com

Received October 6, 2022; Revised December 11, 2022; Accepted: December 25, 2022

บทคัดย่อ

วิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 2) การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต1 3) ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต1 กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต1 จำนวน 53 แห่ง เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารตามแนวคิดของฮอร์ทและบัคเนอร์ และการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า

1. ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัธยิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การใส่ใจหรือเอาใจใส่ การจัดการอย่างเป็นระบบ การสืบค้นแบบร่วมมือร่วมพลัง การสร้างภาพลักษณ์ การเข้าถึงเฉพาะบุคคล และการทำงานที่ผ่อนคลาย

2. การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากระเรียงลำดับตามค่ามัธยเทศลดจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน

3. ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาระดับความสัมพันธ์ของทุกด้าน พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง

คำสำคัญ: ทักษะการคิด; นวัตกรรมของผู้บริหาร; การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครู

Abstract

The purposes of this research were to identify: 1) the school administrator's innovative thinking skills under the Secondary Educational Service Area Office 1 Bangkok, 2) the teacher's performance on the professional standards in schools under the Secondary Educational Service Area Office 1 Bangkok, and 3) the relationship between the school administrator's innovative thinking skills and the teacher's performance on professional standards in schools under the Secondary Educational Service Area Office 1 Bangkok. The sample of this research were 53 schools under the Secondary Educational Service Area Office 1 Bangkok. The research instruments were a questionnaire on administrator's innovative thinking skills, based on the concept of Horth and Buchner and teacher's performance on the professional standards, based on the Regulation of the Teachers' Council of Thailand Regarding Professional Licensure. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and Pearson's product-moment correlation coefficient. The results findings were as follow:

1. Administrator's innovative thinking skills under the Secondary Educational Service Area Office 1 Bangkok, collectively and individually, was at a high level. The arithmetic mean ranking from the highest to the lowest were as follows; paying attention, crafting, collaborative inquiry, imaging, personalizing, and serious play.

2. The teacher's performance on the professional standards in schools under the Secondary Educational Service Area Office 1 Bangkok, collectively and individually, was at a high level. The arithmetic mean ranking from the highest to the lowest were as follows; the performance on learning management and the relationship between parents and community.

3. Administrator's Innovative Thinking Skill and, the teacher's performance on professional standards in schools under the Secondary Educational Service Area Office 1 Bangkok Overall positive relationship was at a high level, found statistically significant at .01 level.

Keyword: thinking skills; Administrator's innovation; The teacher's performance on professional standards.

บทนำ

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้น ด้วยเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเป็นอย่างมากนั้น ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาการศึกษาไทย ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการแข่งขัน จึงจำเป็นต้องพร้อมรับความท้าทายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเตรียมบุคลากรและนวัตกรรมให้พร้อม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาให้มีความเข้มแข็งและมีพลังในการขับเคลื่อนเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประเทศ ใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์สามารถสร้างนวัตกรรม ที่เปลี่ยนแปลงโลกทั้งโลกได้ สถานศึกษาต้องอาศัยนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ทันต่อเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน และการศึกษาในยุคนี้ต้องเปลี่ยนแปลงความคิดจากกระบวนการดั้งเดิม ไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ ทำให้โลกของการศึกษาเป็นโลกแห่งความจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับการเรียนรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นการพัฒนาทักษะและทัศนคติ และเหนือสิ่งอื่นใด คือ สามารถใช้ความรู้ อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งถือเป็นทักษะสำคัญในยุคปัจจุบัน (วิโรจน์ สารัตนะ, 2556)

ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพนั้น บุคลากรในสถานศึกษานับว่ามีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกระตุ้นหรือรื้อถอนเปลี่ยนแปลงองค์การในการพัฒนานวัตกรรม เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการสร้างสรรค์ นวัตกรรมใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะการคิดสร้างสรรค์ ที่ทำให้เกิดนวัตกรรม ซึ่งการขับเคลื่อนสู่การเป็นนวัตกรรมให้สำเร็จนั้นจำเป็นต้องอาศัยผู้นำช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมให้มีความก้าวหน้าให้ทันกับกระแสการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ประกอบวิชาชีพครูจะต้องศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพให้สมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง และได้รับการยอมรับยกย่องจากสังคม (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2558)

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าปัญหาในการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน ผู้บริหารสถานศึกษานับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะทำให้บุคลากรทุกฝ่ายได้แสดงถึงความรู้ความสามารถของตนเองเพื่อทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2556-2558 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่าคะแนนร้อยละเฉลี่ยโดยรวมของสถานศึกษาในสังกัดนั้น ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50.00 โดยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ส่วนระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีแนวโน้มที่สูงขึ้นต่อเนื่อง สำหรับวิชาที่มีคะแนนค่อนข้างต่ำ ได้แก่ วิชา คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้าน

พื้นฐานในแต่ละปี ส่วนใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จะมีคะแนนสูงสุดเป็นอันดับที่หนึ่งของประเทศ (สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มของโรงเรียนสาธิต ที่สังกัดสำนักงานการอุดมศึกษา ผลสัมฤทธิ์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ยัง ต่ำกว่ามาก (กลุ่มงานส่งเสริมพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา, 2565) ครุมีบทบาทที่สำคัญในการเรียนรู้และพัฒนาการทุกด้านของผู้เรียนทำให้กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนสัมฤทธิ์ผล

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
2. เพื่อทราบการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากร คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวนทั้งสิ้น 67 แห่ง
2. กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 59 แห่ง ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเปิดตารางประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (Robert, 1970) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งประเภท (stratified random Sampling) จำแนกตามกลุ่มสถานศึกษา
3. สถิติที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้การวิเคราะห์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ขั้นตอนโดยคำนวณค่าสถิติ ดังนี้
 - 3.1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในการทำงาน สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ (frequency: f) และร้อยละ (percentage: %)
 - 3.2. วิเคราะห์ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร และการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สถิติที่ใช้คือมัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean: $\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน (standard deviation S.D.) โดยการนำค่ามัธยฐานเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม เทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best)

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การใส่ใจหรือเอาใจใส่ การจัดการอย่างเป็นระบบ การสืบค้นแบบร่วมมือร่วมพลัง การสร้างภาพลักษณ์ การเข้าถึงเฉพาะบุคคล และการทำงานที่ผ่อนคลาย เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง 0.64 – 0.82 ลักษณะเช่นนี้แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ดังตารางที่ 1

(n = 53)

ด้าน	ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (X_{tot})	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ
1	การใส่ใจหรือเอาใจใส่	4.17	0.64	มาก
2	การเข้าถึงเฉพาะบุคคล	4.00	0.74	มาก
3	การสร้างภาพลักษณ์	4.02	0.74	มาก
4	การทำงานที่ผ่อนคลาย	3.89	0.82	มาก
5	การสืบค้นแบบร่วมมือร่วมพลัง	4.04	0.78	มาก
6	การจัดการอย่างเป็นระบบ	4.10	0.80	มาก
	รวม X_{tot}	4.03	0.75	มาก

2. การวิเคราะห์การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่าอยู่ระหว่าง 0.66-0.74 ลักษณะเช่นนี้ หมายความว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ดังตารางที่ 2

(n = 53)

ด้าน	การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 (Y_{tot})	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ
1	ด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู	4.36	0.67	มาก
2	ด้านการจัดการเรียนรู้	4.30	0.66	มาก
3	ด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน	4.23	0.74	มาก
	รวม Y_{tot}	4.29	0.69	มาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์กันทางบวกหรือมีความสัมพันธ์คล้ายตามกันอยู่ในระดับมาก ($r_{xy} = .915^{**}$) ซึ่งทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู ด้าน

ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู ด้านการจัดการเรียนรู้ และการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู ด้านการปฏิบัติหน้าที่ครูน้อยที่สุด ดังตารางที่ 3

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหาร	การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู			
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_{total}
X_1	.892**	.930**	.944**	.932**
X_2	.854**	.865**	.890**	.878**
X_3	.855**	.869**	.896**	.883**
X_4	.900**	.899**	.907**	.911**
X_5	.865**	.881**	.909**	.894**
X_6	.907**	.906**	.934**	.925**
X_{total}	.890**	.902**	.924**	.915**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้บริหารสถานศึกษาได้ตระหนักถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลกหลายด้าน ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กร มีความคิดและแนวทางสร้างสรรค์สิ่งใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อมุ่งหวังประโยชน์สูงสุดแก่องค์การ เกิดความมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานแบบเดิม ให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์การทำงานมากขึ้น โดยให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีม และสนับสนุนการปฏิบัติงานของครูให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นและนำองค์กรไปสู่เป้าหมายได้อย่างสำเร็จ นอกจากนี้ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมเกิดจากการผสมผสานคุณลักษณะของพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของผู้บริหารที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เกิดประสิทธิภาพ และยังส่งผลต่อความคิดเห็นของครูอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับบทความทางวิชาการของ โรเดอร์ (Loader, A.,2016) ที่ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีความสำคัญต่อการบริหารงานของบุคลากรในองค์กร คือ ช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน มีจุดเน้นหรือเป้าหมายร่วมกันในการ ปฏิบัติงาน เกิดสัมพันธภาพที่ดีภายในกลุ่ม เกิดความไว้วางใจระหว่างกันในการทำงาน สามารถสร้างแรง บันดาลใจให้กับบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานไปสู่วิสัยทัศน์ขององค์กร นอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์ต่อ องค์กรในการกำหนดทิศทางขององค์กรอย่างมีกลยุทธ์เชิงนวัตกรรมเพื่อการได้เปรียบในเชิงของการแข่งขัน

และในเชิงของคุณภาพของผลผลิต การแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยวิธีการในเชิงสร้างสรรค์อย่างมีกลยุทธ์ การสร้าง นวัตกรรมใหม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (สิริภรณ์ สุวรรณโณ, 2561) ซึ่งทำการวิจัยเกี่ยวกับทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงาน เขตหนองแขม พบว่าทักษะการบริหารของ ผู้บริหารสถานศึกษา สถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตหนองแขมในภาพรวมอยู่ระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทั้ง 3 ทักษะอยู่ในระดับมาก โดยทักษะด้านความคิดรวบยอด เป็นอันดับแรก ทักษะด้านมนุษย และทักษะด้านเทคนิค ตามลำดับ และสอดคล้องกับการวิจัยของ (เวียงวิวรรณ์ ทำทูล, 2557) ได้ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำเชิง นวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อ องค์การขีดสมรรถนะสูงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน การเป็น องค์การขีดสมรรถนะสูงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21 โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (อรชร ปรารจันท์, 2561) ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ การบริหารเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของ ครู ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับ เซน แอนด์ เออเรน (Sen, A., and Eren, E., 2012) ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง ภาวะผู้นำ เชิงนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เพื่อหาปัจจัยความสำเร็จของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ ในระดับมาก คือ ด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน ด้านการจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติหน้าที่ครู ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 คำนึงถึงบทบาทครูซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ของนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ สูงสุด และคำนึงถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยให้นักเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่ เหมาะสม เพื่อเป็นการกระตุ้นทักษะกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ให้นักเรียน และมีบรรยากาศ การเรียนการสอนที่เหมาะสม และต้องมีมาตรฐานที่เป็นแนวทางในการทำงานที่เหมาะสม โดยที่ครู รู้จักการศึกษา ค้นคว้าเข้าร่วมอบรม สัมมนาทางด้านวิชาการต่างๆ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมใน วิธีการบูรณาการด้านสังคม ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติงานทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าครูมีความตั้งใจสั่งสอนและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ ผู้เรียนอย่างเต็มกำลัง ปัจจุบันเป็นช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปทางการศึกษารัฐบาลได้มีการปรับเปลี่ยน นโยบายโดยกำหนดให้เป็นภาระงานที่ทุกหน่วยงาน ต้องร่วมมือร่วมแรงร่วมใจในการขับเคลื่อนการ พัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งเน้นผลถึงผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ดังจะเห็นได้จาก สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน สพม.1 (พ.ศ. 2563-2565) ไว้ว่า “จัดการศึกษาวิถี

ใหม่ บนพื้นฐานความหลากหลาย สู่เป้าหมายความเป็นหนึ่ง” ประกอบกับที่ผ่านมามีหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความสำคัญและมีการส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติงาน ฉะนั้นครูผู้สอนทุกคนจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเอง เพื่อการพัฒนางานให้ได้ตามมาตรฐานวิชาชีพตามที่หน่วยงานกำหนด ผลการศึกษาการปฏิบัติงานของครูตามมาตรฐานวิชาชีพในภาพรวมจึงปรากฏอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ (จิรประภา อวิรุทธพาณิชย์, 2557) ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน วิชาชีพครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง มาตรฐานค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและมาตรฐานที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเสมอ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พรรณิศา นาคะผิว, 2556) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยการเปลี่ยนแปลงองค์การกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับ (อิระชา นกขุนทอง และปฤษฎา ชนะวรราช, 2562) และสอดคล้องกับเฟอร์ราโร (Ferraro) ได้ศึกษาการปฏิบัติเชิงสะท้อนและการพัฒนาวิชาชีพ และสอดคล้องกับพิล (Amanda Pill, 2018) ได้ทำการศึกษารูปแบบและวิธีการปฏิบัติในการพัฒนาวิชาชีพการศึกษา เพื่อ ความก้าวหน้า ในอาชีพครู พบว่ารูปแบบการพัฒนาวิชาชีพการศึกษาและพิสูจน์ให้เห็นความ เจริญก้าวหน้าทางกร ศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนา ด้านการสื่อสาร ด้านการจัดรูปแบบการเรียนรู้ ชัดเจน สิ่งที่สำคัญเหล่านี้จะปรากฏขึ้นเมื่อเริ่มมีการพัฒนาและเป็นรูปแบบที่กระตุ้นไปสู่ กระบวนการพัฒนาที่ชัดเจนและ สมบูรณ์ในที่สุด

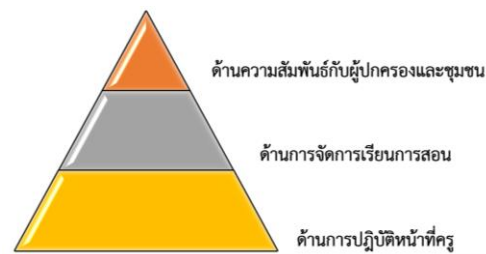
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกหรือมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมในระดับมาก จะทำให้ครูปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูมากขึ้นด้วย และในทางกลับกันหากผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมในระดับต่ำ จะทำให้ครูมีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูต่ำไปด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาต้องผ่านการสอบแข่งขัน การอบรมหลักสูตรการเป็นผู้บริหารและเป็นผู้บริหารสมัยใหม่ทำให้ผู้บริหารต้องมีความตื่นตัวที่จะพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา รู้จักใช้เทคนิควิธีการต่างๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ มีความเข้าใจและนำความแตกต่างของแต่ละบุคคลมาประยุกต์ใช้ในการทำงานให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และมีความผูกพัน เปิดโอกาสให้บุคลากรร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางใน การทำงาน สร้างวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยผู้บริหารจะต้องแสดงบทบาทอย่างเต็มที่ ใช้กลยุทธ์ และเทคนิคการบริหาร เพื่อพัฒนาศักยภาพของครูให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่าการใช้ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมสามารถใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในความเป็นผู้นำและเป็น

แบบอย่างในการปฏิบัติอย่างมีระบบ แบบแผน สร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ในองค์กรดียิ่งขึ้น เพื่อแนวทางการพัฒนาในสถานศึกษาสู่ความ เป็นเลิศยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พรทิพย์ เพ็งกลัด, 2562)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 ผู้วิจัยสามารถเสนอแนวทางการใช้ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 ได้ดังนี้ 1) การใส่ใจหรือเอาใจใส่ 2) การจัดการอย่างเป็นระบบ 3) การสืบค้นแบบร่วมมือร่วมพลัง 4) การสร้างภาพลักษณ์ 5) การเข้าถึงเฉพาะบุคคล 6) การทำงานที่ผ่อนคลาย

จากการศึกษาการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 ผู้วิจัยเสนอแนวทางการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 ดังนี้ 1) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ 3) ด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน

บทสรุป

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ในทางที่ดีและเหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ

การบริหารงานและขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ก้าวทันกับเทคโนโลยี สามารถพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของครูในสังกัด ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
3. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานส่งเสริมพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา. (2565). *การประกันคุณภาพการศึกษา สู่คุณภาพมาตรฐานที่เป็นเลิศ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2565 จาก <https://spbkk1.sesao1.go.th/year2559/Untitled.pdf>.
- จิระประภา อวิรุทธพาณิชย์. (2557). “แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1”. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*.
- พรทิพย์ เพ็งกลัด. (2562). “การสื่อสารของผู้บริหารกับมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- พรณิดา นาคะผิว. (2556). “ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงองค์การกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน วิชาชีพครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). *กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ.
- เวียงวิวรรณ ทำทูล. (2557). “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อองค์การขีดสมรรถนะสูงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.
- สิริภรณ์ สุวรรณโณ. (2561). “ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตหนองแขม”. *มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2558). *มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ*. กรุงเทพมหานคร: พี.เอ. ลีฟวิ่ง.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). รายงานการวิจัยเรื่องภาพการศึกษาไทยในอนาคต 10-20 ปี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- อรชร ปราจันทร์. (2561). “รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*. 12(1): 157.
- อิระชา นกขุนทอง และ ปุณณ ชนวรรธ. (2562). “การศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูสภา ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาองแถม”. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ราชภัฏกรุงเก่า*.
- Amanda Pill. (2018). "Model of Professional Development in the Education and Practice of New Teachers in Higher Education," *Teaching in Higher Education*. 10(2): 175-188.
- Loader, A. (2016). Why should you show innovative leadership?. (2016), Retrieved from <https://blog.castle.co/innovative-leadership>.
- Robert V. Krejcie and Daryle W. Morgan. (1970). "Determining Sample Size for Research Activities". *Journal for Education and Psychological Measurement*. No.3.
- Sen, A., and Eren, E., (2012). “Innovation Leadership for the Twenty-first Century.” *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 41: 1-14.

ความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66)
Stress of Grade 6 Students
to Take the University Entrance Exam in 2023 (TCAS 66)

ปัญญาภรณ์ ธนกรนุวัฒน์

Panyaporn Tanakornnuwat

โรงเรียนสตรีวิทยา

Satriwithaya School

Corresponding Author, Email: Panyaporn1304@gmail.com

Received September 29, 2022; Revised October 23, 2022; Accepted: December 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ เป็นการศึกษาระดับความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66) จำนวน 138 คน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยใช้แบบวัดความเครียดที่พัฒนามาจากกรมสุขภาพจิต จำนวน 20 ข้อ ในรูปแบบกูเกิลฟอร์ม (Google form) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ค่าคะแนนความเครียดอยู่ระหว่าง 15 – 89 คะแนน และมีคะแนนความเครียดเฉลี่ย อยู่ที่ 50.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อยู่ที่ 15.18 และพบว่า นักเรียนมีระดับความเครียดสูง (42 – 61 คะแนน) มากที่สุด อยู่ที่ ร้อยละ 45.65 รองลงมา นักเรียนมีระดับความเครียดปานกลาง (24 – 41 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 30.43 รองลงมา นักเรียนมีระดับความเครียดสูงมาก (มากกว่า 62 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 22.46 และ น้อยที่สุดคือ นักเรียนมีระดับความเครียดน้อย (0 – 23 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 2.17 ผู้ปกครอง กับ ครู ควรร่วมกันดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะ ดูแลด้านจิตใจ และควรสร้างกลไก ที่จะลดความเครียด สร้างความสุข ให้กับนักเรียนอย่างสมดุล และเพียงพอ

คำสำคัญ: ความเครียด; มัธยมศึกษาปีที่ 6; การสอบเข้ามหาวิทยาลัย ปี 2566

Abstract

The aim of this article was to study stress of 138 persons of grade 12 students who are applying Thai University Central Admission System 66 (TCAS66). This research

was a survey research in a Google form using a 20-item stress test developed by the Department of Mental Health, Ministry of Public Health; then the collected data were analyzed. Here we show that stress scores, the average stress score, and standard deviation of stress scores were between 15 – 89, 50.65, and 15.18, respectively. Students having high stress (or stress scores were between 42-61), students having intermediate stress (or stress score were between 24-41), students having extremely high stress (or stress scores were more than 62), students having low stress (or stress scores were between 0 - 24) were 45.65, 30.43, 22.46, 2.17%, respectively. Based on the results from this study, parents and teachers should take care of students closely, especially the psychology of students. Also, parents and teachers should not only assist to reduce stress, but also create a balanced and adequate level of happiness for students.

Keywords: Stress; Grade 6 Students; Thai University Central Admission System (TCAS 66)

บทนำ

ความเครียดเป็นสิ่งที่สามารถเกิดกับมนุษย์ทุกคน โดยทั่วไปเรามักมองความเครียดในแง่ลบแต่ในความเป้นจริงมีความเครียดมีทั้งคุณและโทษ ดังผู้เชี่ยวชาญด้านความเครียดหลายๆ ท่านกล่าวไว้ เช่น จากคู่มือคลายเครียด (กรมสุขภาพจิต, 2541) กล่าวว่า “ความเครียดเป็นภาวะอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญกับปัญหาต่างๆ ที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ คับข้องใจ หรือถูกบีบคั้นกดดัน จนทำให้เกิดความรู้สึกทุกขใจ สับสน โกรธ หรือ เสียใจ ความเครียดที่มีไม่มากนัก จะเป็นแรงกระตุ้นให้เราเกิดแรงมูมานะที่จะเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ คนที่มีความรับผิดชอบสูงจึงมักหนีความเครียดไปไม่พ้น สวนความเครียดที่เป็นอันตราย คือ ความเครียดที่อยู่ในระดับสูงที่คงอยู่เป็นเวลานานจะส่งผลเสียต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต พฤติกรรม ครอบครัว การทำงาน และสังคมได้”

จันทร์ และวรรณกร กล่าวว่านักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้มีการเตรียมตนเองสำหรับการเข้าสู่สนามแข่งขันการคัดเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งต่างคนต่างต้องการที่จะได้ศึกษาต่อในคณะ สาขา หรือมหาวิทยาลัย ที่ตนเองต้องการ แต่ด้วยจำนวนนักเรียนมีมากกว่าที่คณะหรือสาขาจะสามารถรับได้ จึงต้องอาศัยวิธีการคัดเลือกนักเรียนที่มีความพร้อมมากที่สุด (จันทร์ อัยเอ็ง และวรรณกร พลพิชัย, 2561) ฉะนั้น นักเรียนจึงจำเป็นต้องเตรียมตนเองด้านวิชาการให้พร้อม สำหรับการสอบแข่งขัน ด้วยสาเหตุเหล่านี้จึงทำให้นักเรียนที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเกิด ความเครียด ซึ่งความเครียด หมายถึง ภาวะที่ร่างกายมีปฏิกิริยาโต้ตอบสิ่งเร้าทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดการปรับตัว โดยแสดงออกในลักษณะของความวิตกกังวล ความกลัว ไม่สบายใจไม่พอใจ รู้สึกสูญเสีย หรือเบื่อหน่าย โดยมีสาเหตุมาจากหลายๆ เรื่อง (Dorland, 1994) ซึ่งถ้าเป็นในวัยนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นั้น สาเหตุที่จะก่อให้เกิดความเครียดสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ โดยเฉพาะเรื่องการเรียนที่แต่ละคนจะต้องมีการเตรียมตัวในการสอบแข่งขันเพื่อเข้าเรียนในคณะหรือสาขาที่ตนเองใฝ่ฝัน ความเครียดส่วนใหญ่มักจะเกิดความกลัวไม่ได้ดังใจหวังกลัว กลัวว่าสิ่งที่คิดจะล้มเหลว ไม่มั่นใจในความรู้ความสามารถ นอกจากนั้น นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่น ยังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ หรือสังคมสิ่งแวดล้อม การปรับตัวกับกลุ่มเพื่อน ซึ่งสิ่ง

เหล่านี้อาจจะรบกวน การดำเนินชีวิตประจำวัน กระทบจิตใจ และเมื่อเกิดปัญหาหรือความเครียดขึ้น แล้วแต่ละคนก็จะพยายาม แสวงหาวิธีการในการจัดการปัญหาของตน โดยบางคนสามารถจัดการด้วยวิธีการที่เหมาะสม ในขณะที่หลายๆ คนตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง

การสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66) นี้ เป็นการสอบตามเกณฑ์ใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งเนื้อหาและช่วงเวลาในการสอบที่เร็วขึ้น โดย TGAT จะถูกแบ่งออกเป็น 3 พาร์ท ไม่มีเชื่อมโยงแล้ว ส่วนภาษาอังกฤษก็จะเน้นไปในแนวการสื่อสารเพิ่มขึ้น TPAT จะเป็นกลุ่มของความถนัด มีการตัด PAT1 ออก , ควรรวม PAT2 และ PAT3 , ย้าย PAT7 ไปไว้ใน A-Level และ นำ วิชาเฉพาะแพทย์ เข้ามาไว้ในกลุ่มนี้ A-Level ถูกเปลี่ยนชื่อ แต่แนวข้อสอบยังคงคล้ายเดิม ส่งผลให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปีนี้ต้องปรับตัวและต้องบริหารจัดการชีวิตที่ต้องเปลี่ยนแปลงมากมาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (สมเดช คู่ทวีกุล, 2546) ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเครียดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญ ศึกษา สหวิทยาเขตพระราชวังเดิม ผลของการวิจัยพบว่า ชั้นปีการศึกษา มีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความเครียดระดับปานกลางถึงระดับมากที่สุด นักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความเครียดปานกลางถึงสูง นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีความเครียดระดับปานกลาง และสอดคล้องกับการศึกษาของ (สุภาภักดิ์ ทนเถื่อน, 2553) ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาความเครียด และวิธีเผชิญความเครียดของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ 4 และ 5 มีความเครียดที่แสดงออกทางกาย ความเครียดที่แสดงออกทางจิตใจ และความเครียดโดยรวมในระดับปานกลาง และนักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลายปี ที่ 6 มีความเครียดที่แสดงออกทางกาย และความเครียดโดยรวมในระดับปานกลาง มีความเครียดที่แสดงออกทางจิตใจในระดับสูง ซึ่งอาจจะส่งผลทำให้เกิดความเครียดเพิ่มขึ้น และส่งผลต่อชีวิตของนักเรียนหลายๆ ด้าน งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาระดับความเครียดของนักเรียนเพื่อนำผลไปแก้ปัญหา เพื่อลดความเครียดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาระดับความเครียดของของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66)

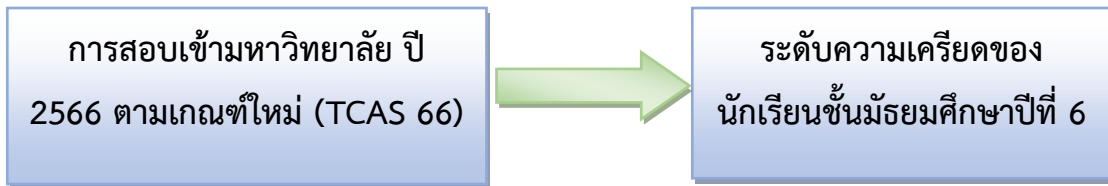
วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสตรีวิทยา จำนวน 503 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณจากสูตรของ (Yamane, 1967) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % โดยใช้ความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม 5% คำนวณได้ 223 คน แต่ในการสำรวจจริงด้วยวิธีสุ่มใจในการตอบ มีนักเรียนที่สมัครใจร่วมให้ข้อมูลทั้งสิ้น 138 คน ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มประชากรทั้งหมดนั้นมาวิเคราะห์ผล

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณจากสูตรของ (Yamane, 1967) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % โดยใช้ความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม 5% คำนวณได้ 223 คน แต่ในการสำรวจจริงด้วยวิธีสุ่มใจในการตอบ มีนักเรียนที่สมัครใจร่วมให้ข้อมูลทั้งสิ้น 138 คน

2. กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาระดับคะแนนความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยจำนวนประชากรที่ตอบแบบสอบถาม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 138 คน

1. ขอบเขตด้านประชากร สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสตรีวิทยา

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในช่วงเดือน มีนาคม 2565 ถึง เมษายน 2565 รวมระยะเวลาทั้งหมด 2 เดือน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบวัดความเครียด (ประยุกต์ จากแบบวัดความเครียด กรมสุขภาพจิต (SPST - 20)) โดยจัดทำเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับความเครียด	1	หมายถึงไม่รู้สึกรับรู้
ระดับความเครียด	2	หมายถึงรู้สึกเครียดเล็กน้อย
ระดับความเครียด	3	หมายถึงรู้สึกเครียดปานกลาง
ระดับความเครียด	4	หมายถึงรู้สึกเครียดมาก
ระดับความเครียด	5	หมายถึงรู้สึกเครียดมากที่สุด

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

(1) การประสานกับอาจารย์แนะแนวให้ช่วยดำเนินการช่วยประสานนักเรียนช่วยตอบแบบสอบถาม

(2) ผู้ประสานนัดหมายวัน เวลา สถานที่ ที่จะเข้าเก็บข้อมูล

(3) อธิบายให้กลุ่มตัวอย่างทราบในการกรอกข้อมูลผ่านทางไลน์

(4) ดำเนินการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล

(5) ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของการตอบข้อคำถาม

6. การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดการทำข้อมูลและการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล การจัดทำข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน คือ การตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปบันทึกข้อมูล บันทึกข้อมูลและตรวจสอบค่าของข้อมูลที่กำหนด ประมวลผลข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย และการวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

ตาราง 1 คะแนนความเครียด

	$\bar{X}$	SD
คะแนนความเครียด	50.65	15.18

จากตาราง 1 พบว่า ค่าคะแนนความเครียดอยู่ระหว่าง 15 – 89 คะแนน และมีคะแนนความเครียดเฉลี่ย อยู่ที่ 50.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อยู่ที่ 15.18

ตาราง 2 ระดับคะแนนความเครียด

ระดับคะแนนความเครียด	จำนวนคน (คน)	คิดเป็นร้อยละ
0 – 23 คะแนน	3	2.17
24 – 41 คะแนน	42	30.43
42 – 61 คะแนน	63	45.65
> 62 คะแนน	31	22.46
	138	100.00

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนมีระดับความเครียดสูง (42 – 61 คะแนน) มากที่สุด อยู่ที่ ร้อยละ 45.65 รองลงมา นักเรียนมีระดับความเครียดปานกลาง (24 – 41 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 30.43 รองลงมา นักเรียนมีระดับความเครียดสูงมาก (มากกว่า 62 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 22.46 และ น้อยที่สุดคือ นักเรียนมีระดับความเครียดน้อย (0 – 23 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 2.17

ตาราง 3 ข้อคำถามเรียงตามคะแนนเฉลี่ย

ข้อคำถาม	คะแนนความเครียด (คะแนนเฉลี่ย)
ข้อ 1 ฉันกลัวแนวทางการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยของฉันผิดพลาด	3.75
ข้อ 2 ฉันคิดว่าฉันจะไม่ได้คณะที่วางเป้าหมายไว้	3.37
ข้อ 9 ฉันปวดหลัง	3.28
ข้อ 5 ฉันรู้สึกต้องแข่งขันหรือเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ	2.81
ข้อ 3 ครอบครัวของฉันมีความเครียดในเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของฉัน	2.68
ข้อ 12 ฉันรู้สึกวิตกกังวล	3.06
ข้อ 7 กล้ามเนื้อของฉันตึงหรือปวด	2.62
ข้อ 15 ฉันรู้สึกเศร้า	2.61
ข้อ 19 ฉันรู้สึกเหนื่อยง่าย	2.56
ข้อ 16 ฉันความจำไม่ดี	2.52
ข้อ 4 ฉันเป็นกังวลกับเรื่องโรงเรียน เพื่อนๆรอบตัวของฉัน	2.47
ข้อ 17 ฉันรู้สึกสับสน	2.47
ข้อ 18 ฉันต้องตั้งสมาธิลำบาก	2.46
ข้อ 8 ฉันปวดหัวจากความตึงเครียด	2.36

ข้อ 13 ฉันรู้สึกคับข้องใจ	2.34
ข้อ 14 ฉันรู้สึกโกรธ หรือหงุดหงิด	2.10
ข้อ 10 ความอยากอาหารของฉันเปลี่ยนแปลงไป	2.03
ข้อ 11 ฉันปวดศีรษะข้างเดียว	1.95
ข้อ 20 ฉันเป็นหวัดบ่อยๆ	1.64
ข้อ 6 ฉันมีเงินไม่พอในการเรียนพิเศษ	1.57

จากตาราง 3 พบว่าข้อคำถามที่มีคะแนนความเครียดสูงสุด 5 ลำดับ คือ ฉันกลัวแนวทางการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยของฉันผิดพลาด ฉันคิดว่าฉันจะไม่ได้คณะที่วางเป้าหมายไว้ ฉันปวดหลัง ฉันรู้สึกว่าต้องแข่งขันหรือเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ ครอบครัวของฉันมีความเครียดในเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของฉัน ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่าข้อคำถามที่มีคะแนนความเครียดสูงสุด 5 ลำดับ คือ ฉันกลัวแนวทางการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยของฉันผิดพลาด ฉันคิดว่าฉันจะไม่ได้คณะที่วางเป้าหมายไว้ ฉันปวดหลัง ฉันรู้สึกว่าต้องแข่งขันหรือเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ ครอบครัวของฉันมีความเครียดในเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของฉันตามลำดับสอดคล้องกับ (จันทร์หา อึ้งแอ้ง และวรรณกร พลพิชัย, 2561) ศึกษาความเครียดและวิธีเผชิญความเครียดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอเมือง จังหวัดตรังพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับสูงร้อยละ 52.1 นักเรียนที่มีเพศแผนการเรียน ระดับการศึกษา ที่แตกต่างกัน มีความเครียดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และนักเรียนมีวิธีการเผชิญความเครียด แบบมุ่งแก้ปัญหาในระดับปานกลาง ส่วนแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์และแบบได้ประโยชน์น้อยอยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่ (กิริติ ผลรัตน์ และณัฏฐา พิศยรัตน์เสถียร, 2558) ศึกษา ความเครียดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครที่เรียนพิเศษเพื่อเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย พบว่า พบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ที่เรียนพิเศษ เพื่อเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่มีความเครียดในระดับสูง (ร้อยละ 48.2) มีความคาดหวังต่อตนเอง (ร้อยละ 70.3) จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ถ้าวรณนักเรียนที่มีระดับความเครียดสูง และ สูงมาก มีมากถึง ร้อยละ 68.11 ซึ่งจะเห็นว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนมาก ทั้งระดับนักเรียนเอง ที่อาจส่งผลต่อสุขภาพทางกาย ทางใจ และอาจส่งผลต่อ ระดับครอบครัว โรงเรียน และสังคม ที่ต้องช่วยกันแก้ไขเร่งด่วน เพื่อป้องกันการสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นต่อเด็กนักเรียนในระยะสั้น หรืออาจส่งผลในระยะยาวต่อชีวิตเด็กนักเรียนได้ดังที่ (อัมพร โอตระกูล, 2539) ได้กล่าวถึงว่าผลกระทบที่มีต่อความเครียดเป็นระยะสั้น และระยะยาว

จากผลระดับความเครียดที่ค้นพบในครั้งนี้ เป็นเรื่องเร่งด่วนต้องรีบหาแนวทางจัดการความเครียด ซึ่งผู้วิจัยแนะนำแนวทางจัดการกับความเครียด ค้นหาสาเหตุที่ทำให้เครียดแล้ววิเคราะห์สถานการณ์ด้วยตนเอง ทบทวนหาวิธีแก้ไข และทดลองปฏิบัติ ปฏิบัติหาหรือผู้ใกล้ชิด หรือผู้ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งไม่เป็นอันตรายกับเราและนับเป็นการระบายออกทางหนึ่ง ทำงานอดิเรกที่ชอบ เช่น ปลูกต้นไม้ เล่นกับสัตว์เลี้ยง ไปเที่ยว ฯลฯ ออกกำลังกาย เช่น เดิน หรือ วิ่ง เทาที่ร่างกายสามารถจะรับได้โดยไม่หักโหมจนเกินไป กินอาหารที่เป็นประโยชน์ในปริมาณที่พอเพียง พอเหมาะกับร่างกาย

ของตน พักผ่อนให้เพียงพอในช่วงเวลาที่เหมาะสม ทำจิตใจให้สงบ เตรียมพร้อมที่จะรับสถานการณ์ใหม่ๆ ซึ่งอาจจะมีทั้งดีและไม่ค่อยดีก็ได้ มีความรับผิดชอบในภาระหน้าที่ของตนเองและเคารพในสิทธิของผู้อื่นตามสมควร นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ในสิ่งที่เด็กนักเรียนชอบ และเป็นสิ่งที่ไม่อันตราย เช่น บางคนต้องการอยู่กับธรรมชาติ บางคนอยากสวดมนต์ภาวนา บางคนชอบงานศิลปะ ดนตรี กีฬา บางคนต้องพบจิตแพทย์ บางคนอยากมีเพื่อนคุย ผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้บริหารประเทศควรให้การส่งเสริมให้ดีที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาระดับความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66) พบว่า นักเรียนมีความเครียดสูงสุดใน 5 ลำดับ คือ ฉันทกลัวแนวทางการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยของฉันผิดพลาด ฉันคิดว่าฉันจะไม่ได้คณะที่วางเป้าหมายไว้ ฉันปวดหลัง ฉันรู้สึกที่ต้องแข่งขันหรือเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ ครอบครัวของฉันมีความเครียดในเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของฉัน ตามลำดับ ซึ่งสามารถนำผลจากการวิจัยไปให้คำปรึกษาและแนะนำแก่นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่จะเข้ามหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2565 นอกจากนี้ยังใช้เป็นข้อมูลสำหรับการแนะแนวและให้คำปรึกษาในโรงเรียน จัดให้มีกรมสุขภาพจิตหรือจัดให้มีการพบปะพูดคุยกับนักจิตวิทยาวันรุ่นเพื่อลดความเครียดที่เกิดขึ้น รวมถึงทางโรงเรียนสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการทำความเข้าใจกับผู้ปกครองเกี่ยวกับการดูแลนักเรียนและหาวิธีการลดความเครียดภายในครอบครัว ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นครู ผู้ปกครอง ควรหมั่นสังเกตพฤติกรรมและอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของนักเรียนในช่วงนี้

สรุป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เรื่อง ความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66) จำนวน 138 คน สามารถสรุปผลได้ดังนี้ ค่าคะแนนความเครียดอยู่ระหว่าง 15 – 89 คะแนน และมีคะแนนความเครียดเฉลี่ย อยู่ที่ 50.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อยู่ที่ 15.18 และพบว่า นักเรียนมีระดับความเครียดสูง (42 – 61 คะแนน) มากที่สุด อยู่ที่ ร้อยละ 45.65 รองลงมา นักเรียนมีระดับความเครียดปานกลาง (24 – 41 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 30.43 รองลงมา นักเรียนมีระดับความเครียดสูงมาก (มากกว่า 62 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 22.46 และ น้อยที่สุดคือ นักเรียนมีระดับความเครียดน้อย (0 – 23 คะแนน) อยู่ที่ ร้อยละ 2.17 โดย 5 ลำดับที่นักเรียนมีความเครียดสูงสุด คือ ฉันทกลัวแนวทางการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยของฉันผิดพลาด ฉันคิดว่าฉันจะไม่ได้คณะที่วางเป้าหมายไว้ ฉันปวดหลัง ฉันรู้สึกที่ต้องแข่งขันหรือเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ ครอบครัวของฉันมีความเครียดในเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของฉัน ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัย ควรชี้แจงทำความเข้าใจกับเด็กนักเรียน กับผู้ปกครองให้มากกว่านี้ เพื่อลดแรงกดดัน

จากการเตรียมตัวในการสอบ และควรส่งเสริมให้เกิดหลักสูตรใหม่ที่จะรองรับความสามารถให้ตรงกับความสามารถของเด็กนักเรียน บนฐานความเชื่อว่าเด็กทุกคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน ถ้าผู้บริหารประเทศเข้าใจสิ่งนี้ ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ การศึกษาตั้งแต่อนุบาล จนถึง อุดมศึกษา จนเกิดค่านิยมใหม่ในสังคม ซึ่งจะส่งผลทำให้เด็กนักเรียน เรียนอย่างมีความสุขตามความถนัดของตนเอง ผู้ปกครองกับครูควรร่วมกันดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะดูแลด้านจิตใจ เพราะส่วนใหญ่สนใจแต่ หลักการของโรงเรียน หลักการของหลักสูตร หลักการของพ่อแม่ เน้นแต่ผลการเรียน เน้นชื่อเสียงของครอบครัว และชื่อเสียงของโรงเรียน ครอบครัว และโรงเรียนควรสร้างกลไกที่จะลดความเครียด สร้างความสุขให้กับนักเรียนอย่างสมดุล ไม่ควรทำเพียงเล็กน้อยเป็นพิธี หรือทำโดยไม่เข้าใจทำโดยไม่ตรงกับความต้องการของเด็กนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2541). *บริการสุขภาพจิตมุ่งชีวิตเป็นสุข*. กรุงเทพฯ: กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข.
- กิริติ พลรัตน์ และณัฏฐร พิทยรัตน์เสถียร. (2558). ความเครียดของนักเรียนมัธยมปลายในกรุงเทพมหานคร ที่เรียนพิเศษเพื่อ เตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย. *วารสารเวชศาสตร์ร่วมสมัย*. 59(4): 445-455.
- จันทร์หา อ้อยแอ้ง และ วรณกร พลพิชัย. (2561). การศึกษาความเครียดและวิธีเผชิญความเครียดของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง. *รายงานการวิจัย*. (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- สมเดช คู่ทวีกุล. (2546). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเครียดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสังกัดกรมสามัญศึกษา สหวิทยาเขตพระราชวังเดิม. *ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาภร ทนเถื่อน. (2553). การศึกษาความเครียดและวิธีเผชิญความเครียดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. *สารนิพนธ์หลักสูตรหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต*. สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อัมพร โอตระกูล. (2538). *สุขภาพจิต*. กรุงเทพฯ: นานอักษรการพิมพ์.
- Dorland, Neuman W.A. (1994). *Dorland's Illustrated Medical Dictionary*. Philadelphia: W.B.Sauders.
- Yamane. (1967). *Taro Statistic: An Introductory Analysis*. New York: Harper & row.

การบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียน
มัธยมศึกษา พ.ศ.2560 (ปรับปรุง พ.ศ.2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่
พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่

The Student Affairs Administration in Secondary School
Performance Standards B.E. 2560 (Revised B.E. 2562) of Extra-
large School Administrators in Hatyai School Cluster Campus
Network

¹พุฒิพงศ์ แก้วบุตร

Phuttipong Kaewbut

²ตรัยภูมิินทร์ ตรีตรีศวรร

Traipumin Tritrisaon

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Hatyai University

¹Corresponding Author, Email: Sarawut2920@gmail.com

Received November 17, 2022; Revised December 12, 2022; Accepted: December 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและเปรียบเทียบการบริหารงานด้านกิจการนักเรียน ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน 2) ประมวลผลข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ กำหนดขนาดกลุ่มโดยใช้ตารางสำเร็จรูปในการคำนวณของ Krejcie & Morgan ได้จำนวน 254 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับสลากแบบไม่ใส่คืน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต ซึ่งมีความเชื่อมั่นของสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ .978 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ตามความคิดเห็นของครู ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าวัดรายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ครูมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) ประมวลข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารควรส่งเสริม พัฒนากิจกรรม เพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และมีการวางแผน นิเทศ ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือนักเรียน ให้เข้มงวด อย่างทั่วถึงและเป็นระบบ

คำสำคัญ: การบริหารงานกิจการนักเรียน; ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ; สหวิทยาเขตนครหาดใหญ่

Abstract

This Article aimed to study 1) examine and compare the Student Affairs Administration in Hatyai School Cluster Campus Network, classified by their genders, education level and work experiences and 2) compile suggestions about the Student Affairs Administration in Secondary School Performance Standards B.E. 2560 (Revised B.E. 2562) of Extra-large School Administrators in Hatyai School Cluster Campus Network which 254 teachers will be selected as a sample random sampling group with a non-return lottery. The research instrument will include a questionnaire, rating scale that reliability was .978, and statistics consisting of the frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and F-test. The results are shown that :1) the Student Affairs Administration in Secondary School Performance Standards B.E. 2560 (Revised B.E. 2562) of Extra-large School Administrators in overall and each aspect were at high level. When rankings the scores by field classification, it appears that the Student Affairs Administration field was first, followed by the Promoting democracy in schools' field was second, then Student Affairs Performance Evaluation field was last. Opinions on the Student Affairs Administration, from teachers with different genders, were different at the statistic difference level of .05. Opinions on the Student Affairs Administration, from teachers with different education level and work experiences, were not significantly different. Opinions on the Student Affairs Administration, from teachers with different work experiences, were not significantly different. However, if one considers the aspects, it was found that in terms of encouraging students to develop discipline, morality, ethics, teachers had were different at the statistic difference level of .05 and 2) By compiling and considering the suggestions of the Student Affairs Administration, it appears that administrators should promote and develop activities to enhance the quality of students regularly, and plan,

communicate, monitor, supervise, and assist students to be rigorous, thorough and systematic.

Keywords: Student Affairs Administration; Extra-large School Administrators; Hatyai School Cluster Campus Network

บทนำ

ในโลกปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้า เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์ ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องจากการปฏิวัติดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 และแรงกดดันภายในต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบการจัดการศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับต่อความต้องการของกระแสสังคมและความท้าทายด้านต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) เราควรหาวิธีที่จะทำอย่างไรให้โลกเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการศึกษาของไทยได้ โดยที่พัฒนาให้นักเรียนมีการเรียนที่ดีขึ้นทัดเทียมนานาชาติ ประเทศ ระเบียบใหม่ของโลกทั้งในระดับภูมิภาคและนานาชาติที่มาพร้อมกับโลกาภิวัตน์ ได้สร้างความรุนแรงในการแข่งขันขึ้น มีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างฐานความรู้ที่เข้มแข็งให้กับประเทศเพื่อความสามารถในการปรับตัว รุกเท้าพันไม่เหตกอยู่ในฐานะผู้เสียเปรียบ (กุลิโน รอดทอง, 2561) เนื่องจากสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะการศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก รากฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์พัฒนาความคิด ความประพฤติ เจตคติที่ดีของบุคคลรวมถึงการเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมได้ เพื่อให้มีการพัฒนาที่สมดุลในทุกๆ ด้านทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

การศึกษาจึงมีความสำคัญในการพัฒนาคนในประเทศให้มั่งคั่งความรู้และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ระบบการศึกษาที่ยังมีปัญหามากมายประการ นับตั้งแต่ปัญหาคุณภาพของคนไทยทุกช่วงวัย ปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ จุดอ่อนของระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม ขาดความคล่องตัว ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทายดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักของการขับเคลื่อนประเทศ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) และกรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) เพื่อให้สามารถนำพาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในอีก 20 ปีข้างหน้า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ทั้งด้านวิชาการความรู้และด้านประสบการณ์ให้กับนักเรียน เพราะสถานศึกษาเป็นแหล่งจัดการด้านความรู้ และปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับเยาวชน ซึ่งนอกเหนือจากการบริหารงานหลักๆ ตามที่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดขอบข่าย การบริหาร สถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคลากร และ การบริหารทั่วไป โดยงานส่งเสริมงานกิจการนักเรียนซึ่งอยู่ในขอบข่ายของการบริหารทั่วไป ถือว่าเป็น สิ่งสำคัญยิ่งในการปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิต สาธารณะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และให้บรรลุเป้าหมายตาม แผนการศึกษาแห่งชาติและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กล่าวไว้ว่า “การจัดการ ศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ มาตรฐานและประสิทธิภาพดีพอที่จะพัฒนาประชากร และประเทศชาติ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วในสภาวะ “ความปกติใหม่” หรือ “New Normal”

การบริหารงานกิจการนักเรียนเป็นอีกหนึ่งภาระงานสำคัญของสถานศึกษาซึ่งมีบทบาทหน้าที่ หลักในการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียน อย่างครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน เพื่อช่วยให้ครู เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการวางแผน และการบริหารจัดการ เพื่อสร้าง คุณลักษณะพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาวะวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของโรงเรียน ตลอดจนสภาวะเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วใน ยุคดิจิทัล รวมถึงสภาพ การปรับตัวในสภาวะ “ความปกติใหม่” หรือ “New Normal” ที่ผู้เรียนและผู้สอน จะต้องปรับตัวให้ สามารถดำเนินชีวิตทั้งชีวิตส่วนตัวและชีวิตในหน้าที่การเรียนการสอน (ทองแดง แสงบุญ และ สุรางคนา มัณยานนท์, 2564) การที่โรงเรียนจะมุ่งสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพได้นั้น นอกจากจะต้อง พยายามแสวงหาและจัดสรรความรู้ที่มีประโยชน์มาให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ ที่มี ประสิทธิภาพแล้ว ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนยังต้องให้ความช่วยเหลือดูแลนักเรียนให้ดำเนิน ชีวิตอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข บรรยากาศหรือสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้นักเรียน สามารถเรียนรู้ ได้อย่างเต็มที่ที่สามารถพัฒนาทั้งทางร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา การบริหารกิจการนักเรียน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารสถานศึกษา (Campbell F. Ronald and Others, 1966)

งานกิจการนักเรียนมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการบริหารงานกิจการนักเรียนไว้ในลำดับเกือบ สุดท้าย ซึ่งส่วนมากแล้วจะมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในเชิงวิชาการ เพราะงานวิชาการเป็นส่วนที่จะแสดง ว่าโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ แต่ในความเป็นจริงแล้ว การบริหารงาน กิจการนักเรียนจะต้องอาศัยหลายๆ ฝ่าย ในการขับเคลื่อนเพื่อให้การบริหารงานเป็นระบบและมี เครื่องมือที่เป็นมาตรฐานในการดูแล ส่งเสริม ปกป้อง แก้ไข สนับสนุน เพื่อให้เด็กนักเรียนมั่นใจในการ ดูแลช่วยเหลือ เพราะกิจการนักเรียนดูแลนักเรียนตั้งแต่แรกเริ่มเข้าเรียนจนกระทั่งจบการศึกษา เพื่อให้เด็กนักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกๆ ด้านและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (ไกรสร เกกนิษฐ์, 2565) การบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2552 (ปรับปรุง พ.ศ. 2560) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ จึงได้ศึกษาในเรื่อง เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ที่อาจส่งผลให้การ จัด

การศึกษามีความเหลื่อมล้ำและการกระจายทรัพยากรทางการศึกษาที่ไม่เสมอภาค ตามประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ขาดการดำเนินการอย่างครอบคลุม หรือยังไม่ได้รับการปรับปรุงพัฒนาอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานด้านงานกิจการนักเรียนในด้านต่างๆ ทั้งในเรื่องของการดูแล นักเรียนไม่ทั่วถึง เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่มีค่อนข้างมาก และความแตกต่างกันทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ เช่น ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ปัญหาการขาดเรียน ปัญหาด้านสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การทะเลาะวิวาท การขาดระเบียบวินัยและไม่เคารพกฎหมาย และการไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ของนักเรียน ซึ่งในอนาคตอาจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมได้ จากความสำคัญและปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ เพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้เรียน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และอีกทั้งเพื่อเป็นสารสนเทศ ให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ได้นำไปบริหารงานกิจการนักเรียน ให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูจำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน
2. เพื่อประมวลผลข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ปีการศึกษา 2564 จำนวน 701 คน จากโรงเรียนจำนวน 4 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู จำนวน 254 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan 1970) จากนั้นสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเทียบสัดส่วนจำนวนครูผู้สอนในแต่ละโรงเรียน แล้วจึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างแต่ละโรงเรียนโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลากแบบไม่ใส่คืน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 3 ตอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกรายการ (Check List) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่

ลักษณะแบบสอบถามในตอนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดตัวเลือกไว้ 5 ระดับ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสอบถามมีคำถามรวม 60 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) แต่ละข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .978

การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครูในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล ปีการศึกษา 2564 จากนั้นนำรายชื่อครูทุกท่านมาผ่านการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเทียบสัดส่วนจำนวนครูผู้สอนในแต่ละโรงเรียน แล้วจึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างแต่ละโรงเรียนโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลากแบบไม่ใส่คืน จำนวน 254 คน จากนั้นรวบรวมข้อมูลผ่าน Google Form แล้วกำหนดให้ตอบแบบสอบถามภายใน 30 วัน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมด มาตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของคำตอบในแบบสอบถามในแต่ละชุด ได้จำนวน 207 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 81.50 จากนั้นนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระจากกัน (Independent Samples) การทดสอบค่าเอฟ (F-test)

ผลการการศึกษา

1. การบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 71.50 มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 76.80 และมีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 5 ปี ร้อยละ 44.00

1.1 ระดับความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.21$, S.D.=.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}=4.29$, S.D.=.64) ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ($\bar{x}=4.28$, S.D.=.46) และด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}=4.19$, S.D.=.64) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

(n=207)

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน	4.24	.70	มาก
2. ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน	4.29	.64	มาก
3. ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม	4.20	.61	มาก
4. ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4.26	.62	มาก
5. ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน	4.28	.64	มาก
6. ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน	4.19	.64	มาก
รวม	4.21	.65	มาก

1.2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ จำแนกตามตัวแปรประสบการณ์การทำงาน พบว่า ครูในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ครูมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 2

การบริหารงานกิจการนักเรียน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p
1. ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	1.582	.791	1.633	.198
	ภายในกลุ่ม	204	98.831	.484		
	รวม	206	100.413			
2. ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	1.946	.973	2.443	.089
	ภายในกลุ่ม	204	81.238	.398		
	รวม	206	83.184			
3. ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัยคุณธรรม จริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	2	2.266	1.133	3.117*	.046
	ภายในกลุ่ม	204	74.164	.364		
	รวม	206	76.430			
4. ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	.818	.409	1.075	.343
	ภายในกลุ่ม	204	77.605	.380		
	รวม	206	78.423			
5. ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตย	ระหว่างกลุ่ม	2	1.626	.813	1.994	.139

การบริหารงานกิจการนักเรียน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p
ในโรงเรียน	ภายในกลุ่ม	204	83.152	.408		
	รวม	206	84.778			
6. ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	1.037	.518	1.256	.287
	ภายในกลุ่ม	204	84.234	.413		
	รวม	206	85.271			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.939	.969	2.294	.103
	ภายในกลุ่ม	204	86.209	.423	1.633	
	รวม	206	88.147	.791		.198

* $p \leq .05$

1.3 การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัยคุณธรรม จริยธรรม จำแนกตามตัวแปรประสบการณ์การทำงาน พบว่า ระดับความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัยคุณธรรม จริยธรรม สำหรับครูที่มีประสบการณ์การทำงาน 5-10 ปี มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครูที่มีประสบการณ์การทำงาน น้อยกว่า 5 ปี ดังตารางที่ 3

ประสบการณ์การทำงาน	$\bar{X}$	น้อยกว่า 5 ปี	5-10 ปี	มากกว่า 10 ปี
		4.10	4.35	4.20
1. มุมมองและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านหลักสูตร	4.10	-	.046*	.600
2. การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน	4.35	-	-	.445
3. การจัดโครงการสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	4.20	-	-	-

* $p \leq .05$

2. ประมวลผลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ พบว่า ครูในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน มีความถี่สูงสุดที่ 27 ซึ่งเสนอแนะว่า ควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนอย่างรอบคอบ มีระบบ เพื่อให้กิจกรรมมีความหลากหลาย สนองต่อความต้องการของนักเรียนโดยตรง 2) ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน มี

ความถี่สูงสุดที่ 24 ซึ่งเสนอแนะว่า ควรมีการจัดการโครงการอย่างเป็นระบบ แบ่งหน้าที่ให้ครอบคลุม แบ่งงานในการดูแลนักเรียนซึ่งกันและกัน 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม มีความถี่สูงสุดที่ 42 ซึ่งเสนอแนะว่า ควรส่งเสริม พัฒนากิจกรรม เพื่อยกระดับคุณภาพของ นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมจิตอาสา การฝึกนั่งสมาธิ ค่ายคุณธรรมจริยธรรม การฝึกวินัยให้ เข้มแข็ง 4) ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความถี่สูงสุดที่ 39 ซึ่งเสนอแนะว่า ควรนิเทศ ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือนักเรียน ให้เข้มงวด ทัวถึงและเป็นระบบ 5) ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน มีความถี่สูงสุดที่ 30 ซึ่งเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมสนับสนุนการใช้สิทธิ เสรีภาพ การยอมรับความ คิดเห็นของเสียงส่วนใหญ่และรับฟังข้อเสนองจากเสียงส่วนน้อย เช่น กิจกรรมสภานักเรียน การ คัดเลือกคณะกรรมการประจำห้องเรียน การนำปัญหาของเสียงข้างมากหรือข้างน้อยมาพิจารณา เป็น ต้น และ 6) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน มีความถี่สูงสุดที่ 24 ซึ่งเสนอแนะว่า ควรนำผลการประเมินโครงการมาทบทวน ปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ครูมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมาก ไปน้อย ดังนี้ ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ด้านระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่าการงานกิจการนักเรียนเป็นภาระงานอย่างหนึ่งที่สำคัญ ผู้บริหารและครูในสหวิทยาเขตนคร หาดใหญ่ จึงต้องมีความเข้าใจหลักการ แนวทางในการบริหารงานกิจการนักเรียน และมีการประชุม ชี้แจงการทำงานก่อนการดำเนินการบริหาร รวมทั้งให้ความสำคัญกับนักเรียน พัฒนาการด้านระเบียบ วินัย คุณธรรมจริยธรรม ในการบริหารงานกิจการนักเรียนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ครูต้องรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล มีข้อมูล มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อช่วยลดปัญหานักเรียน อีกทั้งมีการ สนับสนุนให้นักเรียนมีความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจผ่านกระบวนการบริหารวางแผนที่มี คุณภาพ ซึ่งกิจการนักเรียนเป็นงานที่มุ่งส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนให้เป็นไปได้ด้วยดี อันจะ ส่งผลต่อบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ หรือความถนัดความสนใจของนักเรียน สอดคล้องกับ งานวิจัยของ (คมสันต์ สิงห์รักษ์, 2560) ได้ศึกษาการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนเอกชน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงาน กิจการนักเรียนของโรงเรียนเอกชน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจาก ค่าเฉลี่ย คือ ด้านการส่งเสริม ระเบียบวินัยของโรงเรียน ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้าน การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และด้านการบริหารงานกิจการนักเรียนอีกทั้ง (ธนาภา ชมภูธัญ และสมลักษณ์ พรหมมีเนตร, 2559) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การบริหารงานกิจการนักเรียนโรงเรียน บ้านแม่จะเรสองแคว สังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การ บริหารงานกิจการนักเรียนโรงเรียนบ้านแม่จะเรสองแคว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตาก เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติ

มากทุกด้านๆ ที่มีการปฏิบัติสูงสุด คืองานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน รองลงมาคือ งานเสริมสร้างวินัยนักเรียน ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.1 ครูในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของครูเพศชาย สูงกว่า เพศหญิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูเพศชายและหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงอาจจะมีมุมมองที่แตกต่างกัน เพราะครูเพศชายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมกับการบริหารกิจการนักเรียนอย่างต่อเนื่อง มีบุคลิกภาพเหมาะสมต่องานกิจการนักเรียน มีความพร้อมที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์ต่องานกิจการนักเรียน มีความสนิทสนมใกล้ชิดกับผู้บริหารสถานศึกษา จึงอาจมองว่าการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับดี ยังไม่มีข้อบกพร่องรุนแรงหรือส่งผลกระทบต่องานกิจการนักเรียน แต่บางครั้งครูเพศหญิงบางคน ยังมีการเพ่งเล็งการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา จึงส่งผลให้การวิจัยที่ได้ออกมานั้นครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (กำพล สุนทราเดชชังกูร, 2556) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการนักเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.2 ครูในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูที่มีการศึกษาในระดับต่างกันได้รับการพัฒนากระบวนการดำเนินงานและเข้าร่วมการอบรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการนักเรียนอยู่เสมอ ทำให้ไม่มีผลกระทบในการทำกิจกรรมต่างๆ จึงส่งผลให้ครูในสภวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ดวงแก้ว จันทรสุต, 2554) ได้ศึกษาการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนคาทอลิก สังกัดฝ่ายการศึกษา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่าครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเปรียบเทียบการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนคาทอลิก สังกัดฝ่ายการศึกษา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพมหานคร จำแนกตามตัวแปรวุฒิการศึกษา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านงานสวัสดิการของผู้บริหาร ครูมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (กวิญญาดา ชัยเดช, 2560) ได้ศึกษาการบริหารกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเปรียบเทียบการบริหารกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1 จำแนกตามตัวแปรวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (กุสินา รอดทอง, 2561) ได้ศึกษาการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเปรียบเทียบการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนใน

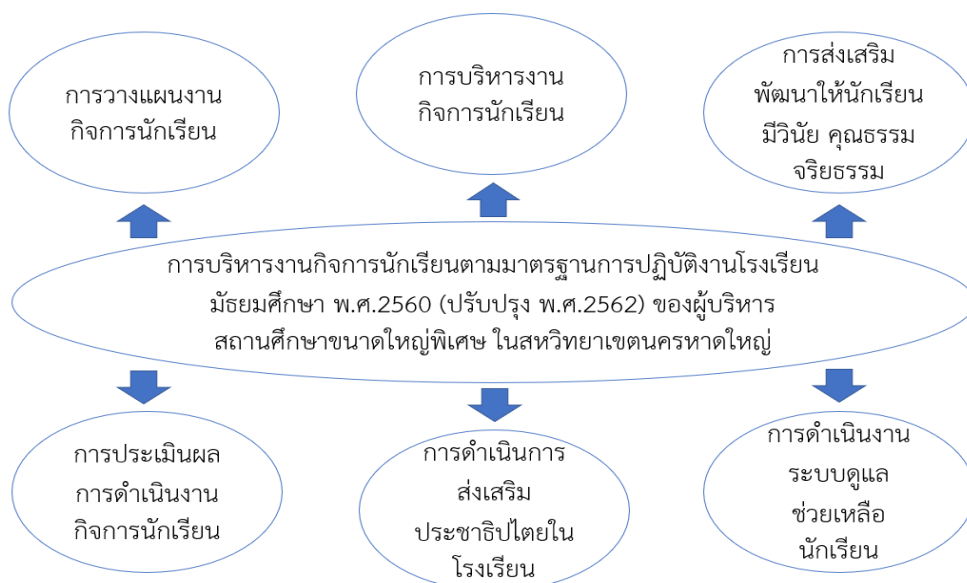

สังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ในภาพรวมมีการบริหารงานกิจการนักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี จำแนกตามตัวแปรวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

1.3 ครูในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าวิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ครูมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารและครูให้ความสำคัญในการบริหารกิจการนักเรียน โดยมีการกำหนดเป้าหมายและการดำเนินงานร่วมกัน ส่งผลให้มุมมองด้านประสบการณ์การทำงานไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษา ทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย จึงส่งผลให้ครูในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (กุสินา รอดทอง, 2561) ได้ศึกษาการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จำแนกตามตัวแปรประสบการณ์การปฏิบัติงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (ปองหทัย ปริกเปรม, 2564) ได้ศึกษาการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของบุคลากรทางการศึกษากลุ่มโรงเรียนอำเภอวังเจ้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบุคลากรทางการศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของบุคลากรทางการศึกษากลุ่มโรงเรียนอำเภอวังเจ้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 จำแนกตามตัวแปรประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (ศตวรรษ กฤษณา, 2564) ได้ศึกษาการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 จำแนกตามตัวแปรประสบการณ์การปฏิบัติงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยการบริหารงานกิจการนักเรียน พบว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ประกอบด้วย 6 ด้านสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกๆ ด้านและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนี้ ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน ดังภาพ

สรุป

1. ระดับความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียนตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูจำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน มีดังนี้ 1) ภาพรวมครูในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ภาพรวมครูในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียน ไม่แตกต่างกัน 3) ภาพรวมครูในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานกิจการนักเรียน ไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ครูมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ประมวลผลข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ ภาพรวมสรุปได้ว่า ผู้บริหารควรส่งเสริม พัฒนากิจกรรม เพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และมีการวางแผน นิเทศ ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือนักเรียน ให้เข้มงวดอย่างทั่วถึงและเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษามีการดำเนินงานกิจการนักเรียนด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียนในการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเอกสารคู่มือครูหรือคู่มือนักเรียนขึ้นใช้ในโรงเรียนที่เป็นปัจจุบัน จัดทำแผนงานกิจการนักเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงจะต้องมีการปรับระเบียบและแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับยุคสมัยอยู่เสมอเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริม พัฒนากิจกรรม เพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมจิตอาสา การฝึกนั่งสมาธิ ค่ายคุณธรรมจริยธรรม การฝึกวินัยให้เข้มแข็ง

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนอย่างรอบคอบ มีระบบ เพื่อให้กิจกรรมมีความหลากหลาย สนองต่อความต้องการของนักเรียนโดยตรง

1.4 ผู้บริหารควรมีการจัดการโครงการอย่างเป็นระบบ แบ่งหน้าที่ให้ครอบคลุม แบ่งงานในการดูแลนักเรียนซึ่งกันและกัน ซึ่งควรเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นในการบริหารกิจการนักเรียนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.5 ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุนการใช้สิทธิ เสรีภาพ การยอมรับความคิดเห็นของเสียงส่วนใหญ่และรับฟังข้อเสนอจากเสียงส่วนน้อย

1.6 ผู้บริหารควรนำผลการประเมินโครงการมาทบทวน ปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งควรประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการประเมินการดำเนินงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาสู่สาธารณชนได้รับทราบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานกิจการนักเรียนและการพัฒนากิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล

2.2 ควรมีการศึกษาวินัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัญหาของการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *ประมวลกฎหมายการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

- กวิณญาดา ชัยเดช. (2560). การบริหารกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. *สารนิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยปทุมธานี ปทุมธานี.
- กุสินา รอดทอง. (2561). การบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี. *การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี.
- กำพล สุนทราเดชชังกูร. (2556). ปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ไกรสร เกกนิชะ. (2565). การดำเนินงานกิจการนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตวันบุรี ระเบียบ. *การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา.
- คมสันต์ สิงห์รักษ์. (2560). การบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนเอกชนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. *การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กาญจนบุรี.
- ดวงแก้ว จันทรสุต. (2554). การบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนคาทอลิก สังกัดฝ่ายอัครสังฆมณฑลกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี กรุงเทพฯ.
- ทองแดง แสงบุญ และสุรางคนา มัณยานนท์. (2564). การบริหารกิจการนักเรียนโรงเรียนปทุมราชวงศา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน.
- ธนาภา ชมภูธัญ และสมลักษณ์ พรหมมีเนตร. (2559). การบริหารงานกิจการนักเรียนโรงเรียนบ้านแม่จะเรสองแควสังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. เอกสารการประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 3 ก้าวสู่ทศวรรษที่ 2: บูรณาการงานวิจัยใช้องค์ความรู้สู่ความยั่งยืน 17 มิถุนายน 2559. นครราชสีมา: วิทยาลัยนครราชสีมา.
- ปองหทัย ปริกเปรม. (2564). การบริหารงานกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของบุคลากรทางการศึกษา. *สารนิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น, ตาก.
- ศตวรรษ กฤษณา. (2564). การบริหารงานกิจการนักเรียนตามหลักสังคัตถ 4 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมหาชัยชนะ จังหวัดยโสธร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28. *สารนิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาภูมิราชวิทยาลัย, นครปฐม.
- Campbell, Ronald F. and Others. (1966). *Introduction to Educational Administration*. Boston: Allyn and Bacon.

Krejcie, Robert V., and Daryle, W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Journal for Education and Psychological Measurement*. (No 3 November): 608.

แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
Guidelines for Operation of Student Support and Care System
in Expansion Opportunity Schools under Kanchanaburi Primary
Educational Service Area Office 1

¹เจตบดินทร์ บุญญรัตน์

Jetbordin Boonyarat

²สาโรจน์ เผ่าวงศ์สกุล

Saroch Pauwongsakul

³นิพนธ์ วรรณเวช

Nipon Wonnawed

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

Faculty of Education, Kanchanaburi Rajabhat University Thailand.

¹Corresponding Author, Email: Jetbodin18@gmail.com

Received November 11, 2022; Revised December 6, 2022; Accepted: December 26, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสและศึกษาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในสถานศึกษาขยายโอกาส จำนวน 252 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ 2) จัดการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับประเด็นคำถามแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส ผลการวิจัยพบว่า

1) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน และด้านการส่งต่อนักเรียน 2) แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษามีการสร้างความเข้าใจในการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลที่ตรงกัน ด้านการคัดกรองนักเรียน สถานศึกษาใช้การประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจและให้ความรู้ในการใช้เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน สถานศึกษาควรมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและส่งเสริมพัฒนานักเรียน ด้านการ

ป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนสถานศึกษามีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับบุคลากรในสถานศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะ ด้านการส่งต่อนักเรียน สถานศึกษามีการประชุมวางแผนในการส่งต่อนักเรียน และแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการส่งต่อนักเรียน

คำสำคัญ: การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1; โรงเรียนขยายโอกาส

Abstract

This Article aimed to study operation of students support and care system in expansion opportunity schools and to study guidelines for operation students care and support system in expansion opportunity schools. The sample group was 252 teachers in expansion opportunity schools under. 1) The research instrument was operation of students support and care system questionnaire. 2) to find out the operation of students support and care system guidelines by focus group. The results of the study were as follows

1. The guidelines for operation students care and support system in expansion opportunity was overall and in each individual aspect at a high level, ranking in the order as follows: promoting and developing students, knowing individual student, preventing and solving student problems, screening students, and transferring student.

2. The guidelines for operation students care and support system in expansion opportunity. Knowing individual student: school makes understanding of the individual student information analysis in corresponding way. Screening students: School holds a meeting to explain, make understanding of and acknowledge using student screening criterion. Supporting and developing students: School cooperates with other organizations to support to develop students. Student protecting and problem solving: School holds a workshop for student protecting and problem solving for school personnel to be knowledge and skilled. Transferring student: school plans transferring students by establishment of a committee to follow up and evaluation.

Keywords: operation students care and support system; Kanchanaburi primary Educational Service Area Office 1; Expansion opportunity schools

บทนำ

ปัจจุบันสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ครอบงำงานยากที่จะต้านทานหรือห้ามเยาวชนไม่ให้ไหลไปตามกระแสของยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสียได้จึงเป็นปัจจัยก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนอันเป็นผลมาจากสังคมอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

ส่วนครอบครัวไทยในปัจจุบันอ่อนแอจนน่าวิตก ในขณะที่การจดทะเบียนสมรสมีน้อยลงแต่อัตรา การหย่าร้างกลับสูงขึ้น ครอบครัวต้องต่อสู้กับปัญหาคุณภาพชีวิต ทำให้พ่อแม่ห่างเหินกับลูกและวัยรุ่น มีเวลาอยู่กับครอบครัวน้อยลง และยิ่งห่างเหินจากสถาบันศาสนา นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคมมากมาย เช่น ติดการพนัน ติดเกม การมั่วสุมในหอพัก ไม่ชอบไปโรงเรียน หนีเรียน ทะเลาะ ชกต่อย หมกมุ่นกับสื่อที่ไม่สร้างสรรค์ เป็นปัจจัยที่สำคัญ และมีเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบัน จำนวนไม่น้อย ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาและสภาพแวดล้อมที่ไม่สร้างสรรค์ ทำให้มีพฤติกรรม แตกต่างไปจากเด็กและเยาวชนในอดีต แม้ว่าผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และคนที่ทำงานด้านเด็กจะใช้ ความรัก ความปรารถนาดีอย่างมากมาเพียงใดก็ตาม ก็ไม่อาจพิทักษ์ปกป้อง และคุ้มครองเด็กและ เยาวชนให้ปลอดภัย หรือมีพฤติกรรมตามที่สังคมคาดหวังไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน, 2552)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและ หลักการ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่ง ที่กำหนดให้ดำเนินการ คือเรื่องความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมี ความสุข (มาตรา 23) ข้อ 5 ทั้งนี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝัง คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความ ร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (กรมสุภาพจิต, 2552)

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 63 หมวด 7 การส่งเสริมความประพฤติ นักเรียนและนักศึกษา ได้กำหนดไว้ว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบงานดูแลช่วยเหลือ นักเรียนและกิจกรรมในการแนะแนว ให้คำปรึกษาและฝึกอบรมแก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความประพฤติให้เหมาะสม ความรับผิดชอบต่อสังคมและความปลอดภัยแก่นักเรียนและ นักศึกษา ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด (ราชกิจจานุเบกษา, 2546)

สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1 จังหวัดกาญจนบุรี มีโรงเรียนขยายโอกาสในสังกัด จำนวน 38 โรงเรียน จากข้อมูลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1 ปี การศึกษา 2563 พบว่า มีนักเรียนด้อยโอกาส เช่น นักเรียนออกกลางคันเนื่องจากการย้ายตาม ผู้ปกครอง นักเรียนมีชื่อในโรงเรียนแต่ไม่มีตัวมาเรียน ครอบครัวแตกแยก การหย่าร้าง เด็กถูกทอดทิ้ง ถูกปล่อยปละละเลย เด็กยากจน เด็กกำพร้าอยู่กับญาติผู้ใหญ่ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ อพยพตาม ผู้ปกครอง ไม่มีผู้ดูแลรับผิดชอบ เด็กทำงานรับผิดชอบตัวเองและครอบครัว นักเรียนที่ขาดแคลนทุน ทรัพย์ เช่น อุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนักเรียน อาหาร เป็นต้น นักเรียนที่มีความพิการบกพร่อง ทางทรงมองเห็นทางการได้ยิน ด้านสติปัญญา การเรียนรู้ร่างกายสุขภาพ พฤติกรรม และอารมณ์

ความพิการทางสติปัญญา ความพิการทางการได้ยิน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1, 2564)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้วิจัย ในฐานะครู จึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 ว่าการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามองค์ประกอบ 5 ด้านของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การ รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไข ปัญหา และการส่งต่อนักเรียน เพื่อศึกษาข้อมูลอันจะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา วางแผน ปรับปรุงระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ตลอดจนยังเป็นแนวทางที่จะช่วย บิดา มารดา ครู-อาจารย์ หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับนักเรียนได้รับรู้ปัญหา มีความเข้าใจ และ ร่วมมือกันเพื่อหาวิธีการ ที่เหมาะสมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นคนดี มีความรู้ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1
2. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูที่ปรึกษา โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 จำนวน 731 คน ใน 38 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูที่ปรึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 ในจำนวน 252 คน ซึ่งกำหนดขนาดของ กลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ ตามพื้นที่จัดการศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 แบบสอบถาม ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบ แบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานและพื้นที่จัดการศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขยาย โอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 ซึ่งจำแนกตามองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้คือ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการ

ส่งเสริมนักเรียน 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน แบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 35 ข้อ

2.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับประเด็นคำถามแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส ซึ่งมี 5 ด้าน คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการป้องกันและการแก้ไขปัญหา นักเรียน และด้านการส่งต่อนักเรียน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับของวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเสนอผลในรูปแบบของตารางประกอบความเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์หาการแจกแจงความถี่ และร้อยละ

2. การวิเคราะห์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยพิจารณาเป็นรายข้อ รายด้าน และภาพรวม

3. แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยการจัดสนทนากลุ่มและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการการศึกษา

ตอนที่ 1 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังตารางที่ 1

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ การปฏิบัติ
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.28	0.53	มาก
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.19	0.59	มาก
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน	4.41	0.50	มาก
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน	4.25	0.53	มาก
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	4.13	0.62	มาก
รวมเฉลี่ย	4.24	0.49	มาก

ตารางที่ 1 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวม

จากตารางที่ 1 พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.24$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ($\bar{X}=4.41$) รองลงมาคือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ($\bar{X}=4.28$) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ($\bar{X}=4.25$) ด้านการคัดกรองนักเรียน ($\bar{X}=4.19$) และด้านการส่งต่อนักเรียน ($\bar{X}=4.13$)

ตอนที่ 2 แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ผลจากการสนทนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาพิเศษ และครูผู้สอน เพื่อศึกษาความคิดเห็นของแต่ละบุคคลที่มีต่อแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มีดังนี้

1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

1.1 ครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรได้รับการอบรมเกี่ยวกับหลักจิตวิทยาเพื่อให้ครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้หลักการและเข้าใจนักเรียนให้มากขึ้น

1.2 สถานศึกษาควรมีการสร้าง ความเข้าใจในการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลที่ตรงกัน กำหนดเป้าหมายชัดเจน และมีการดำเนินงานในด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ

2. ด้านการคัดกรองนักเรียน

2.1 สถานศึกษาควรมีการวางแผนการคัดกรองนักเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดขั้นตอนการคัดกรองนักเรียนอย่างเป็นระบบ

2.2 สถานศึกษาควรใช้การประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจและให้ความรู้ในการใช้เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน การวิเคราะห์พฤติกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และมีการคัดกรองอย่างเป็นขั้นตอน

3. การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

3.1 สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณเพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนตามความสามารถ ความถนัดของนักเรียนตามความเหมาะสม

3.2 สถานศึกษาควรมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุน และช่วยส่งเสริมและพัฒนานักเรียนตามความสามารถ ความถนัดของนักเรียนตามความเหมาะสม

4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

4.1 สถานศึกษาควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับบุคลากรในสถานศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ ตลอดจนเทคนิคในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

4.2 สถานศึกษาควรสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาทุกคนเข้ารับการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเอง ในด้านจิตวิทยาหรือการแนะแนว เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาตามหลักจิตวิทยาเบื้องต้น

5. ด้านการส่งต่อนักเรียน

5.1 สถานศึกษาควรมีการประชุมวางแผนในการส่งต่อนักเรียน และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการส่งต่อนักเรียน และมีแนวทางในการปฏิบัติการส่งต่อนักเรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างเป็นขั้นตอน

5.2 สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแนวทางปฏิบัติในการส่งต่อนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากสถานศึกษาเห็นความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ว่าเป็นงานที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับผู้เรียน กระบวนการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ ต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ทำให้สถานศึกษาเห็นความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียน จึงพัฒนาคุณภาพนักเรียนในทุกๆ ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกัธร สวงวนพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทิปปภา บุตรดี ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในอำเภอหนองสองห้อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของจิตราพร สุทธิสาร ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยภาพรวมและรายข้อ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้ เพราะ สถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเตรียมความพร้อมการจัดทำแผนและปฏิทินการปฏิบัติงานการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูมีการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลที่เป็นปัจจุบัน และมีการสรุปและรายงานผลเกี่ยวกับการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลต่อผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับเกียรติพงษ์ เกิดศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ในภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

1.2 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ด้านการคัดกรองนักเรียน โดยภาพรวมและรายข้อมี

การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้ เพราะ สถานศึกษามีประชุมและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อจัดทำเกณฑ์และตัวชี้วัดการคัดกรองนักเรียน ครูมีการจัดทำเอกสารสารสนเทศผลการคัดกรองนักเรียนที่เป็นปัจจุบันและมีการจัดเก็บเอกสารอย่างเป็นระบบของสถานศึกษา และครูมีการดำเนินงานจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับจันทปภา บุตรดี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในอำเภอ หนองสองห้อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการคัดกรองนักเรียน ในภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

1.3 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่เป็นเช่นนี้ เพราะสถานศึกษามีการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมประจำทุกสัปดาห์ และมีการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้มีความหลากหลายและครูมีการเปิดโอกาสให้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามที่ตนเองสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับ (สุภัทสร สุริยะ, 2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ในภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.4 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้ เพราะ สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) มีการจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ สถานศึกษา มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายในการป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนและครูมีการนิเทศ ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มที่เป็นปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับศรีนคร มีเพียร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนศรีราษฎร์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่า ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ในภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.5 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ด้านการส่งต่อนักเรียน โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ สถานศึกษามีการดำเนินการแก้ไขปัญหาลำดับต้นให้กับนักเรียน วางแนวทางในการส่งต่อนักเรียนกลุ่มมีปัญหาให้กับผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือนักเรียน และมีการติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองให้ทราบใน การส่งต่อนักเรียนและจัดทำข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการส่งต่อนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือไว้เป็นหลักฐานอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับเกียรติพงษ์ เกิดศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทาง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการส่งต่อนักเรียน ในภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ

2. แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 อภิปรายผลการวิจัยแต่ละด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษาควรมีการสร้างความเข้าใจในการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลที่ตรงกัน กำหนดเป้าหมายชัดเจน มีการดำเนินงานในด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ และครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรได้รับการอบรมเกี่ยวกับหลักจิตวิทยาเพื่อให้ครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้หลักการและเข้าใจนักเรียนให้มากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจในการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล และกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงาน ในด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับเกียรติพงษ์ เกิดศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ผู้บริหารควรมีการจัดตั้งคณะทำงาน โดยมีการกำหนดปฏิทินการดำเนินงาน การนิเทศติดตามมีการอบรมให้ความรู้ และทักษะในการใช้แบบประเมินพฤติกรรมและแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์พร้อมทั้งให้มีการรายงานผลหลักฐานการดำเนินงานที่สามารถตรวจสอบได้

2.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน สถานศึกษาควรมีการวางแผนการคัดกรองนักเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดขั้นตอนการคัดกรองนักเรียนอย่างเป็นระบบ และใช้การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจให้ความรู้ในการใช้เกณฑ์ การคัดกรองนักเรียน การวิเคราะห์พฤติกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และมีการคัดกรองอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษาควรมีการสำรวจข้อมูลการคัดกรองนักเรียนให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการคัดกรองและจัดทำปฏิทินการปฏิบัติงานในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ (ณัฐพรรณ แสงน้ำผึ้ง, 2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการคัดกรองนักเรียน ผู้บริหารควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการคัดกรองนักเรียนมาให้ความรู้แก่ คณะครูจัดทำคู่มือระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนมีเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนที่ชัดเจน ประชุมชี้แจงเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ผู้บริหารและครูมีการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจในการใช้เกณฑ์ การคัดกรองให้เข้าใจตรงกัน ครูที่ปรึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมนักเรียน กลุ่มเสี่ยงกลุ่มมีปัญหา โดยยึดเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนเป็นหลัก ครูที่ปรึกษาใช้เครื่องมือวิธีการ ที่หลากหลายในการดำเนินการคัดกรองนักเรียน และมีการคัดกรองซ้ำ

2.3 ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณเพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนตามความสามารถ ความถนัดของนักเรียน และควรมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและช่วยส่งเสริมและพัฒนานักเรียนตามความสามารถ ความถนัดของนักเรียนตามความเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษาควรให้ความสำคัญและเห็นความจำเป็นในการที่จะจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนานักเรียนหรือประสานงานกับหน่วยงานภายนอกให้มีส่วนร่วม ในการช่วยสนับสนุนและช่วยเหลือนักเรียนอย่าง

ทั่วถึง และสถานศึกษาควรมีการนิเทศ ติดตาม ให้ครูผู้รับผิดชอบรายงานผลการพัฒนานักเรียนเป็นระยะ ซึ่งสอดคล้องกับ (พองจันทร์ กลิ่นสุคนธ์, 2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนควรทำแผนผังขั้นตอน การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน จัดกิจกรรมเสริมตามความสนใจและความถนัดของนักเรียน โรงเรียนควรให้ความสำคัญและจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนานักเรียนหรือประสานงานกับหน่วยงาน ภายนอกให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุน และช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึง มีกิจกรรมโฮมรูมที่เข้มแข็ง มอบรางวัลให้นักเรียนที่มีผลการพัฒนาตนเองดีขึ้น การพัฒนาและการส่งเสริมให้ นักเรียนทั้งกลุ่มปกติ กลุ่มพิเศษ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีความภาคภูมิใจ ในตนเองเป็น การป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติ และกลุ่มพิเศษกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือ กลุ่มมีปัญหา และเป็นการช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่ โรงเรียนคาดหวัง โรงเรียนต้องกำหนดแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนด้านต่างๆ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายพันธมิตร เพื่อระดมทรัพยากรที่เหมาะสมเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริม การพัฒนานักเรียน ให้ประสบความสำเร็จ

2.4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน สถานศึกษาควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับบุคลากรในสถานศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ ตลอดจนเทคนิคในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน และควรสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาทุกคนเข้ารับการฝึกฝน อบรมพัฒนาตนเอง ในด้านจิตวิทยาหรือการแนะแนว เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาตามหลักจิตวิทยาเบื้องต้น ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษาต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการให้คำปรึกษานักเรียนในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนให้แก่ครู และสนับสนุนส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรมพัฒนาตนเอง ในด้านของจิตวิทยาหรือการแนะแนว ซึ่งสอดคล้องกับ (ศกรินทร์ โพธิ์เพ็ชร, 2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดกำแพงเพชร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 ผลการวิจัยพบว่า ครูควรสร้างความศรัทธาต่อนักเรียน ตามจรรยาบรรณครูควรมีการจัด กิจกรรมที่ส่งเสริม ความสัมพันธ์ของครูและนักเรียน และกำหนดการจัดกิจกรรมให้เป็น ลายลักษณ์อักษรมีรูปแบบที่แน่นอน

2.5 ด้านการส่งต่อนักเรียน สถานศึกษาควรมีการประชุมวางแผนในการส่งต่อนักเรียน และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการส่งต่อนักเรียน และมีแนวทางในการปฏิบัติการส่งต่อนักเรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างเป็นขั้นตอน และควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแนวทางปฏิบัติในการส่งต่อนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษาควรมีการส่งต่อนักเรียนอย่างเป็นขั้นตอน และมีการติดตาม ประเมินผล สรุปและรายงานผลการส่งต่อนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ (ณัฐธัญย์ รุ่งกลิ่นขจรกุล, 2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอด่านช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาควรมีการประสานงานกับหน่วยงานด้านสาธารณสุขและเครือข่ายอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอก

สถานศึกษา ส่งเสริมให้มีเครือข่ายการส่งต่อนักเรียน พร้อมข้อมูลผลการช่วยเหลือเบื้องต้น ให้มีการติดตาม ประเมินผล สรุปและรายงานผลการส่งต่อนักเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ บางครั้งปัญหาของนักเรียนรุนแรงยากต่อการแก้ไข หรือการดำเนินการแก้ไขต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสถานศึกษาจึงควรมี แนวทางการดำเนินงานส่งต่อนักเรียนร่วมกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมถึงให้มีเจ้าหน้าที่ติดตามผลการดำเนินการด้วย

สรุป

แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ ในการดำเนินการครั้งนี้เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและเพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามพื้นที่จัดการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาได้แนวทางการในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 สามารถนำข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้กับโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สถานศึกษาควรจัดการอบรมเกี่ยวกับหลักจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเพื่อให้ครูที่รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้เข้าใจหลักการและมีความเข้าใจนักเรียนให้มากขึ้น

1.2 สถานศึกษาควรมีการวางแผนการคัดกรองนักเรียน กำหนดขั้นตอนการคัดกรองนักเรียนอย่างเป็นระบบ

1.3 สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณในงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนตามความสามารถ ความถนัดของนักเรียนตามความเหมาะสม

1.4 สถานศึกษาควรสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษา เข้ารับการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเอง ในด้านจิตวิทยาหรือการแนะแนว เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาตามหลักจิตวิทยาเบื้องต้น

1.5 สถานศึกษาควรมีการประชุมวางแผนในการส่งต่อนักเรียน และเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแนวทางปฏิบัติในการ ส่งต่อ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างเป็นขั้นตอน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

2.2 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ดีในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2552). *คู่มือครูระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6*.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ณัฐดนัย รุ่งกลิ่นขจรกุล. (2559). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอด่านช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ณัฐพรรณ แสงน้ำผึ้ง. (2562). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

พองจันทร์ กลิ่นสุคนธ์. (2563). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 1. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2546). *พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก*. เล่ม 120 ตอนที่ 95 ก.

ศักรินทร์ โพธิ์เพชร. (2559). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 41. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1. (2564). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. กาญจนบุรี: กลุ่มนโยบายและแผน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลักการแนวคิด และทิศทางการดำเนินงาน เอกสารสรุปองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาทีมงานขับเคลื่อนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อก้าวอย่างอย่างยั่งยืนปี 2552*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สุภัสสร สุริยะ. (2562). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษาและผู้นำทางการศึกษา*. มหาวิทยาลัยสยาม.

แนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน
ศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
Guidelines for School Implementation Based on Philosophy of
the Sufficiency Economy in Welfare Schools Group 1 under the
Special Education Bureau

¹พรรติกา อุไรประเสริฐ

Tadsika Uliparsert

มิตภาณี พุ่มกล่อม

Mitparnee Pumklom

คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

Faculty of Education, Kanchanaburi Rajabhat University Thailand.

¹Corresponding Author, Email: tadsika.rpk45@gmail.com

Received October 8, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted: December 26, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานและแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 184 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามกลุ่มของสถานศึกษาและผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา รองลงมา คือ ด้านผลลัพธ์และความสำเร็จ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ และด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. แนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีดังนี้ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา

ควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นนโยบายวิสัยทัศน์ พันธกิจ และภารกิจของสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรจัดทำหลักสูตรสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรจัดกิจกรรมโดยใช้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรมีโครงการพัฒนาบุคลากร และด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ควรมีการปลูกฝังเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับผู้เรียน

คำสำคัญ: การดำเนินงาน; ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง; โรงเรียนสังคมสงเคราะห์

Abstract

This purpose of this research to study the implementation and the guidelines for school implementation based on Philosophy in the Sufficiency Economy in welfare schools, group 1, under the Bureau of Special education administration.

The samples consisted of 184 administrators and teacher in welfare schools, group 1, under the Bureau of Special education administration, selected by stratified random sampling. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire.

The findings:

1. The implementation of guidelines for school implementation based on Philosophy in the Sufficiency Economy in welfare schools, group 1, under the Bureau of Special education administration, was overall and each individual aspect at a high level, ranking in the order of mean from high to low as follows: management, followed by outcomes and achievements. Personnel Development Curriculum and learning activities and student development activities.

2. Guidelines for school implementation based on Philosophy in the Sufficiency Economy in welfare schools, group 1, under the Bureau of Special education administration were as follows: school management, school administrators should adopt the philosophy of sufficiency economy as a policy, vision. missions and missions of educational Institutions, Curriculum and learning activities should be created curriculum in accordance with the conditions and needs of schools, In organizing activities for student development Activities should be organized using knowledge condition. Personnel development, schools a human resource development program. In terms of results/success images, schools should be able to instill in the learners about the philosophy of sufficiency economy living in their daily lives.

Keywords: the implementation; Philosophy in the Sufficiency Economy; welfare schools

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและด้านวัตถุ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหา ที่จะต้องหาแนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศเพื่อให้ การดำรงอยู่ของประชากร ให้มีคุณภาพ โดยเน้นความสำคัญกับการนำแนวคิดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2559) ได้วางแผนในการพัฒนา ประเทศ โดยอัญเชิญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 9 มาเป็นหลัก ปรัชญาในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2555-2564) ได้ยึดหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและมุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9-11 ได้ยึดหลักการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญา และนวัตกรรม กำหนดวิสัยทัศน์ของกรอบยุทธศาสตร์ชาติที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานรัฐที่จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนของประเทศ ภายใต้วิสัยทัศน์ “มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขในสังคม” และ จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) สำหรับเป็น เครื่องมือในการกำกับทิศทางการปฏิบัติงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยน้อมนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานเพื่อสร้างผลผลิตผลลัพธ์ให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ซึ่งได้ระบุสาระสำคัญเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศได้ทั้งมิติความมั่นคง มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติการบริหารจัดการภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม และมีหลักการสำคัญ คือ “ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้เป็นคนที่ สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีทักษะ มีความคิด สร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีรับผิดชอบต่อสังคมมีคุณธรรมและ จริยธรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาก็คือเป็นการดำเนินการส่งเสริม และ สนับสนุนให้บุคลากรในภาคการศึกษาทุกระดับน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ใน ชีวิตประจำวัน จึงทำให้เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และปลูกฝังและบ่มเพาะผู้เรียน ให้มี จิตสำนึกและ อุปนิสัย “พอเพียง” (Sufficiency mindset and behavior) จะได้สามารถดำรงตน และดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง อย่างมั่นคงและ ยั่งยืน (ปริยานุช ธรรมปิยา, 2557)

โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560). ได้จัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสตามประกาศกระทรวง ศึกษาธิการ ซึ่งจำแนกเป็น 10 ประเภท (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, ม.ป.ป) เนื่องจาก โรงเรียน ศึกษาสงเคราะห์ จัดการศึกษาเน้นพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียน ให้นักเรียนสามารถพึ่งพาตนเองได้

มีคุณธรรม จริยธรรม มีค่านิยมที่ถูกต้อง ความรู้ในวิชาสามัญและวิชาชีพ ซึ่งโรงเรียนได้เน้นให้นักเรียนบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการทำเกษตรกรรม ปลูกผักให้อาหารสัตว์ สามารถนำผลผลิตมาเข้าสู่โรงครัวเพื่อประกอบอาหาร ตระหนักในสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำหนดให้สถานศึกษาได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา ให้เป็นวิถีปฏิบัติของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในการบริหารจัดการสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตจะทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ “อยู่อย่างพอเพียง”

ดังนั้น จากสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา จึงทำให้ผู้วิจัยศึกษาเรื่องแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลการกำหนดนโยบายในด้านของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ รวมทั้งสิ้น 351 คน โดยแบ่งเป็น ผู้บริหารจำนวน 24 คน ครูผู้สอน จำนวน 327 คน จาก 6 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จากประชากรข้างต้น รวมทั้งสิ้น 184 คน ซึ่งการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) จำแนกตามกลุ่มของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้กลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งเป็นผู้บริหารจำนวน 13 คน ครูผู้สอนจำนวน 171 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม (focus group) จำนวน 9 คน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง

2. ตัวแปรที่ศึกษา

การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วย แบบสอบถาม ประกอบด้วย 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ เกี่ยวกับการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมี 5 ด้าน

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน

คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ 0.67 จำนวน 3 ข้อ ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ 1.00 จำนวน 37 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. นำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากสำนักงานบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนโสตศึกษา กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 6 โรงเรียน เพื่อให้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล

2. ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถามทางออนไลน์ไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด จำนวน 6 โรงเรียนและประสานงานทางโทรศัพท์ในการติดตามแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลของแบบสอบถามจำนวน 184 คน

3.การจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสนทนากลุ่ม โดยกำหนดคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารหรือการจัดการศึกษา จำนวน 9 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ครูผู้สอน จำนวน 2 คน หัวหน้าวิชาการ จำนวน 1 คน ครูแกนนำ จำนวน 1 คน และศึกษานิเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1.การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่และร้อยละ

2.การวิเคราะห์การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มาวิเคราะห์ข้อมูลระดับปฏิบัติ โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกเป็นรายข้อ รายด้าน และรวมทุกด้าน

3. การวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Content analysis) ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู ครูผู้เชี่ยวชาญ หัวหน้าวิชาการ และครูแกนนำ

ผลการการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาเรื่องการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้ผลว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน

การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	$\bar{x}$	S.D	ระดับการปฏิบัติ
1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา	4.49	0.35	มาก
2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้	4.42	0.33	มาก
3. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	4.40	0.37	มาก
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร	4.44	0.23	มาก
5. ด้านผลลัพธ์และความสำเร็จ	4.46	0.28	มาก
รวมเฉลี่ย	4.44	0.26	มาก

ตารางที่ 1 การศึกษาเรื่องการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในภาพรวม

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาเรื่องการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ($\bar{x}=4.49$) รองลงมา คือ ด้านผลลัพธ์และความสำเร็จ ($\bar{x}=4.46$) ด้านการพัฒนาบุคลากร ($\bar{x}=4.44$) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ($\bar{x}=4.42$) และด้านการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($\bar{x}=4.40$)

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้ผลว่า การสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน หัวหน้าวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของแต่ละบุคคลที่มีต่อแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ควรมีแนวทาง ดังนี้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจและภารกิจของสถานศึกษา

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการวางแผนการดำเนินงานในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน มีการมอบหมายงาน การดำเนินงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมและมีการติดตามผลการปฏิบัติงาน

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำผลที่ได้จากการกำกับติดตาม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีแนวทาง ดังนี้

2.1 สถานศึกษาควรมีหลักสูตรการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาพื้นฐานและรายวิชาเพิ่มเติม

2.2 สถานศึกษาควรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสถานศึกษา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ บูรณาการตามหลักปรัชญา-

ของเศรษฐกิจพอเพียงทุกๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจัดแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน

3. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรมีแนวทาง ดังนี้

3.1 สถานศึกษาจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านต่างๆ โดยใช้เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ใช้ความรอบคอบ ระมัดระวังในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน ใช้เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานทั้งในด้านของจิตใจและการกระทำ

3.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมโดยเน้นให้ผู้เรียนในเรื่องคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

3.3 สถานศึกษาควรฝึกพัฒนาผู้เรียนให้ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ระดับบุคคล/ครอบครัว ระดับชุมชน/องค์กร สู่ระดับประเทศ

4. ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรมีแนวทาง ดังนี้

4.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการพัฒนาบุคคล พัฒนาองค์กร ในการดำเนินงานโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.2 สถานศึกษาควรมีแผนงาน/โครงการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการ ตระหนักคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำผลจากการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน มาพัฒนาตนและเผยแพร่ขยายผล

4.3 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน เพื่อส่วนรวมและสาธารณะ ประโยชน์ รู้จักใช้ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล ดำเนินชีวิตอย่างมี รากฐานทางวัฒนธรรมและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

5. ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ควรมีแนวทางดังนี้ คือ สถานศึกษาควรปลูกฝังเกี่ยวกับการ ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับผู้เรียนในทุกระดับชั้น เพราะจะทำให้ นักเรียนเกิดการซึมซับ และดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำมา บูรณาการในชีวิตประจำวันได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีการดำเนินงานตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สถานศึกษามีโครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมการบูรณาการตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการดำเนินการตามนโยบาย และแผนปฏิบัติการประจำปีของ สถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ (จรินทร์ คำมาปัน, 2561) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพ การบริหารสถานศึกษาพอเพียงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาพอเพียงของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 โดยรวมมีสภาพการบริหารสถานศึกษาใน

ระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สกวเดือน ควันไชย, 2560) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและแนวทางการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากและจากผลการวิจัยในแต่ละด้าน สามารถอภิปรายแต่ละด้านได้ดังนี้

1.1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษามีโครงการ/กิจกรรม ที่ส่งเสริมการบูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้บริหารสถานศึกษามีการดำเนินการตามนโยบาย และแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษามีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดนโยบายการวางแผนงานของโรงเรียนดังที่ศรประภา พงษ์หัตถาศิลป์ ได้ให้แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของ สถานศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 งานของการบริหารสถานศึกษาว่าเป็นแนวทางที่สถานศึกษาจะนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหาร จัดการครอบคลุมองค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุตารัตน์ กุมขุมทนต์ ได้ทำการวิจัย เรื่องแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษามีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ผู้เรียนแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองได้อย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ได้กำหนดองค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ในการประเมิน สถานศึกษาการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สกวเดือน ควันไชย, 2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและแนวทางการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อยู่ในระดับมาก

1.2 ด้านการพัฒนาบุคลากร โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจัดการศึกษาดูงาน แห่ลงเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการติดตามกิจกรรม โครงการพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการส่งเสริมให้บุคลากรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ จัดการประชุม การจัดสัมมนา การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริม ให้บุคลากรประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้ในการทำงานและมีการขยายผลและเผยแพร่ในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ดังที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ได้กำหนดองค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ในการประเมิน สถานศึกษาการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการติดตาม

และขยายผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ปรียาดา สุขสว่าง, 2557) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการ การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 25 ผลการศึกษาพบว่า ด้านการพัฒนาบุคลากร อยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านผลลัพธ์ / ภาพความสำเร็จ โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำงาน มีความรู้ ความเข้าใจในแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสถานศึกษาสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัยโดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสถานศึกษา และ ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนและดำรงชีวิตตามคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง ดังที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ได้กำหนดองค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ในการประเมิน สถานศึกษาการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ด้านสถานศึกษา ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ด้านบุคลากรของสถานศึกษา และด้านผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศรีชล ร้ายไพบร์, 2558) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ด้านผลลัพธ์ / ภาพความสำเร็จ อยู่ในระดับมาก

2. แนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษา สงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยภาพรวม พบว่า การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีขั้นตอนการดำเนินงาน การวางแผนในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาอย่างเป็นระบบ สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา พัฒนาความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรของสถานศึกษาตระหนักถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความคิดเห็นข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ในการสนทนากลุ่ม มีประเด็นอภิปรายดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา มีแนวทาง คือ ผู้บริหารควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ภารกิจของสถานศึกษามีการวางแผนการดำเนินงานในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการมอบหมายงานดำเนินงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม สามารถติดตามผลการปฏิบัติงาน และนำผลที่ได้จากการกำกับติดตามเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษามีการประชุม วางแผนในการทำงานอย่างเป็นระบบ ติดตามภาระงานของบุคลากรในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (จุฑามาศ พัฒนศิริ, 2559) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา คือ จัดประชุมบุคลากรเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับนโยบายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเชิญวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญมาให้ ความรู้มีการกำกับดูแลติดตามและรายงานผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

2.2 ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีแนวทาง คือ สถานศึกษาควรมีหลักสูตร การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาพื้นฐาน

รายวิชาเพิ่มเติม สถานศึกษาควรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสถานศึกษา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้บูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สถานศึกษาควรจัดแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ขั้นตอนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (หัสดาพร ศิลาชัย, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่สถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอ คลองใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ได้แก่ การติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงบประมาณของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารอาคารสถานที่และจัดการแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และการประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีแนวทาง คือ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยใช้เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ใช้ความรู้รอบคอบระมัดระวังในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน ใช้เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐาน ทั้งในด้านของจิตใจและการกระทำ สถานศึกษาควรเน้นให้ผู้เรียนมีการปลูกฝังด้านคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ใช้ความรู้ควบคู่กับคุณธรรม เพื่อให้เกิดความพอเพียงในการดำเนินชีวิตที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ควรฝึกพัฒนาผู้เรียนให้ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ระดับบุคคล/ครอบครัว ระดับชุมชน/องค์กร สู่ระดับประเทศ โดยปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 ได้ฝึกให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา ทักษะการดำรงชีวิต ด้านทักษะอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สกาเวเดือน ควันไชย, 2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและแนวทางการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 19 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 ควรมีการจัดตั้งโครงการสำหรับ การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน จัดสรรงบประมาณ สำหรับโครงการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และจัดแต่งตั้ง คณะกรรมการสำหรับการติดตามประเมินผลการขับเคลื่อน และมีการจัดโครงการส่งเสริมให้มีการ ประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 ด้านการพัฒนาคณาจารย์ มีแนวทาง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้หลักธรรมาภิบาลในการพัฒนาคณาจารย์ พัฒนางานองค์กร ในการดำเนินงานโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สถานศึกษาควรมีแผนงาน/โครงการพัฒนาคณาจารย์ของสถานศึกษาเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการตระหนักคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำผลจากการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดู

งาน เพื่อนำมาพัฒนาตนและสามารถเผยแพร่ขยายผลได้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน เพื่อส่วนรวมและสาธารณะประโยชน์ รู้จักใช้ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลในการดำเนินชีวิตอย่างมีรากฐานทางวัฒนธรรมและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ต่างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษได้มีการนำผลจากการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน นำมาพัฒนาคน พัฒนาองค์กร มีการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สударัตน์ กุมขุมทด ได้ทำการวิจัย เรื่องแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3 ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา สถานศึกษาควรส่งเสริมจัด ให้มีการแสดงผลงานการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของบุคลากรในกิจกรรม/โครงการต่างๆ ส่งเสริมให้ สถานศึกษาเป็นเข้าร่วมโครงการ “สถานศึกษาพอเพียง” เข้ารับการประเมินอย่างเป็นทางการ และพัฒนาสู่ “สถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ” ต่อไป

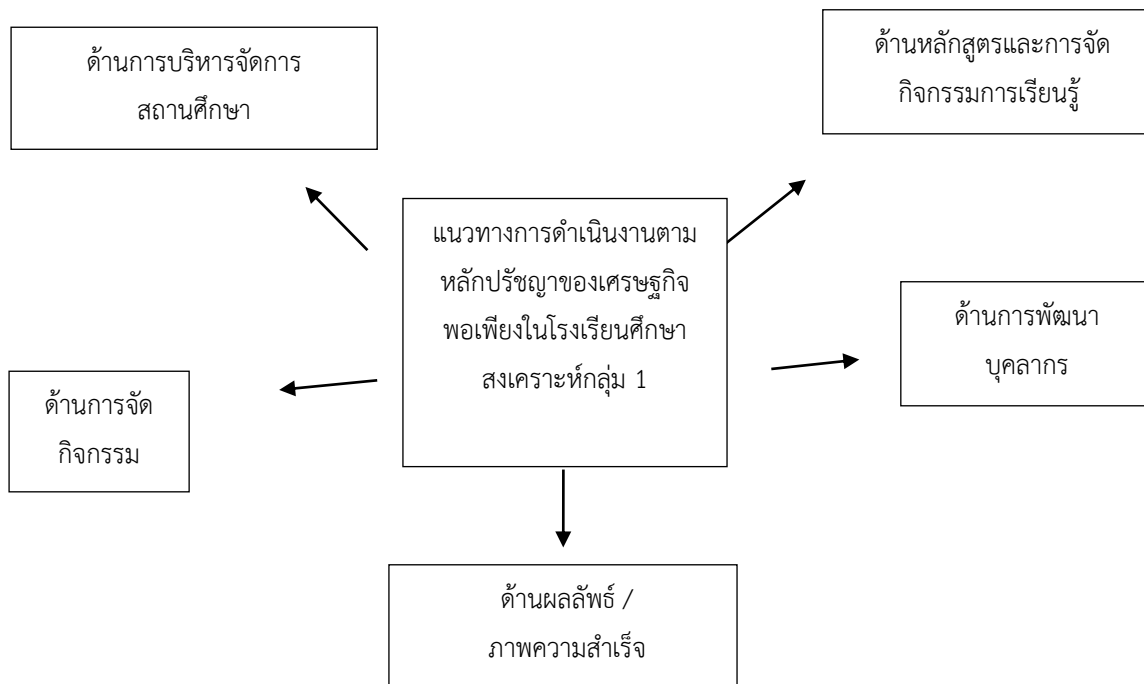
2.5 ด้านผลลัพธ์ / ภาพความสำเร็จ จากการสนทนากลุ่มมีแนวทางสำคัญ คือ หลังจากที่มีโรงเรียนได้มีการปลูกฝังเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับผู้เรียนในทุกระดับชั้นนั้น ทำให้นักเรียนเกิดการซึมซับ และดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการเรียนจากหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดให้และนำมาบูรณาการในชีวิตประจำวัน ผลที่ได้รับอาจเกินความคาดหมายที่ส่งผลให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม และน้อมนำการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและส่งผลให้นักเรียนที่จบการศึกษานำความรู้ที่ได้รับไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต สร้างรายได้ สร้างอาชีพ เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว การเอาตัวรอดในสังคมยุคปัจจุบัน การเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ผู้คนรอบข้าง สอดคล้องกับ (จุฑามาศ พัฒนศิริ, 2559) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 ด้านผลลัพธ์/ความสำเร็จ คือ จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการออม เช่น จัดตั้งธนาคารโรงเรียน มีการบูรณาการให้มีวิชาเรียน หรือเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีในครัวเรือน การทำบัญชีรับ-จ่าย ให้นักเรียนนำเสนอผลงานในรูปแบบโครงการหรือจัดนิทรรศการเพื่อประเมินผลการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ทำให้เกิดองค์ความรู้ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ซึ่งผู้วิจัยได้อาศัยกรอบแนวคิดของยุทธศาสตร์และแนวทางในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ของคณะกรรมการการบริหารโครงการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการ

พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาและด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ผู้วิจัยสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

จากแผนภูมิผู้วิจัยนำกระบวนการวิจัยมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2 เงื่อนไข เงื่อนไขความรู้ควบคู่กับคุณธรรม 3 หลักการ ได้แก่ ความพอประมาณ การมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อส่งผลไปสู่ 4 มิติ ได้แก่ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม) เพื่อพัฒนาองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมาย ตามวัตถุประสงค์ ค้นหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ วิเคราะห์สภาพปัญหาของสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุป

การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา รองลงมา คือ ด้านผลลัพธ์และความสำเร็จ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และด้านการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีดังนี้ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นนโยบายวิสัยทัศน์ พันธกิจ และภารกิจของสถานศึกษาและนำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสถานศึกษา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้บูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการจัด

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรจัดกิจกรรมโดยใช้เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรมเป็นพื้นฐาน โดยปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้ ด้านการพัฒนาบุคลากร สถานศึกษาควรมีโครงการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการตระหนักคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ สถานศึกษาควรมีการปลูกฝังเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับผู้เรียนนำมาบูรณาการในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย มีดังนี้

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จึงนำมาสู่ประเด็นที่จะให้ข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการขยายผลและเผยแพร่ในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เช่น การขยายผลและเผยแพร่เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเป็นวิทยากรในการอบรมเรื่องต่างๆ ให้มีความรู้ อย่างยั่งยืน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริมให้บุคลากรแสวงหา ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการสร้างเครื่องมือติดตาม ประเมินผลที่หลากหลาย และติดตามการใช้หลักสูตรของสถานศึกษา ร่วมวางแผนในการสร้างเครื่องมือติดตาม ประเมินผล ควรมีการเชิญผู้ปกครองมามีส่วนร่วมในกิจกรรมโฮมรูมกับครูที่ปรึกษา เช่น การให้การอบรมให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ แก่นักเรียน ด้วยบริบทของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 1 เป็นโรงเรียนประจำ ควรมีการเชิญประชุมผู้ปกครองในทุกภาคเรียน เพื่อรับฟังปัญหาหรือข้อเสนอแนะ กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กลุ่มอื่นๆ ในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2.2 ควรศึกษารูปแบบการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *คู่มือการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(สถานศึกษาพอเพียง) ประจำปี พ.ศ. 2554-2556*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- จรินทร์ คำมาปัน. (2561). การศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาพอเพียงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จุฑามาศ พัฒนศิริ. (2559). *แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ปริญญ ธรรมเปีย. (2557). *การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (พ.ศ.2549-2557)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ.
- ปรีดา สุขสว่าง. (2557). *การบริหารจัดการการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- ศรีชล ร้ายไพบร์. (2558). *ประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- สกวเดือน ควันไชย. (2560). *สภาพและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (ม.ป.ป.). *รายงานการวิจัยเรื่องมาตรฐานวิชาชีพครูการศึกษาพิเศษ*. กรุงเทพฯ: โบนัสพีเพรส.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2565จาก: [http : //www.moe.go.th](http://www.moe.go.th)
- หัตถาพร ศิลาชัย. (2560). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอคลองใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่*

การศึกษาประถมศึกษาตรวด. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities.
Educational and Psychological Measurement. 30(3): 607-610.

วิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล
An Analysis of Sangha Organizational Management in
the Buddha's Lifetime

¹พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง

Phramaha Supawat Boonthong

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanya Sridvaravadi Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²ประพันธ์ ศุภสร

Prapan Supasorn

³ทรงวิทย์ แก้วศรี

Songvit Kaeosri

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author, Email: supawat.boon@mcu.ac.th

Received October 8, 2022; Revised December 30, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการองค์การสมัยปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล และ 3) เพื่อวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลเพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลจากการวิจัยพบว่า 1. หลักการบริหาร “POSDCoRB” ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคลากร การอำนวยการสั่งงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ และแนวคิดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ หรือหลักการวิเคราะห์ SWOT” เพื่อต้องการหาจุดแข็ง กับจุดอ่อน และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อต้องการหาโอกาสกับภัยคุกคามขององค์กร 2. การบริหารจัดการองค์การตามหลักการบริหาร

“POSDCoRB” พระพุทธเจ้าทรงวางแผนการประกาศพระศาสนาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทรงสร้างรากฐานการบัญญัติพระวินัยเพื่อความมั่นคงของพระศาสนา ทรงมอบหมายบุคคลผู้เหมาะสมให้ปฏิบัติหน้าที่ ส่วนการประสานงาน การรายงานเป็นความร่วมมือกันระหว่างพระสาวก คอยรายงานเรื่องต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไขและติดตามผลเป็นประจำวัน 3. SWOT ขององค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล คือ (1) จุดแข็ง ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ที่เป็นพระอริยบุคคล (2) จุดอ่อน ได้แก่ พระสงฆ์ที่ยังเป็นปุถุชน (3) โอกาส ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคมของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลเอื้ออำนวย (4) อุปสรรค ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชนและลัทธิของครูทั้ง 6 แนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบันมี 3 แนวทางคือ 1) การปรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์เดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่ 2) แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยการหาทางออกร่วมกัน และ 3) การปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; องค์การสงฆ์; สมัยพุทธกาล

Abstract

The research entitled “An Analysis of Sangha Organizational Management in the Buddha’s Lifetime” consisted of the following objectives: 1) to investigate concepts and theories of organizational management in the present time; 2) to explore the principles of organizational management in the Buddha’s lifetime; and 3) to analyze the principles of Sanga organizational management in the Buddha’s lifetime. The study applied qualitative research as well as focus group and presented by descriptive method. From the study, the following results are found: 1) “POSDCoRB” principle which consists of planning, organizational management, staff management, directing, coordinating, reporting, and budget; “SWOT” analysis of the organizational environment which comprises strengths and weaknesses of internal environment, as well as opportunities and threats of external environment. 2) Organization management according to the management principle “POSDCoRB” The Lord Buddha planned both short-term and long-term religious evangelism. establishing the foundation for disciplinary precepts for the stability of religion assigning suitable persons to perform duties coordination part The report was a collaboration between the disciples. Keep reporting on various matters to improve, correct and follow up on a daily basis. 3) The SWOT of the Sangha Organization in the Buddha’s time is (1) strengths include the Buddha, the Dhamma and the noble

monks (2) the weaknesses include the monks who are still ordinary people (3) opportunities include the social environment of the Indian Subcontinent during the Buddha's time (4) Obstacles include Brahmanism, Zen religion and the cult of the 6 teachers. There are three approaches to the management of the Thai Sangha Organization in modern times: 1) restructuring the existing Sangha Administration and adding new units; 2) amending the Sangha Act. and 3) Sangha education reform to develop efficiency of Sangha parents.

Keywords: Management; Sangha Organization; the Buddha's Lifetime

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์มาตั้งแต่พุทธกาล หลังจากที่พระพุทธองค์มอบคุณเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ หลักที่ใช้คือ พระธรรมวินัย เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น จึงได้มีการทำปฐมสังคายนาขึ้น ที่กรุงราชคฤห์ โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน การบริหารคณะสงฆ์ ก็เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิดถือลัทธิต่างกัน เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีกเป็นเช่นนี้ตลอดมา เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในช่วงต้นพุทธกาล ในการปกครองคณะสงฆ์พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ชุดแรกๆ ที่เข้ามาบวช ล้วนมีจิตใจเลื่อมใส และตั้งใจประพฤติปฏิบัติ นอกจากนั้นจำนวนของพระสงฆ์ก็มีไม่มาก แต่มาช่วงระยะหลัง เมื่อพระสงฆ์มีมากขึ้น กฎเกณฑ์ต่างๆ จึงต้องมีเพื่อให้ภิกษุแต่ละรูปได้ถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ทำนองเดียวกับกฎหมายของรัฐ ก็เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์มาอยู่รวมกัน และการกระทำของคนคนหนึ่ง อาจจะไปล่วงละเมิดคนอื่นคนหนึ่ง รัฐจึงจำเป็นต้องออกระเบียบ กฎเกณฑ์ที่เราเรียกว่า กฎหมายมาคุ้มครอง

พระพุทธองค์ไม่ยอมให้มีกฎที่จะละเมิดสิทธิส่วนบุคคลผู้กระทำความชั่วได้ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเอาไว้ เพื่อเอาผิดกับผู้ฝ่าฝืน ซึ่งเป็นการผิดต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็มีจุดมุ่งหมายอื่นๆ ด้วย ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการคือ 1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ 2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ 3) เพื่อชมบุคคลผู้เกื้อยาก 4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลอันดีงาม 5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดขึ้นในปัจจุบัน 6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต 7) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่ยังไม่เลื่อมใส 8) เพื่อความเลื่อมใสของบุคคลผู้เลื่อมใสแล้ว 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และ 10) เพื่อเอื้อเฟื้อพระวินัย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 8 ข้อที่ 334 หน้าที่ 502, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นได้ว่า ที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยนั้น ข้อ 1-2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคณะสงฆ์เอง ข้อ 3-4 เพื่อประโยชน์แก่บุคคล ข้อ 5-6 เพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ ข้อ 7-8 เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ข้อ 9-10 เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนาโดยรวม การอยู่ร่วมกันของสงฆ์ที่เป็นชุมชนหนึ่ง กล่าวได้ว่า มีวินัยเป็นเครื่องมือฝึกตนเองและเป็นเครื่องมือช่วยจัดสภาพแวดล้อมและระบบการอยู่ร่วมกัน โดยนัยนี้ วินัย จึงหมายถึง 1) การใช้ระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้น เป็นเครื่องมือสร้างโอกาสให้คนหรือสงฆ์ได้พัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น หรือการชักนำดูแลให้คนใช้ระเบียบและระบบนั้นเป็นเครื่องมือที่จะช่วยกันทำให้สังคมเป็นแหล่งอำนวยโอกาสในการพัฒนาชีวิตของตนและ 2) การใช้ระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้นนั้น เป็นเครื่องมือควบคุมคนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย หรือการบังคับควบคุมคนให้เป็นอยู่และประพฤติปฏิบัติดำเนินกิจการตามระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้น

การปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ถือกำเนิดเป็นรูปธรรมขึ้น นับตั้งแต่ 2 เดือน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงถือว่ามีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันสงฆ์ การดำรงอยู่ของคณะสงฆ์คือเป็นตัวแทนที่เป็นสาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่ สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรม คำสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนั้น การปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย สามารถสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพุทธบริษัทอีกด้วย ดังนั้น การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์จึงมีความจำเป็น เพราะนั่นคือการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรตลอดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย ย่อมมีเอกลักษณ์เป็นการเฉพาะ นอกจากจะเป็นไปตามพระธรรมวินัยแล้ว ยังได้มีแบบแผนตามที่ได้กำหนดขึ้นมาในประเทศไทยเป็นการเฉพาะอีกด้วย

ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 66.17 ล้านคน (2564) ประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งก็ได้นับถือสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นรากฐานของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีส่วนใหญ่ และเป็นเอกลักษณ์ของชาติในปัจจุบัน แม้ว่าจะไม่มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติก็ตาม สำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่าประชากรไทยประมาณร้อยละ 94.6 นับถือศาสนาพุทธ เป็นจำนวนทั้งหมด 62.6 ล้านคน ขณะที่จำนวนพระภิกษุสามเณรในประเทศไทยนั้นมีจำนวนพระภิกษุทั้งหมด 205,513 รูป สามเณรมีจำนวนทั้งหมด 33,510 รูป จำนวนวัดมีทั้งหมด 42,461 วัด รวมจำนวนพระภิกษุสามเณรทั้งหมด 239,023 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.36 ของประชากรทั้งประเทศ เมื่อเทียบกับประชากรแล้วถือว่าน้อยมาก ประกอบกับในยุคปัจจุบันสังคมไทยปรับเปลี่ยนแนวคิดและปรับวิถีชีวิตตามกระแสโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรง มีผลกระทบต่อนิสัยและศรัทธาและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งคณะสงฆ์ควรที่จะตระหนัก หามาตรการป้องกันและแก้ไขโดยรีบด่วน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงการจัดการบริหารองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ว่าสามารถจัดตั้งบริหารองค์การพระพุทธศาสนาในท่ามกลางศาสดาเจ้าลัทธิต่างๆ และกระแสเสียสละทานของยุคสมัยนั้นได้อย่างไร จากนั้นจะศึกษาทฤษฎีการบริหาร POSDCORB ของ ศาสตราจารย์ ลูเธอร์ กุลลิก (Luther Gulick) ชาวอเมริกัน และศาสตราจารย์ ลินดัล เออร์วิกค์ (Lyndall Urwick) ชาวอังกฤษมาวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ซึ่งจะได้ความรู้ทั้งทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ (ตะวันตก) ได้รู้ถึงการบริหารจัดการพระสงฆ์ของพระพุทธเจ้า โดยการวิเคราะห์ตามทฤษฎีดังกล่าว และได้นำมาเป็นทั้งต้นแบบหรือแนวทางของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในปัจจุบันด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการองค์การสมัยปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาหลักการของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล และ
- 3) เพื่อวิเคราะห์หลักการของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในปัจจุบัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) สำหรับวิธีการศึกษาเอกสารจะทำการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์พิเศษ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ และข้อเขียนของผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ในปัจจุบัน ตลอดจนบทความบทวิจารณ์ วรรณกรรม คัมภีร์ของทางคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน โดยจะศึกษาหลักการและทฤษฎีของการบริหารทั่วไปในปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์หลักการบริหารองค์การของสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ส่วนการสนทนากลุ่มจะทำการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ จำนวน 5 รูป/คนประกอบด้วย (1) พระธรรมกิตติเมธี, ดร. เปริยญัตถม 9 ประโยค กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร (2) พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ. ดร., รักษาการรองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ฝ่ายบริหาร (3) พระมหาหมณวินทร์ ปุริสุตโตโม ผศ. ดร., รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (4) พระมหาไพโรวัลย์ วรณโณ เปริยญัตถม 9 ประโยค และ (5) ดร. ชำนาญ เกิดช่อ ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาสงฆ์เฉลิมพระเกียรติ นครน่าน

สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางคณะสงฆ์อีก 3 รูป/คน ประกอบด้วย 1) สมเด็จพระมหาธีรจารย์ (ปสฤทธิ เขมังกโร) กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม 2) พระธรรมวชิรมณี, วิ, รศ.ดร. (บุญชิต ญาณส่วโร, ป.ธ.9) กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, ผู้อำนวยการ สถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ 3) พลเรือตรีทองย้อย แสงสินชัย อดีตผู้อำนวยการกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ และผู้ประพันธ์บทกวีให้เรือในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลตามชนิดเทคนิคการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive)

2. ข้อมูลที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์แบบพรรณนา และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษา ประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมใน ประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัย จะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร

ผลการการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตาม POSDCoRB ของ ลูเธอร์ กุลลิก และ ลินดัล เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndal Urwick) ถือได้เป็นทฤษฎีการจัดการองค์การโดยส่วนรวมเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งหมดของกระบวนการดำเนินการ ที่มุ่งเน้นสร้างกลไก และโครงสร้างให้กับองค์กร การจัดเตรียมบุคลากรที่มีความชำนาญต่างกันให้อยู่ในแผนกที่เหมาะสมกับองค์กร บุคลากรรู้หน้าที่ และผู้บริหารสามารถบริหาร และสั่งการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ วางกรอบการทำงานให้องค์กรเพื่อเป็นแนวทางในการบริหาร และส่งเสริมการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกันภายในองค์กร ซึ่ง POSDCoRB มีองค์ประกอบและความหมาย ดังนี้

P	= Planning	- การวางแผน
O	= Organizing	- การจัดองค์การ
S	= Staffing	- การจัดคนเข้าทำงานหรือบุคลากร

D	= Directing	- การอำนวยการ การสั่งการ
Co	= Coordinating	- การประสานงานร่วมมือ
R	= Reporting	- การรายงานผลการปฏิบัติงาน
B	= Budgeting	- การงบประมาณ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การวางแผน (Planning): การจัดตั้งและการบริหารองค์การโดยทั่วไป เมื่อมีการจัดตั้งแล้วกระบวนการบริหารจึงจะติดตามมา แต่สำหรับองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงก้าวหน้านำหน้านั้น คือทรงคิดเรื่องการบริหารไปพร้อมๆ กับการจัดตั้ง กล่าวคือ เมื่อตรัสรู้แล้ว ก็ทรงคิดใคร่ครวญถึงวิธีการที่จะประดิษฐานพระพุทธศาสนา ประจักษ์พยานข้อนี้เห็นได้จากเมื่อตัดสินพระทัยว่าจะประกาศพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ทรงนึกถึงผู้ที่ควรที่จะแสดงธรรมโปรดเป็นบุคคลแรก จะเห็นได้ว่าทรงใคร่ครวญตลอดเวลาในเรื่องที่จะทรงกระทำการประกาศพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญมาก เพราะเป็นกระบวนการแรกที่พระองค์คิดวางแผนอย่างแท้จริง ความสอดคล้องหลักการวางแผน (Planning) ของพระพุทธเจ้ากับหลักการบริหาร POSDCoRB ที่เห็นชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น คือ การประกาศพระพุทธศาสนา ที่ทรงวางแผนการเสด็จไปประกาศที่แคว้นมคธก่อนแคว้นอื่นๆ เพราะทรงคุ้นเคยกับพระเจ้าพิมพิสารมาก่อน การที่ไม่เสด็จไปแคว้นโกศลตั้งแต่แรก เพราะแคว้นสากะเป็นเมืองมาตุภูมิของพระพุทธเจ้าที่เป็นรัฐอยู่ในอารักขาของแคว้นโกศล และการที่ไม่ประทับอยู่กรุงพาราณสี แคว้นกาสิณาน ก็เพราะแคว้นกาสิเป็นรัฐอยู่ในอารักขาของโกศลด้วย ในทางยุทธศาสตร์อาจถูกเพ่งเล็งว่าช่องสุ่มผู้คนเพื่อยึดอำนาจแคว้นสากะคืนจากพระเจ้าโกศลก็อาจเป็นไปได้ ซึ่งเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงรอบคอบ ทรงวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จึงได้เสด็จมายังแคว้นมคธก่อน นอกจากนี้ยังมีการวางแผนด้านต่างๆ อีก เช่น การวางแผนทางด้านการเผยแผ่ การวางแผนการรับสมาชิกเข้าในองค์กร การวางแผนกำหนดนโยบายต่าง ๆ และการวางแผนในการบัญญัติระเบียบแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน

การจัดองค์การ (Organizing): ในสมัยพุทธกาลพบว่า พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์การโดยการแบ่งงานกันทำระหว่างฝ่ายสงฆ์ที่ประกอบด้วยภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ การจัดการจะเป็นรูปแบบการพึ่งพาอาศัยกัน ความประสานกลมกลืนแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกันในรูปแบบพุทธสาวก โดยมีวัตถุประสงค์สูงสุดคือการพ้นทุกข์ ซึ่งกิจของพุทธสาวกที่ดีมี 4 ประการประกอบด้วย (1) ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจจริงๆ (2) นำไปประพฤติปฏิบัติ (ประโยชน์ตน) (3) มีส่วนช่วยเผยแผ่แก่อีกุศลให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ (ประโยชน์ท่าน) และ (4) สามารถปกป้อง เมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน หรือกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย การจัดองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลอีกรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในดำเนินการ คือ การจัดองค์การแบบ “กองทัพธรรม” ซึ่งมีโครงสร้างการบริหารงานที่มีพระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือ ผู้บริหารสูงสุดในองค์การ

การจัดบุคลากร (Staffing): สมัยพุทธกาลพบว่าการบริหารจัดการบุคลากรของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีวิธีการพิจารณาบุคคล 2 วิธี ประกอบด้วย วิธีแรกทรงเลือกจากบุคคลผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนอยู่แล้วให้ทำหน้าที่ ดังกรณีตัวอย่าง คือ กรณีพระพุทธเจ้าได้คัดเลือกพระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐาก โดยตรัสชมถึงคุณสมบัติของพระอานนท์ว่าเป็นบัณฑิต ผู้มีปัญญาหลักแหลม และกรณีบุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าไม่มีคุณสมบัติ คือกรณีที่พระเทวทัตขอปกครองคณะสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า โดยพระองค์ตรัสว่า “อย่าเลยเทวทัต เราจะมอบภิกษุสงฆ์ให้เธอ ซึ่งเป็นคนต่ำช้า บริโภคปัจจัย กลืนน้ำลายได้อย่างไรเล่า ส่วนวิธีที่สอง คือไม่กำหนดเจาะจงตัวบุคคล แต่กำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะเป็นเกณฑ์ ผู้ใดมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดก็สามารถเข้ามาทำหน้าที่ได้ วิธีนี้โดยมากเป็นตำแหน่งที่ดูแลกิจการของสงฆ์โดยรวม และมอบให้สงฆ์เป็นผู้พิจารณาคัดเลือกและแต่งตั้ง โดยพระองค์ทรงวางกฎเกณฑ์ไว้ให้ รวมทั้งระเบียบหรือวิธีการปฏิบัติ

การอำนวยการ (Directing): การบริหารสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปิณีสสูตร ว่าผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาวีไกล คือมองการณ์ไกล ทรงยกอุปมา กล่าวคือผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จต้องประกอบด้วยองค์ 3 ประการ คือ (1) จักขุมา หมายถึง วิสัยทัศน์ ซึ่งเป็นปัญญามองการณ์ไกล คาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วยพื้นฐานแห่งเหตุและผล (2) วิธูโร หมายถึง ความสามารถในการดำเนินการอย่างมีความเชี่ยวชาญ การมีกลยุทธ์ที่เหมาะสม มีเทคนิควิธีการจัดการที่มีประสิทธิภาพที่ส่งผลให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่น รวดเร็ว และ (3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง การดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมโดยอาศัยความสามารถในการสื่อสาร การประสานงาน เพื่อให้เกิดความสามัคคีทำงานร่วมกันเป็นทีมให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพราะการบริหารคือการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น

การประสานงานร่วมมือ (Coordinating) : ในสมัยพุทธกาลของพระพุทธเจ้า จะเป็นการประสานงานร่วมมือในทุกๆ โอกาส และเมื่อต้องออกไปประกาศพระศาสนา ก็จะต้องมีการพระศาสนาขึ้น ทั้งนี้เพราะประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่ต้องทำงานร่วมกัน มีเป้าหมายและวิธีการ ความประสานงานร่วมมือกันย่อมเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ของพระพุทธเจ้าในฐานะพระศาสดาและในฐานะผู้นำ จะทรงประสานงานกับบุคคลต่างๆ ใน 2 ลักษณะ คือ (1) การสื่อสารระหว่างพระพุทธองค์กับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยตรง (2) การประสานงานระหว่างพุทธบริษัท (องค์การสงฆ์) เป็นการประสานงานร่วมมืองานบางอย่างที่ทรงกระทำร่วมกับภิกษุสงฆ์หรือพุทธบริษัท หรือมอบหมายให้ที่ประชุมสงฆ์ หรือคณะกรรมการสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ

การรายงาน (Reporting): ในการบริหารพระศาสนาของพระพุทธเจ้ายึดมวลชนมาเป็นพุทธศาสนิกโดยไม่ใช้งบประมาณเป็นตัวตั้ง แต่ใช้พระสาวกเป็นตัวตั้ง อยู่ด้วยปัจจัยสี่แบบมักน้อยสันโดษ แต่ทำงานให้มาก การรายงานผลและติดตามผลปรับปรุงแก้ไขมีอยู่ตลอดเวลาเป็นพุทธกิจประจำวันของพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่งก็ว่าได้ ซึ่งประเด็นการรายงานการบริหารองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

ของพระพุทธเจ้าแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การรายงานส่วนพระวินัยและวิธีการปฏิบัติ เป็นการรายงานเกี่ยวกับส่วนพระวินัยและวัตรปฏิบัติที่มีการเกิดขึ้น ซึ่งการบัญญัติสิกขาบททุกสิกขาบทและอภิสมจารเกิดขึ้นจากผลการรับรายงานทั้งสิ้น เพราะพระพุทธเจ้าจะไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้าในเรื่องยังไม่เกิดขึ้น ต่อเมื่อเหตุเกิดขึ้นพระพุทธเจ้าจะตรัสเรียกประชุมสงฆ์ เรียกภิกษุผู้กระทำความผิดมาสอบถามความจริงแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท และส่วนที่ 2 การรายงานส่วนพระธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติ เป็นการรายงานในส่วนพระวินัยที่อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว แต่การรับรายงานส่วนพระธรรม คือ ข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นของบุคคลมีเป็นประจำวัน

งบประมาณ (Budgeting): การบริหารองค์การศาสนาในสมัยพุทธกาลจะไม่มีเรื่องเงินงบประมาณเข้ามาเป็นองค์ประกอบมากนัก เพราะกำลังสำคัญอยู่ที่บุคลากรที่ประกอบด้วยพระพุทธเจ้ากับพระสาวก และวิธีการจัดการ แต่จากหลักฐานที่ปรากฏในหลักธรรมต่างๆ เป็นเครื่องแสดงยืนยันว่าพระพุทธเจ้าทรงรอบรู้เรื่องการจัดการเงินเป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น การจัดโภคะวิภาค คือ การแบ่งโภคะเป็น 4 ส่วน คือไว้ใช้สอยเลี้ยงตนเลี้ยงคนที่ควรบำรุงและทำประโยชน์ 1 ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบกิจการงาน 2 ส่วน เก็บไว้ใช้คราวจำเป็น 1 ส่วน ซึ่งพระธรรมหมวดนี้ใช้ได้กับทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลกับองค์การสมัยใหม่ และองค์การสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน

1. แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับปรุงโครงสร้างเดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่ โดยมีแนวความคิดที่ว่า 1) โครงสร้างการปกครองของสงฆ์มีลักษณะเฉพาะของตนเองที่เอื้อต่อการเติบโตของงานในพระธรรมวินัยของสังคมพระสงฆ์ นั่นคือหมายถึงโครงสร้างที่เป็นแบบแผนเฉพาะ 2) โครงสร้างการปกครองนี้ต้องเป็นไป เพื่อเป็นกระบวนการไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของผู้มีอำนาจในการปกครองสงฆ์ แต่เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดความองงามตามพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3) โครงสร้างนี้จะต้องเปิดโอกาสให้พุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และแม่ชี ที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยและวิทยาการสมัยใหม่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกับคณะสงฆ์ด้วย โดยที่มาของพุทธบริษัทนั้นมาจากระบบตัวแทน ที่เลือกมา และ 4) โครงสร้างนี้จะต้องถูกตรวจสอบจากรัฐและสังคมในฐานะคณะสงฆ์เป็นสถาบันทางศาสนา และกรอบแนวคิดนี้จะต้องเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัยและสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจและมีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ท่ามกลางเงื่อนไขของบริบทของโลกสมัยใหม่ด้วย

2. แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับปรุงจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เนื่องมาจากว่าพระราชบัญญัติบางข้อไม่ได้เอื้อต่อคณะสงฆ์มากนัก

นักวิชาการทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายพระสงฆ์ต่างก็ออกมาให้ความเห็นในเรื่องนี้ ซึ่งคิดว่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นได้

3. แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการหาทางออกร่วมกัน แนวทางนี้เป็นเรื่องต้องทำอย่างเร่งด่วน เพราะโครงสร้างองค์กรเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถือเป็นรากเง้าขององค์กร ถ้าองค์กรไม่แข็งแรงก็จะทำให้ซึกซัดซึกเซได้ ต้องให้ฆราวาสมีส่วนในการปรับปรุงโครงสร้าง นั่นเป็นเพราะว่าปัญหาเกิดขึ้นทุกวันทั้งปัญหาภายในและปัญหาภายนอก เพราะฉะนั้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น พระสงฆ์กระทำผิดพระวินัยก็ให้ทางคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ แต่ถ้าเกี่ยวข้องกับข้อกฎหมายก็ต้องให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาช่วยแก้ปัญหา

4. แนวทางการปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์โดยเริ่มจากการปฏิรูปการเรียนการสอนพระบาลี ให้มีการปรับเนื้อหาของการเรียนการสอนให้ครอบคลุมพระไตรปิฎก และลดระยะเวลาในการศึกษาจะทำให้เกิดประโยชน์หลายด้าน คือ 1) ไม่ต้องเสียเวลาเรียนนาน 2) ได้เรียนเนื้อหาในพระไตรปิฎกครบถ้วน และการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัยขึ้น สอดรับกับการนำไปปรับใช้ในชีวิตในยุคปัจจุบันที่ซับซ้อน และสิ่งที่ควรเน้นความสำคัญสำหรับการศึกษาพุทธธรรมคือ เพื่อเป็นการน้อมนำองค์ความรู้ของพุทธธรรมดังกล่าวไปปรับประยุกต์ใช้กับสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล” ผลการวิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1) **การบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล** ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงมีกระบวนการที่เป็นแบบแผนอย่างชัดเจนที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการบริหารงานได้ในปัจจุบัน และเมื่อนำหลักการบริหารจัดการของพระองค์มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลัก POSDCoRB ของ กุลลิค และ เออร์วิค (Gulick & Urwick) จะพบว่าการบริหารงานของพระพุทธเจ้ามีความกลมกลืนในกระบวนการสูงกว่า เพราะทรงบูรณาการทุกหลักการและสภาวะการณ์ไว้ด้วยกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), 2556) ที่ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการ กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาตราสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณี ที่ปฏิบัติสืบกันมา การบริหารจัดการแนวใหม่ ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิด และทฤษฎีของกุลลิคและเออร์วิค (Gulick & Urwick) และหลักพุทธวิธีบริหารและเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความสามารถ มีทักษะและมีศักยภาพ ในการบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ทรงวิทย์ แก้วศรี, 2551) ที่พบว่าพระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและพระกุศโล

บายอันแยบยลลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้นเมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระพุทธองค์มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย

การจัดองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูวิสุทธาจารย์ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์), 2557) ที่พบว่าหลักพุทธธรรมของผู้บริหารจัดการวัดที่ทำให้การบริหารองค์การของวัดเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดี ควรมีอยู่ด้วยกันให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหารจัดการวัด หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงานหรือบุคลากรของวัด เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม ช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหาร และ หลักธรรมในการปฏิบัติงานบริหารจัดการวัด จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การบริหาร/ปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน

2) สภาพแวดล้อมองค์การ (Environment Analysis) ของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลตามทฤษฎี SWOT Analysis จุดแข็ง (Strength) การบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลประกอบด้วย (1) องค์พระศาสดา คือ องค์พระพุทธเจ้าเพราะทรงเพียบพร้อมด้วยพุทธคุณ 9 ทรงมีกิตติศัพท์อันงามขจรไป เป็นพระผู้มีพระภาคเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ (2) พระธรรม หรือคำสั่งสอนขององค์พระพุทธเจ้าถือเป็นสัจธรรม และ (3) พระสงฆ์และปุณฺณระดับพระอริยบุคคลที่เป็นสัมมาทิฐิ ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควรเป็นไปตามแบบอย่างพระอริยเจ้าสอดคล้องกับ (พระมหาสัณฺญา ขนฺติธมฺโม (ตรัสวัด), 2560) ที่ทำการวิจัย “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” ที่ผลการวิจัยพบว่า การปกครองสงฆ์สมัยพุทธกาลที่ปกครองโดยพระพุทธเจ้า สมัยต้นพุทธกาลตั้งแต่พรรษาที่ 1-20 ผู้เข้ามาบวชไม่มากนัก ภิกษุทั้งหลายล้วนเป็นพระอรหันต์ และอย่างต่ำก็ได้เป็นพระโสดาบัน พระผู้มีพระภาคได้ประทานโอวาทปาติโมกข์ ไว้เป็นหลักปฏิบัติ เมื่อมีพระสงฆ์ไม่บริสุทธิ์ พระองค์จึงให้ภิกษุสงฆ์ยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดงกันเอง และมีการประชุมสงฆ์เพื่อบัญญัติสิกขาบทเป็นมูลบัญญัติและอนุบัญญัติ ตามลำดับ

จุดอ่อน (Weakness) พบว่า เป็นเรื่องของพระสงฆ์และพุทธบริษัท 4 ในส่วนที่เป็นปุณฺณ คือ ถ้าเป็นฝ่ายภิกษุและภิกษุณี เชื่อว่ายังอยู่ในระดับสมมุติสงฆ์ ยังไม่เป็นอริยสงฆ์ ยิ่งเมื่อวิเคราะห์โดยรอบคอบแล้ว จะพบว่าภิกษุณีบริษัทเปราะบางมากที่สุด เพราะเป็นเพศหญิง เป็นเพศอ่อนแอในด้านกายภาพ อาจตกเป็นเหยื่อถูกประทุษร้ายจากบุรุษเพศอื่นๆ ได้ ซึ่งจุดอ่อนดังกล่าวสอดคล้องกับ (พระมหาสัณฺญา ขนฺติธมฺโม (ตรัสวัด), 2560) ที่ผลการวิจัยอีกส่วนหนึ่งพบว่า ปัญหาองค์กรสงฆ์ปัจจุบันส่วนหนึ่ง คือการที่พระภิกษุประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย เน้นพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ ทำให้พระสงฆ์ย่อหย่อนในทางประพฤติปฏิบัติ สิ่งยั่วยวนมีมากขึ้น ผู้ที่เข้ามาบวชก็มีปัญหาส่วนพระเก่าก็ขาดการสำรวจ ขาดความรับผิดชอบที่เรียกว่า ขาดสมณสัญญา

โอกาส (Opportunity) องค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล การจัดการเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางศาสนาของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลที่มีเพียง 3 กลุ่มใหญ่ๆ นอกจากพระพุทธศาสนาแล้วลัทธิใหญ่จริงคงมีแค่ 2 ลัทธิ คือลัทธิพราหมณ์กับลัทธิครุฑทั้ง 6 แต่ทั้ง 2 ลัทธิมีจุดอ่อน โดยลัทธิพราหมณ์มีจุดอ่อนที่เรื่องของศาสดาเพราะพราหมณ์อ้างพระเวท อ้างพระพรหม เป็นการอ้างที่เลื่อนลอยมาก พราหมณ์ยังมีกิเลสตัณหา ขณะลัทธิครุฑทั้ง 6 คือ จุดอ่อน คือศาสดาไม่มีจุดเด่นชัด ขาดตระกูลก็ไม่สูงส่งทุกคน หลักคำสอนไม่เด่นชัด ไม่มีอะไรใหม่จาพราหมณ์ ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีโอกาสที่จะเผยแผ่คำสอนแก่ประชาชนทั่วไป สำหรับโอกาสทางสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองของชมพูทวีปสมัยพุทธกาล มีอยู่ 16 แคว้น มีมหาอาณาจักร คือ แคว้นมคธ แคว้นโกศล แคว้นวัชชีและแคว้นอวัน แต่พระพุทธเจ้าทรงเลือกแคว้นมคธก่อนเพราะมีความสำคัญทั้งในด้านการเมือง การศาสนา การเศรษฐกิจ และการทหาร เป็นแคว้นที่เจริญรุ่งเรืองมั่งคั่ง ขณะที่โอกาสทางสภาพแวดล้อมทางสังคมของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลเป็นระบบชาติชั้นวรรณะ พวกวรรณะกษัตริย์เป็นผู้ปกครองบ้านเมืองมีสถานภาพสูง ส่วนวรรณะพราหมณ์คุมอำนาจเศรษฐกิจ ลัทธิพิธีกรรม แต่จุดอ่อนของลัทธิพราหมณ์ที่ถือตัวและดูถูกเหยียดหยามวรรณะอื่นๆ โดยเฉพาะพวกแพศย์และศูทร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ แต่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพมาก ตรงนี้คือโอกาสของพระพุทธเจ้าที่ง่ายและสะดวกแก่พระพุทธเจ้าจะทำให้ชนชั้นนี้เลื่อมใสและเป็นบริษัทของพระองค์ ในที่สุดซึ่งสอดคล้องกับ (ทรงวิทย์ แก้วศรี, 2551) ที่วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า ตามหลักการวิเคราะห์สว็อท (SWOT Analysis) ของตะวันตกแยกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมออกเป็น 2 คือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยอันตรายและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์โดยรวมทุกสภาพแวดล้อม ในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆ ออกเป็น 3 กลุ่มคือ สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม พระพุทธเจ้าทรงทราบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสช่องทาง และภัยอันตรายได้เป็นอย่างดี จึงทรงสามารถนำพระพุทธศาสนาเข้าแรกแรกขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีป จนประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง 4 ปี

3) สภาพแวดล้อมองค์กร (Environment Analysis) ของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยปัจจุบัน จุดแข็ง (Strength) การบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยปัจจุบันพบว่ามีจุดแข็งที่สำคัญมากมายหลายประเด็นที่จะสามารถทำให้องค์การสงฆ์ปัจจุบันมีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินการทำให้พันธกิจสำเร็จได้ ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักของชาติประชาชนคนไทยร้อยละ 94 เป็นชาวพุทธ และแทบทุกหมู่บ้านจะมีวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ มีมหาเถรสมาคมและสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่กำกับดูแลอย่างเข้มงวด องค์การสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีวิธีการบริหารองค์กรสงฆ์แบบผสมผสาน ยึดหยุ่นตามสถานการณ์ ใช้หลักธรรมาภิบาล ที่ประกอบด้วยด้านหลัก

ความโปร่งใส หลักคุณธรรม ยึดถือความซื่อสัตย์สุจริต และหลักความมีส่วนร่วมในการบริหาร องค์การสงฆ์ปัจจุบันยังมุ่งความสำคัญกับการทำหน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาและการศึกษา และมีคฤหัสถ์ เช่น ไวยาวัจกรและกรรมการวัด ฯลฯ คอยช่วยในการ บริหารและจัดการวัดและจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา ขณะที่ปัจจุบันพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะมีการ ศึกษาทางปริยัติสามัญ (ทางโลก) ในระดับปานกลางถึงระดับสูง (มัธยมศึกษาตอนปลายถึงระดับ ปริญญาเอก) อยู่เป็นจำนวนมากและจะมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ (พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺธ), 2556) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการ บริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 โดยผลวิจัยส่วนหนึ่ง พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาปัจจุบันมีการพัฒนาไปมาก ทำให้ทางพระสังฆาธิการมี ความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และมีทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบันทำให้มีความพร้อมทั้งในการ พุท การเทศน์การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการแต่งตำราทาง วรรณคดีวรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงมีการมุ่งเน้นให้ประชาชน มีการปฏิบัติธรรม ที่ถือว่าเป็น คำสั่งสอนในภาคทฤษฎี และปฏิบัติด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบายหลักการเผยแผ่ และ ฝึกพูด เทศน์ บรรยาย ฯลฯ คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับด้านการศาสนศึกษา องค์การสงฆ์ปัจจุบันได้มีการบริหารจัดการ ทางด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย

จุดอ่อน (Weakness) การบริหารองค์การสงฆ์ปัจจุบันยังคงมีจุดอ่อนอีกหลายด้านเช่นกันที่ ทำให้การดำเนินงานไม่สามารถเดินหน้าสู่ความสำเร็จไปได้อย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งประเด็นจุดอ่อนที่พบ คือ การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ไทยในปัจจุบัน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่เปิดโอกาสให้พระ สังฆาธิการแต่ละระดับได้มีอิสระในการคิดและตัดสินใจ ปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ เพราะรัฐมีบทบาทในการออกแบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์มาแต่โบราณ ตั้งแต่รัฐในระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (ประมาณ ระหว่าง พ.ศ. 2436-2475) ที่ประสบความสำเร็จในการตรวจตรา และควบคุมคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ด้วยเหตุนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีกระแสการ เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์มาโดยตลอด อีกทั้งการวางแผน เพื่อปฏิบัติในองค์การสงฆ์ แม้ในระดับองค์กรสูงสุดคือมหาเถรสมาคมก็ปฏิบัติหน้าที่ไปตามข้อกำหนด ใน พ.ร.บ. เป็นการบริหารไปตามปกติเหมือนชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ (พระมหาสัณฺญา ขน ดิธมฺโม (ตรีสวัสดิ์), 2560) “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต” ที่พบว่าปัญหาด้านโครงสร้าง ระบบการปกครองสงฆ์ที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) พ.ร.บ. คณะสงฆ์มีลักษณะเป็นอำนาจนิยม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ต้องเป็นฐานรองรับพระธรรมวินัย กำกับพระเถระให้เจริญในไตรสิกขา ระบบการรวมศูนย์ เป็นระบบที่ไม่โปร่งใส เป็นช่องทางแห่งความไม่สุจริต อำนาจการตัดสินใจอยู่ในมือของคนเพียงไม่กี่ คนหรือเพียงคนเดียว ไม่มีระบบตรวจสอบอย่างจริงจัง ไม่มีการกระจายอำนาจ ทำให้การแก้ไขปัญหา

อธิกรณ์ล่าช้าไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ (2) การพระศาสนาทั้ง 6 ด้าน ไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารควรเป็นงานขององค์กรระดับรองจากมหาเถรสมาคมที่เป็นไปในรูปของคณะกรรมการ ส่วนมหาเถรสมาคมมีหน้าที่เพื่อกำหนดนโยบาย ให้คำปรึกษาหรือชี้แนะ มีมติอนุมัติหรือไม่อนุมัติสิ่งที่เสนอขึ้นมา และ(3) ถูกครอบงำด้วยอำนาจรัฐ รัฐเข้าไปกำหนดระบบของคณะสงฆ์มาก คณะสงฆ์อยู่ใต้อำนาจของฝ่ายรัฐ เอาระบบราชการมาครอบงำการปกครองคณะสงฆ์

โอกาส (Opportunity) ในส่วนของโอกาสสภาพแวดล้อมทางศาสนา คือการที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรายงานเมื่อปี 2564 ประเทศไทยมีประชากร 66 ล้านคน และร้อยละ 94 นับถือพระพุทธศาสนา มีวัดทั้งประเทศอยู่ 42,998 วัด พระภิกษุ 265,956 รูป และสามเณร 87,695 รูป ซึ่งการที่มีวัดจำนวนมากและตั้งอยู่ในเกือบทุกหมู่บ้านทำให้ถือว่าเป็นโอกาสที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ (พระครูวิสุทธาจารย์ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์), 2557) “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ที่พบว่า การบริหารจัดการในพระพุทธศาสนา วัดเป็นสถานที่สำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามของผู้ที่มีจริยวัตรอันงดงาม อันได้แก่พระภิกษุและสามเณรผู้ใฝ่ในธรรม ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ และวัดยังเป็นศูนย์รวมแห่งความเจริญดีงาม และเป็นสถานที่สำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ผู้คนใช้เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต และการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า วัดเป็นสถานที่สำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามของผู้ที่มีจริยวัตรอันงดงาม อันได้แก่พระภิกษุและสามเณรผู้ใฝ่ในธรรม ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ และวัดยังเป็นศูนย์รวมแห่งความเจริญดีงาม และเป็นสถานที่สำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ผู้คนใช้เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และให้บริการแก่ชุมชน สังคมตามความเหมาะสม ทั้งด้านการปกครอง การเผยแผ่ธรรม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

ภัยคุกคาม (Threat) สำหรับภัยคุกคามทางสภาพแวดล้อมทางศาสนา คือการที่ประเทศไทยให้มีความอิสระภาพกับประชาชนในการนับถือศาสนา ทำให้คนไทยสามารถเลือกนับถือศาสนาใดได้ตามอิสระ ขณะที่ปัจจุบันนี้ศาสนาอื่น เช่น คริสต์ อิสลาม ได้มีแผนเชิงรุกในการเผยแผ่ศาสนา ซึ่งจากสถิติจะเห็นว่าศาสนาเหล่านี้จะผู้นับถือที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ศาสนิกชนของศาสนาพุทธเริ่มมีจำนวนลดลง เพราะการเผยแผ่ศาสนาพุทธเป็นรูปแบบในเชิงรับเป็นส่วนใหญ่ และความขัดแย้งในหมู่ชาวพุทธด้วยกันเอง ซึ่งเรื่องนี้ถือว่าเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับ (พระครูโสภณปริยัตยานุยุต (เจมศักดิ์ กิตติวัฒน์), 2559) ที่พบว่าภัยคุกคามทางสภาพแวดล้อมทางศาสนาที่สำคัญและน่าเป็นห่วงมาก คือ ภัยคุกคามจากศาสนิกอื่นๆ ที่เข้ามาทำลายพระพุทธศาสนา เช่น ปลอมตัวเข้ามาบวชเป็นพระสงฆ์ การใช้สื่อโฆษณาเพื่อทำลายภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์ หรือ

การใช้สตรีเข้ามาทำลายพระสงฆ์ให้เสียหาย แม้แต่การฆ่าพระสงฆ์โดยการวางยาพิษแก่พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง

ภัยคุกคามที่มีความสำคัญมากที่สุดอีกประการหนึ่งขององค์การสงฆ์ปัจจุบันคือ ภัยคุกคามทางสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง วิฤตพระพุทธานุภาพที่เกิดขึ้นมาต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญประเด็นหนึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างคณะสงฆ์ที่มาจากกระบวนธรรมวินัย ซึ่งโครงสร้างนี้เป็นมาตั้งแต่ยุคสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช และไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนใดๆ แม้ว่าประเทศไทยจะเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยมานานแล้วก็ตาม การดำเนินการยังอยู่ในกรอบการควบคุมของรัฐ เพราะตำแหน่งทางการเมืองการปกครองและยศของพระต่างเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยฝ่ายบ้านเมือง ไม่ว่าจะเป็นระบบสมณศักดิ์ที่กษัตริย์เป็นผู้พระราชทาน หรือตำแหน่งพระสังฆาธิการ ตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคมมาจากการแต่งตั้งโดยกษัตริย์ แม้ว่ากฎหมายมหาเถรสมาคมให้อำนาจสังฆราชในการแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะใหญ่แต่งตั้งเจ้าคณะภาค และไล่ลงไปตามลำดับจนถึงเจ้าอาวาส แต่การแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการมหาเถรสมาคมจนถึงเจ้าอาวาสวัดหลวงต่างอยู่ในอำนาจตามพระราชดำริ ซึ่งต่างมีผลให้ฝ่ายบ้านเมืองมีอำนาจให้คุณให้โทษกับฝ่ายปกครองของคณะสงฆ์ อีกทั้งปัญหาระบบอุปถัมภ์ระหว่างรัฐกับพุทธศาสนาที่มีมา เนื่องจากพุทธศาสนาในสังคมไทยมีลักษณะเป็นพุทธศาสนาแบบภายใต้การควบคุม กำกับ ดูแล และบริหารงาน ให้เป็นไปตามนโยบายรัฐ จึงสะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาในสังคมไทยไม่อาจเป็นอิสระจากอำนาจรัฐได้ รัฐใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครอง พุทธศาสนิกชนที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพุทธศาสนาจึงแยกจากกันไม่ออกทั้งในแง่วิธีการและอุดมการณ์ในการปกครองประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระณรงค์ สังขจิตฺต, 2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข” ผลการศึกษาพบสาเหตุปัญหาสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันประกอบด้วย 1) สาเหตุปัญหาโครงสร้างการปกครอง ทั้งนี้เพราะการควบคุมคณะสงฆ์โดยรัฐ สาเหตุสำคัญที่ทำให้คณะสงฆ์ปัจจุบันมีปัญหาโครงสร้างการปกครอง 2) สาเหตุปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง อันเนื่องจากการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ

องค์ความรู้ใหม่

สำหรับแนวทางการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาลกับองค์การสมัยใหม่ และองค์การสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบันมี 4 แนวทางคือ 1) แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับปรุงโครงสร้างเดิมและเพิ่มเติมหน่วยงานใหม่ 2) แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการปรับปรุงจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 3) แนวทางในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์โดยการหาทางออกร่วมกัน และ 4) แนวทางการปฏิรูปการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์โดยเริ่มจากการปฏิรูปการเรียนการสอนพระบาลี และการปฏิรูป

การศึกษาให้ทันสมัยขึ้น สอดรับกับการนำไปปรับใช้ในชีวิตในยุคปัจจุบันที่ซับซ้อน และสิ่งที่ควรเน้นความสำคัญสำหรับการศึกษาพุทธธรรมคือ เพื่อเป็นการน้อมนำองค์ความรู้ของพุทธธรรมดังกล่าวไปปรับประยุกต์ใช้กับสังคม

บทสรุป

หลักการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลตามแนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการองค์การตามหลักการบริหาร “POSDCoRB” พบว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้อย่างได้ผลดีมากก่อน กล่าวคือ ทรงวางแผนตั้งแต่ก่อนการประกาศพระศาสนา เรียกว่าตั้งแต่ก่อนตั้งองค์การสงฆ์ด้วยซ้ำไป ได้ทรงวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพื่อดึงมวลชนเข้าสู่พระพุทธศาสนา ทรงสร้างรากฐานการบัญญัติพระวินัยเพื่อความมั่นคงของพระศาสนา ทรงจัดองค์การตามระบบแนวราบมีพระพุทธเจ้าเป็นศูนย์กลาง ไม่มีระบบช่วงชั้นการบังคับบัญชา ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์การของการบริหารจัดการองค์การสงฆ์สมัยพุทธกาลตามทฤษฎี SWOT Analysis พบว่าการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในขององค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล จุดแข็ง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) องค์พระศาสดา คือ องค์พระพุทธเจ้าเพราะทรงเพียบพร้อมด้วยพุทธคุณ 9 (2) พระธรรม หรือคำสั่งสอนขององค์พระพุทธเจ้าถือเป็นสัจธรรม และ (3) พระสงฆ์และปุถุชนระดับพระอริยบุคคลที่เป็นสัมมาทิฐิ ที่ปฏิบัติดีเป็นไปตามแบบอย่างพระอริยเจ้า ส่วนจุดอ่อน พบว่าเป็นเรื่องของพระสงฆ์ในส่วนที่ยังเป็นปุถุชน สำหรับผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกขององค์การสงฆ์สมัยพุทธกาล พบว่าสภาพแวดล้อมทางด้านศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม ของชมพูทวีปสมัยพุทธกาลมีโอกาสในการประกาศพระพุทธานุศาสนาส่งมากเพราะเบื้องต้นคือ ศาสดาดี หลักธรรมดี ส่วนอุปสรรคนั้นก็มีศาสนาพราหมณ์ศาสนาเชนและลัทธิของครูทั้ง 6

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) คณะสงฆ์ควรต้องมีการผลักดันให้มีการปรับแก้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและยุคโลกาภิวัตน์

2) คณะสงฆ์ต้องปรับแก้โครงสร้างของการบริหารปกครองคณะสงฆ์ให้มีสายการบังคับบัญชาที่กระจายอำนาจการบริหารให้ทั่วถึงลดการรวมศูนย์อำนาจลง เพื่อให้การปฏิบัติภารกิจสงฆ์สามารถดำเนินการได้เท่าทันกับกระแสโลกยุคดิจิทัล

3) มหาเถรสมาคมต้องมีการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เพื่อให้ทุกวัดในประเทศไทยและวัดไทยในต่างประเทศใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนในการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน

4) การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ไทย คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญแก่การศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือหลักการของการปกครองตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้พระธรรมวินัยควบคู่กับ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ แต่ไม่ใช่ใช้หลักการปกครองสงฆ์แบบใช้อำนาจควบคุมตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ในปัจจุบันเพียงอย่างเดียว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเฉพาะด้านของลักษณะการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ที่นอกเหนือจากด้านการปกครอง อย่างเช่น ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนองค์การสงฆ์

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกในเรื่องพระพุทธศาสนากับการอุปถัมภ์ของรัฐไทย เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลในการผลักดันให้มีการแก้ไข พ.ร.บ. คณะสงฆ์และโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัยต่อกระแสโลกยุคดิจิทัล

3) ควรมีการศึกษาวเคราะห์เรื่องเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลด้วยหลักไตรสิกขาว่าเป็นหลักการปกครองที่สามารถนำมาใช้ปกครองคณะสงฆ์และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาได้ในทุกยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 46.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจิณโณ). (2556). “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค 2”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์จิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโสภณปริยัตยานุยุต (เจมศักดิ์ กิตติวณโณ). (2559) “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์จิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิสุทธาณันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2557). “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์จิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธฤติ วิโรจน์. (2559) “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์จิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาสัญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์). (2560). “รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา. (2558). “การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา*. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2551). “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย
Environmental planning and archeology design in Nong Khai
Province

¹พระราชรัตนาลงกรณ์ Phrarajrattanalongkorn

²อธิเทพ ผาธา Athithep Phatha

³ณัฏฐ์ ศรีดี Natthee Sridee

⁴กฤต ศรียะอาจ Kris Sriya-ad

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵ไกรวุฒิ ชูวิลัย Kraiwut Chuwilai

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Faculty of Humanities and Social Sciences, UdonThani Rajabhat University

⁶ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย Chainarong Krinnoi

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Archaeology, Silpakorn University

²Corresponding Author, Email: mollamp@hotmail.com

Received August 20, 2022; Revised December 30, 2022; Accepted: December 31, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษารูปแบบการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี และการใช้ผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันโดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง เป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยในทุกขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า

1. การออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่สามารถเข้าไปช่วยนำทางใน

การเข้าถึงพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีนั้นได้ง่าย โดยหลักของการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีนั้นจะต้องมุ่งถึงความเรียบง่ายชัดเจนและระบุที่ตั้งของอาคารและศาสนสถานอื่นๆ ภายในได้อย่างชัดเจนโดยใช้สัญลักษณ์แทนการระบุสิ่งของอาคารหรือพื้นที่เหล่านั้น 2. การออกแบบพื้นที่คัดเลือก และการปรับปรุงและพัฒนาผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มจนได้ข้อสรุปและนำไปทดลองใช้กับสถานที่จริงในชุมชน 3 อำเภอ คือ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ และอำเภอโพนพิสัย พบว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจกล่าวคือ ประชาชนเข้าใจในผังของแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายได้ดีและสามารถเข้าถึงแหล่งโบราณคดีได้ง่ายอีกทั้งยังสามารถระบุที่ตั้งหรือจุดที่เป็นจุดสำคัญของแหล่งโบราณคดีในชุมชนผ่านแผนผังดังกล่าวได้ 3 ประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี ได้แก่ 1) ก่อให้เกิดความรู้ ที่ตั้งและพื้นที่ทั้งหมดของแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่ง 2) สามารถเข้าถึงแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งได้อย่างถูกต้อง 3) ทำให้เกิดแรงจูงใจในการศึกษาประวัติ ความสำคัญของแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ของประชาชนรอบๆ พื้นที่นั้นๆ

คำสำคัญ : การออกแบบ; สิ่งแวดล้อม; แหล่งโบราณคดี; จังหวัดหนองคาย

Abstract

The objective of this research is to study of the design of environmental layouts and archaeological site, and the use of environmental layouts and archaeological sites in Nong Khai Province. This research was qualitative research which emphasized on analytical studies in both areas and target groups. The research process was organized by extracting lessons learned and integrating data obtained from interviews, observations and joint operations using the Deming cycle process. It is a tool for conducting research at all procedures. The results showed that 1. Environmental planning and archaeological site design are considered to be able to help guide the access to the area of the archaeological site easily. The design of the archaeological site map should be focused on simplicity, clarity and the location of buildings and other religious sites within it by using symbols instead of identifying objects of those buildings or areas. 2. The Area Design and improvement and development through the process of group discussion until it was concluded and applied to the actual place in the community in 3 districts, namely Mueang Nong Khai District, Tha Bo District and Phon Phisai District found that the results were satisfactory, namely People understand the map of the archaeological site in Nong Khai province well and can access the archaeological site easily and can also identify

the location or the important point of the archaeological site in the community through the map. 3. There are several benefits arising from the use of environmental planning and archeological sites, namely: 1) creating knowledge; The location and total area of each archaeological site; 2) having accurate access to each archaeological site; 3) providing incentives for historical studies; The importance of archaeological sites in the area of the people around that area.

Keywords: design; environment; archaeological sites; Nong khai Province

บทนำ

จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา และมีแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาและตัวเมืองโบราณอยู่เป็นจำนวนมากอันแสดงให้เห็นว่าเมืองหนองคายนั้นเป็นพื้นที่ตั้งของแหล่งชุมชนโบราณมานาน มีความสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางด้านทรัพยากรทางน้ำและทางบก มีเขตที่ราบกว้างใหญ่ การตั้งถิ่นฐานมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคตอนต้นประวัติศาสตร์ เข้าสู่สมัยทวารวดี แล้วจึงปรากฏอิทธิพลศิลปะของขอมและลพบุรี รวมถึงอิทธิพลความเชื่ออย่างเด่นชัดในช่วงทวารวดีตอนปลาย จนกระทั่งขอมเสื่อมอำนาจลง จึงปรากฏกลุ่มลัคน้ำอภัยพามาตั้งมั่นอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำโขงจนถึงปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2543) ทำให้หนองคายกลายมาเป็นเมืองที่พบแหล่งโบราณคดีเป็นจำนวนมาก โดยแหล่งโบราณคดีที่พบนั้นก็สามารถที่จะจัดแบ่งเป็นประเภทได้ดังต่อไปนี้ คือ (1) แหล่งโบราณคดีประเภทชุมชนโบราณก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ ชุมชนเมืองโบราณบ้านโคกคอน อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เป็นแหล่งโบราณคดีที่มีอายุรุ่นเดียวกับเมืองโบราณบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี (2) แหล่งโบราณคดีประเภทเมืองโบราณสมัยประวัติศาสตร์ ได้แก่ สมัยทวารวดี สมัยขอมเมืองพระนคร สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ โดยแหล่งโบราณคดีซึ่งมีพัฒนาการของเมืองที่มีมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ยุคแรกจนถึงยุคปัจจุบันก็ได้แก่ ชุมชนเมืองโบราณ ปะโค เวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย (3) แหล่งโบราณคดีประเภทพระธาตุและวัดเก่าโบราณที่เมือง ปะโค เวียงคุก ได้แก่ พระธาตุวัดเทพพลประดิษฐาราม พระธาตุวัดสาวสุวรรณ พระธาตุบังพวน เป็นต้น (4) แหล่งโบราณคดีประเภทพระพุทธรูปโบราณ ได้แก่ พระใส วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) จังหวัดหนองคาย หลวงพ่องค์ดื้อ วัดศรีชมพูน้อย อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงพ่อดำวัดกุ่มภประดิษฐ์ เป็นต้น และยังมีพระพุทธรูปในยุคต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ตามวัดในเขตเมืองปะโค เวียงคุกอีกจำนวนมาก (5) แหล่งโบราณคดีประเภทศิลาจารึก ซึ่งเป็นจารึกที่เกิดขึ้นในยุคลัคน้ำอภัยซึ่งมีกระจายอยู่ตามวัดต่างๆ ริมฝั่งแม่น้ำโขงเริ่มมาจากอำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอท่าบ่อ อำเภอเมือง อำเภอโพนพิสัย ซึ่งจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า มีมากกว่า 20 หลักนับอายุตั้งแต่สมัยพระเจ้าโพนสีลาราชกุมาร แห่ง

อาณาจักรล้านช้างเป็นต้นมา (6) แหล่งโบราณคดีประเภทบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นแหล่งโบราณคดีที่พบจำนวนมากที่เมืองปะโค เวียงคุก และในตัวเมืองหนองคาย โดยบ่อน้ำเหล่านี้มีอายุค่อนข้างยาวนาน และมีความเป็นมาพร้อมกับเมืองและคติความเชื่อของท้องถิ่นเกี่ยวกับพญานาคในตำนานอุรังคธาตุ นิทานอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะพบว่าจังหวัดหนองคายนั้นมีแหล่งโบราณคดีอยู่เป็นจำนวนมากก็จริง แต่ก็ปรากฏว่าแหล่งโบราณคดีเหล่านั้นไม่ได้รับความสนใจและไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเลย เนื่องจากว่า ยังขาดการเอาใจใส่จากหน่วยงานของรัฐที่จะเข้าไปกระตุ้น เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายนั้นมีอยู่ ถึงแม้จังหวัดหนองคายจะมีวิสัยทัศน์ที่ว่า หนองคาย "เกษตรอุตสาหกรรมวัฒนธรรมรุ่งเรือง เมืองท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขง" แต่เมื่อพิจารณา ถึงประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและเป้าหมายการพัฒนาพบว่า ยังไม่เด่นชัด (สำนักงานจังหวัดหนองคาย, 2561-2565) จึงอาจส่งผลให้ประชาชนในชุมชนก็ยังขาดความเข้าใจและรู้ถึงคุณค่าของแหล่งโบราณคดีที่มีอยู่ในพื้นที่หรือในชุมชนของตน ทำให้แหล่งโบราณคดีหลายแห่งในจังหวัด โดยเฉพาะที่เมืองปะโค เวียงคุก หรือเขตพื้นที่อำเภออื่นๆ นั้นถูกทำลายบ้าง ถูกทอดทิ้งอย่างไร้ค่าบ้าง สอดคล้องกับการสำรวจการทำผังของกรมศิลปากรที่ได้กล่าวไว้ว่า ประเทศไทยมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ โดยเฉพาะที่เป็นโบราณสถาน และแหล่งโบราณคดีจำนวนมาก โบราณสถานบางแห่งมีลักษณะเป็นโบราณสถานร้าง และบางแห่งยังใช้ประโยชน์อยู่ มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ แต่ด้วยสภาวะธรรมชาติ และอายุของโบราณสถาน แหล่งโบราณคดีรวมถึงการบุกรุกทำลายโดยเจตนาหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ อันเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน จึงทำให้โบราณสถานและแหล่งโบราณคดีอยู่ในสภาวะเสื่อมโทรมและถูกทำลายตลอดเวลา (กรมศิลปากร, 2555) ชาวชุมชนเองก็ไม่ได้มีการสืบทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องหรือการพัฒนาแหล่งโบราณคดีเหล่านั้นเพื่อให้เห็นแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งแหล่งโบราณคดีชุมชนที่คนรุ่นเก่าจะส่งต่อให้กับคนรุ่นใหม่ได้

มูลเหตุที่ชาวหนองคายและบุคคลทั่วไปไม่สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งโบราณคดีของจังหวัดได้นั้นก็มีหลายสาเหตุ โดยสาเหตุหนึ่งที่สำคัญก็คือ การไม่มีแผนที่หรือผังของแหล่งโบราณคดีของจังหวัดหนองคาย เป็นไกด์ไลน์ในการเข้าถึงหรือการแสวงหาจุดที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีที่สำคัญๆ ของจังหวัดหนองคาย เป็นเหตุให้ผู้คนไม่สามารถที่จะเข้าถึงองค์ความรู้, สถานที่, ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีนั้นได้ เป็นเหตุให้ไม่มีความรู้ เมื่อไม่มีความรู้ก็ไม่สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งนั้นได้เลย ดังนั้น หากมีการทำแผนผังแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งโดยละเอียดและมีการเชื่อมโยงเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งได้โดยสะดวกก็จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะ

ทำให้ผู้คนหันมาสนใจและเป็นการสะดวกและง่ายต่อการประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนที่ทั่วไปได้ทราบและเข้าถึงแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งนั้นได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยในเรื่องนี้และเห็นว่าควรที่จะต้องมีการเร่งการศึกษาและการพัฒนาแผนผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย แต่ละแห่งให้ละเอียดยิ่งขึ้น เพื่อได้เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและการเข้าถึงแหล่งโบราณคดีสำหรับผู้สนใจ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและการเข้าถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีของชุมชนในจังหวัดหนองคายนั้นให้ละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี 2) เพื่อพัฒนาการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย 3) เพื่อศึกษาประโยชน์การใช้ผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีลำดับการดำเนินการดังต่อไปนี้

1) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) หรือการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คณะผู้วิจัย ได้ทำการรวบรวมข้อมูลจาก แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมาจัดกระทำข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล

จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษามาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจำแนกตามความมุ่งหมายของการวิจัย และนำเสนอข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้จำแนกประชากรและผู้ให้ข้อมูลดังนี้

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น และตัวแทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่แหล่งโบราณคดีใน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ และอำเภอโพนพิสัย โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ (1) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา จำนวน 10 รูป (2) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน (3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการจำนวน 10 คน (4) กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรมหมู่บ้านรวม 20 คน รวม 50 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสำรวจ ใช้ในการสำรวจพื้นที่ในการกำหนดพื้นที่การวิจัย เพื่อกำหนดพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสำรวจข้อมูลก่อนทำการวิจัย และข้อมูลเบื้องต้นในการเข้าถึงพื้นที่การวิจัย
2. แบบสังเกต (Observation) ใช้ในการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน พื้นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดี ชุมชนแวดล้อมและพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่ง ซึ่งการเก็บข้อมูลจะประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)
3. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผังโบราณคดีและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หรือประชาชนชาวชุมชนนั้นที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีนั้นๆ ซึ่งการดำเนินการสัมภาษณ์จะใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดและตามความมุ่งหมายของการวิจัย
4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีการจัดสนทนาเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 8-10 คน มีการกำหนดเนื้อหาในการสนทนา และสนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายรวมถึงผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพในอดีตที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงของแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย

ในการวิจัยเรื่องการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสำรวจ เป็นการสำรวจพื้นที่ก่อนการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการกำหนดพื้นที่จำนวน 20 แห่งใน 3 อำเภอ เพื่อให้การเก็บข้อมูลในขั้นต่อไปได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง

2. การสังเกต (Observation) ประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant And Non Participant Observation) ดังนี้

(1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คณะผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม พร้อมกับสังเกต ซักถามข้อมูลที่ยังสงสัยและจดบันทึกอย่างเป็นระบบ

(2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คณะผู้วิจัยจะทำการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนและสิ่งแวดล้อม แหล่งโบราณคดีในชุมชนเพื่อนำไปสู่การออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายอย่างจริงจัง

3. การสัมภาษณ์ (Interview Guide) ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interviews) ดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์ตามแนวทางประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลอย่างกว้างๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันทีเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (No Structured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์ตามแนวทางประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลอย่างกว้างๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันที และมีแนวคำถามที่สามารถสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกได้ ไม่ได้เป็นคำถามที่ตายตัว

3.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม ในแต่ละกลุ่มจัดผู้เข้าร่วมสนทนา 8-10 คน เพื่อให้ได้การสนทนาตามแนวของวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ผลคือประเด็นคำตอบเกี่ยวกับการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

ก. ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

ข. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอโพนพิสัย อำเภอท่าบ่อ สนทนากลุ่มในแต่ละชุมชน จัดเวทีแสดงความคิดเห็นทั้ง 3 อำเภอแล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ

กล่าวคือ ประวัติความเป็นมาของพื้นที่/ผังเดิมของแหล่งโบราณคดี สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการถูกรุกล้ำจากประชาชนในท้องถิ่น หน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการกำหนดพื้นที่และผังของแหล่งโบราณคดีนั้นๆ

ค. จากนั้นนำผลจากการสำรวจมาวิเคราะห์สภาพของพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย 3 อำเภอ แล้วดำเนินการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีโดยใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การออกแบบผังในการสร้างความเข้าใจผ่านข้อเท็จจริงที่ถูกต้องให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

ง. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบผัง หรือการออกแบบโดยทั่วไปนั้นเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผัง หรือการจัดการเกี่ยวกับการวางผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีที่มีอยู่นั้นตามที่แหล่งโบราณคดีนั้นมีอยู่ไม่ได้เข้าไปทำการเปลี่ยนแปลงหรือทำใหม่ให้เกิดกับแหล่งโบราณคดีแห่งนั้นเลย สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบผังหรือผังบริเวณนั้นเป็นเรื่องของการออกแบบผังของสิ่งก่อสร้างหรือสถานที่หรือวัตถุที่ตั้งของวัตถุเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือเป็นการออกแบบผังบริเวณเพื่อชี้ให้เห็นถึงแผนผังการจัดวางสิ่งของหรือตัวอาคารของพื้นที่แต่ละแห่งเพื่อให้เห็นว่าพื้นที่ตรงนั้นประกอบไปด้วยอะไรบ้าง โดยหลักของการออกแบบผังหรือผังบริเวณนั้นจะต้องใช้สัญลักษณ์ประกอบหรือเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งของหรือสิ่งก่อสร้างภายในพื้นที่นั้นๆ

นอกจากนั้นในส่วนของการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีหรือโบราณสถานหรือวัดนั้นถือว่าเป็นแนวคิดของการออกแบบเพื่อจัดวางสิ่งของหรือพื้นที่ของวัดทั้งที่เป็นตัวอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอื่นของวัด โดยการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีนั้นจะมุ่งเพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของแหล่งโบราณคดีนั้นๆ และเพื่อให้เกิดความสะดวกในการทำความเข้าใจหรือการเข้าถึงแหล่งโบราณคดีนั้นได้ง่ายขึ้น คำว่าผังหรือหลักการเขียนผังนั้นเบื้องต้นจะต้องเข้าใจว่าผังนั้นมีอยู่ 2 ประเภท คือ (1) ผังบริเวณ (Layout Plan) หมายถึงภาพ 2 มิติ ที่แสดงรายละเอียดในทางราบเกี่ยวกับตำแหน่งอาคารลงบนพื้นที่ก่อสร้างบนแผนที่ในโน้ตที่ดินที่เขียนขยาย ให้รายละเอียดเกี่ยวกับระยะห่างจากแนวเขตถนน แนวเขตข้างเคียงโดยรอบ เครื่องหมายทิศเหนือ ตำแหน่งของบ่อบำบัดน้ำเสีย ทางเข้าออก การระบายน้ำทั้งบ่อพัก บ่อตกไขมัน และอื่นๆ ที่กฎหมายควบคุมอาคารกำหนด (2) ผังที่ตั้ง (Site Plan) หรือแผนที่สังเขป หมายถึงภาพ 2 มิติ ที่แสดงรายละเอียดในทางราบเกี่ยวกับที่ตั้งของที่ดิน เพื่อแสดงให้เห็นทราบว่าตั้งอยู่ที่ตำแหน่งใด ห่างจากถนนหลัก ถนนรองท่าไหร่ และมีสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นอะไรบ้างหรือตั้งอยู่ใกล้กับอะไรที่สังเกตหรือมองเห็นได้ง่าย มีจุดประสงค์เพื่อต้องการแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับ

ทราบ ไม่เกี่ยวข้องกับรายละเอียดตัวอาคารแต่อย่างใด ดังนั้นการเขียนแผนที่ตั้ง จึงไม่ต้องมีมาตราส่วนกำกับ ให้เขียนระยะตัวเลขโดยประมาณขนาดของรูปแบบตามความเหมาะสม ซึ่งการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีนั้นก็ต้องอาศัยกรอบการออกแบบผังทั้งสองประเภทนี้เป็นหลัก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2) พบว่า ภายหลังจากที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายแล้วจากนั้นก็ได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างนักวิจัยภายในจากนั้นก็ได้นำมาดำเนินการออกแบบผังโดยเป็นการออกแบบผังในลักษณะทั้งที่เป็นผังบริเวณและผังที่ตั้ง โดยพิจารณาหลักการออกแบบผ่านการพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศก่อนจากนั้นก็ได้นำมาดำเนินการออกแบบผังในแต่ละพื้นที่ของสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคาย ใน 3 อำเภอ ได้แก่ (1) อำเภอเมือง (2) อำเภอท่าบ่อ (3) อำเภอโพนพิสัย โดยพบว่าตอนที่ลงพื้นที่สำรวจนั้นจะมีการลงพื้นที่สำรวจจำนวนมากถึง 26 วัด แต่การนำมาออกแบบผังนี้ทั้ง 3 อำเภอจะใช้เพียง 20 วัดดังต่อไปนี้ (1) วัดพระธาตุเมืองลาหนอง (2) วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย (3) วัดพระธาตุบังพวน (4) วัดพระธาตุโพนจิกเวียงงัว (5) วัดยอดแก้ว (6) วัดสาวสุวรรณ (7) วัดเทพพลประดิษฐาราม (8) วัดป่าโรงบ่มข้าวไร่ยาสูบ หรือพระธาตุปู่มั่ง เวียงคุก (9) ผังพระธาตุยาพ่อแก้ว (10) เจดีย์ร้างข้างทาง (ยายคำ) (11) วัดชุมช้าง (วัดร้าง) (12) แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน (13) วัดกัสสปมธุโรรม (โพนหนองกก) (14) วัดศิลาเลข (15) วัดจันทาราม (ร้าง) (16) วัดมณีโคตร (18) วัดแคนเมือง (17) วัดคงกระพันชาตรี (19) วัดหลวงพิสัยเจติยาราม และ (20) วัดผดุงสุขหรือวัดถิ่นดุงโดยผังของแต่ละวัดนั้นเป็นผังแบบผังบริเวณและผังที่ตั้งเป็นหลัก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3) พบว่า สำหรับการใช้อยู่ในการเข้าไปศึกษานั้นย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในการเข้าถึงแหล่งโบราณคดีอยู่หลายประการ คือ 1) ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากเดิมมีพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายหลายอำเภอนั้นไม่มีคนให้ความสนใจ ทั้งๆ ที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปจัดการท่องเที่ยวได้ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้แต่ก็ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเลย เป็นเหตุให้แหล่งโบราณคดีหลายแหล่งถูกละเลย ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการจัดการทดลองนำเอาผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายไปใช้กับประชาชนในพื้นที่ของชุมชนเวียงคุกเพื่อสืบค้นหรือแสวงหาที่ตั้งหรือจุดที่ควรไปสำรวจหรือศึกษาก็พบว่าผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีประเภทวัดนั้นก็ทำให้เกิดเป็นประโยชน์ในการศึกษาแหล่งโบราณคดีได้ คือ (1) ทำให้รู้จุดที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีในชุมชน คือ สามารถใช้เป็นแผนที่ในการค้นหาวัดหรือแหล่งโบราณคดีที่ตนเองต้องการได้ (2) ทำให้ทราบประวัติความเป็นมา เมื่อใช้ผังในการค้นหาแล้วสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาก็เป็นแรงกระตุ้นให้ผู้ใช้เกิดความอยากรู้อยากเห็นและปรารถนาจะศึกษาค้นคว้าถึงข้อมูลประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีที่ตนสนใจได้ (3) เอื้อประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดมากขึ้น กล่าวคือ ผังผัง หรือผังวัดหรือผังแหล่งโบราณคดีนั้นสามารถที่จะนำมาเป็นอุปกรณ์ในการเดินทาง

ท่องเที่ยวศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายได้ 2) ประโยชน์การใช้ผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในด้านการอนุรักษ์ กล่าวคือ ผังแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายนั้นสามารถที่จะนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีที่ตนเองต้องการศึกษาแล้วย่อมกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ โดยประโยชน์ของผังในด้านการอนุรักษ์นั้นก็สามารถที่จะพิจารณาได้ดังต่อไปนี้ (ก) ด้านการปลูกจิตสำนึกในเรื่องของคุณค่า (ข) ด้านการรักษาและคุ้มครอง (ค) ด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ และ (ง) ด้านการใช้ประโยชน์ในเชิงอนุรักษ์ 3) ประโยชน์การใช้ผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในด้านสังคม กล่าวคือ เมื่อพิจารณาผังโดยภาพรวมก็สามารถที่จะมองเห็นแต่ละพื้นที่ว่าสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายในแต่ละจุดนั้นอยู่ที่ไหนบ้าง และแต่ละจุดได้ระบุถึงเรื่องใดมีความสำคัญในแง่ไหนบ้าง เช่นบางจุดเป็นเขตพื้นที่เมืองเก่า เช่น เมืองประโคน-วิญญู ซึ่งเป็นเมืองเก่า เมืองโบราณ หรือเขตเมืองโคกคอนซึ่งถือว่าเป็นเขตของเมืองในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งเมื่อคนหรือชุมชนพิจารณาในภาพรวมก็จะมองเห็นว่าหากไปจุดนี้จะได้รู้และเข้าใจในเรื่องของเมืองประวัติศาสตร์ แต่หากไปอีกที่หนึ่งก็จะทำให้เข้าใจในเรื่องของเมืองสมัยประวัติศาสตร์ หรือไม่ว่าจะเป็นโซนเมืองหนองคาย ตัวเมืองหนองคายจะถือว่าเป็นเขตเมืองใหม่ เป็นต้น ซึ่งผังจะช่วยให้เราเข้าใจในเรื่องของภาพรวมที่เป็นองค์ความรู้ของเมืองได้

อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับการออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายนั้น พบว่าจังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตอันจะพบได้จากการพบหลักฐานคือมีแหล่งโบราณคดีปรากฏอยู่จำนวนมาก และแหล่งโบราณคดีเหล่านั้นเป็นหลักฐานของการมีมนุษย์มาอาศัยอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดหนองคายมาโดยตลอดและต่อเนื่องจากยุคก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงยุคปัจจุบันพื้นที่จังหวัดหนองคายไม่เคยว่างเว้นจากการมีผู้อาศัยและผู้คนเหล่านั้นก็ได้สร้างสรรค์อารยวัตถุและศาสนสถานขึ้นมาตามความเชื่อของตน ดังที่ปรากฏในรูปแบบของวัด พระธาตุเจดีย์หรือศาสนสถานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่ตนนับถือโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ซึ่งหากพิจารณาถึงความเชื่อมโยงดังกล่าวแล้ว พบว่ามีความสอดคล้องกับผลวิจัยของโอชัยญา บัวธรรม และลินจง โพชารี ที่ทำงานวิจัยเรื่อง ความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว ในประเด็นที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางสังคม (Social Value) แหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมนั้นจะต้องรายล้อมหรือเป็น ศูนย์รวมของจิตใจความเชื่อการเมืองการปกครองชาติหรือความเชื่อมั่นอื่นทางวัฒนธรรมของชุมชนส่วนใหญ่และส่วนน้อย (โอชัยญา บัวธรรม และลินจง โพชารี, 2559)

แต่อย่างไรก็ตามจะพบว่าแหล่งโบราณคดีของจังหวัดหนองคายนั้นไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานของรัฐหรือแม้แต่ักท่องเที่ยวในการเข้าสู่พื้นที่การท่องเที่ยว หรือในเรื่องของการสร้าง

ความสนใจในแหล่งโบราณคดีของชุมชนก็ยังอยู่ในระดับต่ำโดยปัญหาที่พบว่าทำไมผู้คนในชุมชนจึงมีความสนใจในแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายโดยเฉพาะในชุมชนใกล้บ้านตนเองนั้น คำตอบก็คือเพราะนักท่องเที่ยวหรือหน่วยราชการ ขาดความรู้ความเข้าใจในประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ของจังหวัด ขาดอุปกรณ์หรือแผนผังในการดำเนินการเข้าถึงแหล่งโบราณคดีเหล่านั้น ดังนั้น ผู้คนจึงได้ให้ความสนใจน้อย เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีในจังหวัดหนองคายจำนวน 20 วัดแล้วนำไปทดลองใช้ก็ปรากฏว่าผู้คนเกิดความรู้ความเข้าใจในประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีในชุมชนเป็นอย่างมาก และเป็นผลอีกประการหนึ่งก็คือนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายมากขึ้น ซึ่งจะกลายเป็นจุดแข็งที่ทำให้ชุมชนในจังหวัดหนองคายได้ทราบถึงทำเลที่ตั้ง การคมนาคมของแหล่งโบราณสถาน ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ รวมถึงความผูกพันกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (ทองท่า ดวงจันทร์, 2557)

บทสรุป

การออกแบบผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดีนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่สามารถเข้าไปช่วยนำทางในการเข้าถึงพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีนั้นได้ง่าย โดยหลักของการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีนั้นจะต้องมุ่งถึงความเรียบง่ายชัดเจนและระบุที่ตั้งของอาคารและศาสนาสถานอื่นๆ ภายในได้อย่างชัดเจนโดยการใช้สัญลักษณ์แทนการระบุสิ่งของอาคารหรือพื้นที่เหล่านั้น ประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ผังสิ่งแวดล้อมและแหล่งโบราณคดี ได้แก่ 1) ก่อให้เกิดความรู้ ที่ตั้งและพื้นที่ทั้งหมดของแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่ง 2) สามารถเข้าถึงแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งได้อย่างถูกต้อง 3) ทำให้เกิดแรงจูงใจในการศึกษาประวัติ ความสำคัญของแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ของประชาชนรอบๆ พื้นที่นั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2542). พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ ในประชุมพงศาวดาร ภาค 70 เล่มที่ 44. กรุงเทพมหานคร: เรืองแสง ทองสุขแสงเจริญ. “การรับรู้ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของประชาชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กรมศิลปากร. (2543). วัฒนธรรมพัฒนาการของประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดหนองคาย. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาดพริ้ว.
- กรมศิลปากร. (2555). องค์ความรู้ด้านเทคนิคการสำรวจการทำแผนผังเพื่อการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มทะเบียนโบราณสถานและสารสนเทศ สำนักโบราณคดี. สำนักงานจังหวัดหนองคาย. (2561-2565). แผนพัฒนาจังหวัดหนองคาย: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด.

- ทองคำ ดวงจันทร์เพ็ชร. (2557). การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก จังหวัดหนองคาย.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โอชัญญา บัวธรรม และลินจง โพชารี่. (2559). วัฒนธรรมของจังหวัดหนองคายและนครหลวง
เวียงจันทน์ สปป.ลาว. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้
ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

A study of Achievement Buddhism by According to
Sangahavatthu 4 of Secondary in grade 3

¹พระวิทยา ขนชัยภูมิ

Pha Witthaya Khonchaiyaphum

²ธนกฤต รชตะศิริกุล

Thanakit Ratchasirakul

คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author, Email: wittamcu1990@hotmail.com

Received December 1, 2022; Revised December 30, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ (2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และผลสัมฤทธิ์แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการทดสอบหาค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน แสดงว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีคะแนนก่อนเรียนร้อยละ 47.40 คะแนนหลังเรียนร้อยละ 89.20 และคะแนนผลต่างคิดเป็นร้อยละ 41.80

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; พระพุทธศาสนา; สังคหวัตถุ 4

ABSTRACT

This research used A study of Achievement Buddhism by According to Sangahavatthu 4 of Secondary in grade 3 and to compare A study of Achievement Buddhism by According to Sangahavatthu 4 of Secondary in grade 3 The sample used in the research were students in grade 3/1. who are studying in the first semester of the academic year 2022 Mattayom Wat Daokanong School, Thonburi District, Bangkok Purposive sampling 25 people Research tools are learning management plan for teaching and learning in Buddhism subjects by learning management according to the principle of Sangahavatthu 4 Assessment form for learning achievement in Buddhism subject Statistics were used to analyze mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.) and test achievement before and after learning. by t-test dependent

From the study, the results were found as follows:

1.Pre-and Post-School Achievement of Mathayomsuksa 3/1 Students on Buddhist Principles by managing learning according to Sangahavatthu 4 after school is higher than before shows that students who learn by learning management according to Sangahavatthu 4 There were 47.40 percent of pre-school scores, 89.20 percent of after-school scores, and 41.80 percent difference scores.

2. Comparison results Achievement of Mathayomsuksa 3/1 Students on Buddhist Principles by managing learning according to Sangahavatthu 4 after school is higher than before Statistically significant at the .05 level.

Keywords: Learning achievement; Buddhism; Sangahavatthu 4

บทนำ

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของวิกฤต COVID-19 ครั้งนี้เป็นโอกาสสำคัญในการจัดการศึกษาตามวิถี New Normal ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดครั้งใหญ่ที่ต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของนักเรียนโดยการปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-19 และเป็นการสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทราบ เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียนรู้และความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ของครู การออกแบบหน่วยการเรียนรู้และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสมรวมถึงการยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนาเพื่อไม่ให้นักเรียนเสียโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะ แม้ไม่มีโควิด-19 ระบบการศึกษาไทยก็กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจากปัจจัยขับเคลื่อนจำนวนมาก ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม เป็นโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลง ด้านเทคโนโลยี Disruptive Technology ที่ทำให้ทักษะที่เป็นความต้องการเปลี่ยนไป และด้านการเมือง การปกครอง เป็นการดำเนินนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น โควิด-19 เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่รอทำอยู่ให้เกิดขึ้นเร็วขึ้น ถือว่าเป็นการนำเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้มาใช้ในวงกว้างยิ่งขึ้น ฉะนั้นด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน ทั้งครูและนักเรียนต้องพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะครูถูกสังคมศึกษาคาดหวังให้เปลี่ยนแปลงบทบาทเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เป็นบุคคลแห่งศตวรรษที่ 21 ครูจำเป็นต้องมีนวัตกรรมทางการศึกษา มีทักษะการสอนที่ทันสมัย มีเทคนิคการสอนสมัยใหม่ตลอดจนทัศนคติของตนเองต่อการเรียนการสอนที่สามารถตอบสนองผู้เรียนที่แตกต่างและหลากหลายเพื่อให้อาจพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดขั้นสูงและมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปตามความต้องการในศตวรรษที่ 21 สำหรับการเรียนการสอนนั้นจึงไม่ใช่แค่เพียงให้ผู้เรียนเข้ามาฟังการบรรยายเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ผู้สอนต้องมีการออกแบบกระบวนการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมต่างๆ ด้วย เพราะการที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้นั้นก็ต้องอาศัยการลงมือทำหรือการปฏิบัติจริง (วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา, 2561) กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีหลากหลายวิธีที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เกิดการพัฒนาตนเองและมุ่งพัฒนาผู้เรียนโดยใช้รูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนด้วย เป็นกระบวนการที่สำคัญของการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันและมีการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อนำมาประยุกต์ใช้จัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ให้เกิดทักษะต่างๆ ในการดำรงชีวิตและเรียนรู้จาก

การศึกษาข้อมูลแบบบันทึกผลการพัฒนาผู้เรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 3 ในปีการศึกษา 2564 จำนวน 3 ห้อง พบว่ามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจเกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนที่เน้นเรื่องบรรยายมากกว่าการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม จึงทำให้นักเรียนไม่สนใจในการเรียนทำให้ผลการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพนั้นครูผู้สอนต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ เกิดองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเป็นการมุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ถือว่าเป็นกระบวนการที่จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ เพื่อหาทางปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น (พระชัยสุภะดี นริสโร (ไตรรัตน์), 2559)

นอกจากนี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น มีการปฏิสัมพันธ์กัน และเรียนรู้จากกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิดและประสบการณ์ (พระไพศาล วิสาโล, 2544) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ เป็นกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา สารของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธได้ถูกย่อไว้แล้วในพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา กล่าวคือ การเสวนา สัตบุรุษ การฟัง สัทธรรม โยนิโสมนสิการ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ” จากพุทธพจน์นี้ สามารถแยก กระบวนการเรียนรู้ ออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟัง สัทธรรม (2) การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และ (3) การปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติและคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของนักเรียนที่เป็นตัวชี้ถึงกระบวนการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ คือ มีความสามารถในการบริหารจัดการกระบวนการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันที่มีประสิทธิภาพเป็นแนวทางในการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการใช้ทักษะการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดการนำเอาสื่อมาประกอบการเรียนรู้ ครูปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก เพราะมีการใช้สื่อประกอบการสอน

กิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น อันส่งผลให้เกิดการนำความรู้มาประยุกต์ใช้และส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างมูลค่า สร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ซึ่งเป็นบทบาทที่จะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกความรู้ให้ผู้เรียนเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้นการพัฒนาแนวทางการการเรียนรู้ด้วยตนเองในปัจจุบัน ระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการหลักการดำเนินชีวิตของนักเรียนที่ขาดทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และขาดทักษะกระบวนการคิดเชิงบวก ต้องปรับบทบาทในการจัดการเรียนรู้ความสามารถในทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และบทบาทของครูจากยุคสมัยก่อนจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อก้าวสู่ยุคแห่งศตวรรษที่ 21 ครูในโลกยุคใหม่ต้องมีความรอบรู้มากกว่าการเป็นผู้ดูแลรายวิชาที่สอนเท่านั้น เปลี่ยนจุดเน้นจากการสอนเป็นเน้นที่การเรียนรู้ ต้อง

เรียนรู้และปรับปรุงการเรียนการสอนของตนให้เหมาะกับผู้เรียน ครูมีบทบาทของการเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้เรียน เสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนรู้นั้นต้องมีความสัมพันธ์มีขั้นตอนและกระบวนการที่เป็นลำดับที่ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอน เช่น การกำหนดปัญหาที่สนใจและการทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ได้

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่มีการใช้สื่อประกอบการสอน นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ และการวัดผลการเรียนรู้ (ทศนา แคมมณี, 2553) เป็นกระบวนการที่ให้โอกาสผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง คลอบคลุมถึงความต้องการในการเรียนรู้ของตน การตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ การเลือกวิธีการเรียนรู้ การแสวงหาแหล่งเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้สอนอยู่ในฐานะกัลยาณมิตร ที่ทำหน้าที่กระตุ้นและให้คำปรึกษากับนักเรียนในการวินิจฉัยความต้องการที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ และจุดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ แหล่งข้อมูล ทั้งนี้สังคมในยุคปัจจุบันมีนวัตกรรมทางการเรียนรู้ในสื่อออนไลน์และประกอบกับการสื่อสารที่เกิดขึ้นมากมาย โดยในปัจจุบันนี้การมีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งเป็นเทคนิคในการเรียนรู้ที่อธิบายถึงการเรียนรู้ของมนุษย์ที่มีความเหมาะสมกับเหตุผล และการเรียนรู้การสอนในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นบทบาทการเป็น “โค้ช” ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปบูรณาการและต่อยอดได้ สอดคล้องกับผลลัพธ์หรือตัวชี้วัดผลการเรียนรู้ทักษะในศตวรรษที่ 21 (วัชรรา เล่าเรียนดี, 2550) ประกอบด้วย 1.ทักษะทางปัญญา การรู้ การคิด และการปฏิบัติ จะประกอบด้วยความสามารถในการแสดงออกผ่านการปฏิบัติ คือ การตั้งคำถาม การวิเคราะห์ การสื่อสาร ความรู้พื้นฐาน ความรู้ในข้อมูล ข่าวสาร และการทำงานเป็นทีม 2.ความสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยการแสดงออกคิดสร้างสรรค์ ผลิตความรู้และพัฒนานวัตกรรมที่เป็นผลิต คือ การประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีเพื่อสร้างแนวคิดใหม่ สร้างงานเป็นต้นแบบเพื่อสื่อถึงตัวตน การใช้แบบจำลอง และการนำเสนอแนวโน้ม 3. การสื่อสารและการทำงานร่วมกัน เป็นความสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อดิจิทัลและสภาพแวดล้อมทางดิจิทัล เพื่อการสื่อสารทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ให้ความร่วมมือเผยแพร่งานร่วมกับเพื่อน สื่อสารข้อมูล และความคิดไปสู่ผู้รับจำนวนมากอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาความเข้าใจทางวัฒนธรรมและจิตสำนึกต่อโลก และ 4. การคิดเชิงวิพากษ์ แก้ปัญหา และการตัดสินใจ เป็นความสามารถแสดงทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ หรือวางแผนและบริหารจัดการโครงการ แก้ไขปัญหาและตัดสินใจจากข้อมูล การวางแผนและจัดการกิจกรรมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้นรวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียนเกิดการเรียนด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนตามแนวสังคหวัตถุ 4 เป็นการมุ่งเน้นการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเองรู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2550) ได้ให้กล่าวถึงสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคี และเพื่อให้อยู่

ด้วยกันอย่างสงบสุข สังคหวัตถุเป็นเครื่องผูกใจคน และการที่จะผูกมัดใจคนได้นั้นก็ต้อง อาศัยหลักสังคหธรรม คือ ธรรมะที่จะช่วยผูกมัดจิตใจคน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมากจะเห็นได้จากการร่วมคิดร่วมทำขึ้นมา เพราะในสังคมมนุษย์เราจะคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียวย่อมเป็นไปไม่ได้หรือจะให้ เขาทั้งหมดเราก็ออยู่ไม่ได้ ฉะนั้นจะต้องรู้จักลักษณะของการให้หรือการไม่ให้ หรือควรให้อย่างไร ทำความเข้าใจในส่วนนั้นแล้วปฏิบัติตาม มันคง จะเห็นได้จากการยอมเสียสละ การช่วยเหลือกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของๆ ตนช่วยเหลือกัน ตลอดจนการให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ทั้งเสียสละแรงกายและเวลาเพื่อส่วนรวม และสิ่งที่มุ่งมั่น ดังต่อไปนี้ 1. ทาน หมายถึง การให้ในสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันเฉลี่ยให้ ไม่ใช่ให้จนร่ำรวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดง อหยาศัยไมตรี ผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ำรวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่หรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ 2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน หมายถึง กล่าวคำสุภาพไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็น ประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี ทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน 3. อัตถจริยา การทำประโยชน์ หมายถึง ช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือ กิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้าน คุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี 4. สมานัตตตา หมายถึง วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอ กันต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มและบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

กระบวนการเหล่านี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้จากการค้นคว้าสืบค้นข้อมูล และมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะและกระบวนการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้โดยขึ้นนำตนเองซึ่งผู้เรียนจะได้ฝึกฝนการสร้างองค์ความรู้โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยวิธีการสอนที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดองค์ความรู้ที่ผู้เรียนสร้างขึ้นด้วยตนเอง มีทักษะในการทำงานกลุ่ม แสดงความคิดเห็นร่วมกัน มีวินัย รู้จักหน้าที่ และ ความสามารถด้านการเขียน การพูด และการวิเคราะห์ ข้อมูลต่างๆ อย่างมีเหตุผล โดยการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสังคหวัตถุ ดังนี้ ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือเรื่องที่จะศึกษา การเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 การวางแผนงานและสืบค้นข้อมูล ข้อเท็จจริงต่างๆ ขั้นที่ 3 การคิดวิเคราะห์ หรือทดลอง การฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้ ขั้นที่ 4 สรุปผลที่ได้จากการเรียนรู้ เกิดความรู้ใหม่

จากการศึกษาเอกสาร หลักการและเหตุผล และจากการสังเกตสภาพปัญหาในชั้นเรียนแล้วผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำการจัดการเรียนรู้ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 มาพัฒนาและปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้มี

ประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน อีกทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 3 ห้องเรียน กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 25 คน ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเนื้อหากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Designs) แบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนเรียนและหลังเรียน (the one group pretest-posttest design) (มาเรียม นิลพันธุ์, 2558) และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1. แผนการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 2 แผน เวลา 6 ชั่วโมง 2. แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 1 ฉบับ เป็นปรนัย 4 ตัวเลือก มีจำนวน 20 ข้อ จากนั้นนำเครื่องมือที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของข้อคำถามแล้วหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (IOC) โดยเลือกที่มีค่าความตรงด้านเนื้อหาระหว่าง 0.50 ถึง 1.00 แสดงว่าเครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยได้ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย

($\bar{x}$ $\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และผลสัมฤทธิ์แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent) สรุปผลและเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อนเรียนและหลังเรียน

คนที่	คะแนนเต็ม (20)	คะแนนก่อนเรียน	คะแนนหลังเรียน	ผลต่าง
1	20	10	19	9
2	20	9	17	8
3	20	10	18	8
4	20	11	19	8
5	20	12	17	5
6	20	11	18	8
7	20	10	18	8
8	20	9	19	10
9	20	8	16	6
10	20	8	17	9
11	20	10	18	8
12	20	8	19	11
13	20	11	19	7
14	20	8	18	10
15	20	9	17	8
16	20	10	19	9
17	20	9	16	7
18	20	9	18	9
19	20	12	17	5
20	20	8	18	10
21	20	7	19	12

22	20	9	16	7
23	20	12	19	7
24	20	8	17	12
25	20	9	18	9
รวม	500	256	446	227
ค่าเฉลี่ย	20	9.48	17.84	9.08
S.D.	0	1.41	1.02	1.78
ร้อยละ	100.00	47.40	89.20	41.80

จากตารางที่ 1 พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน แสดงว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีคะแนนก่อนเรียนร้อยละ 47.40 คะแนนหลังเรียนร้อยละ 89.20 และคะแนนผลต่างคิดเป็นร้อยละ 41.80

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อนเรียนและหลังเรียน

กลุ่มทดลอง	N	$\bar{X}$	S. D	t	p
ก่อนเรียน	25	9.48	1.41	26.05	0.00
หลังเรียน	25	17.84	1.02		

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนอยู่ที่ ($\bar{X}$ =17.84, S.D.=1.02) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{X}$ =9.48, S.D.=1.41)

อภิปรายผล

1. คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เพราะว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 เป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มเป็นวิธีการสอนที่ช่วยถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ซึ่งวิธีการสอนที่เน้นฝึกทักษะ ในการสาธิตวิธีการสอนให้ผู้เรียนได้สังเกตและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองและแสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้

ด้วยความสนใจตามความถนัดของตน ตามศักยภาพของตน ด้วยการศึกษาค้นคว้า ฝึกปฏิบัติ ฝึกทักษะกระบวนการ สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้ให้เกิดความเชื่อมั่นในการใฝ่รู้ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลองผิดลองถูก ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในวิธีแก้ไขปัญหา เกิดความรู้ใหม่จากการสร้างบรรยากาศอยากรู้ อยากเรียนดังที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติซึ่งหลักสูตรแกนขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรมาตรฐานการเรียนรู้ มีเป้าหมายสำหรับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตร รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์พัฒนาทักษะต่างๆ ที่เป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย โดยมีหลักการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ อาทิกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ การลงมือทำ จึงทำให้ครูผู้สอนต้องทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีการสอนและเทคนิคการสอน สื่อประกอบการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาเต็มศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (สุนทร อมรวิวัฒน์, 2546) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ คือ สถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้ ประกอบด้วยความสัมพันธ์และการมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนรู้ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 เป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มเป็นวิธีการสอนที่ช่วยถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระอำนาจ จนทสโร (บุญเพิ่ม), 2561) ศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า การจัดการเรียนรู้ก่อนเรียนโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.90 และการจัดการเรียนรู้หลังเรียนโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 49.44 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ (ฐาปกรณ์ แก้วมาเมือง, 2554)

กล่าวว่า ได้ศึกษาเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและการปฏิบัติตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา พบว่า 1. นักเรียนที่เรียนสังคมศึกษาโดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือและแบบซิปปา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาแตกต่างกัน 2. นักเรียนที่เรียนสังคมศึกษาโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 3. นักเรียนที่เรียนด้วยโดยการจัดการเรียนแบบซิปปามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 4. นักเรียนที่เรียนสังคมศึกษาโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและการจัดการเรียนรู้แบบซิปปามีการปฏิบัติตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ทั้งนี้เพราะว่าการนำเอาหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สงเคราะห์กันและพระพุทธองค์ได้เปรียบเสมือนพาหนะที่นำไปสู่การเจริญเติบโตยิ่งขึ้นไป ประกอบด้วยดังนี้ ทานเป็นการเกื้อกูลการเรียนรู้ด้วยการแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อความรู้ที่มีอยู่เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเพื่อนๆ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ปิยวาจา คือ การใช้วาจาประสานไมตรี เป็นการใช้อภัยคำพูดที่มีความไพเราะอ่อนหวาน สื่อสารความรู้ด้วยความจริง พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ การสนทนาความรู้ต้องมีความชัดเจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ อัตถจริยา คือ การร่วมสร้างสรรค์อุดมการณ์ การสงเคราะห์องค์ความรู้ทุกสิ่งที่ได้รับมาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ และคนรอบข้าง และสมานัตตตา คือ การเป็นร่วมทุกข์ร่วมสุขในทุกกาลเวลา ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็จะมี ความสม่ำเสมอต่อผู้นั้น หรือมีการปฏิบัติเสมอต้นเสมอปลายไม่มีการเปลี่ยนแปลง จึงสรุปได้ว่า ด้าน ทาน เป็นการเปิดโอกาสในการแสดงออกถึงการสงเคราะห์ต่อผู้เรียนด้วยความจริงใจโดยการให้ความช่วยเหลือในด้านกำลังสติปัญญา และการจัดการเรียนการสอนอย่างมีความสุข ด้านปิยวาจา ครูควรหาโอกาสพบปะพูดคุยกับผู้เรียน ผู้ปกครองหลายๆ กลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกัน ทำให้ได้เข้าถึงปัญหาที่แท้จริงพร้อมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงประเด็น ด้าน อัตถจริยา ครู ผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและลูกๆ อย่างเหมาะสม เช่น การสละเวลาส่วนตนเพื่อส่วนรวม และด้านสมานัตตตา ครู ผู้ปกครองควรเป็นกลาง จะทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน และประสบความสำเร็จในการเรียน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และสนุกกับการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สังเกต สำรวจเพื่อให้เห็นปัญหา การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เช่นแนะนำ ถามให้คิด หรือสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองและช่วยให้ผู้เรียนคิดค้นต่อไป ให้ทำงานเป็นกลุ่ม ประกอบด้วย มีความยินดีร่วมกิจกรรมทุกครั้งด้วยความสมัครใจ เรียนรู้จากการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ด้วย

ตนเอง ตัดสินปัญหาต่างๆอย่างมีเหตุผล วิเคราะห์พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นได้ ให้ความช่วยเหลือกันและกัน รู้จักรับผิดชอบงานที่ตนเองทำอยู่และที่ได้รับมอบหมาย และนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้นั้น สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รายวิชา
พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา วิธีการ จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้าจิตใจ
เสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ทราบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ผู้เรียนได้มีการฝึก
ปฏิบัติจนค้นพบความถนัด วิธีการของตนเอง มีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม มีการฝึก
คิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

ตารางที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 สรุปได้ดังนี้

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และความสามารถโดยอาศัยประสบการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน และเป็นหลักธรรมเครื่องสังเคราะห์ต่อกัน มีน้ำใจต่อกันและกัน มีความสามัคคีกันและสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน ประกอบด้วย ทาน เป็นการแบ่งปันสิ่งของ แบ่งปันความรู้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปิยวาจา การเจรจาด้วยวาจาที่อ่อนหวาน พูดแต่คำที่เกิดประโยชน์ อตถจริยา การช่วยเหลือในกิจธุระของผู้อื่นร่วมด้วยช่วย แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ และสมานัตตตา รู้จักรวางตนให้เหมาะสมถูกต้องต่อสถานที่ บุคคล และวางตัวให้เสมอต่อเสมอปลาย

มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้ความเข้าใจการแสวงหาความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ และนำไปใช้ การสรุปความคิดรวบยอด และมีเจตคติที่ดีในการแบ่งปันความรู้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพูดจาน่ารักให้กำลังใจกัน ส่งเสริมให้ผู้อื่นได้รับสิ่งที่ดี และการปฏิบัติเสมอต้นเสมอปลาย

ครูผู้สอนมีกระบวนการสื่อสารในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้ ทาน สอนให้รู้จักการแบ่งปันความรู้ การสรุปความคิดรวบยอด ปิยวาจา สอนด้วยวิธีการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยสื่อ

ประกอบการสอน อรรถจริยา สอนด้วยวิธี มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่น การทำงานเป็นทีม และสมานัตตา สอนด้วยกิจกรรมสร้างความสามัคคีร่วมกัน

เมื่อผู้เรียนได้รับการฝึกแล้วผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ ความรู้ที่มีอยู่เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเพื่อนๆ การใช้ถ้อยคำพูดที่มีความไพเราะอ่อนหวาน สื่อสารความรู้ด้วยความจริง การสนทนาความรู้ต้องมีความชัดเจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ การสงเคราะห์องค์ความรู้ทุกสิ่งที่ได้รับมาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ และคนรอบข้าง มีการปฏิบัติเสมอต้นเสมอปลายไม่มีการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน และประสบความสำเร็จในการเรียน

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการทำงานร่วมกัน โดยมีครูประยุกต์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการให้ผู้เรียนสร้างสาระการเรียนรู้และผลงานต่างๆ ด้วยตนเอง การสร้างสภาพแวดล้อมที่มีบรรยากาศที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่สนใจ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการคิด การทำและการเรียนรู้ต่อไป จัดสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันเพื่อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างบรรยากาศที่มีความเป็นมิตร และครูต้องทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อความรู้ที่มีอยู่เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเพื่อนๆ การใช้ถ้อยคำพูดที่มีความไพเราะอ่อนหวาน สื่อสารความรู้ด้วยความจริง การสนทนาความรู้ต้องมีความชัดเจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ การสงเคราะห์องค์ความรู้ทุกสิ่งที่ได้รับมาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ และคนรอบข้าง มีการปฏิบัติเสมอต้นเสมอปลายไม่มีการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน และประสบความสำเร็จในการเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ควรมีเวลาให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนอย่างเพียงพอทั้งขั้นการทำสร้างคำถาม การค้นคว้า การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล การสรุป เพื่อให้ให้นักเรียนได้ค้นคว้าหาข้อมูลอย่างเต็มที่

1.2 ครูต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนเป็นกันเองต่อผู้เรียน และเพื่อให้ผู้เรียนมีความกล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม

1.3. ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างทั่วถึง เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้ตนเองแล้วได้นำไปปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรศึกษาเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรต่างๆและในระดับอื่นๆ

2.2. ควรมีการศึกษาการพัฒนาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสารความหมาย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ฐาปกรณ์ แก้วมาเมือง. (2554). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและการปฏิบัติตามหลักสูตรสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและการจัดการเรียนรู้แบบซิปปา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทิตนา ขมมณี. (2553). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). *ธรรมานุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระไพศาล วิสาโล. (2544). *กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: เสขิยธรรม.

พระชัยสุภคดี นริสโร (ไตรรัตน์). (2559). การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคะนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอำนาจ จนทสโร (บุญเพิ่ม). (2561). การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาน้ำที่พลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มาเรียม นิลพันธุ์. (2558). *วิธีวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 9. นครปฐม: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา. (2561). *การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชร เล่าเรียนดี. (2550). *เทคนิคและกลยุทธ์วิธีพัฒนาทักษะการคิดวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุนน อมรวิวัฒน์. (2546). *วิธีการเรียนรู้: คุณลักษณะคาดหวังในช่วงวัย*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค.

กระบวนการเสริมสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

The processing of Enhancing Youth with Buddhist Dharma

วิชาญชัย บุญแสง

Wichanchai Boonsang

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, Email: wboonsang@yahoo.com

Received November 11, 2022; Revised December 16, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า สังคมไทยยุคปัจจุบันไม่ได้ให้ความสนใจด้านคุณธรรมและจริยธรรม เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับการแข่งขันและการแก่งแย่งกันไป ส่งผลให้เยาวชนไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นี่ได้จึงทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ไม่พึงประสงค์ เกิดปัญหาด้านการขาดคุณธรรม จริยธรรมและซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ยากต่อการเสริมสร้างและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับเยาวชน การนำเอาศีลธรรมทางศาสนามาใช้ดำเนินชีวิตในสังคมให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องนั้น ต้องส่งเสริมการผนึกกำลังของบวร บ้าน วัด โรงเรียน ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจ ระเบียบวินัย คุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชน รวมทั้งให้ทำประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติตามหลักศาสนาต่างที่ถูกต้อง การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ก็เพื่อการเป็นผู้นำที่ดี และคำสอนที่สำคัญๆ ของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้นำที่ดี วิธีทางของการที่จะเป็นผู้นำที่ดีเพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติ ได้แก่ ไตรสิกขา สังคหะวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4

คำสำคัญ: กระบวนการเสริมสร้าง; เยาวชน; หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to study the process of enhancing youths with Buddhist principles. By qualitative study, it was found that Thai society was competitive for

benefit. They ignore about morals and ethics as a result, young people are unable to adjust to the rapid changes. This has resulted in unfavorable behavior of the youth. There was a problem of lack of morality. More ethical and complex. This will make it difficult to strengthen and instill morals and ethics in youth. Bringing morals and religions to life in society to proceed properly. The synergies of Houses, Temples and Schools must be promoted to be the center of mental development, discipline, morality and ethics of youth. Including to benefit and participate in social development Encourage the right education and practice of religious principles. The application of the principles is for good leadership. and important teachings of the Buddha that show the characteristics of a good leader or the way of being a good leader to be used as a guideline for implementation, such as the Threefold Training, Sangkhha Watthu 4, Itthibaht 4.

Keyword: Building Process; Strengthen Youth; Buddhist Principles

บทนำ

ปัจจุบันการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ได้มีการพัฒนาไปอย่างมาก ซึ่งเราได้นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้วิธีการเรียนรู้ได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเราพยายามให้เยาวชนเด็กรุ่นใหม่ไม่ให้ห่างไกลจากศาสนา เพราะหากเราไม่มุ่งเสริมสร้างหลักธรรมให้กับเยาวชนแล้ว อาจทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมออกมาไม่ดีในอนาคตได้ เราจะพัฒนาเยาวชนรุ่นใหม่อย่างไรให้มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีควบคู่กันกับความเป็นคนมีคุณธรรมและจริยธรรม หวังที่จะไม่ให้ห่างไกลศาสนานั่นเอง

สังคมไทยการเรียนรู้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากสังคมไทยคาดหวังว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ที่ควรปลูกฝังให้กับเยาวชนไทย และจะต้องวางหลักเกณฑ์การสอนให้กับเยาวชนให้มีความเข้าใจในหลักธรรมเป็นพื้นฐานทางศาสนาเบื้องต้น โดยเยาวชนเป็นกลุ่มบุคคลอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ และมีใช่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส เมื่ออยู่ในสังคมมีหลายบทบาทเกิดขึ้นพร้อมกัน การได้รับสถานภาพเป็น “ลูก” เป็นอันดับแรกและมีสถานภาพต่างๆ ตามมาโดยลำดับ เมื่อเข้าเรียนก็เรียกว่าเป็น “นักเรียน นักศึกษา นิสิต” เป็นต้น เมื่อเติบโตขึ้นอีกระดับเรียกว่าเป็น “พลเมือง” เมื่อเข้าสู่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “พุทธศาสนิกชน” เยาวชนจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันต่างๆ ในสังคมฐานะเป็นสมาชิก (พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย, 2545) ดังนั้นการที่เยาวชนจะประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ เป็นเยาวชนที่ดี เป็นคนเก่ง ต้องรู้จักฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา (พระมหากำพล คุณงกโร. , 2557)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน เยาวชนในสังคมไทยเริ่มมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมในเมือง ประกอบกับเยาวชนมีความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ทำให้เยาวชนประสบปัญหามากมาย เช่น ปัญหาเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการท้อแท้ ปัญหาความรุนแรง ซึ่งมีสาเหตุจากปัญหาครอบครัว สภาพแวดล้อมใกล้ตัวที่ชักจูงไปในทางไม่ดี เป็นต้น

เหตุผลในการเสริมสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมเพื่อลดปัญหาต่างๆ เช่น เรื่องของการต่อต้านผู้ใหญ่อันนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจนในยุคปัจจุบัน เยาวชนไม่ค่อยจะเชื่อฟังสิ่งที่ผู้ปกครองบอกกล่าว ประการที่สอง ปัญหาทางการด้านเรียน การใช้สมอง สติ ปัญญา ในการเรียนลดน้อยลง ประการที่สาม การมีรักในวัยเรียนของเยาวชน และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ประการที่สี่ ปัญหาเรื่องยาเสพติด เป็นเรื่องสำคัญแม้ว่าปัจจุบัน ยาเสพติดบางอย่างได้ถูกนำมาขายได้ตามกฎหมายแล้วก็ตาม ความอยากลองอยากรู้ของเยาวชน ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องระวังอย่างยิ่ง

ผู้ศึกษา มีความคิดเห็นว่า เยาวชนต้องเริ่มปลูกฝังในการเรียนรู้ตั้งแต่ตอนเป็นทารก โดยมีการฝึกพื้นฐานด้านการฟัง การมอง การสัมผัส การรับรู้กลิ่น รสชาติ กล่าวคือ พ่อแม่ควรใส่ใจในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยเริ่มจากให้เด็กได้ยินและฟังอย่างมีความสนใจ โดยที่ไม่มีการเร่งรัด โดยเสริมสร้างการเรียนรู้สิ่งที่อยู่รอบตัว เป็นอันดับแรก เป็นต้น

สภาพแวดล้อมของสังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์จากการเคลื่อนไหว ของวัฒนธรรมที่หลากหลายจากต่างประเทศ มีสื่อและเทคโนโลยีที่ไร้พรมแดน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและ พฤติกรรมของบุคคลจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเยาวชนที่มีสภาพจิตใจ อ่อนแอและภูมิคุ้มกันบกพร่องทางสังคม ขาดวิจารณญาณในการคัดสรรที่จะเลือกรับสิ่งที่ดีและวัฒนธรรม ที่พึงประสงค์มาใช้เป็นเหตุให้ค่านิยม พฤติกรรม สังคม วิถีชีวิต โลกทัศน์มนุษย์และความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป เกิดค่านิยมแนวใหม่เลียนแบบค่านิยมตะวันตกเป็นแบบบริโภคนิยมและวัตถุนิยม จริยธรรมคุณค่าของคนส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไป บุคคลต่างเห็นแก่ตนเองมากกว่าส่วนรวม สังคมไทยเกิดการแข่งขันและเกิดการแก่งแย่ง กันจนไม่สนใจคุณธรรม จริยธรรม ส่งผลให้เยาวชนไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นี้ได้จึงทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน เกิดปัญหาด้านการขาดคุณธรรม จริยธรรม และซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ยากต่อการเสริมสร้างและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับเยาวชน การนำเอาศีลธรรมและศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องนั้น ต้องส่งเสริมการฝึกกำลังของบ้าน วัด โรงเรียน ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจ ระเบียบวินัย คุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชน รวมทั้งให้ทำประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติตามหลักศาสนาต่างที่ถูกต้อง ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาคนและสังคมที่ดีงาม

ปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนในโรงเรียนทุกระดับ และดำรงชีวิตในสังคม ด้วยการพัฒนาจิตใจ (พระครูใบฎีกาสุนัน โสภโณ และคณะ, 2569)

กระบวนการเสริมสร้างเยาวชนมีสาระสำคัญ เพื่อต้องการให้เยาวชนได้เข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และสร้างพฤติกรรมที่ดีไม่ตกเป็นปัญหาของสังคม โดยหลักธรรมคำสอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และส่งผลให้การทำงานต่างๆ บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีแบบแผนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างเยาวชน

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า การเสริมสร้างเยาวชนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้กับเยาวชน และปลูกฝังให้เยาวชนเข้าใจ โดยอาศัยบุคคลที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้ 1) บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง คือ ผู้ใกล้ชิดเยาวชนมากที่สุด และเป็นแบบอย่างที่ดีให้เยาวชนได้เรียนรู้ และปฏิบัติตาม 2) ครู อาจารย์ คือ ต้องมีความรู้ในการอบรมสั่งสอนให้เยาวชนเกิดความรู้ความเข้าใจถึงคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม 3) พระภิกษุสงฆ์ คือ ผู้นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาถ่ายทอดสู่เยาวชนให้เป็นคนที่รู้จักการทำเพื่อตัวเองเพื่อคนอื่นและเพื่อส่วนรวม 4) เยาวชน เมื่อได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ทำให้มีจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่มุ่งมั่นตรงต่อความดี ความงานและกล้าหาญในทางจริยธรรม ตั้งใจศึกษาหาความรู้เพื่อเข้าใจในหลักธรรมคำสอนมากขึ้น

หลักธรรมคำสอนสำคัญของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้นำที่ดี หรือวิธีการเป็นผู้นำที่ดีเพื่อใช้เป็นแนวทางนำไปปฏิบัติ (พงศ์ หรดาล, 2546) ได้แก่ ไตรสิกขา สังคหะวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำหลักธรรมเรื่อง ไตรสิกขา มาใช้กับการเสริมสร้างเยาวชนไปสู่ความเป็นผู้นำ เพราะว่าไตรสิกขา ถือว่าเป็นหลักธรรมเบื้องต้นที่ต้องนำมาอบรมพื้นฐานก่อน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจให้เยาวชน

1. ปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเสริมสร้างเยาวชน สภาพปัญหาของสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเสริมสร้างเยาวชนมีหลายปัญหา ผู้ศึกษาเห็นว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเยาวชน คือ ปัญหาด้านครอบครัว โดยครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญอันดับแรกสาเหตุมาจากครอบครัวทำให้เกิดปัญหาแก่เยาวชน ซึ่งหากครอบครัวมีตัวอย่างไม่ดีหรือปลูกฝังในสิ่งที่ไม่ดีก็ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ในสิ่งมิชอบ และมีแนวโน้มที่จะไม่สนใจในการเสริมสร้างพัฒนาตัวเองทางศาสนาก็จะนำไปสู่ การมีพฤติกรรมที่ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมต่อไปได้

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหานี้สามารถเกิดกับครอบครัวทุกครอบครัวได้ เนื่องด้วยภาวะเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ที่เห็นได้ชัดคือ รายจ่ายมีมากขึ้นกว่ารายรับ ทำให้ครอบครัวต้องมุ่งเน้นการดำรงชีพ เพื่อความอยู่รอด กล่าวคือ หากเยาวชนได้อยู่ในครอบครัวที่ฐานะดี การส่งเสริมที่จะเรียนรู้

เพื่อเสริมสร้างเยาวชนให้มีความรู้ในด้านหลักธรรมก็มีแนวโน้มที่ดีด้วย ในทางตรงกันข้าม หากอยู่ในครอบครัวที่มีรายได้น้อย โอกาสที่จะเสริมสร้างก็จะมีน้อยลงไปด้วย เป็นต้น

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และเสริมสร้างต่อเยาวชนที่เห็นได้ชัดเจน คือ สถาบันการศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการนำเอาหลักธรรมทางศาสนาเข้ามาเสริมสร้างเยาวชน จึงทำให้เยาวชน ครูอาจารย์ไม่ได้ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งผลให้เยาวชนไม่ได้ตระหนักในคุณค่าของการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทางศาสนา อีกทั้งเยาวชนเห็นทางพระพุทธศาสนาและเพิกเฉยเพิกเล ความนิยมในวัตถุ และละเลยคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยมีจิตวิญญูว่าเป็นเรื่องงมงายล้าสมัย เป็นต้น ทำให้เยาวชนขาดสิ่งจูงใจที่จะพัฒนาอุปสรรคในชีวิต และไม่เข้าใจแก่นแท้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และอาจเสื่อมศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาต่อไปด้วย (สรายุทธ เพ็ชรศึก, 2553)

2. แนวคิดหลักธรรมในการแก้ปัญหาเยาวชน แนวคิดการแก้ปัญหาเยาวชนควรเริ่มจากการอบรมบ่มนิสัยของเยาวชนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี เสียก่อนผู้ปกครองควรให้ความรู้ความเข้าใจทางศาสนา เพื่อให้เยาวชนได้รับรู้ถึง ผลแห่งการกระทำ โดยนำหลักธรรมเข้ามาเสริมสร้างเยาวชน เพื่อให้เยาวชนได้มีทิศทางที่ดีในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้

ก. ปัญหาทางสังคม พระพุทธศาสนาแนะวิธีการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลไว้ผ่านระบบศีล 5 ถือเป็นหลักการพัฒนาเสริมสร้างเยาวชนอย่างยั่งยืน และเป็นข้อปฏิบัติสากลของมนุษย์เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้คนเดียวในโลก ดังนั้นเมื่อมนุษย์ได้อยู่เป็นหมู่เป็นคณะและเป็นสังคม ศีลธรรม จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเสริมสร้างเยาวชนโดย ใช้ศีล 5 เป็นพื้นฐานก่อนที่จะเริ่มเข้าสู่หลักธรรมคำสอนอื่นเข้ามา และเมื่อเยาวชนได้รู้จักดีชอบทางศีลธรรมแล้วในการเรียนรู้ไปสู่หลักธรรมอื่นก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยากที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน และปัญหาต่างๆ ก็จะลดน้อยลง เป็นต้น

ข. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ทุกคนล้วนต้องเจอปัญหาเศรษฐกิจ ดังนั้นเราจะต้องมีแนวทางการรับมือ โดยเริ่มจากตัวของเราเอง โดยที่ตัวเราจะต้องรู้จักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเราเห็นได้ว่าในช่วงเกิดโรคระบาดโควิด-19 จึงจำเป็นต้องปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการนำเอาคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนกับชีวิต ความรู้จักเพียงพอในการบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตแนวทางวิถีพุทธ มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) ประหยัด ลดละความฟุ้งเฟ้อ ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็นออกไป 2) ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต 3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ 4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก 5) ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป

เมื่อเยาวชนได้นำแนวทางนี้มาใช้ปัญหาด้านเศรษฐกิจก็จะลดลงอย่างแน่นอน เพราะปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเยาวชนหลายคนได้บริโภคเกิดความพอดี จนกลายเป็นความฟุ่มเฟือยไปจนเกิดเป็นปัญหาอย่างเห็นได้ชัดเจนในปัจจุบัน สิ่งนี้เยาวชนต้องนำเอามาปรับใช้ในชีวิตตั้งแต่เริ่มต้น

ค. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แนวคิดวิธีการสร้างมุมมองที่เป็นการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของเยาวชน ควรใช้หลักสัมมาทิฐิเพื่อลดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี กล่าวคือ สัมมาทิฐิ คือ ความคิดที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม มีเหตุผลโดยยึดประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ โดยนำเอาหลักมงคลชีวิต 38 ประการ มาใช้ได้ เช่น การไม่คบคนพาล เมื่อเยาวชนหลีกเลี่ยงในการเจอหรือคบคนพาล ชีวิตของเยาวชนก็จะดีขึ้น เพราะคนพาลจะนำปัญหาต่างๆ เข้ามาให้เสมอในการเลือกคบเพื่อนหรือเข้ากลุ่มเยาวชนต้องรู้จักเข้าหาคนที่มีความรู้ หรือเรียกว่า การคบบัณฑิต เพราะบัณฑิตคือคนมีความรู้ และคนเหล่านี้จะนำความรู้ที่เป็นประโยชน์และสร้างความเข้าใจให้กับตัวเยาวชนอย่างดี อีกทั้งการเลือกอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม กล่าวคือ เยาวชนต้องรู้จักสภาพแวดล้อมและไม่ประพฤติดัวไปในทางที่ผิดหากอยู่ใกล้สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม เป็นต้น

3. การเสริมสร้างการพัฒนาเยาวชนแบบยั่งยืน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ได้กล่าวถึงเรื่องการพัฒนาคนเต็มทั้งคน ครบพร้อมกัน ต้องมี 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ทั้ง 3 ด้านแห่งการดำเนินชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์กันและเป็นปัจจัยส่งผลต่อกัน และต้องพัฒนาไปด้วยกันเป็นระบบของไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นพื้นฐานของการพัฒนา ดังนี้

1) พฤติกรรม พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม อย่างน้อยพึงพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูล โดยเน้น พฤติกรรมทั่วไปเป้าหมายแรก คือ เด็กเล็กต้องทำให้ได้ ทั้งในบ้านและในโรงเรียน

2) จิตใจ จิตใจมีเจตจำนงเป็นตัวชี้้นกำหนดพฤติกรรมและสภาพจิตที่พอใจมีความสุข ก็ทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคง ปัญญาจะทำงานได้ผลและพัฒนาไปได้ ต้องอาศัยสภาพจิตใจที่เหมาะสม โดยเฉพาะในการพัฒนาคนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) ปัญญา ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวจัดปรับทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งอิสรภาพและสันติสุข จะต้องพัฒนาควบคู่ประสานกันไปและอิงอาศัยการพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจ เช่น ชักนำเด็กตั้งแต่น้อย ให้รู้จักคิดในแนวทางของโยนิโสมนสิการ ไม่ใช่หัดถามเด็กให้จมลงไปในวังวนแห่งตัณหา หัดให้รู้จักคิดถามคิดตอบในเรื่องว่า คืออะไร เป็นอย่างไร เป็นมาอย่างไร เป็นเพราะอย่างไร เพื่ออะไร เป็นต้น แม้แต่เมื่อพาเด็กไปร้านค้าเด็กเห็นของเล่นสนใจจะได้จะเอา ก็ไม่หมกมุ่นคิดเด็กไว้กับความน่าได้นำเอาเพียงของรูปร่างสีสันแต่ชี้แนะเด็กในทางปัญญาด้วยโยนิโสมนสิการ เช่น ถาม-ค้นว่า อันนี้ สิ่งนี้ คืออะไร ทำที่ไหน ใช้เพื่ออะไร ทำได้อย่างไร มีข้อดีอย่างไร ข้อเสียอย่างไร เราจะปฏิบัติต่อมันอย่างไรจึงจะดี เป็นต้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561)

กระบวนการเสริมสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ผู้ศึกษา พบว่าในปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่า เมืองครุภาครัฐ พยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเยาวชนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมสำหรับชุมชนในท้องถิ่น ยกตัวอย่าง เช่น กิจกรรมด้านการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ การศึกษาด้านการเกษตร การศึกษาด้านกีฬา กิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมด้านการป้องกันยาเสพติด และโรคเอดส์ กิจกรรมด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน กิจกรรมด้านส่งเสริมสถาบันครอบครัวและสังคม แต่ก็ยังไม่เน้นอะไรทางศาสนาเท่าไรนัก ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องการกีฬา เป็นหลักให้กับเยาวชน ดังนั้น การมีผู้รู้ทางศาสนา แล้วส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าใจ มีการทำกิจกรรม นับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวไว้ว่า สถาบันหรือแหล่งที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างเยาวชนทางด้านจริยธรรม และมีบทบาทเกี่ยวข้องในการเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้มีจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ นั้น ได้แก่ บุคคล และสถาบันที่แวดล้อมเยาวชนได้ ดังนี้ 1) สถาบันครอบครัว อันได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ ตลอดจนสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัวจะเป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอดคุณลักษณะทางจริยธรรมให้แก่เด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏผลว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมมาก จะมีลักษณะเชื่อฟัง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อาย เก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู แบบควบคุมน้อย จะไม่เชื่อฟัง ไม่มีความรับผิดชอบและขาดสมาธิ ในขณะที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล จะเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าว รู้จักผิดชอบชั่วดีและรู้สึกละอายใจเมื่อทำผิด 2) กลุ่มเพื่อน มีบทบาทสำคัญไม่น้อยในการสร้างค่านิยมและลักษณะทางจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นกลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมาก 3) สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบ อาทิเช่นวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ บทเพลง หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ประเภทอื่นๆ อินเทอร์เน็ต ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน 4) สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งที่มีหน้าที่โดยตรงในการให้ความรู้ทั้งในด้านพุทธศึกษาและจริยศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ในวัยเรียนโดยสถาบันการศึกษาอาจวัดวิชาจริยศึกษาขึ้นเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร หรืออาจส่งเสริม ให้ครูทุกคนพยายามสอดแทรกจริยศึกษาในการสอนวิชาต่างๆ เพื่อมุ่งสร้างเสริมลักษณะทาง จริยธรรมให้พัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างจริงจัง (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2524)

สำหรับหลักธรรมแรกที่น่ามาเสริมสร้างเยาวชนโดยใช้หลักไตรสิกขา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้เยาวชนพัฒนาอย่างมีคุณภาพโดยมีรูปแบบหลักการ ดังนี้

1) ศีล ได้แก่ การฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึก ศีลก็คือ วินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัยเป็นตัวการ

จัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อ การพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะกับการพัฒนา และให้เอื้อโอกาสใน การที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีลดังนั้นโดยสรุปวินัยจะมาในรูปของการ ฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดีและการจัดสภาพแวดล้อมที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดีและเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ การฝึกคนให้คุ้นกับพฤติกรรมที่ดีตลอดจนการจัดระเบียบระบบทั้งหลายทั้งปวงในสังคมมนุษย์

2) สมาธิ ได้แก่ การฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจ ได้แก่ การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตเยวชนทั้งใน ด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียร พยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติสมาธิ และในด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจว่าพัฒนาคุณภาพสมรรถภาพและสุขภาพของจิต

3) ปัญญา ได้แก่ การฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรองตรวจสอบคิดการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็นเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวงจนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลก และชีวิตที่ ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระปลอดปัญหา ไร้ทุกข์เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539)

ส่วนเป้าหมายในการเสริมสร้าง ศีล สมาธิ ปัญญา คือ การเสริมสร้างเยวชนให้มีความเข้าใจในหลักธรรมเรื่องไตรสิกขา ก็เพื่อที่จะสร้างเยวชนให้รู้จักความมีวินัยในการกระทำอยู่ในศีลธรรม ในส่วนของสมาธิ ฝึกให้เยวชนได้ตระหนักรับรู้ถึงจิตใจของตน รู้จักการพัฒนาจิตใจรู้จักธรรมชาติของตัวตนมีปณิธานในการหน้าที่กิจการงาน ในการสร้างสรรค์ ทำในสิ่งที่ดีงาม และการเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ เป็นต้น ส่วนเป้าหมายด้านปัญญา เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ รู้เหตุผลและคุณค่าหรือ ประโยชน์ ซึ่งนอกจากเห็นการพัฒนาปัญญาแล้วจะเกิดความพอใจ เต็มใจและตั้งใจทำ เกิดผลดีทางจิตใจและทำให้พฤติกรรมนั้นยังยืนมั่นคงด้วย

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า การที่เยวชนได้เข้าใจถึงหลักไตรสิกขา ถือว่าเป็นเรื่องที่เป็นพื้นฐานของชีวิต และควรมีความรู้เรื่องนี้ทุกคน เพราะสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตได้ตลอดไป การเสริมสร้างเยวชนด้วยหลักไตรสิกขาจะทำให้เยวชนเกิดความประพฤติที่ดีงาม มีความอ่อนน้อม และเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เป็นไปในโลกนี้ได้ดีและสามารถเข้าถึงปัญญาแห่งการหลุดพ้นด้วย

หลักธรรมที่สอง ที่ได้นำมาเสริมสร้างเยวชน คือ *หลักสังคหวัตถุ 4* ถือว่าได้มีส่วนทำให้สังคมมีความเกื้อกูลกันและมีความช่วยเหลือกัน (บุญสิริ ขวลิตธำรง, 2529) ได้กล่าวถึงความหมายของสังคหวัตถุว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน มีอยู่ 4 ข้อ

1) ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกันซึ่งเป็นข้อสำคัญ เพราะว่าทุกคนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้านวัตถุ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ในด้านกำลังกายช่วยกระทำการกิจการของกันและกันทางกาย ด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ต้องพูดจา ด้านสติปัญญาช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำในข้อที่ควรแนะนำต่างๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจานทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อยต่างก็ควรมีทาน คือ การให้ช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

2) ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นสิ่งที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจา ที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ ที่เหมาะสม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพูดของเราให้ ไพเราะก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

3) อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถ ปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา และใจในทุกเวลาทุกโอกาส

4) สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่วัยทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทาง พระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัย บัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง

ผู้ศึกษามีความเห็น ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ควรเสริมสร้างเยาวชน โดยอาจจะสอดแทรกไปในเรื่องของรูปแบบกิจกรรม นันทนาการ การทำงานโครงการต่างๆ การให้เยาวชนเข้าใจกันและกัน เป็นการวางรูปแบบการเกื้อกูลกัน และหากเยาวชนได้เป็นผู้นำ ก็จะนำไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต

หลักธรรมที่สาม ที่ได้นำมาเสริมสร้างเยาวชน คือ อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการดำรงชีวิต ด้านหน้าที่ การทำงาน การเรียนรู้ การควบคุมงาน อีกทั้งยังเป็นหลักธรรมในการสร้างอนาคตอีกด้วย

อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการเรียน การทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ ทรงสดับไว้ อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งกระบวนการทั้ง 4 ข้อ อันเป็น 4 ขั้นตอน ที่ต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่

เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้ เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวังดังต่อไปนี้ (พระครูปลัดศกดิ์ มหาวิโร (โกศลสุภวัณน์), 2569)

1) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร เราคงเคยได้ยินคำว่า “ขอฉันตามติจากประชุม” บ่อยๆ หรือ “มีฉันทะร่วมกัน” ก่อนเลิกการประชุมบางอันเป็นเหมือนสัญญาระหว่างกันว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ร่วมกันหรือละเว้นบางสิ่งร่วมกัน ซึ่งความเข้าใจในข้อนี้คิดว่าถูกเพียงครึ่งเดียว เพราะความหมายของ “ฉันทะ” นั้น ไม่ใช่แปลว่าเป็นสัญญาภาษากระดากหรือสัญญาที่ให้ไว้กับมวลหมู่สมาชิกเท่านั้น หากแต่เป็นสัญญาใจและเป็นใจที่ผูกพัน เป็นใจที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความเพียรตามมา การมีใจรักถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือห้ามใจไม่ให้รักมันก็ยากยิ่งพอๆ กัน เพราะรักดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความรักความศรัทธาของเราจริงๆ ขึ้นทำไปก็มีแต่จะทุกข์ทรมานแม้จะได้บางสิ่งที่มุ่งหวังแล้วก็ตาม ประการสำคัญเป็นการแอบแฝงมาจากความคิดอื่น ศรัทธาอื่นหรือความเป็นอื่นที่เราพยายามหาเหตุและผลมาอธิบายว่า มันคือสิ่งเดียวกันเพื่อให้สามารถดำเนินไปได้หรือเพื่อให้ตัวเองสบายใจที่สุด แต่ถ้าเรามีใจศรัทธาอันแรงกล้าแล้ว พลังสร้างสรรค์ก็จะบังเกิดขึ้นกับเราอย่างมหัศจรรย์ทีเดียว

2) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวนั้นๆ ดังนั้น คำว่า “วิริยะ” จึงหมายถึง ความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง หากเราไม่มีความเพียรแล้วก็อนุมานได้ว่าเรามีฉันทะหลอกลวงๆ หรือศรัทธาหลอกลวงๆ ทั้งโกหกตัวเองและหลอกผู้อื่นเพื่ออะไรนั้น ผลงานที่เราทำจะชี้ชัดออกมาเองว่าทำเพื่ออะไร วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกล้มย่อต่ออุปสรรคและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่ใช่ทุทุตันทุ้นรีบร้อนและรู้ร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้นความวิริยะอุสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและท้าวต่ออุปสรรคใดทั้งมวล ความวิริยะมันเกิดจากอะไร เกิดจากศรัทธาหรือฉันทะนั้นเอง และเป็นศรัทธาที่มั่นคงด้วยไม่ว่าจะมีอุปสรรคใดๆ มากกระทบก็ตามก็จะไม่เปลี่ยนแปลงแต่อาจปล่อยวางหรือวางเฉย

3) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม คำนี้ยิ่งใหญ่มาก ปัจจุบันสังคมซับซ้อนมีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน เวลาอ่านหนังสือก็คิดถึงงานที่รับผิดชอบ เวลาทำงานก็คิดว่าต้องอ่านหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบ ไม่สามารถมีจิตจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน ผลคือทำอะไรก็ไม่ดีสักอย่างทำผิดถูกทำอยู่อย่างนั้น แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะ

เป็นการเรียนหรือการงานก็ตามทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง เราก็จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรักตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่รอบรู้

4) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำ ด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมามีเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่เราคิดร่วมกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น การทบทวนเรื่องราวจากภายในของตัวเราเองเป็นสิ่งสำคัญมากในยุคปัจจุบันที่ผู้คนเริ่มสับสนวุ่นวายอย่างเข้มข้น ทบทวนความคิดเพื่อตรวจสอบความคิด และการกระทำของเราว่าเราคิดหรือทำจากความคิดอะไร พร้อมกับถามตัวเองว่าเราคิดอย่างนั้นเพื่ออะไร เราทำสิ่งนี้เพื่ออะไร เพื่อความสุขของตัวเองหรือเพื่อความสุขของสังคม ฯลฯ ซึ่งจะทำให้เรารู้ว่าเราควรอยู่ ณ จุดไหนของสังคมหรือเปลี่ยนแปลงตนอย่างไรไปสู่การสร้างสรรค์ตนเองและสังคมที่งดงาม

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ อิทธิบาท 4 ประกอบด้วยหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในด้านการเรียนการทำงาน และอีกหลายๆ ด้าน ซึ่งเมื่อปฏิบัติตามแล้วก็จะพบว่าเป็นการสร้าง ความมุ่งมั่นและตรวจสอบข้อผิดพลาดและมุ่งปรับปรุง พัฒนาให้ดีขึ้น และจะส่งผลต่อเนื่องกับชีวิตในอนาคต ครอบคลุม ครอบคลุมบทบาทในการอบรมไปด้วยก็จะมี ความชัดเจนยิ่งขึ้น

บทสรุป

กระบวนการเสริมสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของการศึกษาระบบการเสริมสร้างเยาวชน คือ เราต้องเริ่มจากครอบครัวก่อน ต่อมาคือโรงเรียน หน้าที่ของครูอาจารย์ควรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง ติดตามพฤติกรรมเยาวชน ไม่ให้ออกนอกทาง หรือมีพฤติกรรมไม่ถูกต้อง เป็นต้น ในส่วนของสถาบันทางศาสนา พระสงฆ์อาจมีการพบปะเยาวชนในกิจกรรมทางศาสนาได้ อาจมีการเล่าเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ โดยเอาสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นตัวอย่าง เป็นต้น

ด้านหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 ทั้ง สามหลักธรรมที่ศึกษาล้วนเป็นขั้นตอนการพัฒนาคน โดยหากมีการเริ่มต้นด้วยไตรสิกขาเป็นพื้นฐานก่อนแล้ว ก็จะนำไปสู่การพัฒนาด้วยหลักธรรมอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

ด้านของประโยชน์ที่ได้รับอย่างชัดเจนที่สุด คือ การเข้าใจในหลักคำสอนพื้นฐานของศาสนาของเยาวชน สามารถนำเอาหลักธรรมไปใช้ในชีวิตได้อย่างดี สิ่งที่ได้รับต่อมา เมื่อเยาวชนเกิดความ

ต้องการที่จะเข้าถึงการปฏิบัติทางธรรม ก็จะนำเอาความรู้ที่มีอยู่มาใช้ และอาจส่งผลให้เกิดเป็นผู้นำทางศาสนาได้ในที่สุด แม้ว่าอาจมีจำนวนน้อยนิด แต่อย่างไรก็ตามเมื่อถึงเวลาหนึ่งเยาวชนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ความคิดก็อาจเปลี่ยนแปลง ไปสู่ความเป็นผู้นำทางความคิดทางด้านศาสนาก็เป็นไปได้

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย. (2545). แนวคิดวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากำพล คุณงกร. การพัฒนาเยาวชนแนวพุทธ. (2557). วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม.
- พระครูใบฎีกาสุนิ โสภโณ และคณะ. (2569). แนวทางการขับเคลื่อนคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงราย. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2539). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระครูปลัดศักดิ์ มหาวิโร (โกศลสุภวัฒน์). (2569). ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดบางเตย เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. (2524). หลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- บุญสิริ ขวลิตธารง. (2529). ธรรมโอสธ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.
- พงศ์ หรดาล. (2546). จิตวิทยาอุตสาหกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 21. นครปฐม.
- สรายุทธ เพชรซีก. (2553). ปัจจัยทางครอบครัวที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น: ศึกษากรณีโรงเรียนมีนประสาธวิทยา เขต มีนบุรี กรุงเทพมหานคร. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาศักยภาพ). คณะพัฒนาศักยภาพและสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา
ในยุคการศึกษา 4.0
Innovative Leadership of School Directors in Education 4.0

¹มัทนา วัฒนอมศักดิ์

Mattana Wangthanomsak

²คณิศร เงินฉลาด

Kanisorn Ngenchalard

³ธนภูมิ มากแก้ว

Tanapoom Markkaew

⁴อดิวัฒน์ เรือนริน

Adiwat Ruanruen

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Department of Educational Administration, Faculty of Education, Silpakorn University

²Corresponding, Author, Email: musmus2538@gmail.com

Received November 11, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

ยุคการศึกษา 4.0 คือยุคที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องกระตุ้นการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมและการวิจัยด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มขีดความสามารถแข่งขันของประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นอีกหนึ่งส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุไปตามเป้าประสงค์ดังกล่าว คณะผู้จัดทำได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษาที่สอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 พบว่ามีคุณลักษณะ 3 ด้านที่สำคัญ ด้านแรกคือการมีวิสัยทัศน์ หากผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะดังกล่าว จะสามารถกำหนดทิศทางขององค์กร และหาแนวทางไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ คุณลักษณะต่อมาคือการใช้ความคิดสร้างสรรค์ คุณลักษณะนี้ทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ในการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องในยุคการศึกษา 4.0 นี้ และคุณลักษณะสุดท้ายคือการสนับสนุนและด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก หาก

ผู้บริหารมีคุณลักษณะนี้จะทำให้คนรอบข้างในองค์กรมีกำลังใจในการทำงาน จนทำให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้สำเร็จ

คำสำคัญ: ผู้นำเชิงนวัตกรรม, ผู้อำนวยการสถานศึกษา, การศึกษา 4.0

Abstract

Education 4.0 is where learning activities are organized in accordance with changing behaviours of learners. The new technology is being applied as a learning stimulator. Focus on students to create innovation and research with science and technology. In order to increase Thailand's competitiveness with other countries, educational institution administrators are another important part of the development of learners to achieve the aforementioned goals. The authors have studied the innovative leadership of school administrators in accordance with the school administration in 4.0 and found that there are 3 important characteristics. The first is to have a vision. If school administrators have such qualifications, they will be able to determine the direction of the organization and find a way to reach the goal successfully. The second characteristic is creativity. The last one is support and motivation. This characteristic brings new things to the continuous improvement of learners in Education 4.0. If executives have this characteristic, they will make people around them in the organization have the morale to work. Until the objectives that have been set are met.

Keywords: Innovative leadership, School administrators, Education 4.0

บทนำ

การบริหารงานในโลกยุคปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดนวัตกรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายๆ ด้าน ทุกองค์กรต้องเผชิญกับความท้าทาย ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ทุกองค์กรมีปรับตัวเพื่อเผชิญกับโลก รวมถึงในด้านการศึกษาก็เป็นส่วนสำคัญที่จำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน จากยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาคนในทุกมิติและทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นคนไทยมีความพร้อม มีพัฒนาการที่ดีรอบด้านและมีสุขภาพร่างกายที่ดีในทุกช่วงวัย มีความเสียสละมีความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น ประหยัด มีเมตตา มีวินัย

มีศีลธรรมอันดี ประกอบกับเป็นคนดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่เฉพาะของศตวรรษที่ 21 (แผนยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ประกอบกับ ความจำเป็นในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ เกี่ยวกับความท้าทายที่เป็นพลเมืองของโลกในศตวรรษที่ 21 รวมถึงส่วนที่เป็นข้อต่างๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางทางเศรษฐกิจและสังคมโลก การปฏิวัติทางเทคโนโลยี รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งผลกระทบของการเป็นประชาคมอาเซียน และความต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 (แผนการศึกษาชาติ, 2561) ดังนั้นการบริหารงานภายใต้ความกดดัน ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ กระทรวงศึกษาธิการจึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้ทันต่อการการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดภารกิจหลักเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในการพัฒนาคน คือ การปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ถือว่าเป็นคำตอบของ "การปฏิรูปการศึกษา" และได้มีการนำมาเผยแพร่ใช้อย่างแพร่หลาย โดยให้ความสำคัญกับ "ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21" ประกอบด้วย ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะด้านชีวิตและอาชีพ จะเห็นได้ว่าความเชื่อมโยงของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 สู่การศึกษา 4.0 คือ ผลลัพธ์การเรียนรู้ คือ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ต่อมามีการกำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองที่มีวิสัยทัศน์ คือ คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีกรอบการปฏิรูปการศึกษาใน 4 ปีปัจจัยคือ 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และ 4) พัฒนาระบบการบริหารจัดการใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554)

ในปัจจุบันเป็นที่รู้กันว่านวัตกรรม (Innovation) เป็นปัจจัยที่สำคัญลำดับต้นๆ สำหรับอัตราการแข่งขันของเศรษฐกิจไทย ทำให้เกิดทั้งโอกาสและความท้าทายของประเทศไทย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนในยุคที่มีการแข่งขันสูง จนเกิดนโยบาย Thailand 4.0 ที่ทางรัฐบาลได้ใช้โอกาสดังกล่าวในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาประเทศจากประเทศที่แข่งขันด้วยความได้เปรียบเชิงความสมบูรณ์ทางทรัพยากรบุคคล ธรรมชาติ ชีวภาพและวัฒนธรรม เพื่อไปสู่ประเทศที่แข่งขันด้วยความได้เปรียบเชิงแข่งขันที่นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่า (Value added and value creation) ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา และนโยบายการปฏิรูปการศึกษา สู่การศึกษาไทยยุค 4.0 ที่จำเป็นต้องมีผู้นำหรือผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ และเป็นผู้นำที่แสวงหาความรู้คู่กับคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหาร มีความสามารถในการแก้ปัญหา รวมถึงทักษะต่างๆ ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรต่างๆ ในการทำงาน ถ่ายทอดการเรียนรู้ สนับสนุนให้เกิดการถอดบทเรียนรวมถึงการเรียนรู้จากเหตุการณ์และ

ประสบการณ์จริงควบคู่ไปกับการสร้างสิ่งใหม่ๆ มีความสามารถโน้มน้าวใจคน ให้ทำงานร่วมกันได้ ผู้นำจึงต้องมีทั้งความรู้และความสามารถ วิธีการ ในการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ดังนั้นความเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา จึงมีความสำคัญในทุกด้านของการบริหารอย่างเหมาะสม หากผู้นำด้านการศึกษามิปรับแนวทางการบริหารให้ทันยุค 4.0 นักเรียนจะเสียโอกาสในการพัฒนาต่อไป อย่างไรก็ตาม หากผู้นำในสถาบันการศึกษามีความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง โรงเรียนนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จอย่างมาก การปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการในการศึกษาไทยยุค 4.0 เพราะฉะนั้นการศึกษาศูนย์ใหม่ต้องมีคุณภาพที่เหมาะสมกับบริบทนักเรียนในประเทศไทย

ความหมายของภาวะผู้นำ

ปัจจุบันภาวะผู้นำถูกศึกษาอย่างกว้างขวางและได้มีนักวิชาการต่างๆ ให้ความหมายไว้มากมายอาทิ เช่น (Burns, 1978) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสร้างความเปลี่ยนแปลง กระตุ้น สร้างความมีส่วนร่วม ความพึงพอใจให้แก่ผู้ตาม (House, 1974) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำคือ ความสามารถของบุคคลในการมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น สามารถชักจูง กระตุ้นให้ผู้อื่นทำตามเพื่อความสำเร็จของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ (นงลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์, 2545) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการ มิใช่บุคคล กล่าวคือ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือกลุ่ม เพื่อกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และหากกล่าวถึงความเข้มแข็งของภาวะผู้นำในองค์กร ก็ดูได้จากความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายนั่นเอง (Dubrin, 2005) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มและของหน่วยงาน (ดิลล บัญเรืองรอด, 2552) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำหมายถึง พฤติกรรมในการทำให้บุคคลทำกิจกรรมไปสู่เป้าหมายร่วมกันหรือ กระบวนการใช้อิทธิพลต่อการทำกิจกรรมต่างๆของกลุ่มคนเพื่อการตั้งและการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2554) ได้สรุปไว้ว่า การเป็นผู้นำคือ กระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งชักจูงบุคคลอื่นให้ทำตาม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และสามารถนำองค์กรไปสู่ทิศทางที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี และเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Cohesive and Coherent) ซึ่งผู้นำสามารถทำกระบวนการนี้ให้บรรลุผลสำเร็จได้ก็โดยการประยุกต์คุณสมบัติต่างๆ (Attributes) ของการเป็นผู้นำเช่น ความเชื่อ (Believe) ค่านิยม (Values) จริยธรรม (Ethics) คุณลักษณะ (Character) ความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skills) เป็นต้น (ธัญญมาศ โลจนานนท์, 2557) ให้ความหมายของภาวะผู้นำ สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจที่จะโน้มน้าวผู้อื่นให้ดำเนินงานที่กำหนดรวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร เพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือเพื่อบรรลุเป้าหมาย โดยได้รับความยินยอมจากผู้ที่ถูกติดตาม

จากความหมายของภาวะผู้นำ ที่นักวิชาการต่างประเทศและในประเทศไทยได้ให้ความหมายไว้ สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือ พฤติกรรมของบุคคลและเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ความสามารถในการชักจูง กระตุ้นบุคคลอื่นให้ทำตาม รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่มและหน่วยงานที่กำหนดไว้ โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่ปฏิบัติตาม

ความหมายของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

จากการศึกษาเรื่องของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีผู้ทำวิจัยและนักวิชาการได้ให้ความหมายหลากหลาย เช่น (อรอนงค์ โรจน์วัฒนบุลย์, 2553) ได้ศึกษาการพัฒนาตัวแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม สามารถสรุปความหมายได้ดังนี้ ผู้นำที่มีความสามารถสูง บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับหน้าที่ และปรับตัวให้เหมาะสมกับบทบาททางสังคมของตนให้เกิดประโยชน์ ส่งเสริมให้ผู้คนคิดหาวิธีใหม่ๆ ในการผลักดันบุคลากรให้สร้างนวัตกรรมเพิ่มขีดความสามารถให้องค์กร รวมถึงนักวิชาการต่างประเทศ อย่างเช่น (Horth, 2009 อ้างถึงใน เวียงวิวรรณ ทำทูล, 2557) ได้สรุปความหมายได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (Innovative Leadership) คือ พฤติกรรมของผู้นำที่สามารถนำความคิดใหม่ๆ และแนวปฏิบัติที่ไม่เหมือนใคร นำองค์กรไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ท้าทาย และแก้ปัญหาที่องค์กรต้องเผชิญ การทำงานร่วมกัน (ปวีณา กันธิณ, 2560) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ คุณลักษณะทางพฤติกรรมบางอย่างที่บ่งบอกถึงความสามารถของบุคคลในการขับเคลื่อนผู้อื่นให้สร้างแนวคิดใหม่ๆ และสร้างแนวทางการปฏิบัติงานใหม่ๆ หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้กับองค์กรและนำไปสู่มูลค่าเพิ่ม

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม หมายถึง พฤติกรรมหรือคุณลักษณะของบุคคลที่มีบทบาทหรือหน้าที่เป็นผู้นำมีแนวทางความคิดการดำเนินงานใหม่ๆ สู่การปฏิบัติรวมถึงแก้ไขปัญหา เข้าถึงโอกาสที่ซับซ้อน ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน และสามารถขับเคลื่อนองค์กรให้สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

ความหมายของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0

จากการศึกษาความหมายของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายหลากหลาย เช่น (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และคณะ, 2560 อ้างถึงใน คมคาย น้อยสิทธิ์, 2561) สรุปได้ว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ต้องใช้วิสัยทัศน์ในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ที่จะเปลี่ยนการจัดการการศึกษา การสร้างนักเรียนที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญ และต้องการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน รวมทั้งชุมชน ร่วมมือกัน สิ่งสำคัญคือต้องมีโรงเรียนที่จัดตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงมหาวิทยาลัยต้องการ

จัดการการศึกษาตามความแตกต่างและความหลากหลายโดยไม่ต้องยึดติดกับรูปแบบการศึกษาเดิม ยึดผลการจัดการศึกษาเพื่อให้นักศึกษามีคุณสมบัติทางร่างกาย จิตใจ สังคม (ปิยนัฐ วงศ์เครือศรี, 2562) สรุปได้ว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ความสำคัญต่อการกำหนดสถานภาพในการปฏิบัติงานของบุคคล และเป็นสิ่งที่บ่งชี้ให้เห็นถึงตำแหน่ง หน้าที่ของงานที่ปฏิบัติ ดังนั้น บุคคลที่ได้รับมอบหมายตำแหน่งหน้าที่ใดก็ควรที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งหน้าที่ในงานทำให้เหมาะสม สอดคล้องกับบทบาทของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้นำที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานขององค์การให้สำเร็จและบรรลุเป้าหมาย จึงมีบทบาทเฉพาะที่แตกต่างจากคนอื่น ด้วยเหตุนี้บทบาทผู้นำจึงต้อง สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมระยะเวลาและสถานการณ์ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิภาลัย วงษา, 2563) สรุปได้ว่า ผู้บริหารในยุคการศึกษา 4.0 ต้องมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมาย ซึ่งการบริหารจัดการศึกษาให้เป็นไปตามแนวทางการบริหารงานที่ กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม เน้น บทบาทผู้นำทางวิชาการ และบทบาทการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ต้องมี วิสัยทัศน์ มีบทบาทในการจัดการศึกษาสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้การสอน เพื่อสร้างนักเรียนให้มี คุณภาพ ดำเนินการตามวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมาย ปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งหน้าที่ในงานทำให้ เหมาะสมสอดคล้องกับบทบาทของตน ทำให้เกิดการจัดการศึกษาใหม่อย่างสร้างสรรค์

คุณลักษณะของผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมผู้จัดทำบทความนี้ ได้สรุปองค์ ความรู้ต่างๆ จากนักวิชาการมาเป็นคุณลักษณะ ดังนี้

เวียงวิวรรณ ทำทูล ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้ำนวยการ สถานศึกษาไว้ว่า คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 6 คุณลักษณะ ดังนี้ การมีวิสัยทัศน์ในการ เปลี่ยนแปลง การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม การมีจริยธรรมและตรวจสอบ ได้ การบริหารความเสี่ยง บรรยาภาศแห่งองค์การวัฒนธรรม (เวียงวิวรรณ ทำทูล, 2557)

ปวีณา กันถิน ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้ำนวยการสถานศึกษา ไว้ 6 คุณลักษณะ ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมในการทำงาน ด้านการ สร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร ด้านการคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างบรรยาภาศแห่งการส่งเสริมองค์กร นวัตกรรมและเทคโนโลยี ด้านการมีคุณธรรมจริยธรรม (ปวีณา กันถิน, 2560)

จิระศักดิ์ นามวงษ์ ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษาไว้ 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม (จิระศักดิ์ นามวงษ์, 2563)

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษา มีคุณลักษณะ 6 คือ 1) การมีวิสัยทัศน์ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ การกำหนดทิศทาง การกำหนดนโยบายขององค์การที่จะช่วยให้องค์การบรรลุจุดมุ่งหมาย 2) การสร้างแรงบันดาลใจและสร้างแรงจูงใจเชิงบวก ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ การสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจในเป้าหมายด้านนวัตกรรม การให้คำชมเชย 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ เปิดโอกาสสนับสนุนให้ครูมีความเป็นอิสระด้านความคิด การมองปัญหาอุปสรรคเป็นสิ่งท้าทาย มีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบในการทำงาน 4) การมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีมสร้างความร่วมมือของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน มุ่งสู่นวัตกรรม ให้ความสำคัญ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 5) การมีจริยธรรมของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ ผู้บริหารมีมีคุณธรรมในการทำงาน มีจริยธรรมและการปฏิบัติที่ดี ซื่อตรง สามารถตรวจสอบได้ และ 6) การมีบรรยากาศแห่งองค์การของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้นวัตกรรมใหม่

คุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 มีนักวิชาการได้ให้แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงผู้เขียนได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้รวบรวมมาเป็นคุณลักษณะ ดังนี้

วิภาลัย วงษา ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ไว้ 5 คุณลักษณะดังนี้ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ 3) ด้านการติดต่อสื่อสารและประสานงาน 4) ด้านการเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ และ 5) ด้านการเป็นนักสร้างพลังแรงบันดาลใจเชิงบวก (วิภาลัย วงษา, 2563)

คุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ไว้ 6 คุณลักษณะ ดังนี้ 1) คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การมีวิสัยทัศน์ผู้นำเปลี่ยนแปลง 4) การเป็นผู้นำทักษะการใช้ดิจิทัล 5) การสร้างความร่วมมือในการทำงาน 6) การสร้างสรรค์งานนวัตกรรม (ศิริกุล มาลาศรี, 2563)

ธีรศักดิ์ สารสมิคร ได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ไว้ 9 คุณลักษณะดังนี้ 1) ยึดมั่นอุดมการณ์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก 2) มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและทันสมัย 3) มีความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ 4) มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี 5) สามารถสร้างแรงจูงใจเชิงบวก 6) มีความสามารถในการสื่อสาร 7) เปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมใน

การปฏิบัติงาน 8) วางตัวเป็นกลาง ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ 9) เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพสิทธิของทุกคน (ธีรศักดิ์ สารสมศรี, 2563)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค การศึกษา 4.0 ต้องมีคุณลักษณะ 6 ประการดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค การศึกษา 4.0 คือวิสัยทัศน์ และนโยบายที่เน้นการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก มีความรู้คู่ คุณธรรม 2) การสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวกผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 คือ การชมเชยเมื่อปฏิบัติหน้าที่ประสบผลสำเร็จ สร้างแรงบันดาลใจด้วยการจัดสภาพแวดล้อม ขององค์กรที่เอื้อและ ส่งเสริมการทำงาน 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค การศึกษา 4.0 คือ เป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างบรรยากาศองค์กรที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค การศึกษา 4.0 คือ ผู้บริหารรู้และเข้าใจ ความต้องการของบุคลากร และพยายามอำนวยความสะดวก ตอบสนองความต้องการ เท่าที่ตนทำได้ 5) การติดต่อสื่อสารผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 คือ ผู้บริหารต้องสร้างความเข้าใจกับบุคลากร ใช้เลือกรูปแบบในการติดต่อที่เหมาะสม เพื่อให้ บุคลากรมีความเข้าใจและได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน

สังเคราะห์คุณลักษณะหลักภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค 4.0

แหล่งข้อมูล คุณลักษณะ	ภาวะผู้นำเชิง นวัตกรรม			ภาวะผู้นำยุค 4.0		
	เวียงวิวรรณ ทำฟูล (2557)	ปรีดา กันลิน (2560)	จีระศักดิ์ นามวงษ์ (2563)	วิภาลัย วงษา (2565)	ศิริกุล มาลาศรี (2563)	ธีรศักดิ์ สารสมศรี (2563)
1) การมีวิสัยทัศน์	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2) การมีความคิดสร้างสรรค์	✓	✓	✓	✓	✓	
3) การสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก		✓		✓	✓	✓
4) การมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีมสร้างความร่วมมือ	✓	✓			✓	
5) การมีจริยธรรม	✓	✓				✓
6) การมีบรรยากาศแห่งองค์การวัฒนธรรม	✓	✓	✓			
7) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล เข้าใจความ แตกต่างระหว่างบุคคล					✓	✓
8) การติดต่อสื่อสาร				✓		✓

จากการสังเคราะห์คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและคุณลักษณะของผู้นำยุค 4.0 พบว่ามีคุณลักษณะที่ผู้จัดทำบทความได้รวมลักษณะที่มีความหมายสอดคล้องกัน และสรุปได้ว่าคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและคุณลักษณะของผู้นำยุค 4.0 ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 โดยเลือกจากคุณลักษณะที่ถูกกล่าวถึง 3 ลำดับแรกจากการสังเคราะห์คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและคุณลักษณะของผู้นำยุค 4.0 ที่มีร่วมกันในบทความวิจัยของทั้ง 6 ท่านในตารางสังเคราะห์คุณลักษณะหลักภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวได้แก่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2 ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ และ 3 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาความหมายและรายละเอียดแต่ละคุณลักษณะดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา กำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ที่มุ่งสู่นวัตกรรม มีการประชุมเพื่อกำหนดค่านิยมร่วมในการเปลี่ยนแปลงร่วมกันทั้งโรงเรียน เป็นผู้นำด้านความคิด มีความสามารถในการถ่ายทอดอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาหรือผู้ปฏิบัติงานให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน โดยคำนึงถึงการกระจายอำนาจ รวมถึงเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน ดังนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษาจะต้องมีคุณลักษณะย่อยด้านการมีวิสัยทัศน์ 3 ด้าน เพื่อให้เกิดประสิทธิผล ดังนี้

1.1. ด้านการกำหนดการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษาต้องกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายของสถานศึกษา อีกทั้งรับฟังข้อเสนอแนะของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนำปัญหาวิเคราะห์ และกำหนดแนวทางให้ชัดเจนในการปฏิบัติ

1.2 ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการจัดประชุมร่วมกันกับบุคลากร ให้มีความเข้าใจในวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

1.3 ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำสู่การปฏิบัติ เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา รับฟังปัญหาและหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของสถานศึกษา

2. ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษาเปิดโอกาสสนับสนุนให้ครูมีความเป็นอิสระด้านความคิด สร้างบรรยากาศขององค์กรที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี นำไปสู่การสร้างนวัตกรรม การมองปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทดลองนวัตกรรมเป็นสิ่งท้าทาย และสามารถนำนวัตกรรมใหม่ๆมาบริหารในการจัดการเรียนการสอนให้โรงเรียนมีประสิทธิผล ถ้าผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะด้านการมีความคิดสร้างสรรค์จะก่อให้เกิดผล 3 ด้านดังนี้

2.1 มีบรรยากาศที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ครูมีความคิดเป็นอิสระ เป็นองค์กรที่ครูมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาเด็ก พัฒนางาน นำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาในภาพรวม

2.2 มีมุมมองด้านปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทดลองนวัตกรรมเป็นสิ่งท้าทาย หมายถึง มุมมองของครูและผู้บริหารที่มองปัญหาและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ท้าทาย มีการพัฒนาตนเอง กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน

2.3 มีนวัตกรรมใหม่ๆ มาบริหารในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ครูมีสื่อการเรียนรู้หรือวิธีการสอนใหม่ๆ มาปรับประยุกต์ในห้องเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น

3. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก หมายถึง พฤติกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษามีการให้ผลตอบแทนและรางวัลต่าง ๆ แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่สามารถบรรลุเป้าหมายด้านนวัตกรรมของโรงเรียน รวมถึงเป็นนักสร้างพลังแรงบันดาลใจเชิงบวก ด้วยการจัดสภาพแวดล้อม ขององค์กรที่เอื้อและส่งเสริมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวกจะส่งผลให้ครูทำงานประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีพฤติกรรม 2 ด้าน ดังนี้

3.1 ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการให้ผลตอบแทนและรางวัลต่างๆ หมายถึง ผู้บริหารมีการให้คำยกย่องชมเชย เมื่อครูทำงานบรรลุตามเป้าหมาย ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการให้ข้อเสนอแนะที่ดีในการทำงาน ใช้วาจาตีบทคำตำหนิหรือต่อว่าให้เสียกำลังใจในการปฏิบัติงาน

3.2 ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นนักสร้างแรงบันดาลใจ หมายถึง เป็นผู้จัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกในการทำงานของครูอย่างดี มีการบังคับใช้กฎระเบียบต่างๆ อย่างเหมาะสม ผลักดันให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยลงส่งผล ให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำงานเพื่อให้การปฏิบัติงานไปสู่ผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า หากผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะร่วมกันของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม และคุณลักษณะของภาวะผู้นำยุค 4.0 จะส่งผลถึงการบริหารจัดการที่ทันสมัยและให้เกิดนวัตกรรม ที่แก้ปัญหาหรือพัฒนาระบบการศึกษาของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

บทสรุป

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 จะต้องมีความคุณลักษณะที่สอดคล้องกับโลกยุคปัจจุบัน สามารถบริหารสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ทันสมัยมีความรู้ มีทักษะ มีความสามารถในการบริหาร สิ่งสำคัญคือการบริหารจัดการพัฒนาคนให้คนมีขีดความสามารถที่สูงขึ้น เพื่อให้คนมีการศักยภาพสู่การพัฒนางานในหน้าที่ให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีคุณลักษณะในการขับเคลื่อนองค์กรไปในทิศทางที่สอดคล้องกับโลกยุคปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 3 ด้านได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ และ 3) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก

นอกจากนี้หากผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม การมีจริยธรรมและตรวจสอบได้ และการมีบรรยากาศแห่งองค์การวัฒนธรรม จะสามารถนำครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้ทันต่อโลก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่คณะผู้จัดทำได้สังเคราะห์ขึ้น ท้ายที่สุดคุณภาพในองค์กรที่เกิดขึ้นจะส่งผลไปถึงความสำเร็จในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- คมคาย น้อยสิทธิ. (2561). ผู้บริหารยุคการศึกษา 4.0. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 46(4). 42.
- จีระศักดิ์ นามวงศ์. (2563). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1. *ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนากการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัยเสกสรรค์ พรหมศรี. (2554). *ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่ (Organizational Leadership)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- ดิลก บุญเรืองรอด. (2552). *ภาวะผู้นำกรณีศึกษา: ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สายหยุด จำปาทอง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือบ้านสมเด็จ.
- ปวีณา กันถิน. (2560). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระราชรัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิยณัฐ วงศ์เครือศรี. (2562). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ในยุค Thailand 4.0 ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 11. *วิทยานิพนธ์ ค.ด. สกสกลนคร*: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วิภาลัย วงษา, ธวัชชัย ไพไธล และรัชฎาพร งอยภูธร. (2563). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนในยุคไทยแลนด์ 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ 9 ฉบับที่ 33, 133-142.
- เวียงวิวรรณ ทำทูล. (2557). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อองค์การขีดสมรรถนะสูงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- นงลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์. (2545). *การพัฒนาบุคลิกผู้นำและนักบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สายส่งสุขภาพใจ.
- ธัญญามาส โจนานนท์. (2557). ภาวะผู้นำและแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของพนักงาน กรณีศึกษา บริษัท ซิลลิคฟาร์ม จำกัด. *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีรศักดิ์ สารสมศรี, ไพรวลัย โคตรตะและชวนคิด มะเสนะ. (2563). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 5*.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ.2552-2561*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค:
- ศิริกุล มาลาศรี, ชัชกรียา ใบลี. (2563). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษายุคการศึกษา 4.0 ที่ส่งผลต่อความเป็นโรงเรียน สุขภาวะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย. *วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 11 ฉบับที่ 3, 88-99.
- อรอนงค์ วัฒนพัฒน์บุญ. (2553). การพัฒนาตัวแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม. *วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership: Theory of leadership*. New York: Harper and Row, 1978.
- Dubrin, A.J. (2005). *Fundamentals of Organizational Behavior*. 3rd ed. Canada: Thomson South-Western.
- House, R. J.; & Howell, R. R. (1974). Path-Goal Theory of Leadership. *Journal of Contemporary Business*. 3: 81-97.

อิทธิพลคำสอนเรื่องอปปมาทธรรมที่มีต่อการเผชิญโรคโควิด-19

An Influence of Appamadadhamma Doctrine on the coping with COVID-19

สิริกร สิงห์

Sirigorn Singhol

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, Email: mollamp@gmail.com

Received December 10, 2022; Revised December 24, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอปปมาทธรรมและเพื่อวิเคราะห์อิทธิพลคำสอนเรื่องอปปมาทธรรมที่มีต่อการเผชิญโรคโควิด-19 ด้วยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องอปปมาทธรรมนั้นมาจากแนวคิดทางด้านญาณวิทยาเป็นการรับรู้ข้อมูลด้วยการที่วางสติไว้ในการรับรู้ เนื่องจากการรับรู้ในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการอ้างอิงถึงโลกที่มีอยู่ภายนอกซึ่งเป็นการรับรู้โลกในแง่ของประสาทสัมผัส การที่มนุษย์รับรู้โลกภายนอกทางประสาทสัมผัสถือว่าเป็นการเข้าใจโลกโดยตรงได้แก่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ ขณะที่การเข้าใจโลกที่ใกล้เคียงกับความจริงเชิงประจักษ์นั้นเป็นลักษณะของปุถุชน ส่วนแนวคิดทางด้านจริยศาสตร์เป็นการใช้สติเป็นตัวกำหนดสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเราและใช้ความเพียรในการช่วยในการรักษาเยียวายุสสุขภาพเมื่อโรคนั้นเกิดขึ้นกับตนเอง

ในช่วงของโควิด-19 หลักความไม่ประมาทได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาข้อมูลที่เกิดขึ้น เป็นการพิจารณาข่าวสารทั้งหมดอย่างใคร่ครวญและมีสติพร้อมตลอดเวลาทั้งข้อมูลเกี่ยวกับโรคและการรักษาให้ถูกต้องและสอดคล้องกับความเป็นจริง และการใช้ความไม่ประมาทผ่านหลักจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตทั้งในส่วนของการรับรู้โรคภัยนั้นสำคัญต่อใจและการปฏิบัติธรรมจึงจำเป็นที่จะต้องมีความสติและใช้ความไม่ประมาทต่อเนื่องในการรักษาสุขภาพกายให้เข้มแข็งและจิตใจไม่ให้หวั่นไหวพร้อมเผชิญหน้าปัญหาด้วยการมีตนเองเป็นที่พึ่ง

คำสำคัญ: อปปมาทธรรม; การดำเนินชีวิต; โรคโควิด 19

Abstract

This article has two objectives to study a concept of Appamadadhamma Doctrine and to critically analyze an influence of Appamadadhamma doctrine on the coping with COVID-19. This article employed the documentary research methodology. In the research, it was found that a concept of Appamadadhamma with epistemological approach presented to know information by the mindfulness because perception in Buddhism refers to the external world. Actually, humans perceive the external world through their senses is considered to be directly understanding the world, such as the Buddha and the Arhat. In the other word, worldly person could understand everything by sensation. The ethical approach is to use mindfulness to determine what happens to us and to use effort to cure health when the disease occurs to oneself.

In the COVID-19, non-negligence used to understand many information in news carefully of diseases and treatments them. In ethical approach, it occurs in living both in terms of acknowledging that physical disease is important to the mind and insight practice, it is necessary to be mindfulness and to maintain a strong physical and mental health which not to be depressed and ready to resolve problems by myself.

Keywords: The Abbamadhadhamma; A way of life; Covid- 19 (virus)

บทนำ

ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ถูกนำมากล่าวถึงในแง่ประวัติศาสตร์ของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่การค้นพบซากมนุษย์โบราณ และสิ่งที่เราค้นพบจากหลุมศพไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น หม้อไห เป็นสิ่งบ่งบอกว่ามีชีวิตอยู่อย่างเกี่ยวข้องกับชีวิตหลังความตาย ซึ่งความเชื่อนั้นก็คือศาสนา (ปรีชา ช่างขวัญยืน, สมภาร พรหมทา, 2552) เมื่อศาสนานั้นได้กลายมาเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์จึงทำให้เห็นว่าพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงต่อวิถีชีวิตที่ต้องเผชิญหน้ากับสิ่งต่างๆ เช่นที่ว่า “มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคามต่างถึงภูเข่า ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ นั่นมิใช่สรณะอันเกษม นั่นมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 92 หน้าที่ 188-189 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่มนุษย์จะต้องยึดถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และคำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ตนเองหลุดพ้นจากภัยต่างๆไปได้

จากหลักความเชื่อนี้ได้ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ รอบตัว จะพบว่ามีการใช้หลักธรรมควบคู่กับการฝึกสติเป็นหลักการสำคัญในการเผชิญหน้ากับอันตรายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอันตรายที่ปรากฏ เช่น โรคภัยต่างๆ และอันตรายที่ไม่ปรากฏอย่างกิเลส ภายในจิตใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 156 หน้าที่ 431-432 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) จึงปรากฏคำสอนในลักษณะที่ว่า พระผู้มีพระภาค ผู้มีพระจักษุแจ่มแจ้งได้ทรงแสดงธรรมที่เป็นพยาน อันเป็นเครื่องกำจัดอันตรายเหล่านี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 156 หน้าที่ 424 มหาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) และหลักธรรมที่เป็นหลักการสำคัญก็คือความไม่ประมาท ซึ่งพบได้จากคำสอนที่ปรากฏก่อนที่พระองค์จะทรงปรินิพพานว่า “พวกเธอจงอย่าประมาท มีสติ มีศีล บริสุทธื มีความดำรงมั่นคงดี รักษาจิตของตนไว้ ผู้ที่ไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้ ละการเวียนว่ายตายเกิดแล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 185 หน้าที่ 132 มหาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) ข้อพิจารณาคำสอนเรื่องความไม่ประมาทนั้นปรากฏในหลายแห่งที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและปัญญาเป็นหลัก นักวิชาการส่วนใหญ่มองว่าความไม่ประมาทเป็นหลักสำคัญในการประกอบรวมกับความเพียรอันมีสติเป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุม ได้แก่ การดำเนินชีวิตอย่างไม่ขาดสติ และมีสติเป็นเครื่องมือกำกับความประพฤติและการปฏิบัติทุกอย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) อีกอย่างหนึ่ง ความไม่ประมาทยังเกี่ยวกับปัญญาที่พิจารณาจากกุศลซึ่งปรากฏในเรื่องศีลธรรมอันเกี่ยวข้องกับเหตุและผลของทุกการกระทำที่ตามมา เพราะสิ่งที่ดีนั้นจะสามารถสร้างได้จากความเพียร (Diligence) และความมุ่งมั่นตั้งใจ (Zeal) อันเป็นแรงผลักดันจากภายใน มากกว่าสิ่งที่อยู่ภายนอกตัว (Damien Keown, 1992) ข้อพิจารณานี้จึงสอดคล้องกับข้อความที่ยกมาสนับสนุนว่า “ภิกษุสร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งสภาวะธรรมที่เป็นกุศลซึ่งเกิดแล้ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อที่ 419 หน้าที่ 336 มหาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

ความไม่ประมาทนั้นถูกสร้างจากความเพียรพยายามที่อยู่ภายในได้ผลักดันให้เกิดการปกป้องตัวเองจากสิ่งภายนอกจึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาก็ได้รับการนำเสนอในพระพุทธศาสนาต่อสถานการณ์ต่างๆ ในยุคปัจจุบัน รวมถึงในช่วงสถานการณ์ปัจจุบันที่เกี่ยวกับการระบาดของโรคโควิด-19 ที่แผ่ขยายมายังประเทศไทยในปี พ.ศ. 2563 ได้พบอัตราการติดเชื้อในประเทศไทยจำนวน 2,369 คน มีผู้เสียชีวิต 30 คน ผู้ป่วยรายใหม่ 111 คน และยังมีการระบาดรอบที่ 2 จนถึงปัจจุบันที่สร้างผลกระทบต่อการเป็นอยู่ แม้ระบบควบคุมโรคของประเทศไทยได้มีการแยกผู้ป่วย แต่การระบาดนั้นยังคงดำเนินต่อเนื่อง และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนด้วยการรักษาระยะห่างทางกายภาพ (Physical distancing) เว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) (ณัฐวรรณ คำแสน, 2564) ซึ่งการดูแลรักษาทางกายภาพและสังคมนั้นเป็นวิธีการรักษาในเบื้องต้น แต่ขณะที่ผู้ป่วยและคนปกติในสังคมยังคงต้องเผชิญกับการรับรู้ว่าจะต้องอยู่อย่างนี้ไปอีกยาวนาน การรับรู้นี้เป็น

เข้าใจบริบทของการปฏิบัติตนเองต่อโรคโควิด 19 ที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีคิดให้เข้าใจได้ว่าการดำเนินชีวิตทุกอย่างอาจจะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป

บทความนี้เป็นการศึกษาหลักการแห่งอปปมาทธรรมที่มีอิทธิพลต่อการเป็นอยู่และการเผชิญหน้ากับโรคโควิด-19 ที่ส่งเสริมให้จิตใจพร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่คับขัน และสามารถผลักดันให้ยังคงรักษาชีวิตได้ ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปด้วยดี ผ่านการรักษาตนเองทางด้านกายภาพด้วยการอยู่ลำพัง และการหลีกเลี่ยงจากสังคมเป็นหลัก แต่ในวิถีการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เรายังต้องเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม การไม่ประมาทนี้จะช่วยให้เรารักษาตนเองและเข้าร่วมกับคนในสังคมปัจจุบันได้อย่างไร

แนวคิดเรื่องอปปมาทธรรมในพระพุทธศาสนา

คำว่า อปปมาทธรรม ได้แก่ ความไม่ประมาท เป็นคำสอนที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นไปที่กระบวนการคิดและการดำเนินชีวิตที่มีรูปแบบการใช้ ดังนี้

1. **หลักอปปมาทธรรมเชิงญาณวิทยา** คือการกล่าวถึงหลักความไม่ประมาทเป็นฐานเชิงข้อมูลความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มาของความคิด ความเชื่อและการตัดสินใจที่รู้แน่ชัด ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงอปปมาทธรรมในแง่ความคิดที่อยู่ภายใน อันเป็นวิธีการพิจารณาถึงการตรวจสอบความเชื่อและสิ่งมีอยู่ภายนอก ดังจะพบข้อความว่า “คนพาลมีปัญญาทราม ประกอบความประมาทอยู่เสมอ ส่วนบัณฑิตผู้มีปัญญา รักษาความไม่ประมาทไว้ เหมือนคนรักษาทรัพย์อันประเสริฐ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 26 หน้าที่ 32 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และข้อความว่า “บัณฑิตบรรเทาความประมาท ด้วยความไม่ประมาทขึ้นสู่ปัญญาจุฬปราสาท ไม่เศร้าโศก พิจารณาเห็นหมู่สัตว์ผู้มีความเศร้าโศก เมื่อนั้น บัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์ ย่อมเห็นคนพาลได้ เหมือนคนที่ยืนอยู่บนภูเขาเห็นคนที่ภาคพื้นได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 28 หน้าที่ 33 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ลักษณะของคนพาลและบัณฑิตจึงเป็นสถานะที่ถูกพิจารณาในแง่ของผู้รับรู้โลกอย่างประมาทและไม่ประมาท

การรับรู้ในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการอ้างอิงถึงโลกที่มีอยู่ภายนอกซึ่งเป็นการรับรู้โลกในแง่ของประสาทสัมผัส การที่มนุษย์รับรู้โลกภายนอกทางประสาทสัมผัสถือว่าเป็นการเข้าใจโลกโดยตรง ได้แก่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ ขณะที่การเข้าใจโลกที่ใกล้เคียงกับความจริงนั้นเป็นลักษณะของปุถุชน เนื่องจากพระพุทธศาสนามองว่าความจริงอยู่ในลักษณะของธรรมะนั้นมีลักษณะคงที่และเป็นอิสระ ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะรับรู้หรือไม่ก็ตาม เมื่อพิจารณาจากลักษณะนี้ได้จึงต้องมีสติตลอดเวลา และจะต้องอยู่ในสถานะเหล่านั้นได้ก็ด้วยการมีลักษณะที่เรียกว่า ไม่ประมาท ดังข้อความว่า

“บัณฑิตทราบความต่างกันระหว่างความไม่ประมาทกับความประมาทนั้น แล้วตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ย่อมบันเทิงใจในความไม่ประมาทยินดีในทางปฏิบัติของพระอริยะทั้งหลาย

บัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์เหล่านั้น เฟ่งพินิจ มีความเพียรต่อเนื่อง มีความบากบั่นมั่นคงเป็น
นิตย ย่อมบรรลุนิพพานอันเป็นสภาวะยอดเยี่ยม ปลอดภัย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย
เล่มที่ 25 ข้อที่ 22-23 หน้าที่ 31 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การเป็นบัณฑิตในเรื่องนี้จึงเป็นการกล่าวถึงความเป็นในแง่ของบุคคลที่มีการตรวจสอบข้อมูล
ที่ใกล้เคียงกับความจริงที่สุดซึ่งเป็นการพิจารณารูปแบบดังกล่าว การพิจารณานี้ถือว่ามีสำคัญใน
การเข้าใจข้อมูลที่มี เช่นเดียวกับการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับโรคที่มีมาในพระพุทธศาสนาคือโรคกาย
กับโรคใจ ผู้ที่ไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง
20 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้างแม้อย่างยิ่งกว่า 100 ปีบ้าง ยังพอมีอยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่า
ตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียว หาได้โดยยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว
(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 157 หน้าที่ 217 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การ
อ้างในข้อความดังกล่าวนี้เป็นการแสดงถึงการที่ผู้ไม่มีโรคทั้ง 2 นั้นคือผู้ไม่มีกิเลส ซึ่งเป็นบัณฑิตผู้ไม่
ประมาท ความไม่ประมาทจึงเป็นหลักการในการเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ และพบว่าการเข้าใจข้อมูลนี้มา
จากการเข้าใจว่าโรคนั้นเป็นไปในลักษณะของอาการที่สัมผัสและรับรู้ได้ผ่านความรู้สึกทางกาย เช่น
โรคทางตา โรคทางหู โรคทางจมูก โรคทางลิ้น โรคทางกาย โรคศีรษะ โรคหู โรคปาก โรคฟัน โรคไ
โรคหืด ไข้หวัด ไข้พิษ ไข้เชื่อมซึม โรคท้อง เป็นลมสลบ ลงแดง จุกเสียด อหิวาตกโรค โรคเรื้อน ฝี
กลาก มงคร่อ ลมบ้าหมู หิดเปื่อย หิดคัน หิด หูด โรคละลอก โรคดีซ่าน โรคเบาหวาน โรคเริม โรค
พุพอง โรคริดสีดวงทวาร ความเจ็บป่วยที่เกิดจากดี ความเจ็บป่วยที่เกิดจากเสมหะ ความเจ็บป่วยที่
เกิดจากลมไข้สันนิบาต ความเจ็บป่วยที่เกิดจากการเปลี่ยนฤดูกาล ความเจ็บป่วยที่เกิดจากการ
ผลัดเปลี่ยนอิริยาบถไม่ได้ส่วนกัน ความเจ็บป่วยที่เกิดจากความปากเพียรเกินกำลังความเจ็บป่วยที่
เกิดจากผลกรรม ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหายปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ความ
เจ็บป่วยที่เกิดจากสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน ซึ่งอาการที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็น
เห็นว่าเป็นอันตรายต่อร่างกาย ก่อให้เกิดผลคือการปรับตัวเข้ากับข้อมูลนั้นด้วยการรักษาตามอาการ
เป็นการรับรู้โดยอ้อมผ่านข้อมูลและประสบการณ์ที่อาศัยร่างกายเป็นหลัก แต่การเข้าใจและรักษานั้น
ไม่ใช่เกี่ยวข้องกับการเป็นบัณฑิตหรือผู้ไม่ประมาท แค่เพียงรับรู้และแสดงออกตามสัญญาณ
เท่านั้น แต่การรับรู้ความจริงที่อยู่เบื้องหลังโรคที่ไม่ปรากฏที่เกิดขึ้นในแง่ของกายทุจริต วาจาทุจริต มโน
ทุจริต กามฉันทนิเวรณ พยาบาทนิเวรณ ถีนมิทธนิเวรณ อุทธัจจกุกกุกจนิเวรณ วิจิกิฉานนิเวรณ ราคะ
โทสะ โมหะ โกธะ อุปาทะ มกฺขะ ปสาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาถะยะ ถัมมะ สารัมมะ มานะ
อติมานะ มทะ ปมาทะ กิเลสทุกชนิด ทุจริตทุกทาง ความกระวนกระวายทุกอย่างความเร่าร้อนทุก
สถาน ความเดือดร้อนทุกประการ อกุศลที่ประกอบเข้ามาทุกประเภท (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่
29 ข้อที่ 156 หน้าที่ 431-432 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การเข้าใจโรคอย่างนี้ 2 นี้จึงเป็นการรับรู้ความจริงซึ่งตรงกับความจริงที่เกิดขึ้น และเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้เป็นอันดับแรก หรือวางอยู่บนฐานของการเข้าใจความจริงโดยตรง ไม่ได้อาศัยกายเป็นฐานในการเข้าใจ การเข้าใจนี้คือการรับรู้ข้อมูลด้วยการที่วางสติไว้สำหรับการระลึกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับใจไปพร้อมกัน จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักการของอปปมาทธรรม เพราะหลักการนี้เป็นการเสนอให้เห็นถึงสิ่งที่ตรงกับความจริงในขณะที่เกิดขึ้น

2. หลักอปปมาทธรรมเชิงจริยศาสตร์ เป็นการกล่าวถึงอปปมาทธรรมเชิงการปฏิบัติอันมาจากหลักการที่ว่า “ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งอมตะ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย คนผู้ไม่ประมาทชื่อว่าย่อมไม่ตายคนผู้ประมาทจึงเหมือนคนตายแล้ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 21 หน้าที่ 31 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากลักษณะของผู้เป็นอมตะเป็นการอ้างถึงหลักการ 2 อย่างคือ

ก. การมีสติ เป็นหลักของการใช้สติที่เชื่อมโยงกับการกำหนดกายและจิต จะพบว่าการกำหนดนั้นเป็นการแยกองค์ประกอบไปตามสภาวะที่เกิดขึ้นและดับไป ทั้งภายในและภายนอก ซึ่งคำว่า “ภายนอก” ในที่นี้หมายถึงสภาวะที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นก็ได้ เป็นการถือเอาว่าทุกอย่างล้วนเป็นอารมณ์ของการเจริญสติได้เหมือนกัน จึงมีการนำเอาการเจริญสติมาใช้บำบัดและลดความเครียด ผู้ปฏิบัติจะระลึกถึงความคิดและความเป็นไปได้ต่างๆ โดยไม่ตัดสินแยกแยะ ในการปฏิบัตินี้อาจรวมถึงการระลึกอดีต ระลึกถึงคุณลักษณะที่เป็นกุศล และระลึกถึงคำสอน จึงรู้ชัดสภาวะ โดยไม่นึกตำหนิเมื่อเกิดสภาวะที่เป็นโทษต่อการปฏิบัติ เพราะนำไปเปรียบกับสภาวะที่เป็นคุณ (พระพรหมบัณฑิต, 2561) จากแนวคิดดังกล่าวทำให้เห็นว่า ความไม่ประมาทได้พิจารณารูปแบบทางกายและจิต เป็นการใช้สติกับสิ่งที่อยู่ภายนอก เพื่อพิจารณาการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภายนอก จึงเป็นความสัมพันธ์จากสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอก ดังข้อความในสติปัฏฐานสูตรที่ว่า “ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่าง ก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก และยังรวมถึงการพิจารณาร่างกาย ซากศพ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 374 หน้าที่ 302-304 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ขณะเดียวกันการใช้สติกับข้อพิจารณาทางใจ เป็นการพิจารณาสิ่งที่อยู่ภายใน คือความรู้สึก ความคิดและรวมถึงหลักธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 380-382 หน้าที่ 313-317 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ข้อพิจารณาทั้ง 2 นี้จึงถูกวางไว้ในแง่ของการตัดสินว่า การกระทำที่มีสติเป็นเครื่องประคองการรับรู้นี้เป็นเกณฑ์ตัดสินของการกระทำดีและชั่ว จึงพบว่า ผู้ที่กระทำดีกับผู้กระทำชั่วเป็นการตรวจสอบผ่านการกระทำ การพูดและคิดผ่านการตรวจสอบด้วยความมีสติ และกระบวนการนี้ยังอ้างถึงรูปแบบการตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ภายนอกที่ดีได้นั้นมาจากการที่ตนเองมีสติอยู่เสมอทั้งในแง่ของการรักษาคุณภาพทางความคิด อารมณ์และการปฏิบัติต่างๆ ที่ไม่สุดโต่ง

ข. การใช้ความเพียร เป็นการอ้างถึงรูปแบบของวิถีชีวิตที่เผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ที่ต้องการข้อมูลในการดำเนินชีวิตมากกว่าแค่การคิดภายในเท่านั้น และพบว่าความไม่ประมาทในที่นี้เป็นสิ่งที่อ้างถึงความเพียรดังข้อความว่า “ภิกษุผู้มีความเพียร มีความเข้มแข็ง มีปัญญา เพ่งพินิจ มีสติ คัมภีรอนิธรีย ครอบงำทุกทิศด้วยอัปปมาณสมาธิ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 91 หน้าที่ 320 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเข้าใจคุณค่าของการใช้ร่างกายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการไม่ประมาท หรือที่มีการอ้างถึงการใช้ความเพียรเป็นเครื่องประกอบชีวิตที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ซึ่งพื้นฐานความเพียรนั้นเป็นเรื่องทางกายที่เกิดจากการผลักดันของจิตใจ จึงนำไปสู่การตอบโต้ต่อสิ่งต่างๆ เหล่านั้น เช่นเดียวกับข้อความว่า ภิกษุเมื่อยล้า ไม่อยากทำงาน ไม่อยากเดินทาง ไม่อยากบิณฑบาต เมื่อเกิดอาพาธหรือหายแล้วก็อยากจะนอน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 80 หน้าที่ 402 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การแสดงออกทางกายถึงการไม่อยากจะเคลื่อนไหวหรือการหยุดนิ่งเป็นการปราศจากความเพียร และเป็นวิถีชีวิตของคนตาย ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ กรณีนี้ทำให้เห็นว่าคนที่ไม่เคลื่อนไหวก็คือคนที่ไม่มีความเพียร คนไม่มีความเพียรก็ไม่ต่างจากคนตาย การพิจารณาแบบนี้จึงเป็นการพิจารณาถึงการใช้ความเพียรในฐานะความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

สรุป อัปปมาทธรรมในเชิงญาณวิทยาเป็นการกล่าวถึงการรับรู้ข้อมูลโดยใช้สติในการระลึกรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับใจโดยตรงไม่ต้องอาศัยการรับรู้ผ่านทางกาย จึงเป็นวิธีการของอัปปมาทธรรมที่ได้นำเสนอให้เห็นความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นอย่างตรงไปตรงมา ในขณะที่อัปปมาทธรรมเชิงจริยศาสตร์นั้นวางอยู่บนฐานของการใช้สติเป็นตัวกำหนดหรือตอบสนองต่ออารมณ์ภายนอกบนฐานของการตัดสินใจสิ่งที่เรากำลังอยู่นอกนั้นควรจะทำที่ที่ไม่สุดโต่ง เป็นการพิจารณาบนฐานของการใช้สติในการกำหนดการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเราและใช้ความเพียรในการช่วยในการรักษาเยียวยาสุขภาพเมื่อโรคนั้นเกิดขึ้นกับตนเอง

วิเคราะห์หลักการแห่งอัปปมาทธรรมที่มีอิทธิพลต่อการเผชิญหน้ากับโรคโควิด-19

การเข้าใจโรคโควิด-19 นั้นมาจากข้อมูลหลายฝ่าย ทั้งข้อมูลจากหน่วยงานรัฐและเอกชน นำไปสู่การเข้าใจว่า เมื่อต้องเผชิญหน้ากับวิกฤติดังกล่าวควรจะทำอย่างไรต่อข้อพิจารณา และหลักอัปปมาทธรรมที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตนั้นควรเป็นไปในลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. หลักการแห่งอัปปมาทธรรมทางญาณวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการเผชิญหน้ากับโรคโควิด-19 การเกิดภัยอย่างโรคนั้นถือเป็นเรื่องปกติในยุคสมัยที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันจำนวนมาก ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันดังที่ปรากฏอยู่ในเรื่องศีลที่เมื่อคนมาอยู่ร่วมกันย่อมต้องมีผลกระทบทางด้านการปฏิบัติตน และคำสอนทางศาสนาก็ย้อนกลับไปสู่การต้องพึ่งพากัน จึงพบคำสอนจำนวนหนึ่งที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาที่จะต้องมีการบอกรับรู้หรือการบอกให้เห็นวิธีการบางอย่างและเสนอแนะไว้เป็น

แนวทางปฏิบัติ เช่นเดียวกับการระบุถึงคำสอนสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติเมื่อยามเผชิญกับปัญหา (Damien Keown, 1995) อย่างคำสอนที่ทำให้เราไม่ควรประมาทต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญหน้ากับโรคนั้น ทำให้ผู้รับรู้ตื่นข่าวหรือหลงเชื่อตามข้อมูลที่ได้รับ เมื่อหลงเชื่อก็จะทำให้ขาดสติ เมื่อขาดสติหัวหน้าใหญ่คือความประมาทจะมาเยือนบุคคลผู้นั้นทันที เพราะข่าวสารหรือข้อมูลที่ได้รับนั้นอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงทั้งหมด ปัญหาเรื่องความตื่นข่าวจึงเป็นประเด็นสำคัญในข้อพิจารณานี้ แต่กระนั้นเราจะทราบได้อย่างไรว่าข่าวสารที่เราได้รับนั้นเป็นจริงหรือเท็จ เราควรจะใช้หลักการใดในการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารเพื่อส่งเสริมให้หลักอภิปมาทธรรมเกิดกระบวนการทำงานได้อย่างเต็มที่และสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ได้ จึงนำไปสู่ข้อพิจารณาหลักกาลามสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ชาวกาลามะซึ่งอาศัยอยู่ในเกสปุตตนิคมแคว้นโกศล ที่มีผู้อวดอ้างตนในคุณวิเศษเชิดชูแต่ลัทธิของตน พุดจากระทบกระเทียบดูหมิ่นลัทธิอื่น พร้อมทั้งชักจูงมิให้เชื่อลัทธิอื่น และเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จถึงดินแดนแห่งนั้นที่เต็มไปด้วยผู้อวดอ้าง ชาวกาลามะจึงทูลถามด้วยความสงสัยว่าใครพูดจริงหรือเท็จ พระองค์จึงทรงแสดงกาลามสูตรว่าด้วย วิธีปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนสงสัย หรือหลักความเชื่อ 10 ประการ เพื่อเป็นหลักตัดสินหรือตรวจสอบข้อมูล คือ 1) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามๆ กันมา 2) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆ กันมา 3) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ 4) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ 5) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก 6) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุমান 7) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล 8) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พึงใจไว้แล้ว 9) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะว่าน่าจะเป็นไปได้ 10) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า สมณะผู้นี้ เป็นครูของเรา เมื่อสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า..ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศลหรือมีโทษเมื่อนั้นพึงละเสีย และเมื่อสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า..ธรรมเหล่านั้นเป็นกุศลหรือไม่มีโทษ เมื่อนั้นพึงถือปฏิบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 66 หน้าที่ 255-260, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น ข้อความนี้ท่านมิได้ห้ามมิให้เชื่อ แต่ให้เชื่ออย่างมีปัญญาประกอบ มิฉะนั้นความเชื่อต่างๆ จะกลายเป็นความงมงาย หรือแม้แต่เป็นสิ่งที่น่าเชื่อที่สุด ท่านก็ยังเตือนไม่ให้ปลงใจเชื่อ ไม่ให้ด่วนเชื่อ ไม่ให้ถือเป็นเครื่องตัดสินเด็ดขาด เพราะอาจผิดพลาดได้ ต้องใช้ปัญญาคิดพิจารณาให้ดีกว่าหลักการดังกล่าวจึงเป็นการย้อนเข้ามาดูหรือสำรวจตนเองก่อนที่จะเชื่อจากสิ่งที่อยู่ภายนอก การสำรวจที่เริ่มจากการตรวจสอบตนเอง จะทำให้หลักอภิปมาทธรรมได้อาศัยสติเป็นเครื่องมือในการทำงาน กล่าวคือ สติเริ่มทำหน้าที่ของมัน เมื่อเรามีการใคร่ครวญ จะทำให้ไม่ตื่นตระหนกกับข่าวสาร แต่จะทำให้เรามีความระมัดระวังในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ระมัดระวังในการหยิบจับสิ่งของ หรือแตะต้องสิ่งที่เป็นพาหะนำโรค เมื่ออยู่ในสถานที่ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สติสัมปชัญญะจะช่วยให้เรามีวิธีการในการรับมือ หลักอภิปมาทธรรมจะทำงานเองอัตโนมัติ เพราะมีสติสัมปชัญญะเป็นพี่เลี้ยง

เนื่องจากข้อมูลการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทั่วโลกต้องเผชิญในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่ซับซ้อน และมีความเชื่อมโยงตั้งแต่โลกทัศน์-จิตสำนึก-วิถีชีวิต-ระบบเศรษฐกิจ-การเงิน-เทคโนโลยี-การสื่อสารการโฆษณาประชาสัมพันธ์-การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและภูมิอากาศ-การเมือง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดความซับซ้อนมากขึ้นจนไม่มีใครสามารถเข้าไปควบคุมได้ หรือทำให้โลกเสียสมดุลในทุกมิติ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจวัฒนธรรม และการเมือง (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) หรือแม้แต่ในตัวบุคคล หากพิจารณาทางด้านกายภาพพบว่า ข้อความดังกล่าวมองสิ่งที่อยู่ภายนอกเป็นต้นเหตุ คือการแพร่ระบาดของโรคโควิดเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทุกสิ่ง หรือเป็นสาเหตุที่ทำให้ระบบการบริหารทรัพยากรพังพลาย แต่หากพิจารณาจากโดยตรงหรือด้านจิตใจนั้น สาเหตุก็เกิดจากใจของเราเองที่ไม่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงหรือไม่ยอมรับการเกิดขึ้นของโรคดังกล่าว เมื่อไม่ยอมรับความจริงก็ทำให้ปฏิเสธการอยู่ร่วมกันกับโรคนี้ เมื่อใจปฏิเสธก็เริ่มขาดสติ เสพข้อมูลข่าวสารพรวดพราดจนแยกแยะไม่ออกว่าอะไรจริงหรือเท็จ ในการดำเนินชีวิตของคนนั้น พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งปัจจัยทั้งสองด้านนี้หากเรานำมาบวกลบแล้วจะทำให้เราสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์อย่างยั่งยืนในปัจจุบันได้ ปัจจัยทั้งสองประการ คือ

1) ปัจจัยภายนอกที่ดี คือ ปรโตโฆสะ เป็นอิทธิพลหรือเสียงที่มาจากภายนอก ได้แก่ การมีมิตรที่ดีให้ความรู้ที่ถูกต้อง มีแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญาซึ่งให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557) ในแง่ของแหล่งข้อมูลข่าวสารก็ควรจะศึกษาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เช่น องค์การอนามัยโลกประจำประเทศไทยที่ติดต่อกับรัฐบาลไทยโดยตรงอย่างสม่ำเสมอผ่านกระทรวงสาธารณสุข การแบ่งปันข้อมูลของรัฐบาลตลอดจนแนวทางการปรับปรุงต่างๆ และการให้ข้อมูลคำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ในเครือข่ายของสหประชาชาติในประเทศไทย (กระทรวงสาธารณสุขแห่งประเทศไทย, 2563) แต่เมื่ออิงกับคำว่าอย่าปลงใจเชื่อกับการอ้างตำรา คัมภีร์ หรือการโฆษณาเล่าลือ หรือแม้แต่แหล่งข้อมูลนั้นจะน่าเชื่อถือได้ จึงทำให้เกิดคำถามว่า เราจะรู้ได้อย่างไรว่าสื่อมวลชนนั้นให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และตรงตามความจริง ประเด็นปัญหาในแง่ของกลั่นกรองข้อมูลที่ได้รับมาจากภายนอก จึงต้องเชื่อมโยงไปสู่การพิจารณาร่วมกันกับปัจจัยภายใน เพื่อรับมือต่อการรับรู้ข่าวสารนั้นๆ

2) ปัจจัยใจภายในที่ดี คือ โยนิโสมนสิการ เป็นการทำใจโดยแยบคาย คือรู้จักคิดหรือคิดเป็น ถ้าไม่รู้จักคิด หรือคิดไม่เป็น ก็ไม่สามารถนำเอาสิ่งที่ภิกษุภิกษุณีแนะนำไปใช้ประโยชน์ แม้จะได้รับฟังคำแนะนำสั่งสอน ก็ไม่รู้จักนำไปใช้ประโยชน์เพราะไม่มีโยนิโสมนสิการ ดังนั้น การทำไว้ในใจ หรือการคิดเป็น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557) คือการใคร่ครวญไตร่ตรอง สืบหาและสังเกต โยนิโสมนสิการจึงเป็นปัจจัยภายในที่สนับสนุนให้สติสัมปชัญญะเกิดขึ้น ทำให้เราสามารถแยกแยะกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ พร้อมทั้งสังเกตความเปลี่ยนแปลงของตนเอง ก่อนที่จะปลง

ใจเชื่อว่าสารนั้น สิ่งที่สำคัญคือ จะทำให้เรายอมรับกับสถานการณ์ในปัจจุบันได้ด้วย เมื่อยอมรับได้ เราจะมีวิธีการรับมือหรืออยู่กับมัน

การพิจารณาข่าวสารทั้งหมดสุดท้ายก็ต้องมารวมลงในการใช้ตนเองเป็นเครื่องมือสุดท้ายในการใคร่ครวญยิ่งหากเรามีสติพร้อมสำหรับการเผชิญหน้ากับข่าวสารเหล่านี้ก็จะยิ่งทำให้ข้อมูลต่างๆ ทั้งเกี่ยวกับโรคและเกี่ยวกับการรักษาเป็นไปได้สะดวก ถูกต้องและสอดคล้องกับความเป็นจริงยิ่งขึ้น

2. หลักการแห่งอปปมาทธรรมทางจริยศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการเผชิญหน้ากับโรคโควิด-

19 การเข้าใจว่าโรคเป็นเรื่องที่อยู่ในการเข้าใจว่าเป็นเรื่องทางกาย ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับ การเข้าใจบริบทของข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกายภาพ และในเรื่องนี้หลายคนอาจเข้าใจว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับหลักการดังกล่าว แต่จะพบว่า มีหลักในทางพระพุทธศาสนาที่สอนไว้สำหรับพระภิกษุที่บวชจำเป็นต้องมีปัจจัย 4 คือ จีวร อาหาร ที่อยู่อาศัย และ ยารักษาโรค จึงไม่น่าแปลกใจว่าการที่พระมีความรู้เรื่องการแพทย์และการรักษานั้นเป็นด้วยต้อง เรียนรู้ถึงการเยียวยาตนเองเพื่อให้มีการเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการปฏิบัติได้ถูกต้องเมื่อต้องเผชิญต่อโรค ขณะเดียวกันการเจ็บป่วยนั้นก็อาจเป็นเหตุต้องทำให้จิตใจอ่อนแอตามไปด้วย จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจ ถึงการดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองเพื่อไม่ให้เป็นเหตุให้สูญเสียสุขภาพและเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุ ธรรม (Damien Keown, 1995) ข้อพิจารณานี้จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการมองถึงขั้นตอนในการเผชิญ โรคนั้นจำเป็นต้องฟังฟังบุคคลผู้รักษาโรคมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นหมอหรือในสมัยพุทธกาลนั้นได้ เสนอการรักษาตนเองของพระภิกษุที่ศึกษาความทุกข์ของร่างกายและเยียวยาร่างกายให้เป็นไปได้ พร้อมๆ กับการรักษาจิตใจไปพร้อมกัน

วิธีการดังกล่าวเป็นการมองการรักษาว่าเป็นการเยียวยาให้ดีขึ้น ขณะเดียวกันก็เป็นการ ป้องกันด้วยการดูแลตนเองมิใช่สิ่งที่เราจะมองอย่างเหยียดหยาม เพราะเราไม่เคยปรารถนาหรือมีพลัง ที่จะทำอย่างอื่น ทุกคนต่างต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตน และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี ที่เป็นเช่นนั้นเพราะแรง กระตุ้นของธรรมชาติทำให้พฤติกรรมของมนุษย์มีผลประโยชน์ของตนเองเป็นแรงจูงใจ เหมือนกับ ก้อนหินย่อมกลิ้งลงสู่ข้างล่างเสมอเพราะแรงโน้มถ่วงของโลก หรือเหมือนกับน้ำที่ต้องไหลลงสู่ที่ต่ำ เสมอ ปรากฏการณ์ธรรมชาตินี้จึงไม่ใช่สิ่งที่ไร้สาระ หรือขัดกับเหตุผลที่มนุษย์จะพยายามอย่างเต็มที่ที่ จะปกป้องและรักษาร่างกายรวมทั้งสิ่งอื่นๆ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายและความตาย จึงมีความ พยายามที่จะปกป้องรักษาตัวให้คงอยู่ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532) ความพยายามที่จะรักษาตนให้พ้นจาก ภัยต่างๆ ในยุคโควิดนี้ จึงเป็นประเด็นสำคัญในแง่ของการปฏิบัติตนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการนำ หลักอปปมาทธรรมมาใช้ประคับประคองทั้งทางกายภาพรวมทั้งทางใจให้รอดพ้นจากวิกฤติการณ์ใน ครั้งนี้ได้

การใช้ความไม่ประมาทด้วยอ้างไปถึงการมีความเพียรไม่ขาดจากสติ ดังข้อความว่า “ภิกษุผู้มีความเพียร มีความเข้มแข็ง มีปัญญา เพ่งพินิจ มีสติคุ้มครองอินทรีย์ ครอบงำทุกทิศด้วยอปปมาณ

สมาธิ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 91 หน้าที่ 320 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงเป็นการอ้างอิงถึงรูปแบบของวิถีชีวิตที่จะสามารถเผชิญกับปัญหาที่ทำให้จิตใจหดหู่ในยุคที่ความตายปรากฏอยู่รอบตัวเรา จะเห็นได้ว่าความเพียรจึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความแข็งแกร่งของสติในแง่ของการปฏิบัติตนเพื่อรับมือกับโควิด เช่น การชวนช่วยในการทำมาหากินหรือคอยล้างมือทุกครั้งเมื่อหยิบจับสิ่งของร่วมกับผู้อื่น เพราะคนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตแบบเร่งด่วน รีบร้อนในการทำงานรวมทั้งการศึกษา ทำให้มีผลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรมต่างในแง่ของวิถีชีวิต การใช้จ่ายใช้สอย การบริโภค การใช้บริการขนส่งสาธารณะ การเดินทาง การท่องเที่ยว (CP Inno Expo, 2563) ความรีบร้อนเหล่านั้นอาจทำให้เราละเลยหรือผ่อนปรนให้กับตนเองว่า “ไม่เป็นไร นิดเดียว” ซึ่งการผ่อนปรนนี้เองคือหนทางแห่งความประมาทที่จะนำเราไปสู่หายนะ ดังคำสั่งเสียของพระพุทธเจ้าที่ทิ้งไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชนว่า “สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557) ในแง่ของการปฏิบัติจึงต้องอาศัยความเพียรที่จะปฏิบัติตามหลักพื้นฐานในการลดความเสี่ยงทั่วไปของการติดเชื้อทางเดินหายใจเฉียบพลัน ซึ่งเราสามารถป้องกัน การติดเชื้อโควิด-19 ได้ดังนี้ 1. หลีกเลี่ยงการอยู่ในพื้นที่ที่มีการระบาดของโรค 2. สวมหน้ากากอนามัย ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงในการสูดดมละอองฝอยขนาดใหญ่ได้ถึง 80% 3. อยู่ห่างจากผู้ป่วย หรือผู้ที่มีอาการไอ จาม อย่างน้อย 2 เมตร 4. ล้างมือบ่อยๆ โดยเฉพาะหลังจับหรือใช้ของสาธารณะ หลังเข้าห้องน้ำ และก่อนรับประทานอาหาร 5. หลีกเลี่ยงการเอามือสัมผัสใบหน้า และดวงตา หลีกเลี่ยงการสัมผัสกับสัตว์ในฟาร์มหรือสัตว์ป่าโดยไม่มีการป้องกัน 6. กินอาหารปรุงร้อน สดใหม่ และใช้ช้อนกลางทุกครั้ง ดังนั้น ความเพียรจึงเป็นการสร้างกำลังใจที่ดีในแง่ของการต่อสู้กับสถานการณ์ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นการสร้างฉันทะเพื่อประคับประคองจิตใจให้รอดพ้นจากภัยต่างๆ สมดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1. สร้างฉันทะ (การมีใจรักในสิ่งที่ทำ) พยายาม ประารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น 2. สร้างฉันทะ พยายาม ประารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว 3. สร้างฉันทะ พยายาม ประารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น 4. สร้างฉันทะ พยายาม ประารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สัมมāvāyama” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 35 ข้อ 431-443 หน้าที่ 342-347, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การใช้หลักความไม่ประมาทยังรวมถึงการไม่ลดละในการจะดำรงรักษาชีวิตไว้ด้วยการใส่ใจตนเอง สังเกตตนเองและเพียรที่จะป้องกันตนเองให้มีสุขภาพกายและใจที่เข้มแข็ง ไม่ปล่อยให้จิตใจตนเองหดหู่กับปัญหา และพยายามนำตนเองไปอยู่ในสถานะที่พึงพึงตนเองได้มากกว่าจะพึ่งพาคนอื่น

โดยเฉพาะการสร้างสติจากการเดิน การเคลื่อนไหวและการรับรู้จิตใจตนเองอยู่ตลอดเวลา แม้แต่เมื่อตนเองต้องติดเชื้อโควิดแล้วก็ตามที่มีความเพียรไม่ลดละต่อไป

บทสรุป

หลักความไม่ประมาทเป็นหลักธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต และเมื่อต้องเผชิญหน้าไวรัสโควิด-19 ที่กำลังระบาดอย่างต่อเนื่องในช่วง 2-3 ปีนี้และจะยังคงอยู่ต่อไปอีกยาวนาน จึงทำให้คนต้องพร้อมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมควบคู่ไปกับป้องกันตัวเองตามคำแนะนำของสาธารณสุข เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันและจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอันเนื่องมาจากความจำเป็นในการดำเนินชีวิต จึงเป็นเหตุให้ทุกคนจะต้องไม่ประมาทและระมัดระวังตลอดเวลา สิ่งสำคัญที่สุดของหลักความไม่ประมาทก็คือ สติและวิริยะ โดยในช่วงเวลาที่มีการระบาดเช่นนี้ควรจะดำเนินชีวิตวิฤตที่กระทบให้เป็นโอกาสโดยการรณรงค์ให้ใช้การตั้งสติใคร่ครวญเรื่องราวเนื้อหาอย่างมีปัจจัยด้วยเหตุและผลตามหลักอปปมาทธรรม คือการอยู่กับปัจจุบันหรือมีสติตลอดเวลา แม้ว่าโควิด 19 ยังไม่ผ่านพ้นไปก็ตาม ก็ต้องดำเนินชีวิตด้วยการไม่หวั่นไหวต้องหากำลังใจและสร้างความเพียรให้ชีวิตมีกำลังใจที่จะเผชิญหน้ากับภัยต่างๆ เพราะการดำเนินชีวิตแบบมีสติตลอดจะทำให้อุปสรรคต่างๆ ผ่านพ้นไปได้ดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุขแห่งประเทศไทย. (2563). “รายงานสถานการณ์โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) ประเทศไทย”. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2565 จาก: 20200310-tha-sitrep-17-covid19-thai-final.pdf (who.int).
- ณัฐวรณ คำแสน. (2564). ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19ของประชาชนในเขตอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน), 35: (33-48).
- ปรีชา ช้างขวัญยืน, สมภาร พรหมทา. (2552). มนุษย์กับศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 31. นครปฐม: บริษัท จ. เจริญ อินเตอร์พรีน ประเทศไทย จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.
- พระพรหมบัณฑิต. (2561). พระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). *โลกเปลี่ยนคนปรับ หลุดจากกับดักขั้วสู่ความยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงอุดมการณ์ศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). *จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 7.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- CP Inno Expo. (2563). *โควิด 19 กับพฤติกรรม New Normal มาตรฐานวิถีชีวิตใหม่ในวันนี้และ
ตลอดไป*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2565 จาก: <https://www.wearecp.com/new-normal-190563>
- Damien Keown. (1992). *The Nature of Buddhist Ethics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Damien Keown. (1995). *Buddhism and Bioethics*. New York: St.Martin Press.

การบริหารจัดการศึกษารับภาวะความปกติใหม่ Education management for the new normal

¹สกุณา เกตนาวี

Sakuna Ketnawee

²อลิษา ผาลิชัย

Alisa Phalichai

³มัทนา วัฒนอมศักดิ์

Mattana Wangthanomsak

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

Faculty of Education, Silpakorn University, Sanam Chan Palace Campus

¹Corresponding Author, Email: baby.alisaa@gmail.com

Received November 11, 2022; Revised December 16, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

วิกฤตการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิดที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ส่งผลกระทบต่อวงการการศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และไม่เท่าเทียมทางการศึกษาที่เพิ่มมากขึ้น การศึกษาที่กำลังจะถูกเปลี่ยนแปลงไป จึงต้องมีการบริหารจัดการศึกษารับภาวะความปกติใหม่ โดยการปรับกระบวนการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาความรู้ของครูผู้สอน ประยุกต์ใช้การจัดการเรียนการสอนผ่านเทคโนโลยี สร้างศักยภาพใหม่ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ มีการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาแนวทางการปฏิบัติด้านงานที่ชัดเจน ทำการประเมินสถานการณ์ความเสี่ยง การสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของบุคลากร คำนึงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และทำความเข้าใจกับคนในองค์กร สนับสนุนให้ปรับตัว พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อให้พัฒนาช่องทางการเรียนรู้แบบใหม่ และปรับระบบพื้นฐานที่เอื้อกับการเรียนรู้ สร้างสรรค์นวัตกรรม เทคโนโลยี ยึดหยุ่นกับธรรมชาติทำให้เกิดความสมดุล ทั้งนี้ จะทำให้การศึกษาสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษา; สถานศึกษา; ความปกติใหม่

Abstract

The crisis of the COVID-19 epidemic in Thailand has greatly affected the education industry in Thailand, causing more social and education inequality. Education that will be changed therefore must have educational management to accept the new normal condition by adjusting the work process of educational personnel, developing knowledge of teachers to apply teaching and learning through the technology, create new capabilities to support the changes that occur to meet the goals set.

There is a change management of administrators and personnel in educational institutions by school administrators with clear work guidelines, assessing risk situations, creating incentives for behavioral change and personnel involvement that takes into account the interaction between teachers and students and understanding people in the organization that support adaptation to the changes that occur to develop new learning channels and adjust the basic system that facilitates learning, innovation in technology, flexibility with nature creates a balance. In this regard, this will enable the study to continue efficiently.

Keywords: education administration; educational institutions; new normal

บทนำ

ในอดีตประเทศไทยประสบวิกฤตการณ์ต่างๆ มากมาย โดยวิกฤตการณ์แต่ละครั้งล้วนเกิดจากสาเหตุแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสถานการณ์ทางการเงินจากต่างประเทศ การจัดการและรับมือกับภัยธรรมชาติ ความไม่สงบทางการเมือง หรือแม้แต่โรคระบาดต่างๆ โดยเฉพาะปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกตกอยู่ภายใต้วิกฤตการณ์ชุดใหญ่อันเป็นผลจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน วิกฤตโรคระบาดครั้งนี้กำลังเปลี่ยนแปลงสังคมโลกครั้งใหญ่อย่างไร สังคมไทยที่กำลังจะถูกเปลี่ยนแปลงไปเช่นนั้นด้วย ผลกระทบต่อการศึกษา จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด ส่งผลให้นักเรียนไทยกว่า 15 ล้านคน ต้องหยุดเรียนไปจนถึงเดือนกรกฎาคม หมายความว่า นักเรียนไทยจะไม่ได้เรียนเป็นเวลาถึงหนึ่งในสามของปีการศึกษา แม้กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายที่จะยกเลิกวันหยุดเพื่อชดเชยเวลาเรียนที่หายไป แต่การขาดเรียนสะสมก็ย่อมส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนในระยะยาว และเมื่อถึงเวลานั้น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงทุกหน่วยงานของไทยจะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อลดผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชนของชาติเหล่านี้ (มูลนิธิคีนันแห่งเอเชีย, 2563) ผู้กำหนดนโยบายด้าน

การศึกษาจึงต้องพิจารณาช่องทางการเรียนรู้อื่นๆ ทดแทนเมื่อวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโควิดระลอกแรกเริ่มคลี่คลายลง ส่งผลให้เกิดคำถามถึงความปกติใหม่ หรือ ‘นิว นอร์มอล’ (New Normal) เกี่ยวกับระบบการศึกษานั้นก็คือ การจัดการศึกษาซึ่งต้องมีการปรับตัว (พัชราภรณ์ ดวงชื่น, 2563) โดยสถานศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้จากการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนปกติมาเป็นการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์เพื่อลดการเผชิญหน้า การติดเชื้อไวรัสหรือการแพร่ระบาดของเชื้อโรค และเว้นระยะห่างระหว่างกัน รวมทั้งยังต้องดัดกิจกรรมที่จัดเพื่อพัฒนาผู้เรียน มาเป็นกิจกรรมแบบออนไลน์ (กาญจนา บุญภักดี, 2563) จากเหตุการณ์วิกฤตของการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด ครั้งนี้ได้สร้างระบบโลกแห่งการเรียนรู้ใหม่ ซึ่งเป็นการบังคับให้การศึกษาต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงวิกฤตให้เป็นโอกาสในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายช่องทางหลากหลายรูปแบบ และสร้างระบบการพัฒนาการศึกษา (สมพร ปานดำ, 2563) แต่ด้วยประสิทธิภาพของระบบการเรียนการสอน แบบออนไลน์หรืออีเลิร์นนิง (E Learning) ที่มีไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบต่อการศึกษาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิดส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมทางการศึกษาที่อาจเพิ่มมากขึ้น โอกาสที่จะเข้าถึงระบบการศึกษาที่มีคุณภาพนับเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย รวมถึงความพร้อมทางด้านอุปกรณ์ที่รองรับการเรียน เห็นได้จากนักเรียนในสถานศึกษานานาชาติและสถานศึกษาของรัฐที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ สามารถเข้าถึงการเรียนการสอนผ่านทางระบบออนไลน์หรืออีเลิร์นนิง (E Learning) อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อต้องกักตัวอยู่ที่บ้าน ในขณะที่มีนักเรียนไทยอีกหลายคน ที่ผู้ปกครองไม่มีความพร้อม ในการซื้ออุปกรณ์การเรียน รวมถึงต้องจ่ายค่าอินเทอร์เน็ตเพิ่มเพื่อรองรับการเรียนการสอนผ่านทางระบบออนไลน์ ยิ่งการแพร่ระบาดครั้งนี้ ใช้นเวลานานมากเท่าไร ก็จะต้องสร้างช่องว่างของความไม่เท่าเทียมทางการได้รับการศึกษาให้กับเด็กนักเรียนขยายกว้างยิ่งขึ้นเท่านั้น ส่งผลให้การเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพมากพอ เนื่องจากครูไม่สามารถดำเนินการสอนด้วยตนเองในห้องเรียนได้ จากการที่ครูจำนวนไม่น้อยออกเยี่ยมบ้านเพื่อติดตามความเป็นอยู่ของนักเรียน เพื่อประเมินความพร้อมในการเรียนวิถีใหม่ แต่การเรียนรู้แบบวิถีใหม่ยังได้รับการสนับสนุนไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในด้านวิชาการ การปรับกระบวนการเรียนการสอน การให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ และการมีสภาพความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่จึงทำให้ผลกระทบนี้ยังไม่ได้รับการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้บริหารการศึกษาที่จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาพร้อมหาวิธีการแก้ไขที่เหมาะสม สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะความปกติใหม่ เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน ผู้บริหารการศึกษาควรจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบ และให้ความสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนแรก เพราะหากกำหนดปัญหาผิดพลาดจะทำให้กระบวนการต่อมาในการแก้ปัญหาไม่เกิดประโยชน์ ฉะนั้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนแนวคิดและเทคนิคการบริหาร การแก้ปัญหาจะต้องระบุเป้าหมายให้

ชัดเจนและหาสาเหตุที่แท้จริงให้เจอหาวิธีที่แก้ไขเหมาะสมและลงมือทำ รวมถึงการติดตามผลเพื่อให้ผู้บริหารการศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของปกติใหม่

ราชบัณฑิตยสภา ได้ให้ความหมาย New Normal แปลว่า ความปกติใหม่ ฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากเดิม เนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบจนแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหวังล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ (ราชบัณฑิตยสภา, 2565)

สุวิมล มธูรส กล่าวว่า ความปกติใหม่ (New normal) เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบจนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหวังล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย (สุวิมล มธูรส, 2564)

บิลล์ กรอสส์ ให้ความหมายของ New Normal คือ ความปกติในรูปแบบใหม่ ซึ่งบุคคลดังกล่าวเคยเป็นผู้จัดการกองทุนชื่อดังของสหรัฐอเมริกา ที่โด่งดังในช่วงวิกฤติการเงินสำคัญๆ ของโลก ได้กล่าวไว้ในปี 2008 โดยเน้นความปกติในรูปแบบใหม่หมายถึง พฤติกรรมของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไปจะทำให้เกิดความคุ้นชินและกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติ (Bill Gross, 2008)

ดังนั้นเราสามารถสรุปได้ว่า ความปกติใหม่ หมายถึง สถานการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจนเป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ รวมทั้งวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนต้องปรับตัวเพื่อดำรงไว้ซึ่งศักยภาพในการเรียนรู้ของตนเอง

การบริหารจัดการศึกษารับภาวะความปกติใหม่

การศึกษายุคปกติใหม่ (New Normal) นั้นระบบการศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม มีการให้ความสำคัญกับกระบวนการ รวมถึง well-being ของนักเรียนแบบองค์รวม เกิดการพัฒนาการศึกษาโดยการรับฟังเสียงสะท้อนจากทุกระดับทั้งครู ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน ร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ออกแบบหลักสูตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน มีแบบทดสอบที่หลากหลายเพื่อวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน รวมถึงนักเรียนและครูร่วมกันออกแบบสภาพแวดล้อมในห้องเรียน อย่างไรก็ตาม แนวทางการปรับการศึกษา New Normal จำเป็นต้องปรับบทบาทครูในรูปแบบดั้งเดิม โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้มีการจัดทำแนวทางการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาในสถานการณ์ COVID-19 โดยมีเนื้อหาทั้งในส่วนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั้งรูปแบบปกติ และการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน

บทบาทในการเรียนของนักเรียน บทบาทในการสอนของครู การเรียนในชั้นเรียน (On-Site) การเรียนผ่านโทรทัศน์ (On-Air) และการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (Online)

ในอนาคตครูอาจไม่ใช่คนที่ยืนอยู่หน้าห้องและสอนอย่างเดียวอีกต่อไป ครูต้องมีบทบาทการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้ของนักเรียน สำหรับการเปลี่ยนแปลงและการหยุดชะงักของการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทุกคนและทุกภาคส่วนมีเวลาหันกลับมาพิจารณา เพื่อมองหาโอกาสที่จะสร้างระบบการศึกษาให้มีคุณภาพ การเปลี่ยนรูปแบบการศึกษาที่เน้นท่องจำอันล้าสมัยนับเป็นข้อจำกัดสำหรับการพัฒนาของนักเรียนมายาวนานหลายทศวรรษ ภายใต้วิกฤตที่โลกกำลังเผชิญ เราสามารถเลือกที่จะใช้วิธีการแบบดั้งเดิม หรือนำวิธีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มาใช้ โดยช่วยให้ครูทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนการสอนที่เน้นผลลัพธ์ขั้นสูง (High-impact Learning) เพื่อที่จะได้กลับมาถ่ายทอดสู่เด็กนักเรียนผู้เป็นอนาคตของประเทศชาติต่อไป (มูลนิธิคีนันแห่งเอเชีย, 2563) ครูอาจารย์จะต้องได้รับการปรับมุมมองต่อการเรียนการสอน ผ่านการฝึกอบรม เรียนรู้เทคนิค กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน และประยุกต์ใช้สื่อการเรียนการสอนและเทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับ การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ครูอาจารย์จะต้องเป็นผู้ที่แสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ และหมั่นเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับให้เข้ากับกระบวนการที่ใหม่ โดยเฉพาะการผสมผสาน ระหว่างการสอนแบบออนไลน์ และการสอนในชั้นเรียนปกติ

ซึ่งการจัดการเรียนการสอนบทบาทของครูจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือ Learning Facilitator คือ การมีครูคุณภาพจำนวนมากที่มีความสามารถในการเป็น Facilitator มีความสามารถในการเชื่อมโยงหลักสูตร วิธีการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา โดยปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้ ผ่านการฝึกอบรมครู ให้ครูเปลี่ยนจากผู้สอน (Teacher) ไปเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ชักชวนให้เด็กได้เรียนรู้ ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ ดร. ชูกิจ ลิมปิจำนงค์ ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ได้นำเสนอ 2 แนวคิดสำคัญในการมุ่งเน้นการพัฒนาครู คือ (ชูกิจ ลิมปิจำนงค์, 2563)

1. เปลี่ยนจากครูแบบเดิม เป็นครูที่สอนครอบคลุมเกี่ยวกับการใช้ชีวิตจริงได้ (Transform Teachers to New Normal in Education) อาทิ โครงการศูนย์กลางการพัฒนา STEM Facilitator เมืองสะเต็มศึกษาฐานปฏิบัติการสำหรับฝึกแนวทางสะเต็มศึกษา ที่จัดตั้งขึ้นโดยเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม (Public-Private-People Partnership) ซึ่งจะเป็ต้นแบบในการขยายผลสู่ภูมิภาค โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ครูวิทย-คณิตทั่วประเทศ มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาและนักเรียนสามารถนำสมรรถนะด้านสะเต็มมาใช้เพื่อการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในศตวรรษที่ 21

2. แพลตฟอร์มสนับสนุนเพื่อการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน (Supporting Platform for New Normal Teachers) ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เป็น National Online Platform

อาทิ ระบบพี่เลี้ยงและการกำกับ MENTORING & SUPERVISING แพลตฟอร์มการให้คำปรึกษา Online STEM Education สำหรับบุคลากรทางการศึกษาและผู้ปกครอง นอกจากนี้ปรับทักษะของครูเพื่อเอาเทคโนโลยีมาใช้ในปัจจุบันและในอนาคตเป็นการฝึกฝนสอนหนังสือ ผ่านจอโทรทัศน์หรือจอกล้องคอมพิวเตอร์ คุณครูจะต้องสามารถเข้าไปพูดคุยผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบันเพื่อรับรู้ปัญหาต่างๆ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กพฐ.) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ครูจะต้องมีส่วนสำคัญในการพัฒนาและปรับตัวไปกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในอนาคต

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา ได้เสนอขั้นตอนในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ใน New Normal โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพที่เป็นการเรียนรู้เชิงลึก คือ รู้จริง รู้ชัด นำไปประยุกต์ใช้ และสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ การออกแบบการเรียนรู้ที่จะตอบสนองจุดเน้นดังกล่าว ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา, 2563)

1. วิเคราะห์ Passion ของผู้เรียนว่าอะไรที่สามารถกระตุ้นผู้เรียนให้มี Passion ในการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนจะมีสิ่งกระตุ้นแตกต่างกัน หากผู้สอนค้นพบสิ่งกระตุ้น Passion ดังกล่าวจะเป็นจุดเริ่มต้นของพฤติกรรมการเรียนรู้อันพึงประสงค์ของผู้เรียน เช่น ความกระตือรือร้น การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

2. วิเคราะห์สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ Passion ของผู้เรียน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองความความสงสัยใคร่รู้ของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ Passion จะช่วยให้ผู้เรียนใช้พื้นที่การเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง ตรงกันข้ามหากกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับ Passion ผู้เรียนจะมีพฤติกรรมไม่อยากเรียนรู้

3. วิเคราะห์ Platform และวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน การวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีทางเลือกที่จะเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนเอง (หลายเส้นทาง เป้าหมายเดียวกัน) สำหรับ Platform การเรียนรู้นั้น อาจจะเป็นการเรียนรู้ออนไลน์ การเรียนรู้ที่สถานศึกษา การเรียนรู้ที่บ้าน การเรียนรู้ที่ชุมชน ส่วนวิธีการเรียนรู้ควรเน้นวิธีการเรียนรู้ตามแนวทาง Active learning ในทุกๆ Platform เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ สะท้อนคิด และถอดบทเรียนเป็นแก่นของความรู้ ซึ่งการถอดบทเรียนจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึก

4. เตรียมทรัพยากรการเรียนรู้สำหรับการเรียนรู้ ในแต่ละ Platform และวิธีการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะช่วยให้ผู้เรียน มีโอกาสเลือกพื้นที่การเรียนรู้ของตนเองในลักษณะการเรียนรู้ ส่วนบุคคล (Personalized learning) หรือการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีจิตใจจดจ่อ และมุ่งมั่นอยู่กับการเรียนรู้ของตนเอง

5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะเปิดพื้นที่การเรียนรู้ ทั้ง 5 ประการ ได้แก่ 1) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ของตนเอง 2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนออกแบบและใช้วิธีการ

เรียนรู้ของตนเอง 3) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินเพื่อพัฒนาตนเอง 4) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวม และ 5) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนคิดตนเอง เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ครั้งใหม่ หากผู้สอนเปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้มากเท่าใด การเรียนรู้เชิงลึกก็จะเกิดขึ้นได้มากเท่านั้น

6. ประเมินประสิทธิภาพของ Platform และวิธีการเรียนรู้ ที่ผู้สอนได้ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ว่าสามารถตอบสนองความต้องการ ของผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการประเมินในส่วนนี้จะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีพื้นที่การเรียนรู้มากขึ้น

การเรียนรู้ใน New normal มี Platform และวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตอบสนอง Passion ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนใช้พื้นที่การเรียนรู้ของตนเอง 5 ประการ และนำไปสู่การเรียนรู้เชิงลึก ซึ่งเป็นคุณภาพของการเรียนรู้ ส่วนคุณค่าแท้ของการเรียนรู้คือการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

การออกแบบการเรียนรู้ใน New normal ผู้สอนพยายามค้นหาสิ่งกระตุ้น Passion ของผู้เรียน แล้วนำสิ่งกระตุ้น Passion นั้นมาออกแบบการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย ผู้เรียนทุกคนมีพื้นที่ การเรียนรู้ของตนเองในลักษณะ Personalized learning ผู้สอนเปิดพื้นที่การเรียนรู้อันมีคุณค่าให้กับผู้เรียน แทนการครอบครองไว้ที่ตนเองแต่เพียงผู้เดียว (Wongyai, W., & Patphol, M., 2020).

การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานองค์ความรู้ร่วมกับนวัตกรรมการเรียนรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีรูปแบบการสอนที่หลากหลายองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ สรุปได้ดังนี้

1. ผู้สอน (Instructor) เป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจ ในเนื้อหาประสบการณ์ มีส่วนทำให้การสอนออนไลน์บรรลุเป้าหมาย ซึ่งบทบาทของผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ (Guide) พี่เลี้ยง (Mentor) เป็นผู้ฝึก (Coach) อำนวยความสะดวก (Facilitators) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเล็งเห็นศักยภาพของตนเองในด้านการเรียนรู้

2. ผู้เรียน (Student) เป็นผู้รับเนื้อหาและองค์ความรู้จากผู้สอน ซึ่งผู้เรียนจำเป็นต้องมีความพร้อมในด้านการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ การรู้เท่าทันสื่อ (Digital Literacy) สามารถสืบค้น วิเคราะห์ข้อมูลประเมินเนื้อหาอย่างเป็นระบบ

3. เนื้อหา (Content) เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์เนื้อหา ควรมีการออกแบบโครงสร้างตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา มีการวางแผนผังรายวิชาเพื่อเป็นระบบนำทางเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาต่างๆ ในบทเรียน และเนื้อหาในบทเรียนสามารถที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้หลังจากการเรียนออนไลน์

4. สื่อการเรียนและแหล่งเรียนรู้ (Instructional Media & Resources) ช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาขณะที่เรียนได้ สื่อที่ใช้ในการสอนควรที่มีความแปลกใหม่ ดึงดูดความสนใจของผู้เรียนและกระตุ้นการเรียนรู้

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Process) เป็นกระบวนการออกแบบการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนตามหัวข้อ วัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการวัดประเมินผล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำเนื้อหาไปประยุกต์สู่การเรียนรู้ตามสภาพจริง

6. ระบบการติดต่อสื่อสาร (Communication Systems) มีส่วนสำคัญทำให้การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งการติดต่อสื่อสารแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

(1) การสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) เป็นการถ่ายทอดเนื้อหาผ่านสื่อการสอน โดยไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

(2) การสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) เป็นการถ่ายทอดเนื้อหาผ่านสื่อการสอน ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนสามารถพูดคุย ซักถามร่วมกันได้ในขณะที่สอนและตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนได้

7. ระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ (Network Systems) เป็นช่องทางในการอำนวยความสะดวกให้การเรียนการสอนมีความราบรื่นได้ อาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับความพร้อมของนักศึกษาในเรื่องการเตรียมอุปกรณ์เชื่อมต่อกับระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและพื้นที่ที่ไม่มีสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รวมถึงความเร็วของอินเทอร์เน็ตอาจทำให้การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ไม่ราบรื่นได้

8. การวัดและการประเมินผล (Measurement and Evaluation) จำเป็นต้องมีการวัดและประเมินผล โดยมีการวัดและประเมินผลทั้งระหว่างเรียน (Formative Assessment) และภายหลังจัดการเรียน (Summative Assessment) ซึ่งควรมีความหลากหลายเพื่อวัดประเมินผลผู้เรียนให้สอดคล้องตามสภาพจริง

การจัดการเรียนรู้ทางออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพในยุค New Normal นั้น ครูผู้สอนจะต้องกำหนดแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อสร้างใจให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันและครูผู้สอน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ และจากข้อมูลการศึกษาดังกล่าว จึงน่าจะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ทางออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้และสิ่งสำคัญ Feedback จากผู้เรียนที่ป้อนกลับมาจากการจัดการเรียนการสอนออนไลน์จะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

ภาคการศึกษาเป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่จะต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อให้เข้ากับสภาพที่ใหม่ ทำให้ต้องใช้รูปแบบการเรียนการสอน ทางไกลอย่างเร่งด่วน ซึ่งการจัดการเรียนทางไกล และ

การเรียนออนไลน์ที่ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ สำหรับนักเรียนทุกคนนั้น ต้องพึ่งพาหลายปัจจัย ทั้งความพร้อมด้านเทคโนโลยี ความพร้อมของครู ในการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ และความพร้อมของครอบครัวและนักเรียนในการเรียนรู้จากที่บ้าน (เสาวร็จ รัตนคำฟู, 2563) ต้องให้ความสำคัญ ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากกว่าเงื่อนไขที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองนโยบาย แนวคิดหรือผลประโยชน์บางอย่างที่ไม่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น

1. การให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ ที่มีคุณภาพระหว่างครูและนักเรียน มากกว่าจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนอยู่ในห้องเรียน หรือเรียนผ่านสื่อออนไลน์
2. การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงกับความสนใจของนักเรียน ชุมชนและบริบทที่นักเรียนอยู่มากกว่าการเรียนรู้อิงตามมาตรฐานแบบเดียวกันทั่วประเทศ
3. การให้ความสำคัญกับการประเมินผล เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน (formative assessment) จากชิ้นงานและพฤติกรรม มากกว่าการประเมินเพื่อการตัดสิน (summative assessment) เพื่อนำไปใช้ให้คุณให้โทษแก่ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา
4. การให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือ นักเรียนที่ขบความท้าทายในการเรียนควบคู่กับการส่งเสริมนักเรียนกลุ่มอื่นๆ ให้เต็มตามศักยภาพ เนื่องจากนักเรียนที่ขาดแรงจูงใจในการเรียนเป็นทุนเดิมหรือมาจากครอบครัวยากจน มีแนวโน้มจะหลุดออกจากระบบการศึกษามากขึ้นเมื่อสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ
5. การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ เพื่อสุขภาพกายและจิตควบคู่กับการเรียนรู้ด้านวิชาการ จึงควรสอดแทรกเนื้อหาความรู้เรื่องสุขภาพการดูแลสุขภาพกายและใจเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้และปรับตัวได้ท่ามกลางสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน
6. ให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากรออนไลน์แก่นักเรียนและครอบครัวควบคู่กับทรัพยากรออนไลน์ เช่น จัดสรรหนังสือให้แก่นักเรียนที่อยู่ในครอบครัวด้อยโอกาสเพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ที่บ้าน จัดให้มีอาสาสมัคร ติดตามสถานการณ์นักเรียนในแต่ละครอบครัว และให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในการดูแลนักเรียน ควบคู่ไปกับการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีของประเทศ (สำนักงานนโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2563)

ดร.วรวงค์ รักเรืองเดช รองผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า การเรียนรู้ของเด็กสมัยนี้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเด็กสมัยนี้จะเรียนรู้ใน 3 มิติ คือ 1) ธรรมชาติสิ่งที่เกิดขึ้นจริง 2) เรียนรู้เรื่องเทคโนโลยีดิจิทัล เข้ามามีบทบาทกับเราในทุกวัน และ 3) เรื่องของคน สังคม วัฒนธรรมแต่เดิมเราเรียนรู้การพูดคุยพบปะกัน แต่เด็กสมัยนี้เรียนรู้โลกอีกแบบหนึ่ง คือ การอยู่ในสังคมออนไลน์ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นระบบการเตรียมความพร้อมของคนในอนาคต เด็กในวันนี้เขาจะได้ใช้ทักษะความรู้ในอีก 10 ปีข้างหน้าที่จะใช้ชีวิตในอีก 40-50 ปี ดังนั้น การเรียนรู้สำคัญมาก โดยที่ต้องหาคนชี้แนะแนะนำที่มีความสามารถสูง นั่นคือ ครูที่จะ

เป็นคนชี้แนะ แนะนำให้เด็กใช้ Feedback ที่ดีให้กับเด็กได้เรียนรู้โลกที่กำลังเปลี่ยน สถานศึกษาจะเป็นสถานศึกษาขนาดใหญ่ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น ใช้สื่อ เครื่องมืออุปกรณ์ 5G ในอนาคต สังคมอาจจะเป็นคนจัดการศึกษาหรือสถานศึกษาอาจจะเป็นพื้นที่ในการมาพูดคุยในส่วนที่ทำออนไลน์ไม่ได้ ทำการทดลอง หรือแม้กระทั่งอาจจะไม่มีสถานศึกษาแล้วก็ได้ โลกมีฉากทัศน์ที่กำลังเกิดขึ้นแต่สิ่งที่พวกเราอยากเห็น คือ โซลูชัน ที่จะนำมาช่วยกันตอบโจทย์ (ดร.วรรงค์ รักเรืองเดช, 2564)

การบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษา

การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) หมายถึง การวางแผนการดำเนินการต่างๆ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงและสนับสนุนให้เกิดการปรับตัวและการยอมรับ พร้อมทั้งยังสร้างศักยภาพใหม่ๆ เพื่อรองรับให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากปัจจัย 2 ประเภท คือ ปัจจัยภายนอก เป็นสิ่งผลักดันจากภายนอก และปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น กิจกรรมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากผู้บริหาร โครงสร้างพื้นฐานของสถานศึกษา มีระบบการติดตามและประเมินผลกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จชัดเจน โดยปรับวัฒนธรรมของสถานศึกษาให้เป็นไปในทิศทางและความเข้าใจเดียวกัน ผู้บริหารมีความสัมพันธ์ที่ดี และเป็นแบบอย่างที่ดี ช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงาน ส่งเสริมกิจกรรมให้กับบุคลากร รวมถึงให้บุคลากร สามารถแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ทั้งประสบการณ์เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ

2. การสื่อสาร เช่น กิจกรรมที่ทำให้ทุกคนเข้าใจถึงสิ่งที่สถานศึกษาจะทำประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับทุกคน แต่ละคนจะมีส่วนร่วมได้อย่างไร โดยจะสื่อสารให้บุคลากรได้รับรู้ถึงประโยชน์และวิธีการดำเนินกิจกรรม ผ่านสื่อต่างๆ เช่น E-mail/Web Site, โปสเตอร์, บอร์ดประกาศ

3. กระบวนการและเครื่องมือ ช่วยให้การค้นหา เข้าถึง ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้สะดวก รวดเร็วขึ้น โดยการเลือกใช้กระบวนการและเครื่องมือ โดยวางขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและสร้างเครื่องมือเพื่อเอื้ออำนวยต่อกิจกรรมต่างๆ

4. การเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและหลักการของการจัดการความรู้ เช่น จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ให้กับครูผู้สอน

5. การวัดผลเพื่อให้ทราบว่าการดำเนินการได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีการนำผลของการวัดมาใช้ในการปรับปรุงแผนและการดำเนินการให้ดีขึ้น

6. การยกย่องชมเชยและให้รางวัล เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกๆระดับ โดยข้อควรพิจารณากระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง

(Change Management Process: CMP) จึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sakrungrongsakul and Yuttanawiboonchai, 2016)

ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันการศึกษาต้องปรับตัว หรือปรับเปลี่ยนแนวคิดจากที่เคยทำงานแบบเดิมต้องปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงระหว่าง COVID-19 ยังแพร่ระบาด หรือยุติลง ชีวิตวิถีใหม่จึงไม่ใช่การแก้ปัญหาเดิมๆ ปรากฏการณ์ COVID-19 จึงควรออกแบบอนาคตของการศึกษาใหม่ในการเรียนรู้รูปแบบใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ให้น้ำหนักการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ให้มากกว่าการนั่งชั่วโมงเรียนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสนใจของนักเรียนและความคิดสร้างสรรค์ การสร้างความรักสามัคคีในครอบครัว สังคมและประเทศชาติ เป็นคนดีมีคุณธรรม ส่งเสริมนักเรียนที่มีความคิดสร้างสรรค์ ทำลายทางการเรียน พร้อมกับกลุ่มอื่นๆ โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ในสถานการณ์ที่ปรับเปลี่ยนรวดเร็ว (Disruption) การพัฒนาทักษะชีวิตที่สามารถยืดหยุ่น ปรับตัวอยู่ได้ในสถานการณ์ที่เป็นจริง (Resilience) บนพื้นฐานของการสาธารณสุขที่ดี มาตรฐานทางการสาธารณสุขที่ดีจะเป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษาในอนาคต ที่เป็นการศึกษาตลอดชีวิต สถานศึกษาทุกระดับจะเป็นการเรียนรู้ของทุกช่วงวัย ระบบชั้นเรียนจะเปลี่ยนไป เป็นระบบความสามารถของผู้เรียน การนำระบบเทคโนโลยีมาจัดระดับความสำเร็จของผู้เรียน ดังนั้นการปรับตัวในอนาคตทางการศึกษาในอนาคต จากการวิเคราะห์ผลกระทบไปสู่การปรับตัวในอนาคตที่มีการออกแบบการศึกษาใหม่ นำแบบไปปฏิบัติ มีการประเมินผลเป็นระยะๆ และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

องค์การยูเนสโกได้แนะนำสถานศึกษาถึง 7 วิธี ที่จะช่วยให้สถานศึกษาและครูประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้รับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-19 (พัชรภรณ์ ดวงชื่น, 2563) ดังนี้

1. รับฟังเสียงของครูในการกำหนดนโยบายและแผนการ เพราะการพูดคุยเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนเปิดสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหาร ครู พ่อแม่ ชุมชน รวมถึงนักเรียน ควรมีการพูดคุยกัน เพื่อให้ความต้องการของนักเรียนทุกคนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง
2. สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับทุกคนในสถานศึกษา ความปลอดภัยและความเป็นอยู่ของนักเรียนและครูคือสิ่งสำคัญที่สุดเมื่อเปิดสถานศึกษา สถานศึกษาต้องสร้างความรู้สึกอุ่นใจให้ทุกคนในช่วงที่ยังมีการระบาดของไวรัส รวมถึงเมื่อโรคหยุดการระบาดลงแล้ว
3. ให้ความสำคัญกับสภาพจิตใจ สังคมและอารมณ์ของครูและนักเรียน โควิด-19 อาจทำให้ครูนักเรียน รวมถึงครอบครัวของทุกคนรู้สึกเครียด หากความเครียดนั้นไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ในระยะยาวและการเรียนรู้ในภาพรวมของนักเรียนได้ สำหรับครูอาจเกิดภาวะหมดไฟในการสอน (Burnout) ทำให้ครูขาดงานบ่อยขึ้น หรือถึงขั้นลาออกจากงาน ผู้อำนวยการสถานศึกษาต้องให้ความมั่นใจกับครูว่าจะได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เมื่อครูเกิดปัญหาด้านสภาพจิตใจโดยวิธีการที่หลากหลาย

4. ช่วยให้ครูปรับตัวเข้ากับ New Normal เมื่อกลับมาสอนในชั้นเรียนตามปกติ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องได้รับการสนับสนุน และได้รับทรัพยากรที่เพียงพอในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนอีกครั้ง ครูหลายคนอาจต้องสอนซ่อมเสริมในช่วงนี้ หรือไม่ก็ต้องสอนทั้งในห้องเรียนควบคู่ไปกับการสอนออนไลน์ หรือต้องสอนหลายคาบมากขึ้น เพราะต้องลดขนาดห้องเรียนลงเพื่อทำตามมาตรการ Social Distancing

5. จัดให้มีครูเพียงพอ และให้ครูได้ทำงานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การที่ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีความสุขกับมาตรฐานการทำงานที่เหมาะสม ได้เงินเดือนตรงตามเวลา หรือลาป่วยได้เมื่อรู้สึกไม่สบาย ถือเป็นเรื่องสำคัญในช่วงสถานการณ์นี้ ผู้บริหารไม่ควรลดสิทธิต่างๆ ของครู และเงื่อนไขการทำงานที่เหมาะสมสำหรับครู

6. ลงทุนกับภาคการศึกษา ในหลายๆ ประเทศ เงินเดือนครูและสวัสดิการต่างๆ ถือเป็นงบประมาณก้อนใหญ่ที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีรายได้ทางเศรษฐกิจต่ำ จากวิกฤต COVID-19 ทรัพยากรที่มีอยู่อาจลดลง เมื่อรายได้ผู้คนลดลง เพื่อให้การศึกษายังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ฝ่ายบริหารด้านการศึกษามจำเป็นต้องลงทุน กับครูและบุคลากรทางการศึกษา ไม่ใช่แค่การไม่ลดเงินเดือนเท่านั้น แต่ยังต้องจัดการอบรมที่จำเป็น รวมถึงให้การ สนับสนุนด้านสภาพจิตใจด้วย

7. คอยเช็คสถานการณ์และข้อเสนอแนะจากครูเมื่อสถานศึกษาเปิดเรียนต้องคอยเช็คและประเมินสถานการณ์ พร้อมทั้งปรับแผนเมื่อจำเป็น กระทรวงศึกษาธิการ ฝ่ายบริหาร ผู้อำนวยการต้องเช็คและประเมินรอบการทำงาน เพื่อวัดความก้าวหน้า ซึ่งรอบการทำงานเหล่านี้ควรคำนึงถึงบทบาทการสอนที่มีคุณภาพของครู และส่งเสริมสภาพ การเรียนรู้ที่ดี สถานศึกษาต้องไม่ลืมเปิดโอกาสให้ครูได้เสนอความคิดเห็น และประเมินการทำงานของสถานศึกษาด้วย

โลกการศึกษาหลัง COVID-19 จึงต้องปรับโฉมใหม่ หากมองในมุมบทบาทของภาครัฐ รัฐจะต้องออกมาตรการเยียวยาระหว่างวิกฤตสำหรับนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากการที่ไม่สามารถเรียนออนไลน์ได้ รวมทั้งยังต้องคิดมาตรการรับมือในกรณีที่เด็กต้องออกจากสถานศึกษาอย่างถาวร ซึ่งมาตรการเหล่านี้รัฐสามารถลงมือได้ทันที ไม่ต้องรอวิกฤตผ่านไปก่อน และหลังจากนี้ต้องวางทิศทางการศึกษาในอนาคตเพื่อตอบรับกับเศรษฐกิจนอกจากนี้ เราต้องแยกให้ออกว่า new normal ที่หลายคนกำลังพูดถึงเป็นความผิดปกติชั่วคราว หรือจะกลายเป็นลักษณะของโลกใหม่หลังโควิด-19 จริง ประเด็นนี้สำคัญมาก เพราะจะทำให้เราประเมินเรื่องเศรษฐกิจและการศึกษาได้ดีขึ้น หลายเรื่องผิดปกติตอนนี้ ที่จริงแล้วเป็นเพียงเรื่องชั่วคราว เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยวและโรงแรมอาจไม่ล่มสลายและกลับมาดำเนินตามปกติได้ หากสามารถคิดค้นวัคซีนสำเร็จ หรือการเรียนออนไลน์ซึ่งจะมาแทนที่มหาวิทยาลัยก็อาจเป็นเรื่องชั่วคราวเช่นกัน new normal ยังขึ้นกับบริบทที่ต่างออกไปในแต่ละประเทศ อย่างในสหรัฐฯ สิ่งที่จะเกิดขึ้นหลังจากนี้ คือ การเรียนออนไลน์อาจลดลง และเพิ่มการเรียนในชั้นเรียนมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงการศึกษา การศึกษาจะคงอยู่ได้และมีประสิทธิภาพ ก็ขึ้นอยู่กับ การปรับตัว ทักษะ รวมถึงการคิดค้นพัฒนาการเรียนรู้สิ่งใหม่ โควิด-19 อาจจะไม่ได้ร้ายต่อการศึกษาเสมอไป แต่เป็นการเตือนให้ เราเกิดการตั้งรับ ตื่นตัว สร้างสรรค์นวัตกรรม เทคโนโลยี ยึดหยุ่นกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือโรคระบาดที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดการสมดุล ในอนาคตสถานการณ์จะเป็นอย่างไรต่อไปเราได้ แต่คาดการณ์ แต่การเรียนรู้ผ่านออนไลน์ ไม่ใช่เรื่องไกลตัวเราอีกต่อไป ไม่ว่าจะการศึกษาจะเป็นรูปแบบใด สิ่งที่เราทุกคน และทุกประเทศ หนีไม่พ้นเลยก็คือ “การเปลี่ยนแปลง” เราทุกคนต้องไม่หยุดที่จะเรียนรู้สิ่ง ใหม่ ๆ กล้าที่จะเริ่มต้น และยอมรับในการเปลี่ยนแปลง

การสร้างความคิดใหม่ตามข้อเสนอนี้สามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรมหาศาลเพียง อาศัยการปรับมุมมองของผู้กำหนดนโยบาย ปรับกระบวนการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา สร้าง ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ รวมถึง ถอด บทเรียนองค์ความรู้จากทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากแนวทางการจัดการศึกษาที่กล่าวมานี้ คือ “ความ ปกติเดิม” ที่เกิดขึ้นมาแล้วในระบบการศึกษาของหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงบางสถานศึกษาในประเทศไทย ที่ปรับการเรียนรู้อยู่สู่ศตวรรษที่ 21 มาก่อนหน้านี้ และน่าจะยังคงสอดคล้องกับโลกในอนาคต

บทสรุป

จากวิกฤตการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิดที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบมากมายในวงการ การศึกษา โดยจะต้องทำให้การเรียนรู้ของเด็กๆ ยังเดินหน้าต่อไปให้ได้มากที่สุดท่ามกลางสภาวะที่ไม่ ปกติ ทำให้ต้องมีการวางแผน เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนให้เข้ากับสถานการณ์ และเกิดการศึกษายุคปกติใหม่ (New Normal) ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากเดิม รวมถึงการออกแบบการศึกษาที่รองรับมาตรการในระยะยาว ในสภาพแวดล้อมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งบุคลากรทางการศึกษา ครู และนักเรียนต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนตัวเอง ประสบการณ์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ในช่วงสถานการณ์นี้ อาจกลายเป็น บทเรียนสำคัญที่ภาคการศึกษาจะสามารถนำไปต่อยอด สู่การคิดใหม่ ทำใหม่ สามารถพัฒนาผู้เรียน ให้ก้าวทันอนาคตโลกหลังโควิดที่จะเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา บุญภักดี. (2563). การจัดการเรียนรู้ยุค New Normal. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*. 19 (2): A1–A6.

ชู กิ จ ลิ ม ปี จ ำ น ง ค์ . (2563). *Recovery Forum “School Reopening and Teacher Empowerment to cope with the Next Normal in Education*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธ.ค 2565 จาก <https://m.mgonline.com/qol/detail/9630000063614>

- พัชรภรณ์ ดวงชื่น. (2563). การบริหารจัดการศึกษารับมือความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-19. *วารสาร ศิลปะการจัดการ*. 4(3): 783-795.
- มูลนิธิคีนันแห่งเอเชีย. (2563). *การแพร่ระบาดของโควิด-19 สร้างผลกระทบต่อการศึกษาไทย*. สืบค้น เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.kenan-asia.org/th/covid-19-education-impact/>
- ราชบัณฑิตยสภา. (2565). *รู้จัก New Normal ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2565 จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/>.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2563). *การออกแบบการเรียนรู้ใน New normal*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วรวงศ์ รักเรืองเดช. (2564). *4 ความเปลี่ยนแปลง ยุคโควิด-19 สู่การปรับตัว Next Normal*. สืบค้น เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/976332>
- สุวิมล มธุรส. (2564). “การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค NEW NORMAL COVID-19.” *วารสารรัชต์ภาคย์*. 15(40) พฤษภาคม-มิถุนายน, 35.
- สมพร ปานดำ. (2563). พลิกวิกฤตสู่โอกาสของอาชีวศึกษาไทยบนความปกติใหม่. *วารสาร สังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 7(5): 3-4.
- สำนักงานนโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2563). *Recovery Forum: School Reopening and Teacher Empowerment to Cope with the Next Normal in Education*. สืบค้น เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2565 . จาก <https://www.nxpo.or.th/th/4856/>.
- เสาวรัช รัตนคำฟู. (2563). *วิกฤตโควิด-19 รัฐต้องเร่งลดช่องว่างดิจิทัล เพื่อความเท่าเทียมในห้องเรียนออนไลน์*. สืบค้น เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2565 จาก <https://tdri.or.th/2020/04/digital-divide-online-education-inequalities/>
- Sakrunpong sakul, S., & Yuttanawiboonchai, J. (2016). *Information Systems and KnowledgeManagement Technology*. Bangkok: SE-EDUCATION Publishing House.
- Wongyai, W., & Patphol, M. (2020). *Learning Design for the New Normal*. Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักนาถกรณธรรม 10

Development of Quality of Life in Multicultural Society with the Ten Principles

ภัสตรา มณฑนาธรรม

Passara Montanatham

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, Email: Passara.mont@gmail.com

Received September 17, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงหลักธรรม และนำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย ผลการศึกษาพบว่าหลักนาถกรณธรรม 10 ประการ คือการฝึกฝนตนให้เจริญในศีล เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ การเลือกคบเพื่อนดี และหาอาจารย์ผู้แนะนำสั่งสอนด้วยความปรารถนาดี การเป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้ไม่มีเหตุผล ช่วยเหลืองานหมู่คณะด้วยความเต็มใจ การศึกษาหลักธรรมให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปด้วยความเพียร ให้มีความพอใจในสิ่งที่ตนหา มาได้ด้วยความบริสุทธิ์ มีสติระลึกรู้เท่าทันสิ่งที่พบได้ และการพัฒนาปัญญาให้มีความฉลาด หยั่งรู้ เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม ให้สูงกว่ามาตรฐานขึ้นไปอีกระดับหนึ่งที่เรียกว่าอารยชน หรืออารยบุคคล

คำสำคัญ: นาถกรณธรรม; คุณภาพชีวิต; การพัฒนา; พหุวัฒนธรรม

Abstract

This article has the purpose of study. 10 Principles of Nathakarana Dhamma to improve the quality of life, were found to be practice for improving the quality of life in naming. That are important according to the teaching of the Buddha, that want Buddhists to practice themselves to have precepts, knowledge, have friends and

teachers to recommend good thing, being a simple and reasonable ruler, willingly assist in the work of the group, study the Dhamma in great depth ascend with perseverance. Satisfied with what he earned with purity, be mindful of doing the words spoken and develop wisdom to understand the state of things as the really have quality in multicultural society above the standard to another level called civilized people.

Keyword: Nathakarana Dhamma; Quality of life; Development; Multicultural

บทนำ

ปัญหาของสังคมในปัจจุบันคือการมาอยู่ร่วมกันของกลุ่มต่างๆ ที่มีความแตกต่างหลากหลาย และนำไปสู่ปัญหาของการอยู่ร่วมกันที่ถูกนำเสนอผ่านการขยายออกของสิทธิมนุษยชนบนมุมมองของความเห็นอกเห็นใจกัน และการยอมรับความอ่อนแอของมนุษย์บางกลุ่มที่พยายามเสนอให้เห็นตัวตนผ่านการยอมรับหลักเกณฑ์ทางจริยศาสตร์ที่หลากหลายยิ่งขึ้น (Judith Blau and Alberto Moncadam, 2009) รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ต้องการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้จึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ด้วยหลักการทางศาสนา

การพัฒนา (Development) นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของระบบต่างๆ ในสังคมที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมนั้น โดยมีหลักที่ใช้ในการพิจารณาโดยมีจุดเน้นอยู่ที่ลักษณะของการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านปริมาณ 2) ด้านคุณภาพ และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม ให้ดีขึ้น หรือเหมาะสมกว่าสภาพที่เป็นอยู่ ส่วนการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of life) ตามความหมายของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หมายถึง ชีวิตที่มีคุณภาพสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมอย่างปกติสุขและชีวิตที่มีคุณภาพนั้นจะรู้ได้ โดยการที่คนหรือในชุมชนนั้นได้บรรลุเกณฑ์ความจำเป็นมาตรฐาน หรือความต้องการพื้นฐานที่คนหรือชุมชนจะมีหรือจำเป็น เพื่อให้ชีวิตอยู่ได้อย่างปกติพอสมควร (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2550)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท เน้นการพัฒนาลำดับขั้นทางจริยธรรมจากภายในของบุคคลเพื่อยกระดับขั้นทางคุณธรรมให้สูงขึ้น จากปุถุชนขึ้นไปให้เป็นอริยชนหรือ อารยชน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 357 หน้าที่ 98 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวจริยธรรมเพื่อยกระดับขั้นทางคุณธรรมให้สูงขึ้นได้นั้น ต้องนำหลักการพัฒนาบุคคลทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ทางกาย ทางจิต ทางสังคม และปัญญา เพื่อไม่ให้กุศลธรรมครอบงำ ไม่ใช่รับรู้แล้วก็เกิดความชอบซึ่งปรุงแต่ง เกิดโลภะ โทสะ โมหะ แต่ให้มีสติในการที่จะรับข้อมูล และได้ปัญญาเกิดความรู้เข้าใจสิ่งนั้นตามความเป็นจริง ประสบการณ์หรือข้อมูลความรู้ที่ผ่านเข้ามาทางประสาททั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ตามหลักการปฏิบัติตั้งต้นที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

ใจ, รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ คือ วิญญาน ผัสสะ เวทนา คือจุดที่ต้องศึกษากันอย่างยิ่ง เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังนี้

1) พัฒนาทางกาย ได้แก่ การฟื้นฟูและรักษาร่างกาย ตลอดถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อย่างถาวร ด้วยการเรียนรู้หลักธรรม ผูกพัน ปฏิบัติตามขั้นตอน เมื่อรับผลของการปฏิบัติเข้ามาจะเป็น ความรู้ ก็ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยอินทรีย์ที่ 6 คือ จิตใจ ซึ่งทั้งแปลความหมาย ประมวล และ นำออกสื่อสาร จึงมีความรู้ทางประสาททั้ง 5 อย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2543) เห็น ว่าไม่มีอะไรที่จะยึดมาเป็นตัวตนได้ แม้แต่ร่างกายก็ไม่ใช่ของเราจริง ๆ ผูกให้ปล่อยวาง สามารถ ดำเนินชีวิตปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง

2) พัฒนาทางด้านจิตใจ ได้แก่ การศึกษาหลักธรรมและการนำมาปฏิบัติ เพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของตนเองให้เกิดความสมดุล คือการทำสมาธิเพื่อให้จิตสงบ ผ่อนคลาย เป็นภูมิคุ้มกัน ให้มี คุณภาพทางจิตที่เข้มแข็งไม่ตกเป็นทาสวัตถุนิยม จนเป็นโรคทางจิตวิญญาณ การทำสมาธิคือส่วน สำคัญในกระบวนการรับรู้ทั้งการรับรู้อารมณ์จากภายในและภายนอก ผู้พัฒนาทางด้านจิตใจที่ทำ สมาธิอยู่เป็นนิตย์ จึงเป็นผู้มีสติปัญญาที่สมบูรณ์ สามารถเข้าถึงความจริงที่ว่าไม่มีอะไรที่จะมายึดเป็น ตัวตนได้ แต่ถ้าไม่ยอมรับความจริงที่รู้ด้วยจิตหรือความรู้ทางจิต ก็จะทำให้จำกัด ไม่ทำสมาธิ ไม่ให้เข้าถึง ความจริงได้ยึดถือตัวตนเป็นสำคัญ ทำให้เกิดปัญหาทั้งแก่ตนเองและสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีปัญญาเพิ่มขึ้น สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เป็น อิสระจากโรคทางใจได้อย่างสิ้นเชิง

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการพัฒนาจิตใจขึ้นไปตามลำดับ คนที่ยังไม่พัฒนาเลย จะมี ความสุขจากการได้รับอย่างเดียว ต้องได้ ต้องเอา ถ้าฉันได้ ฉันเอา ฉันได้กิน ฉันได้ใช้ ฉันก็มีความสุข แต่ถ้าให้คนอื่น ก็จะเป็นการสูญเสียไป แล้วก็ไม่มีความสุข มันเบียดเบียนจิตใจไม่สบายเลย อย่าง น้อยก็มีความเสียดายไม่อาจจะมีความสุขได้ (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), 2543) ถ้าคนเรา พัฒนาตัวเองขึ้นไป เราจะรู้จักความสุขเพิ่มขึ้น จะมีความสุขอีกแบบหนึ่งที่เกิดขึ้น คือความสุขจากการ ให้ คนที่มีคุณธรรมในจิตใจเท่านั้น จึงจะมีความสุขแบบนี้เกิดขึ้น เป็นความก้าวหน้าในการพัฒนาของ มนุษย์ ความสุขจากการให้เป็นความสุขที่ปลอดโปร่ง กว้างขวางเป็นความสุขที่ประณีตประเสริฐกว่า ความสุขเพียงจากการได้

3) พัฒนาทางด้านสังคม มนุษย์จะอยู่ได้และเจริญด้วยดี คนต้องมีพฤติกรรมที่เป็นวินัย เริ่มแรกการฝึกประพฤติดี มีวินัยอยู่ภายใต้กฎหมายเสมอกันคำพระว่า สีสสามัญญดาชน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 317 หน้าที่ 257 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายความว่าคนที่อยู่ร่วมสังคมกันนี้ จะต้องมีความประพฤติสุจริตไว้ใจกันได้ ไม่เบียดเบียน ผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม และรักษาระเบียบวินัย ทำตามกฎหมายของสังคมเหมือนกัน ที่เป็นระเบียบจะต้องได้คุณสมบัติทางจิตมาหนุน ศาสนามุ่งหมายให้รักกัน จะให้สัมพันธ์กันได้ในทุก

คนที่ต่างกัน เราจะต้องเพิ่มเติมลักษณะเฉพาะเข้าไปอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยธรรมเรียกว่าธัมมิกสังคมนิยม ถ้าเรารักกันไม่เห็นแก่ตน มันก็เกิดประโยชน์ทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นพวกคนจนก็รักคนมั่งมีได้ คนมั่งมีก็รักคนจนได้ นายทุนก็รักกรรมกรได้ กรรมกรก็รักนายทุนได้ เศรษฐีรักขอทาน ขอทานรักเศรษฐีหรือกระทั่งแม่วรักหนูได้ หนูรักแม่ได้ ธัมมิกสังคมนิยมมุ่งหมายให้ทุกคนลดความมีตัวตน หรือไม่เห็นแก่ตน จนรักผู้อื่นได้ รักสิ่งที่มีชีวิตได้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไปถึงความสุขของมนุษย์ทุกคน ของสัตว์เดรัจฉานทุกตัว ของต้นไม้ทุกต้น

4) พัฒนาการด้านปัญญา การพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนามี 1 ระดับคือ 1. สุตมย ปัญญาเกิดจากการฟัง การอ่าน การสังเกต 2. จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด พิจารณา แยกแยะ สังเคราะห์ 3. ภาวนามยปัญญา เกิดจากการนั่งสมาธิเกิดปัญญาจากภายใน ถือว่าเป็นปัญญาขั้นสูงสุด เพราะเป็นวิธีที่สร้างสรรค์ปัญญาขึ้นมาได้ด้วยตนเอง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติ จนกระทั่งเกิดประจักษ์แจ้งแห่งเหตุของปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้เสร็จสิ้นด้วยตนเอง

สังคมนพหุวัฒนธรรม คือ สังคมที่มีผู้คนเคลื่อนย้ายของผู้คน โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมมีความเห็นแก่ตัว เมื่อต้องมาอยู่รวมกันในสังคมที่หลากหลาย ที่เรียกว่า สังคมนพหุวัฒนธรรม ทำให้เกิดความขัดแย้งมากมายเช่น ชนกลุ่มน้อยมักถูกคนเมืองเอาเปรียบด้านค่าแรง คนต่างจังหวัดไม่มีพวกถูกรังแก หรือผู้มีความรู้หลุดออกคนที่ด้อยการศึกษา

ปัญหาทางด้านจิตใจของผู้คนในสังคมนพหุวัฒนธรรม ที่ต้องจากถิ่นฐานและครอบครัว เกิดความไม่มั่นคงทางจิตใจ หวาดระแวง เกิดความวุ่นวายในใจ โศกเศร้า ไม่สบายใจ ไม่มีกำลังใจเวลาทำงานมักเลื่อนลอยกระวนกระวาย ขาดความมั่นคงทางจิตใจ เกิดปัญหาสังคมคือความไม่ไว้วางใจ ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ขาดความเมตตาต่อกัน มีการแข่งขันสูง เกิดสังคมตัวใครตัวมัน มีการเบียดเบียน เอาเปรียบซึ่งกันและกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าสิ่งใด ไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะตามมา ไม่มีความยั้งคิด เพื่อผลประโยชน์แล้วจะทำทุกวิถี เกิดความขัดแย้งที่เป็นอันตรายต่อสังคมและประเทศชาติ

กรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาตนเองและการพัฒนาสังคม โดยใช้หลักนาถรณธรรม ซึ่งมีบริบทเกี่ยวข้องกับทั้งในด้านพัฒนาตนเองและผู้อื่น ซึ่งบทความนี้จะได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาดังกล่าวนั้นต่อไป

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในสังคมนพหุวัฒนธรรม

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตมาจากพื้นฐานความต้องการ 5 ประการ ได้แก่

1) มีความสุขสบายทั้งทางด้านร่างกาย และวัตถุ ทางด้านร่างกาย ได้แก่ การมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทางด้านวัตถุ ได้แก่ การมีบ้านน่าวอยู่ มีอาหารที่ดี มีเครื่องอำนวยความสะดวก

2) มีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น เช่น ความสัมพันธ์กับคู่สมรส บิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และบุคคลอื่นๆ นอกจากนี้ การมีบุตรและการเลี้ยงดูบุตรก็ถือเป็นความสัมพันธ์ด้านนี้ด้วย

3) การมีกิจกรรมในสังคมและชุมชน การได้มีโอกาสช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่นในสังคม

4) มีพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ และมีความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ตามพัฒนาการ เช่น การมีพัฒนาการทางสติปัญญา การเรียนรู้ และสนใจการเรียนรู้ การเข้าใจตนเอง รู้จุดบกพร่องของตน มีงานที่น่าสนใจทำ ได้รับผลตอบแทนที่ดี และการแสดงออกในทางสร้างสรรค์

5) มีสันถนาการ เช่น อ่านหนังสือ ฟังดนตรี ปลูกพืช และสิ่งบันเทิงอื่นๆ และมีส่วนร่วมในสังคม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์มาตรฐานในหลักการทางศาสนาทั่วไป จึงมุ่งเน้นไปที่ 2 ส่วนสำคัญ คือ 1. การมีความสุขสบายทางด้านร่างกาย จิตใจ และ 2. การมีสังคมปลอดภัย มีชีวิตที่ดีก็เพียงพอแล้ว ซึ่งมีความแตกต่างจาก การพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาว่าคือ “ภาวนา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 41 หน้าที่ 68-70 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งประกอบไปด้วย กายภาวนา (การพัฒนาทางกาย) จิตภาวนา (พัฒนาทางใจ) ศีลภาวนา (พัฒนาทางสังคม) และปัญญาภาวนา (พัฒนาทางปัญญา) คือการมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง และต้องมีจิตใจเข้มแข็ง สังคมและสิ่งแวดล้อมจึงจะปลอดภัย มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีที่สงบร่มเย็นทั้งตนเอง สังคม และประเทศชาติ ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลางให้อยู่ได้อย่างสมดุล คือ มีความสุขที่แท้ ไม่ให้รู้สึกขาดแคลน จนต้องเบียดเบียนตนเอง หรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดี จนต้องเบียดเบียนผู้อื่น หรือเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต ในโลกปัจจุบันท่ามกลางความหลากหลายของผู้คนที่เคลื่อนย้ายมาอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สังคมพหุวัฒนธรรม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยหลักนาถกรณธรรม 10 ประการ

นาถกรณธรรม 10 หมายถึงธรรมอันกระทำที่พึง, ธรรมสร้างที่พึง, คุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้ (virtues which make for protection) นาถกรณธรรมนี้ ท่านเรียกว่าเป็นพหุการธรรม หรือ ธรรมมีอุปการะมาก (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), 2543) เพราะเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณธรรมต่างๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพบุลย์การนำหลักนาถกรณธรรม 10 ประการ จึงสามารถนำมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรมในปัจจุบันนี้อันได้แก่

1. ศิล เราสามารถพิจารณาว่าอะไรเป็นศิลปะจากความหมายในพระไตรปิฎก ที่จารึกเป็นภาษาบาลีคือ “ก็ สีสันติ เจตนา สีล เจตสิก สีล สัมมโร สีล อวิติกกโม สีล” ว่า อะไรเป็นศิลปะบ้าง ได้แก่เจตนาเป็นศิลปะ เจตสิกเป็นศิลปะ ความสำรวมเป็นศิลปะ ความไม่ล่วงละเมิดของผู้เจตนา ความตั้งใจดเว้นจากความชั่วทางกาย วาจา ใจ เป็นศิลปะทั้งหมด เราเปรียบดั่งเช่นดอกไม้ที่มีหลากชนิด บานสะพรั่งส่งกลิ่นหอมมากบ้าง น้อยบ้าง บางดอกหอมตอนเช้า บางอย่างหอมช่วงกลางวัน บ้างก็หอมบ่าย หอมเวลาเย็นก็มี บางอย่างหอมกลางคืน และมีหอมทั้งวันทั้งคืน เป็นที่ชื่นชอบของผู้พบเห็น แต่เมื่อมันเหี่ยวแห้ง ก็ไม่เป็นที่ต้องการของผู้ใด แต่คนมีศิลปะนั้นจะหอมอยู่เสมอ หอมทั้งตามลมและทวนลม หอมทั้งในเวลาที่มีชีวิตอยู่และจากโลกนี้ไปแล้ว สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร กล่าวว่าผู้มีศิลปะจะเป็นที่ชื่นชมรักใคร่ ในเวลาที่มีชีวิต เป็นที่เสียดยอาลัยรักเมื่อจากไป เพราะคนมีศิลปะไม่มีพิษภัยต่อผู้ใด มีกิริยา วาจาดี ไม่ข่มเหงเบียดเบียนทำร้ายใคร มีเมตตา กรุณา แก่สัตว์ทั้งปวง เพชร นิลจินดา และอาภรณ์อันมีค่า ไม่ใช่เครื่องประดับอันประเสริฐ เพราะไม่อาจทำกาย วาจา ใจ ของผู้ประดับให้งดงามได้ คนมีศิลปะเป็นเครื่องประดับ จึงงดงามทุกเมื่อ

หากจะเป็นคนมีศิลปะ ต้องรู้ว่าศิลปะ คือความปกติทาง กาย วาจา ใจ มี 3 อย่าง คือ กุศลศิลปะ มีจิตเป็นกุศล อกุศลศิลปะ มีจิตเป็นอกุศล และอัพยาทศิลปะ มีจิตไม่เป็นกุศล และมีจิตไม่เป็นอกุศลหรือเป็นแบบกลางๆ คนเราจะมีศิลปะได้ก็เพราะมีหิริและโอตตปปะ คือ ความละอายและเกรงกลัวบาป ทั้งบาปของตนและคนอื่น โดยมีสติเตือนตนเสมอว่า “เราเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์ ไม่ควรกระทำความชั่ว” หรือเกรงคำครหาของผู้อื่นจะว่า “ผู้นี้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าทำไมจึงประพฤติชั่วอย่างนี้” เป็นต้น เมื่อมีสติคิดได้ จิตใจก็อ่อนโยน ไม่กล้าทำชั่ว เมื่อไม่ทำชั่วก็ไม่เดือดร้อนเป็นอันสงฆ์ ผู้มีศิลปะย่อมได้รับอันสงฆ์ 5 ประการดังนี้ 1) ย่อมได้รับโภคทรัพย์ใหญ่ เพราะความไม่ประมาทเป็นเหตุ (สีเลน โภคสมปทา) 2) เกียรติศัพท์อันงามของผู้มีศิลปะ ย่อมฟุ้งขจรไปไกล 3) ผู้มีศิลปะเข้าไปสู่สมาคมใดๆ ย่อมเข้าไปอย่างองอาจไม่เก้อเขิน 4) ผู้มีศิลปะย่อมไม่หลงทำกาละ (คือไม่หลงเวลาตาย) 5) ผู้มีศิลปะ ตายแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ (สีเลน สุคติ ยนติ)

ศิลปะ 5 ข้อ สำหรับคฤหัสถ์ควรรักษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการขัดเกลาภิเลสของตนเอง และเพื่อความสงบสุขของสังคม เพียงแต่ทุกคนพากันรักษาศิลปะ 5 ข้อเท่านั้น ชาวโลกก็จะอยู่ร่วมกันเป็นปรกติสุข เพราะศิลปะ 5 ข้อ เป็นข้อดเว้นการประพฤติสำหรับคฤหัสถ์ คือ

ศิลปะข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี จตเวณจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป

ศิลปะข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี จตเวณจากการถือเอาของที่เขาของมิได้ให้

ศิลปะข้อที่ 3 กาเมสุ มิจฉาราร เวรมณี จตเวณจากการประพฤติผิดในกาม

ศิลปะข้อที่ 4 มิสาวาทา เวรมณี จตเวณจากการกล่าวเท็จ

ศิลปะข้อที่ 5 สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี จตเวณจากการดื่มสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ผู้ที่รักษาศีล 5 ให้บริสุทธิ์หมดจด ต้องมีธรรมที่คู่กับศีลแต่ละข้อกำกับไว้ด้วย คือ 1) เมตตากรุณา คู่กับศีลข้อที่ 1 เมตตาคือความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ 2) สัมมา อาชีวะ การเลี้ยงชีวิตชอบ คู่กับศีลข้อที่ 2 การประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิด ศีลธรรมเพื่อให้ได้ทรัพย์สินมาใช้สอยเลี้ยงดูตนเองและผู้อยู่ในความรับผิดชอบของตน 3) ความสำรวมในกาม คือยินดีเฉพาะคู่ครองของตน คู่กับศีลข้อที่ 3 จงดเว้นจากการประพฤติดิฉิตในกาม 4) ความมีสัจจะ คือพูดจริง ทำจริง คู่กับศีลข้อที่ 4 จงดเว้นจากการกล่าวเท็จ 5) ความมีสติ สำรวมระวังไม่ประมาท คู่กับศีลข้อที่ 5 จงดเว้นจากการดื่มสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ในการตั้งใจรักษาศีลนั้น ไม่จำเป็นต้องไปสมาทานกับพระที่วัดเท่านั้น ในสมัยพุทธกาล คนส่วนมากสมาทานศีลที่บ้าน ในวันอุโบสถ แล้วจึงถือดอกไม้ของหอมไปวัดเพื่อฟังธรรม การรักษาศีลต้องใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบ ไม่ใช่ทำตามๆ กันโดยขาดเหตุผล ศีลที่มีปัญญาเป็นพื้นฐาน จะไม่ขาด ไม่ต่างพร้อย ไม่เป็นทาสของตัณหา และทิฏฐิ ผู้รักษาศีล ต้องไม่มุ่งรักษาเพราะต้องการลาภ ยศ สรรเสริญ หรือสมบัติใดๆ จะบริสุทธิ์จากกิเลสได้ เพราะศีลเพียงอย่างเดียว จะไม่สามารถทำให้บรรลุนิพพานได้ แต่ผู้ที่บรรลุนิพพานได้นั้น ต้องประกอบด้วย ศีล สมาธิและปัญญา ผู้มีศีลที่มีปัญญาเป็นพื้นฐาน จึงเป็นเครื่องกันบาปทุจริต เป็นเสบียงเดินทาง เป็นพาหนะอันประเสริฐ เป็นเครื่องหอมที่ฟุ้งไปทั่วสารทิศ เป็นสะพานนำไปสู่สุคติโลกสวรรค์ และนิพพาน

2. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมากหรือคงแก่เรียน มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง ได้แก่ 1) พหุสสุตา ฟังมากคือ ได้เล่าเรียนสดับฟังไว้มาก 2) ธตา จำได้ คือจับหลักหรือสาระได้ ทรงจำไว้มั่นยำ 3) วจสา ปริจิตา คล่องปาก คือท่องบ่น หรือ ใช้พูดอยู่เสมอ จนแคล่วคล่องจัดเจน 4) มนสาอนุเปกขิตา พังขึ้นใจ คือ ใส่ใจนึกคิดพิจารณาจนเจนใจ นึกถึงครั้งใด ก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัดเจน 5) ทิฏฐิยา สุปฏิวิธธา ขบได้ด้วยทฤษฎี หรือแทงตลอดดีด้วยทิฏฐิ คือ มีความเข้าใจลึกซึ้งมองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ทั้งในแง่ความหมายและเหตุผล และฝึกฝนในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก กล่าวว่า การจะทำให้ใจเป็นสุขผ่องใสนั้นไม่มีใครจะทำให้ใครได้ เจ้าตัวต้องทำของตัวเอง วิธีทำก็คือ เมื่อเกิดความโลภ โกรธ หลง ขึ้นเมื่อใดให้พยายามมีสติรู้ให้เร็วที่สุด และใช้ปัญญายับยั้งเสียให้ทันทั่วทั้งที่ อย่าปล่อยให้เข้าเพราะจะเหมือนไฟไหม้บ้าน ยิ่งดับช้าก็ยิ่งดับยากและเสียหายมากโดยไม่จำเป็น สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2561)

การทำดีหรือทำบุญกุศลที่จะส่งผลสูงสุดต้องการทำด้วยใจว่างจากกิเลส คือความโลภ โกรธ หลง ความผูกพันในผลที่จะได้รับเป็นทั้งความโลภ และความหลง จึงไม่อาจให้ผลสูงสุดได้ แม้จะให้ผลตามจริงที่ว่าทำดีจักได้ดี แต่เมื่อเป็นความติดคนด้วยโลภและหลงก็ย่อมจะได้ผลไม่เท่าที่ควร ทำดีได้ดีแน่นอนอยู่แล้ว บรรดาผู้ทำความดีทั้งหลายซาบซึ้งในสัจจะคือความจริงนี้ การที่ยกมือไหว้พระด้วยใจที่เคารพศรัทธาในพระรัตนตรัยสูงสุด เพียงเท่านั้นได้ผลดีแก่จิตใจยิ่งกว่าจะยกมือไหว้พร้อมกับอธิษฐาน

ปรารถนาสิ่งนั้นสิ่งนี้ได้ด้วยมากมายหลายสิ่งหลายอย่าง หรือการบริจาคเงินสร้างวัดวาอารามด้วยใจที่มุ่งให้เป็นการบูชาคุณ พระรัตนตรัยเพียงเท่านี้ก็ไฉไลดีใจยิ่งกว่าปรารถนาวิมานชั้นฟ้า หรือบ้านช่องโอ่อ่าทันตาเห็นในชาตินี้ หรือการจะสละเวลากำลังกายกำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลืองานพระศาสนา โดยมุ่งเพื่อผลสำเร็จของงานนั้นจริงๆ เพียงเท่านี้ก็ไฉไลดีใจยิ่งกว่าปรารถนาจะได้หน้าได้ตาว่าเป็นคนสำคัญเป็นกำลังใจให้เกิดความสำเร็จหรือการคิดพูดทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อ สถาบันชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ ด้วยใจที่มุ่งเทิดทูนรักษาอย่างเช่นนี้ให้ผลดีใจยิ่งกว่าหวังได้ลาภยศหน้าตาตอบแทน ทุกวันเรามีโอกาสทำดีด้วยกันทุกคน (สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2561)

ดังนั้นจึงขอให้พยายามตั้งสติให้ดี ใช้ปัญญาใคร่ครวญ อย่าโลภ อย่าหลง อย่าทำความดีอย่างมีโลภมีหลงให้ทำความดีอย่างบริสุทธิ์ สะอาดจริงเกิด การได้ศึกษาเล่าเรียนเข้าใจหลักธรรมแล้วนำไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และนำมาคิดพิจารณานั้น เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา พระพุทธเจ้าจึงตรัสความสำคัญของการฟังว่า “บุคคลเชื้อธรรมของพระอรหันต์ เพื่อบรรลุนิพพาน ฟังอยู่ด้วยดี ย่อมได้ปัญญา” ความเป็นผู้ฟังธรรมเป็นอันมาก แล้วทรงจำไว้ได้คล่องปาก ขึ้นใจ และทำความเข้าใจให้ถูกต้องด้วยการพิจารณา ซื่อว่าเป็นพหูสูตร

3. กัลยาณมิตรตตา ความมีกัลยาณมิตร การคบคนดี ได้ที่ปรึกษาและผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี ความเป็นผู้มีเพื่อนดี มีมิตรสหายดี มีครูอาจารย์หรือผู้แนะนำพร่ำสอนดี การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยความมีกัลยาณมิตร หมายถึง การมีมิตรดี สหายดี มีเพื่อนดี มีครูอาจารย์ดี มีคนใกล้ชิดที่เป็นคนดี เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถในการแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิต การปฏิบัติธรรมหรือการประกอบกิจกรรมต่างๆ แก่เพื่อนของตนเองด้วยเมตตา ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยความปรารถนาดีต่อกันทั้งกาย วาจาและใจ ความมีกัลยาณมิตรจึงถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นที่จะทำให้ภิกษุหรือผู้ปฏิบัติธรรม ตลอดจนชาวบ้านทั่วไปที่ต้องการเจริญไตรสิกขา ให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสรรเสริญความมีกัลยาณมิตร ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ปฏิบัติได้บริบูรณ์ รวมถึงที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า “อเสวนา จ พาลานํ การไม่คบคนพาล ปลูกจิตอันบุญ เสวนาคบหาบัณฑิต” “ยํ เว เสวติ ตาติโส คบคนโดยอ้อมเป็นเช่นคนนั้น” การที่จะเป็นเช่นคนที่ตนคบ หมายถึง คบหา (เสวนา) จนเกิดความคุ้นเคยอยู่ตัว เกิดมีนิสัย อุปนิสัย และอัธยาศัยเช่นใด ก็ย่อมเสวนาคบหากันกับคนที่มีอัธยาศัยเช่นนั้น คนที่มีอัธยาศัยเลาก็เข้าพวกกับคนเลว คนที่มีอัธยาศัยดีก็เข้าพวกกับคนดี ข้อสำคัญต้องสังเกตให้ทราบ เพราะอัธยาศัยหลายอย่างซ่อนเร้นอยู่ ดังเช่น พระมหาปันถกบอกกัมมัญฐานแก่พระจุฬปันถกน้องชาย ไม่ต้องด้วยอัธยาศัยจึงไม่สำเร็จประโยชน์ แต่พระบรมศาสดาได้ทรงทราบทรงบอกบทที่ถูกกับอัธยาศัย พระจุฬปันถกจึงปฏิบัติสำเร็จ พระพุทธองค์ทรงเป็นกัลยาณมิตรของพระจุฬปันถก เพราะความเป็นผู้มีครูอาจารย์หรือผู้

แนะนำพร่ำสอนดีจึงปฏิบัติสำเร็จ หรือผู้แนะนำพร่ำสอนดี การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยความมีกัลยาณมิตร

ข้อควรระวังในการคบหาเพื่อนที่เป็นอันตรายต่อตนเองคือ ผู้ที่รู้ธรรมาศัย ถ้ามุ่งร้ายก็อาจอาศัยธรรมาศัยของผู้นั้นหนุนให้ปฏิบัติผิดทางได้ ตัวอย่างเช่นอาจารย์ของอหิงสกมานพรู้ว่าอหิงสกมานพมีธรรมาศัยรักการศึกษาอย่างยิ่ง จึงหลอกอหิงสกให้ไปตัดนิ้วมือนุชฌมาให้ได้ครบพันคน จึงจะประสาธน์ความสำเร็จวิชาให้ อหิงสกมานพจึงเป็นองคุลิมาลโจรไปด้วยธรรมาศัยที่รักจะได้วิชา มิใช่ด้วยธรรมาศัยที่แท้จริงนี้ พระพุทธองค์จึงได้เสด็จไปโปรด ตรัสพระวาจาสะกิดใจแก่องคุลิมาล ผู้ไล่ตามพระองค์พลางร้องให้พระองค์หยุด พระองค์ตรัสว่า พระองค์หยุดแล้ว องคุลิมาลต่างหากยังไม่หยุด องคุลิมาลจึงคิดได้เพราะเป็นนักศึกษาเล็กเป็นโจรฆ่าคนได้ในทันที พระพุทธองค์ทรงเป็นกัลยาณมิตรขององคุลิมาล เพราะความเป็นผู้มีครูอาจารย์หรือผู้แนะนำพร่ำสอนดีจึงเล็กเป็นโจรฆ่าคน และบรรลุพระอรหันต์ในที่สุด

4. โสวจิตสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายรับฟังเหตุผล (amenability to correction; meekness; easy admonishability) ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ไม่หัวดื้อ ไม่หัวแข็ง ยินดีรับฟังคำแนะนำจากบุคคลอื่น (จันจค์ ทองประเสริฐ, 2548) ได้กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมพุทธวัฒนธรรมด้วยความเป็นผู้ว่าง่าย หมายถึง การเป็นผู้ยินดีรับฟังคำแนะนำจากผู้อื่น และยินดีปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ด้วยความพอใจ ไม่แสดงอาการขัดขืน ดื้อดึงหรือต่อต้าน เมื่อมีคนอื่นมาว่ากล่าวตักเตือนด้วยความปรารถนาดี เช่น บุตรหลานรับฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาด้วยความเคารพ ศิษย์รับฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ อุบาสกอุบาสิกา รับฟังคำสั่งสอนของพระสงฆ์ โดยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนี้จะมาคู่กับการมีมิตรสหาย มีเพื่อนที่ดีเสมอ เพราะเป็นหนทางแห่งความเจริญของโดยบุคคลโดยส่วนเดียว ไม่มีการเสื่อมเลย การเป็นผู้ว่าง่ายจะทำให้ชีวิตในสังคมพุทธวัฒนธรรม พัฒนาด้วยคำสอนทางพุทธศาสนาที่ว่า จงอย่าทำความชั่ว จงทำแต่ความดี จงชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ นี่เป็นจุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ การยกระดับชีวิตของมนุษย์ให้สูงขึ้นเป็นประการสุดท้าย หรืออีกตัวอย่างหนึ่งเมื่อพระพุทธองค์เสด็จไปในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในแคว้นคธ พระองค์ได้เสด็จไปหาพราหมณ์คนหนึ่งซึ่งกำลังเตรียมตัวทำนา พระองค์ได้ทรงประทับยืนถือบาตรอยู่ด้วย พอพราหมณ์เห็นเข้าเท่านั้นแหละ ก็ต่อว่าพระองค์ทันทีว่า “สมณะเราต้องไถนา หว่านข้าวแล้วจึงจะได้บริโภค แม้ท่านก็ควรไปไถนา หว่านข้าวแล้ว จึงค่อยบริโภคบ้างสิ” มันเป็นการติเตียนพระพุทธเจ้าที่ไปขออาหารนั้นว่า ขี้เกียจ พราหมณ์ได้กล่าวว่า มนุษย์ควรจะอยู่ด้วยการทำนาทำการทำางาน อย่างอาบเหงื่อต่างน้ำ คือผู้ที่ไม่ได้ทำงานก็ต้องไม่กินกันละมันเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ลักษณะการครองชีพ ของผู้ที่ไม่ทำงานอย่างคนทั่วไป นอกจากจะยุ่งอยู่กับปัญหาทางจิตใจเสียเป็นส่วนใหญ่ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า “พราหมณ์เราก็กไถนาหว่านข้าวและก็บริโภคเหมือนกันนั่นแหละ” พราหมณ์จับความหมายที่แท้จริงไม่ได้จึงถามว่า “ท่านกล่าวว่าท่านก็เพาะปลูกเหมือนกัน เราไม่เห็นท่านเหมือนชาวนาเลย ไหนพืช

ไหนด้ว ของท่านเล่า พระองค์ทรงอธิบายว่า ปัญญาคือแอก และคันไถ ศรัทธาคือพีช และความเพียร เป็นเสมือนวัวที่ลากเอาแอกไป แล้วก็ทรงทำให้พราหมณ์เข้าใจว่า ทำไมพระองค์จึงตรัสว่า “แม้เราก็ เพาะปลูกเหมือนกัน” แล้วพราหมณ์ก็เชื่อตามคำสอนของพระพุทธองค์ และได้ดำรงชีวิตอยู่อย่าง อุดมคติในการต่อมา ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพราหมณ์เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย จึงเข้าใจในการดำเนินชีวิต พบ หนทางสว่างดังกล่าวนั่นเอง

5. กิรณียะสุ ทักขตา ความเอาใจใส่ช่วยขวนขวายในกิจใหญ่ๆน้อยทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่ คณะ รู้จักพิจารณาไตร่ตรอง สามารถจัดทำให้สำเร็จเรียบร้อย (willingness to give a helping hand; diligence and skill in managing all affairs of one's fellows in the community) ความเป็นผู้ขยันในกิจการที่ควรทำ ที่มีประโยชน์ทั้งหลาย ไม่เกียจคร้านทั้งของตนเองและส่วนรวม การ พัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม ด้วยความขยันในกิจที่ควรทำทั้งหลาย หมายถึง ความเป็นผู้ ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจกรรมของคนอื่น งานของส่วนรวม งานที่เป็นประโยชน์แก่คนในสังคม เช่น การทำความสะอาดที่สาธารณะ ทิ้งขยะมูลฝอยในถังขยะ การสาธารณะสงเคราะห์เช่นในสถานการณ์ ปัจจุบันต้องรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือคนที่กำลังลำบากในกรณีแม่ค้าก็ต้องไม่เอาไรต์เอาเปรียบขึ้นราคา สินค้าเป็นต้น เนื่องจากเป็นงานที่แสดงถึงความสามัคคีของหมู่คณะ ความเป็นเอกภาพในการอยู่ ร่วมกัน ความเข้มแข็ง และความพร้อมในการทำงานตามสถานภาพ ตามบทบาทหน้าที่ของชาวพุทธ ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ทั้งในการศึกษาเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอน ปฏิบัติตาม เผยแผ่ และการป้องกัน คุ้มครองพระพุทธศาสนาให้องค์ปฏิบัติตนให้ถูกต้องด้วยการรักษาศีลทางกาย วาจาและใจ จากภัย ภายนอกหรือการกำจัดคำกล่าวหาเป็นต้นแบบให้ลูกหลานปฏิบัติตาม จากลัทธิคำสอนอื่นที่จะเข้ามา รุกรานพระพุทธศาสนา เช่นนั้น ความเป็นผู้ขยันขวนขวายในกิจกรรมของส่วนรวม จึงเป็น ส่วนประกอบที่สำคัญในการดำรงอยู่อย่างมั่นคง และเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนาอันเป็นเป้าหมาย ที่สำคัญคือประโยชน์สุขของมหาชนในสังคม

6. อัมมกามตา ความเป็นผู้ใคร่ธรรม หรือรักธรรม ใฝ่ความรู้ ใฝ่ความจริง รู้จักพูดรู้จักฟัง ทำให้เกิดความพอใจ นำร่วมปรึกษาสนทนา ชอบศึกษา ยินดีปรีดาในหลักธรรม หลักวินัยที่ละเอียดลึกซึ้ง ยิ่งๆ ขึ้นไป ความเป็นผู้ใคร่ในธรรม ผู้ใฝ่ใฝ่ในความถูกต้องในความจริง ในสิ่งที่เปี่ยมประโยชน์และ ถูกต้องตามกฎหมายศีลธรรมในศาสนาและกฎหมายของบ้านเมือง การพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมพหุ วัฒนธรรม ด้วยความใฝ่ใฝ่ในความถูกต้อง หมายถึง ความเป็นผู้ยินดีพอใจในการแสวงหาสัจธรรม ความจริง ความถูกต้องด้วยตนเอง และเป็นผู้พอใจในการถ่ายทอดสัจธรรมสู่บุคคลอื่นด้วยความตั้งใจ ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ไม่ปล่อยให้อำนาจอคติ คือความลำเอียงเข้าครอบงำในการ ตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในพระไตรปิฎก อัมมกามตา หมายถึง ความเป็นผู้ฟังและผู้แสดง ธรรมด้วยความพอใจ มีความยินดียิ่งในอภิธรรม คืออภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ และอภิวินัย คือ ความเป็นผู้ ใฝ่ใฝ่ในธรรมจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันทาง

ศาสนา สถานศึกษา และหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ทำหน้าที่ในการขัดเกลาและพัฒนาคุณภาพชีวิตทางกาย วาจาและจิตใจ มีคาถาหนึ่งในคัมภีร์พระธรรมบทว่า บุคคลหาใช่เป็นภิกษุเพราะเพียงขออาหารจากคนอื่นไม่ ผู้ที่สามารถนำเอาธรรมทั้งมวลมาใช้ได้นั้นแหละจึงจะชื่อว่า เป็นภิกษุ ไม่ใช่ขออย่างเดียวเท่านั้น พระพุทธองค์ทรงสอนเราให้พัฒนาตนเอง ถ้ามีใครมาถามถึงหลักการแห่งวิถีพัฒนาตนเองก็ตอบสั้นๆ มีอยู่ว่า “จงพิจารณาและปฏิบัติตามธรรม” ถ้าเขาถามว่า “อะไรทำให้ท่านแตกต่างไปจากคนอื่น” พุทธศาสนิกควรจะตอบได้ว่า “เราเป็นชาวพุทธเพราะเราเข้าใจและปฏิบัติตามธรรม”

7. วิริยารัมภะ ความขยันหมั่นเพียร คือ เพียรละความชั่ว ประกอบความดีมีใจแกล้วกล้าบากบั่นก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้งธุระ ความเป็นผู้ปรารถนาความเพียร ทำความเพียรอยู่ตลอดเวลาไม่ทอดทิ้ง ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการปรารถนาความเพียร หมายถึงการเริ่มตั้งประกอบความเพียร ความหมั่นเพียรใน การปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ตั้งแต่ เบื้องต้นจนถึงที่สุด ความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม คือกิเลส เพื่อให้กุศลธรรมเกิดมีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง เพราะเมื่อหมั่นทำความเพียรอย่างต่อเนื่อง สามารถผลักดันให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนาได้ เป็นส่วนสำคัญทั้งก่อนและขณะปฏิบัติงานนั้นๆ เสมอ

8. สันตุฏฐิตา ความสันโดษ คือ ยินดี มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัย 4 ที่หามาได้ด้วยความเพียรอันชอบธรรมของตน (contentment) ความเป็นผู้สันโดษ ความเป็นผู้ยินดี พอใจในสิ่งที่มีอยู่ในสิ่งที่แสวงหาได้ และในสิ่งที่เหมาะสมถูกต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยความเป็นผู้สันโดษ หมายถึง ความเป็นผู้ยินดีด้วยปัจจัย 4 (เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) ตามที่มีและตามที่ได้มาจากความหมาย และที่ได้มานั้น โดยไม่มีนัยยะที่ส่งเสริมให้มีการแสวงหาหรือ ผลิตเพิ่มเติมจากที่มีอยู่ แต่ความจริงแล้ว สันโดษไม่ได้ปฏิเสธการแสวงหาใหม่ การผลิตเพิ่มให้มากเพียงแต่ว่า ความเป็นผู้สันโดษนี้มุ่งให้ยินดี ให้พอใจในสิ่งที่ตนมี ในสิ่งที่ตนหาได้ตามกำลังความสามารถของตนเอง และเป็นสิ่งที่เหมาะสมถูกต้องตามคลอง ด้วยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม โดยไม่คิดคดโกงหรือยกยอก หุจรีตเอาสิ่งของของคนอื่นมาด้วยวิธีการไม่ถูกต้อง

9. สติ ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำคำที่พูดไว้ได้ ระลึกได้ คือความรอบคอบ ความระมัดระวัง การรู้จักยับยั้งจิตใจ ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์ที่น่าปรารถนาหรือไม่ปรารถนา โดยการมีสติมักจะคู่กับการมีสัมปชัญญะเสมอดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสถึงลักษณะของสติสัมปชัญญะที่มีควบคู่กัน บุคคลผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อนั้น เป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่พลั้งเผลอ มีความรอบคอบในการประกอบกิจการงานทั้งปวง และการคิดคำนึงภายในใจตามอารมณ์ที่น่าปรารถนาที่น่าพอใจ จึงมักขาดสติ ตกเป็นทาสของสิ่งเร้าทั้งหลายในที่สุด ผู้ที่มีสุขภาพใจดีแสดงว่ามีสติสัมปชัญญะมาก สติคืออะไร และพัฒนาได้อย่างไรนั้น ในทางปฏิบัติเราใช้คำว่าสติในอีกความหมายที่ว่า รู้ทันปัจจุบัน (Mindfulness) ใจอยู่กับปัจจุบันที่นี้และเดี๋ยวนี้ การมีสมาธิหมายความว่า เรากำลังคิดเรื่อง

อะไรก็มีสติในเรื่องนั้น เมื่อฝึกสติมากขึ้น สติจะตามทันทุกอย่าง ทันแม้กระทั่งความคิดของตัวเอง เวลาที่จิตโกรธ เราจะรู้ทันและยับยั้งตัวเองได้ การฝึกสมาธิมีตั้งแต่ระดับต้นไปจนถึงระดับสูงที่เรียกว่า วิปัสสนาอยู่ตรงที่สมาธิเป็นเรื่องของความแน่วแน่ของจิต วิปัสสนาเป็นเรื่องของปัญญาล้วนๆ

10. ปัญญา ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง (wisdom; insight) ความรอบรู้ ความฉลาด ความมีเหตุมีผล การรู้เท่าทันสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามกฎของไตรลักษณ์ คือ ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีคำอธิบายเพื่อขยายความชัดเจนให้เข้าใจต่อไป การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการมีปัญญา หมายถึงการประกอบพร้อมด้วย เป็นเครื่องพิจารณาเห็นความเกิด และความดับของสรรพสิ่งตามความเป็นจริงของธรรมชาติตามกฎไตรลักษณ์ คือความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ทางนี้เป็นทางแห่งปัญญาเป็นทางแห่งปัญญาภาคปฏิบัติ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า “ทางนี้เท่านั้นไม่มีทางอื่น ที่จะนำไปเพื่อความหมดจดแห่งญาณ (ความรู้) จงดำเนินไปตามทางนี้เถิด” ไม่ใช่ของง่ายเลยต้องใช้ความเพียรอย่างหนักที่สุด พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ด้วยว่า “ผู้ที่ไม่ปลุกตัวเองให้ตื่น เมื่อถึงเวลาที่จะตื่นแล้ว ผู้ที่แม้จะยังอยู่ในวัยหนุ่มแน่นและแข็งแรง แต่เต็มไปด้วยความโง่งมงายนั้น จิตใจและความคิดของเขา ย่อมอ่อนแอ คนที่ขี้เกียจและโง่งมานั้น จะไม่มีวันได้พบทางแห่งปัญญาเลย”

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยการปฏิบัติตามหลักนาถกรณธรรม 10 ประการนั้นคือความเป็นผู้มีศีล มีความประพฤติทางกาย และวาจา เรียบร้อยดีงามนั้น เพราะการศึกษาพัฒนาตนเอง จนเป็นพหุสูตคือเป็นผู้มีความฉลาดรอบรู้ในธรรมอย่างแจ่มแจ้งถูกต้อง การเป็นผู้มีกัลยาณมิตรได้แก่ครูอาจารย์ ช่วยชี้แนะทางที่ดีมีประโยชน์ ด้วยการเป็นผู้ว่านอนสอนง่าย มีเหตุผลเรียบง่าย ทำให้ผู้ใหญ่รักใคร่เอ็นดู ให้ความช่วยเหลือและปรารถนาส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งเป็นผู้ขยันในกิจการงานที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่คณะ ไม่เกียจคร้าน เป็นผู้มีจิตอาสา ไม่เห็นแก่ตัว ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เป็นผู้มีความเพียร ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้น สร้างกำลังใจให้ตัวเอง เป็นผู้สันโดษ ยินดี พอใจในสิ่งที่มีอยู่ในสิ่งที่แสวงหามาได้ และในสิ่งที่เหมาะสมถูกต้อง เป็นการพัฒนาคุณภาพใจให้รู้จักความพอเพียง เป็นผู้มีสติ ความระลึกได้ คือมีความรอบคอบ มีความระมัดระวัง การรู้จักยับยั้งจิตใจ ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์ที่น่าปรารถนาหรือไม่น่าปรารถนา มีสติคอยเตือนตนไม่ให้คิดชั่วทำ การเป็นผู้มีสตินำมาซึ่งปัญญา ความรอบรู้ ความฉลาด ความมีเหตุมีผล การรู้เท่าทันสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามกฎของไตรลักษณ์ คือ ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ปัญญาในทางโลกคือรู้จักหนทางทำงานให้ประสบความสำเร็จคือใช้หลักอริยบท 4 ส่วนปัญญาในทางธรรมคือ สรรพสิ่งมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับสลายไปเป็นวัฏจักร ถ้ามีปัญหาจะหาหนทางพัฒนาจิตใจตนเองขึ้นไปสู่ระดับโลกกุตตระ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดคือความหลุดพ้นจากกิเลสตนเอง

บทสรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์มาตรฐานในหลักการทางศาสนาทั่วไป ในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น เป็นการมุ่งเน้นไปที่ 2 ส่วนด้วยหลักนาถกรณธรรม คือ 1. การมีความสุขสบายทางด้านร่างกาย จิตใจ ผ่านหลักการเรื่องพหุสัจจะคือ ศึกษาเล่าเรียนมาก มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง ธรรมตามตา คือเป็นผู้ใคร่รู้ธรรม วิริยารัมภะ ต้องมีความขยันหมั่นเพียร คือเพียรละความชั่ว สันตญูฐิตา ต้องรักสันโดษ คือพอใจในสิ่งที่มี ที่หามาได้ด้วยตนเอง สติ ต้องมีสติ จำคำที่พูดไว้ได้ ระลึกได้ คือความรอบคอบ การรู้จักยับยั้งจิตใจ และต้องมีปัญญา รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง 2. การมีสังคมปลอดภัย มีชีวิตที่ดีก็เพียงพอแล้ว ด้วยหลักศีล ต้องมีความสำรวมกาย วาจา ไม่ประพฤติล่วงละเมิด กัลยาณมิตตตา ต้องมีกัลยาณมิตร คบคนดี มีครูอาจารย์หรือผู้แนะนำพร่ำสอนดี โสวจิตสตา ต้องเป็นผู้ว่าง่ายรับฟังเหตุผล และกิงกรณียะสุ ทักขตา ต้องเป็นผู้เอาใจใส่ช่วยกิจของเพื่อนร่วมหมู่คณะ

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2561). *โลกและชีวิตในพุทธธรรม ชีวิตนี้น้อยนัก แต่ชีวิตนี้สำคัญนัก*. จังหวัดสมุทรสาคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2548). *ศาสนาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา*. กรุงเทพมหานคร :บริษัท สหธรรมิกจำกัด.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2550). *การพัฒนากร กรมการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ร้าไทยเพรส จำกัด.
- Judith Blau and Alberto Moncada. (2009). “ *Sociological Theory and Human Rights: Two Logics, One World* ”. the new blackwell companion to Social Theory. edited by bryan s. turner, (Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย ในยุคไทยแลนด์ 4.0
Buddhism and Thai Society Development,
Thailand 4.0

¹พระครูอุปกิจปริยัติโสภณ

Phrakhuupakitpariyattisopon

²พระครูอุทัยสุตกิจ

Phrakruuthaisutakit

³พระครูอุทิตปริยัติสุนทร

Phrakruuthitpariyattisunton

วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Uthai thani Buddhist college, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author, Email: Phrakrusuk.2564@gmail.com

Received September 19, 2022; Revised December 13, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเอกของโลกที่มีหลักคำสอนอันเปรียบเสมือนห้วงมหานทีแห่งสรรพศาสตร์ จึงมิใช่เพียงแค่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากแต่ยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความคิดและหลักในการพัฒนาแทบทุกด้าน ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ้อนวอนปรารภนาหรือศาสนาแห่งความหวังหวังกังวล การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลก ในสังคมปัจจุบันนี้ อยู่ในยุค Thailand 4.0 นับเป็นกระแสที่ได้รับการกล่าวถึง และวิเคราะห์ในแง่มุมต่างๆ อย่างมากมาย ทั้งนี้คงเนื่องมาจากเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของรัฐบาล ที่จะขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายที่จะเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา; การพัฒนา; สังคมไทย; ยุคไทยแลนด์ 4.

Abstract

Buddhism is one of the world's major religions includes the principal doctrines of all things (universal knowledge): not only philosophy theories but also way of living and ideas extensively. As we know, Buddhism does not focus on praying to the lord. Buddha or anxiety. but concentrates on individual best practices in real life. In addition, Thailand 4.0 the policy for Thai present-day society which aims to make Thailand stability, prosperity and sustainability, being widely criticized and pushed forward in order to transform Thailand into an innovative economic country.

Keywords: Buddhism; Development; Thai Society Development; Thailand 4.0

บทนำ

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีเนื้อหาครอบคลุมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้านและที่สำคัญพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ (กรรมวาท และกิริยาวัต) เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม (วิริยวัต) ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนน้อมปรารถนา การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลกนี้และเริ่มต้นแต่บัดนี้ (พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ธีรธมโม), 2550)

คำว่า “พระพุทธศาสนา” แยกได้เป็น 2 คำ คือ คำว่า พระ แปลว่าประเสริฐ ดีเลิศ คำว่า พุทธ แปลว่า ผู้รู้-ผู้ตื่น-ผู้เบิกบานในที่นี้หมายถึงท่านผู้ตรัสรู้หรืออริยสัจ 4 อย่างถ่องแท้ส่วน คำว่า ศาสนา แปลว่าคำสอน หากรวมกัน พระพุทธศาสนา โดยความหมายแล้ว หมายถึงศาสนาแห่งความรู้แจ้งเป็นศาสนาที่มีพระรัตนตรัย เป็นสรณะอันสูงสุด อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และ พระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยทั้ง 3 นี้ย่อมมีคุณเกี่ยวพันเป็นอันเดียวกัน จะแยกออกจากกันโดยเฉพาะไม่ได้ ด้วยพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมก่อนแล้วสอนให้พระสงฆ์รู้ธรรม พระธรรมนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าย่อมจำทรงไว้ ปฏิบัติและสั่งสอนสืบต่อพระศาสนา พระรัตนตรัย หรือพระไตรรัตน์ หมายถึง แก้วสามประการอันประเสริฐสุดของพุทธศาสนิกชน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ที่เรียกว่า รัตน (แก้ว) เพราะว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐ มีค่าสูง และหาได้ยาก เทียบด้วยดวงแก้วมณีและ ในบรรดาองค์แห่งความรู้ในพระพุทธศาสนาทั้งหมดนั้นเป็นความรู้ที่พระพุทธเจ้าทรงศึกษาค้นคว้าวิจัยด้วยพระองค์เองจนสามารถกำหนดเป็นทฤษฎีแห่งความรู้ต่างๆ มากมาย ในที่นี้จะแบ่งลักษณะความรู้ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเพียงแค่น้อยนิดเท่านั้น แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. คำสอนที่ทรงค้นพบใหม่ เช่น อริยสัจ ปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น
2. คำสอนที่ทรงปฏิรูปจากลัทธิ ศาสนาเดิม เช่น การทำบุญให้ได้ผลสมบูรณ์ จะต้องทำกับผู้มีเป็นพราหมณ์โดยกำเนิด หรือบิรุษุทธิโดยตระกูล พระองค์ทรงปฏิรูปโดยให้ทำกับปฎิคาหก (ผู้รับ) ที่มี

ศีลบริสุทธิ์มีคุณธรรม และทายก (ผู้ถวายหรือผู้ให้) จะต้อง บริสุทธิ์ใน 3 กาล คือก่อนให้-ขณะกำลังให้-หลังจากให้แล้ว

3. คำสอนที่ทรงปฎิวัติ เช่น การฆ่าสัตว์บูชาญัตต์เป็นมหามงคลอย่างยิ่งสามารถบันดาลให้ตนสำเร็จตามปรารถนา พระองค์ทรงเห็นตรงกันข้ามว่าการฆ่าเป็นบาปทั้งสิ้น

ความรู้ในพระพุทธศาสนาแม้จะมากมาย ถึงกระนั้นก็ตามพระพุทธศาสนามีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่พระนิพพาน คือการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้นการบรรลุนิพพานก็คือการเข้าถึงความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง และบรรลุความสุขอย่างสูงสุด จิตของผู้บรรลุนิพพานย่อมมีความสะอาดสว่างและสงบตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่และเมื่อดับขันธแล้วก็เป็นการสิ้นทุกข์ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป เมื่อมนุษย์ไม่สามารถเข้าสู่เป้าหมายอันสูงสุดได้อย่างรวดเร็วทางพระพุทธศาสนาจึงได้กำหนดอรรถะ หรือประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายหลักและเป้าหมายรองเอาไว้ เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและเป็นที่มุ่งหวังสำหรับมนุษย์เอาไว้ 3 ระดับ ดังนี้

1. ภูมิธัมมิกัตถะ จุดหมายขั้นตาเห็น หรือประโยชน์ปัจจุบัน เช่นมีสุขภาพที่ดี มีเงินใช้และมีการงาน มีสถานภาพที่ดี และมีครอบครัวที่ผาสุก เป็นต้น
2. สัมปรายิกัตถะ จุดหมายขั้นเลียดาเห็น หรือประโยชน์เบื้องต้น เช่น ความอบอุ่นสบายซึ่งสุขใจ ความภาคภูมิใจ ความภูมิใจ ความกล้า้วกล้ามั่นใจ และความโล่งจิตมั่นใจ เป็นต้น
3. ปรมัตถะ จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง เช่น ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม ไม่ผิดหวังและเศร้า มีความปลอดโปร่งสงบ และเป็นอยู่ด้วยปัญญา เป็นต้น

กล่าวได้ว่าการพัฒนาสังคมไทยนอกจากจะอาศัยวิทยาการหลาย ๆ สาขาแล้วยังต้องอาศัยหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเพื่อจะได้มองปัญหาสังคมหลายด้านว่ามีสาเหตุจากอะไร เพื่อจะได้นำเอาหลักธรรมะไปใช้แก้ปัญหาสังคมได้อย่างถูกต้อง หลักสำคัญประการหนึ่งคือ วิธีในการศึกษาปัญหานั้น จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้าและการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาบูรณาการกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาด้วยเพื่อให้ข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือได้ถูกต้องเที่ยงตรงที่สุด (คุณ โทจันทร์, 2545)

แนวคิดความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยด้วยชนชาติไทยได้นับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่ มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดความเจริญมั่นคง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล จวบจนกาลปัจจุบัน ก็ด้วยคนไทยทั้งชาติยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนในชาติ

ให้รักความสงบ มีความเสียสละ แก่กล้า อากาญ ครอบรู้ฐานะ อฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ใน สามัคคีธรรม

โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยดังกล่าวนี ชาวไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 ของประชากรทั้งประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีอิทธิพลเป็นอันมากต่อความเชื่อ และความประพฤติ หรือการดำรงชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ หากมองดูสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าแม้ชาวไทยเราส่วนใหญ่จะเป็นพุทธศาสนิกชนดังกล่าวแล้ว แต่ส่วนใหญ่มักเป็นกันตามจารีตประเพณี หรือเป็นพุทธศาสนิกชนตามสำมะโนครัว มักไม่ค่อยได้มีโอกาสได้เรียนรู้ ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ย่อมสืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน (พิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, 2543) โดยพระพุทธศาสนาปรากฏดังนี้

1. แนวคิดความสำคัญของพระพุทธศาสนากับสังคมไทย พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและอยู่เคียงคู่กับชาติไทยมาโดยตลอด ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทย พอสรุปได้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543)

1) พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย เพราะคนไทยนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และลักษณะนิสัยของคนไทยมีจิตใจที่ดีงามในทุกๆ ด้าน มีความเป็นมิตรกับทุกคน เป็นต้น

2) พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครองประเทศ กษัตริย์ทุกพระองค์ของไทยได้นำเอาหลักธรรมพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปกครองประเทศ เช่น ทศพิธราชธรรม ตลอดจนนำหลัก “ธรรมาธิปไตย” และหลักอปาริหานิยธรรม เป็นหลักในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

3) พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้เกิดความรักความสามัคคีกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน เป็นต้น จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชนชาวไทยให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

4) พระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทย ด้วยวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนา จึงเป็นกรอบในการปฏิบัติตนตามหลักพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาต่างๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การทำบุญเนื่องในพิธีการต่างๆ การปฏิบัติตนตามประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมไทยจนถึงปัจจุบัน

5) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือ และสืบทอดกันมาเป็นช้านาน ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญของวิถีชีวิตของคนไทย พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในด้านต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านศิลปกรรม

6) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอยู่อย่างแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา ซึมแทรกผสมผสานอยู่ในแนวความคิด จิตใจและกิจกรรมแทบทุกก้าว

ของชีวิตโดยตลอดเวลายาวนาน โดยยังคงเนื้อหาสาระเดิมที่บริสุทธิ์ไว้ได้ก็มี ถูกดัดแปลงเสริมแต่งตลอดจนปนเปกับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่นหรือผันแปรในด้านเหตุอื่นๆ จนผิดเพี้ยนไปจากเดิมก็มาก

7) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นเอกลักษณ์ของชาติ การที่พระพุทธศาสนาอยู่กับคนไทยมาช้านาน จึงก่อให้เกิดการซึมซาบเอาหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ก่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่ไม่เหมือนกับชาติอื่นๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เด่นได้แก่ รักความเป็นอิสระและความมีน้ำใจไมตรี

8) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นมรดกของชาติ หลักฐานทางคัมภีร์และศาสนาวัตถุ ซึ่งนักประวัติศาสตร์โบราณคดีเชื่อว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนสุวรรณภูมิก่อน พ.ศ. 500 แต่ศรัทธาความเชื่อของปวงชนก็เป็นไปตามยุคสมัย พระพุทธศาสนาจึงรุ่งเรืองและเสื่อมลงตามกาลสมัยด้วย จนกระทั่งพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ได้สถาปนากรุงสุโขทัยและรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ครั้นราว พ.ศ. 1836 พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ อาราธนาพระสงฆ์ลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชไปกรุงสุโขทัยและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาจนมั่นคงยืนนานมาในปัจจุบันนี้

9) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม ชนชาติหนึ่งๆ นอกจากมีหน้าที่ต้องพัฒนาประเทศชาติของตนเองแล้ว ก็พึงมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และส่งเสริมอารยธรรมโลกด้วย ชนชาติไทยเป็นชนชาติที่เก่าแก่มาชนชาติหนึ่ง มีวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้าอย่างสูงมาตลอดเวลายาวนาน จึงได้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมอารยธรรมของโลกด้วย แม้ว่าจะอยู่ในขอบเขตที่ไม่กว้างนัก ส่วนร่วมที่วานี้ก็คือ ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจนมีแบบแผนเป็นของตนเอง อย่างที่เรียกว่ามีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเด่นชัด ศิลปวัฒนธรรมไทยเหล่านี้มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

10) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานอารยธรรมที่สำคัญของโลกดังได้กล่าวมาแล้ว พระพุทธศาสนายังช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่ชาวโลกได้ หากศึกษาในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามีทั้งการสร้างสรรค์ อารยธรรมและสันติภาพแก่มวลมนุษย์ นั่นคือ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในประเทศอินเดียหรือชมพูทวีป พระพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอินเดีย กล่าวคือสังคมอินเดียเคยนับถือพระพรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุด

กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ด้วยชนชาติไทยได้นับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่ มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นพระประมุขของชาติทุกๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตอันยาวนาน จวบจนกาลปัจจุบัน

อันแสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่าพระพุทธศาสนาได้สถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญของชาติไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัย

2. แนวคิดความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการพัฒนา ผู้สร้างผู้บันดาลทุกสิ่ง มีการบูชา ยัญเทพเจ้า แล้วก็มีการกำหนดมนุษย์เป็นวรรณะต่างๆ โดยชาติกำเนิด เป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นแพศย์ เป็นศูทร แล้วก็ถือว่าพราหมณ์เป็นผู้ที่ติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้ากับพระพรหม เป็นผู้รู้ความต้องการของพระองค์ เป็นผู้รับเอาคำสั่งสอนมารักษา มีการผูกขาดการศึกษาให้อยู่ในวรรณะสูง คน วรรณะต่ำเรียนไม่ได้ เป็นต้น เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเหล่านี้ อย่างมากมาย เช่น เรื่อง วรรณะ 4 พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ แต่ให้ถือหลักว่า “คนมิใช่ประเสริฐ หรือต่ำทรามเพราะชาติกำเนิด แต่จะประเสริฐหรือต่ำทรามเพราะการกระทำ” แล้วก็ไม่ได้หวังผลจากการอ้อนวอนบูชา ยัญ สอนให้เปลี่ยนการบูชา ยัญหรือเลิกการบูชา ยัญ ให้หันมาหวังผลจากการกระทำ นี่คือการ “ประกาศอิสรภาพของมนุษย์”

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง “การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบในทางลบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต”

เนื่องจากทุกครั้งที่มีการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน ต้องมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบในทางลบต่ออนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงนำ เป็นแนวคิดในการแก้ปัญหา โดยการพยายามอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมห ภาค คือ หากมีความจำเป็นที่จะดำเนินการให้กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในใดที่หนึ่ง ก็จะต้อง เสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นๆ เป็นการชดเชยเพื่อให้ในแง่มหภาคของคุณภาพสิ่งแวดล้อมคง อยู่ได้ดังเดิม การพัฒนาที่ยั่งยืน: การพัฒนายุคโลกาภิวัตน์

การพัฒนาต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมในทุกด้าน อย่างสมดุล บนพื้นฐานของการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคน เคารพ ซึ่งกันและกัน และสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ จนในที่สุด มีคุณภาพที่ดี ขึ้นอย่างเท่าเทียม ปัจจุบันเป็นที่ ยอมรับในปัจจุบันอย่างกว้างขวางว่า แนวทางของการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เป็น แนวทางที่ดีที่สุด ที่ทำให้มนุษย์เกิดความสมดุล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ทางสังคม สิ่งแวดล้อม และ สุขภาพของมนุษย์เอง แล้วจึงต้องยึดหลักคุณธรรมทางศาสนาประกอบด้วยเช่นหลักอริยสัจ 4 อิทธิ บาท 4 และพรหมวิหาร 4

ความเป็นและความหมายของคำว่าประเทศไทย 4.0 โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจใหม่

ไทยแลนด์ 4.0 คืออะไร (ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) “ไทยแลนด์ 4.0” เป็นวิสัยทัศน์เชิง นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำ

ของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่างๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญสามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรงในศตวรรษที่ 21 ได้เพื่อให้เข้าใจ “ประเทศไทย 4.0” ขอไล่เรียงเพื่อให้เห็นภาพ คือ ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมามีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ยุคแรก ขอเรียกว่า “ประเทศไทย 1.0” เน้นการเกษตรเป็นหลัก เช่น ผลิตและขาย พืชไร่ พืชสวน หมู หมา กา ไก่ เป็นต้น ยุคสอง ขอเรียกว่า “ประเทศไทย 2.0” เน้นอุตสาหกรรมแต่เป็นอุตสาหกรรมเบา เช่น การผลิตและขายรองเท้า เครื่องหนัง เครื่องดื่ม เครื่องประดับ เครื่องเขียน กระเป๋า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น และปัจจุบัน (2559) จัดอยู่ในยุคที่สาม ขอเรียกว่า “ประเทศไทย 3.0” เป็นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก เช่น การผลิตและขาย ส่งออกเหล็กกล้า รถยนต์ ถังน้ำมัน แยกก๊าซธรรมชาติ ปูนซีเมนต์ เป็นต้น แต่ไทยในยุค 1.0 2.0 และ 3.0 รายได้ประเทศยังอยู่ในระดับปานกลาง อยู่อย่างนี้ไม่ได้ ต้องรีบพัฒนาเศรษฐกิจสร้างประเทศ จึงเป็นเหตุให้นำไปสู่ยุคที่สี่ ให้อรรถาธิบายว่า “ประเทศไทย 4.0” ให้เป็นเศรษฐกิจใหม่ (New Engines of Growth) มีรายได้สูง โดยวางเป้าหมายให้เกิดภายใน 5-6 ปีนี้ คล้ายๆ กับการวางภาพอนาคตทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนของประเทศที่พัฒนา เช่น สหรัฐอเมริกา “A Nation of Makers” อังกฤษ “Design of Innovation” อินเดีย “Made in India” หรือ ประเทศเกาหลีใต้ที่วางโมเดลเศรษฐกิจในชื่อ “Creative Economy”

ไทยแลนด์ 4.0 มีลักษณะมีความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” .เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมาก

วาระสารไทยคู่ฟ้า ที่จัดทำโดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ระบุว่า นโยบาย Thailand 4.0 เปรียบเสมือน "ขั้วรถคันใหม่ที่มีสมรรถนะสูงกว่าเดิมบนถนนราบเรียบที่สามารถเหยียบคันเร่งไปข้างหน้าได้" ซึ่งมีสิ่งที่ทำเพื่อรองรับนโยบาย Thailand 4.0 ไปแล้ว อาทิ การส่งเสริม 10 อุตสาหกรรมเป้าหมายแห่งอนาคต, การปรับจากการทำเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การทำเกษตรยุคใหม่, การส่งเสริมผู้ประกอบการเริ่มใหม่ (startup), การส่งเสริมและสร้างความร่วมมือระหว่างเอกชนกับสถาบันการศึกษาและศูนย์วิจัยเพื่อให้เกิดการนำผลการศึกษาวิจัยออกมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์, แนวทางประชารัฐ ฯลฯ มีข้อสังเกตจากกูรูผู้รู้ในคุณลักษณะของคำว่าไทยแลนด์ 4.0 กล่าวไว้ว่า จากสภาพการค้ายุโรป กล่าวถึงมุมมองเศรษฐกิจของอียู ว่าสาเหตุที่บริษัทในยุโรปประสบความสำเร็จคือการวิจัย และการทำงานร่วมกัน หากมีกรณีไม่สำเร็จก็ต้องศึกษาหาสาเหตุ การศึกษาเอสเอ็มอีเอส

คงให้เห็นถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญ มุ่งมั่นและพยายามในธุรกิจนั้นอย่างเต็มที่ ทั้งนี้จากการทำงานร่วมกับสภาหอการค้าไทย (ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) ทำให้เห็นความแตกต่างของสภาหอการค้าไทยและหอการค้ายุโรป โดยไทยมีความจำกัดด้านบุคลากร เงินทุน และเทคโนโลยี อีกเรื่องที่สำคัญคือ “แรงงาน” ประเทศไทยยังต้องการแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก หากไม่มีแรงงาน การเติบโตของเศรษฐกิจก็จะชะงักลง ขณะเดียวกันหากมองลงไปนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ต้องเชื่อมโยงให้ดีระหว่างเครื่องจักรและแรงงาน หากนำหุ่นยนต์มาใช้ทำงานแทนมากเกินไป แรงงานจะตกอยู่ในสถานะว่างงานจำนวนมาก เขากล่าวต่อว่า การคุ้มครองนักวิจัยและนักพัฒนาในภาคส่วนอื่นๆเป็นเรื่องสำคัญ การจะสร้างแรงบันดาลใจต้องเข้าใจพื้นฐาน หากใช้มาตรการเกี่ยวกับภาษีมาเป็นแรงจูงใจ ต้องดูว่าเหมาะสมหรือไม่ ส่วนกรณีรถไฟความเร็วสูงนั้น มองว่าที่จำเป็นคือความเร็วขนาดปานกลาง ไม่ใช่ความเร็วสูง ดังนั้น จึงต้องดูตามความเหมาะสมด้วย โดยเฉพาะกล่าวคำสุดท้ายว่า “การสนับสนุนอาเซียนได้ แต่ไม่ใช่เรื่องของเงิน เป็นเรื่องของเครื่องมือ ที่ให้พวกคุณช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง เพื่อความก้าวหน้า โดยด้านการศึกษา สำหรับผมสำคัญมาก ไทยแลนด์ 4.0 คงไปไม่ถึงไหนหากคุณไม่สนับสนุนการศึกษา”

นายกรัฐมนตรี กล่าวในรายการคืนความสุขให้คนในชาติช่วงหนึ่งว่าจะพัฒนาประเทศไทยภายใต้คำจำกัดความว่า “ประเทศไทย 4.0” หรือ “Thailand 4.0” ว่า ขยายความคือย้อนกลับไป Thailand 1.0 ประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม แล้วใช้แรงงานอย่างเดียว พอ Thailand 2.0 เริ่มมีภาคอุตสาหกรรมเข้ามา เอาเครื่องจักรมาช่วยงานเกษตรหรือแรงงาน พอมา Thailand 3.0 ไปสู่การมีอุตสาหกรรมหนักเข้ามา มีการลงทุนจากต่างประเทศบ้าง วันนี้เราพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ระยะนี้นานพอสมควร ประมาณสัก 20 ปี ไม่ได้ปรับ ไม่ได้เตรียมมาตรการลดความเสี่ยงจากภายนอก ที่มีเศรษฐกิจโลกตกต่ำอะไรทำนองนี้ เรายังเข้มแข็งไม่พอ เพราะเรายังติดอยู่ตรง 3.0 เพราะฉะนั้นเราต้องก้าวไปสู่ 4.0 ให้ได้ 3.0 นั้นเกิดปัญหาอะไรก็คือว่า เราไปเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม มิติสั่งคมหายไป เสียสมดุล เสียเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ป่าถูกบุกรุกอะไรแบบนี้ เอมาคิดใหม่ทั้งหมดถึงได้ออกมาเป็น 4.0 คือยุคต่อไปแล้วละ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ ทำอย่างไรประเทศจะพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางอย่างแท้จริง คำว่าปานกลางคือทั้งหมดต้องขึ้น ปานกลางขึ้นมาเฉพาะตรงข้างบน ตรงข้างล่างค่อนข้างจะต่ำอยู่ ผู้มีรายได้น้อย ก็ไปติดกับดักอะไรอีก ความเหลื่อมล้ำ ความไม่สมดุลของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนต่างเกิดขึ้นเร็ว แล้วก็พัง ต้องสร้างความเข้มแข็งทุกขั้นตอน โดยมี พล.อ.ประยุทธ์กล่าวอีกว่า การพัฒนารูปแบบของการลงทุน โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศใหม่ ที่เรียกว่า New Economy Model เศรษฐกิจรูปแบบใหม่ ก็คือเราต้องใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำอะไรก็ตามต้องมีเหตุผล พอประมาณแล้วมีภูมิคุ้มกันที่ดีภายใต้เงื่อนไข ความรู้ และคุณธรรม แต่ไม่ได้หมายความว่าต้องประหยัดไม่ใช้เงินกันเลย ต้องมีกระบวนการพัฒนาประเทศไทยภายใต้ ประเทศไทย 4.0 Thailand 4.0 จะต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นี่คือ

ความสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพราะต้องพัฒนา 20 ปีต่อไปแล้ว ที่ผ่านมาระยะ 1, 2, 3 มา 10 ปี 20 ปี มาจากอดีต ย้อนมา วันนี้เราติดอยู่ตรง 3 วันนี้เราต้องคิดว่า 4 จะต้องอยู่อีก 20 ปีต่อไป เพราะไม่ใช่ง่ายๆ เราเริ่มวันนี้แล้ว ความสำคัญยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แล้วก็แผนการขับเคลื่อนและการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ เราใช้แนวทางประชารัฐ ซึ่งที่ผ่านมารัฐก็เป็นผู้ให้ส่วนใหญ่ ประชาชนก็ไม่ค่อยเข้มแข็ง เพราะว่าเขาค่อยชินกับการช่วยเหลือ” (พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา, 2559)

นายสมชัย จิตสุชน ผู้อำนวยการวิจัยด้านการพัฒนาอย่างทั่วถึง สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) กล่าวกับ 'บีบีซีไทย' ว่า ในเชิงแนวคิด นโยบาย Thailand 4.0 ถือเป็นทิศทางการพัฒนาประเทศที่ถูกต้อง เนื่องจากประเทศไทยต้องการนวัตกรรมเข้ามาช่วยพัฒนา แต่เท่าที่ติดตาม สิ่งที่น่าเป็นห่วงที่สุด คือนโยบายนี้มีภาพกว้าง แต่ขาดรายละเอียด "โดยเฉพาะการพัฒนาคนที่ยังไม่มีอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน ทั้งๆ ที่รัฐบาลบอกว่า ส่วนที่สำคัญที่สุดใน Thailand 4.0 ก็คือคนไทย 4.0 ผมจึงอยากเสนอให้มีการดึงผู้เชี่ยวชาญหรือคนที่มีทักษะสูงเข้ามาทำงานในเมืองไทย เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนไทย ให้ดูตัวอย่างจากประเทศสิงคโปร์ที่ดึง experts จากชาติต่างๆ เข้าไปทำงานเป็นจำนวนมาก จนสามารถพัฒนานวัตกรรมของตัวเองได้" นายสมชัยกล่าวเสริมว่า แม้รัฐบาลจะให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีไว้ค่อนข้างมาก ผ่าน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (บีโอไอ) มาช่วยผลักดันนโยบายนี้ ทั้งเรื่องของ Cluster, Super Cluster หรือต่อยอด Eastern Seaboard เพื่อดึงทุนต่างชาติให้เข้ามา แต่ เท่าที่ติดตามข่าว ก็พบว่าภาคเอกชนยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร มือถือ Image copyright WASAWAT LUKHARANG / BBC THAI (นายสมชัย จิตสุชน, 2561)

ดังนั้น “ประเทศไทย 4.0” จึงควรมีการเปลี่ยนวิธีการทำที่มีลักษณะสำคัญ คือ เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่และรัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups บริษัทเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ กล่าวว่า มี 3 กลไกขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 ดังที่ทราบกันดีขณะนี้ ประเทศไทยกำลังเผชิญกับ 3 กับดักสำคัญ อันประกอบด้วย (ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559)

- 1) กับดักประเทศรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap)
- 2) กับดักความเหลื่อมล้ำ (Inequality Trap)
- 3) กับดักความไม่สมดุลของการพัฒนา (Imbalance Trap)

รัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงมีความมุ่งมั่นในการนำประเทศให้หลุดพ้นกับดักทั้ง 3 กับดัก พร้อมๆ กับการนำประเทศมุ่งสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านโมเดล "ประเทศไทย 4.0" โมเดล "ประเทศไทย 4.0" จะประกอบด้วยกลไกขับเคลื่อน (Engines of Growth) ชุดใหม่ ต่อไป

หลักการพัฒนายุคไทยแลนด์ 4.0 จะพัฒนาเพื่อให้เกิดผลจริงต้องมีการพัฒนาวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัยและพัฒนา แล้วต่อยอดในกลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ดังนี้

1. กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น สร้างเส้นทางธุรกิจใหม่ (New Startups) ด้านเทคโนโลยีการเกษตร เทคโนโลยีอาหาร เป็นต้น
2. กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ เช่น พัฒนาเทคโนโลยีสุขภาพ เทคโนโลยีการแพทย์ สปา เป็นต้น
3. กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม เช่น เทคโนโลยีหุ่นยนต์ เป็นต้น
4. กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว เช่น เทคโนโลยีด้านการเงิน อุปกรณ์เชื่อมต่อออนไลน์โดยไม่ต้องใช้คน เทคโนโลยีการศึกษา อี-มาร์เก็ตเพลส อี-คอมเมิร์ซ เป็นต้น
5. กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์ เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เป็นต้น

จะพัฒนาไทยแลนด์ 4.0 จะต้องพัฒนาประเทศภายใต้โมเดล “ประเทศไทย 4.0” จะสำเร็จใช้แนวทาง “สานพลังประชารัฐ” เป็นตัวการขับเคลื่อน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ภาคการเงินการธนาคาร ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยต่างๆ ร่วมกันระดมความคิด ผนึกกำลังกันขับเคลื่อน ผ่านโครงการ บันทึกความร่วมมือ กิจกรรม หรืองานวิจัยต่างๆ โดยการดำเนินงานของ “ประชารัฐ” กลุ่มต่างๆ อันได้แก่ กลุ่มที่ 1 การยกระดับนวัตกรรมและผลิตภัณท์การปรับแก้กฎหมายและกลไกภาครัฐ พัฒนาคัลเลเตอร์ภาคอุตสาหกรรมแห่งอนาคต และการดึงดูดการลงทุน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มที่ 2 การพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ กลุ่มที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวและไมล์ การสร้างรายได้ และการกระตุ้นการใช้จ่ายภาครัฐ กลุ่มที่ 4 การศึกษาพื้นฐานและพัฒนาผู้นำ (โรงเรียนประชารัฐ) รวมทั้งการยกระดับคุณภาพวิชาชีพ และกลุ่มที่ 5 การส่งเสริมการส่งออกและการลงทุนในต่างประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมกลุ่ม SMEs และผู้ประกอบการใหม่ (Start Up) ซึ่งแต่ละกลุ่มกำลังวางระบบและกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายอย่างเข้มข้น

พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยแลนด์ 4.0

การดำเนินชีวิตของคนเราต้องมีการพัฒนาร่างกายและสติปัญญาควบคู่กันไปพร้อมสรรพ ศาสนามีหลักธรรมคำสอนให้ก่อเกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจและสังคม พระพุทธศาสนามีหลักพุทธธรรมที่สอนเกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจคนเราเพื่อเป้าหมายคือความสงบสุข พอมีประเด็นสำคัญดังนี้ 1). ด้านพัฒนาคนให้มีปัญญา คนเรามีก่อประกอบอยู่หลายประการในส่วนสำคัญที่สุดถือว่าเป็นคุณสมบัติพิเศษสุดคือปัญญา ที่ต้องพัฒนาให้รู้เท่าทัน การพัฒนาปัญญาจะได้ขยายนานฟ้าของความรู้ที่กว้างไกลมีผลต่อการดำเนินชีวิตคนเราให้อยู่รอดในทุกสถานการณ์ในจุดสูงสุดคือการเข้าถึงพุทธภาวะ 2).ด้านสังขธรรมเพื่อชีวิต เมื่อคนเราได้ศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติของวิถีชีวิตอันเป็นกระบวนการของชีวิตคือ พฤติกรรมสัมพันธ์ กาย จิต และปัญญา ทั้ง 3 ส่วนล้วนอิงอาศัยกันอยู่ เพราะปัญญาจะพัฒนาขึ้นมาแบบไร้จุดหมายไม่ได้ ด้วยทุกอย่างต้องอิงอาศัยกันและกัน พฤติกรรมมีฐานอยู่ที่จิตใจ จิตใจเป็นฐานก่อให้เกิดปัญญา เมื่อจิตใจมั่นคงปัญญาย่อมเกิด โดยเฉพาะเราจะ พัฒนาตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนาหรือ ตามแนวคิดทางพุทธศาสตร์การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติ เพื่อไปสู่ความพอดี หรือการมีคุณภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน

หลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสตร์ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ ทมะ สิกขา และภาวนา มีเพื่อข้ามพ้นมายาคติเห็นแจ้งในสังขธรรมดังกล่าว ได้แก่ *เป็นคนเป็นตัวอย่างที่ดี* ถือว่าเป็นบุคคลมีคุณสมบัติของคนดี ภาษาพระว่า สัปปุริสธรรม 7 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 331 หน้าที่ 264 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ตามหลักธรรม 4 ด้านคนไปถึงเส้นชัยในชีวิต *มีวิถีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า* ได้นั้นมีหลักธรรมแห่งความเจริญในชีวิตคือ จักร 4 ในเส้นทางของความสำเร็จมีหลักอิทธิบาท 4 คนที่รู้จักใช้รู้จักหาทรัพย์นับว่าเป็นคนมีหลักธรรมเป็นแง่คิดเตือนจิตใจ หลักธรรมอำนวยการสุขนั้นคือ ทิฏฐธัมมิกกัตถ 4 *เป็นบุคคลที่ควรยึดถือเอามาเป็นแบบอย่าง* คือคนถือหลักธรรมคิหิสุข 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 62 หน้าที่ 90 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดำรงตนอยู่ด้วยหลักธรรมของผู้ครองเรือน ตามหลักพุทธธรรมมีคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิตอยู่มากแต่ขอนำเสนอไว้เป็นเพียงตัวอย่างคือ หลักธรรมมีอุปการะมาก 2 ได้แก่ 1.สติ ความระลึกได้ 2 .สัมปชัญญะ ความรู้ตัวทั่วพร้อม มีหลักธรรมอันทำให้งดงาม 2 ประการ มี 1.ขันติ ความอดทน 2.โสรจจะ ความสงบเสงี่ยม ทำให้คนเต็มคน *เพื่อให้สังคมคนเราอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข* จึงต้องปฏิบัติตามหลักศีลธรรม 5 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 213 หน้าที่ 355 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) *มีชีวิตต้องการเป็นอยู่ตลอด* จะมีชีวิตรอดได้ด้วยการศึกษา ในภาษาพระว่าหลักอริยมรรคมีองค์ 8 โดยภาพรวมก็คือ ศีล ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมาภังคะ และสัมมาอาชีวะ ส่วน สมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ และท้ายสุดคือปัญญา ได้แก่ สัมมาทิฐิ

และสัมมาสังกัปปะ การพัฒนาตามกระแสธรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นแก่นสารทางพุทธธรรม เพื่อพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นเป็นอิสระ ตามหลักพุทธธรรมที่มีการพัฒนาไปถึงเส้นชัยคือนิพพาน (ดร. อุทัย (ยุมิ) เอกสะพัง, 2563)

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) เสนอวิธีการที่จะพัฒนาตนไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม เรียกว่า "รุ่งอรุณแห่งการพัฒนาตน" ไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ได้แก่ การรู้จักใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์พิจารณาในการเลือก เริ่มจากการเลือกคบคนดี เลือกตัวแบบที่ดี เลือกบริโภคสื่อและข่าวสารข้อมูลที่มีคุณค่า เรียกว่า ความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตา)

2. รู้จักจัดระเบียบชีวิต มีการวางแผนและจัดการกิจการงานต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา)

3. ถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจให้สร้างสรรค์ มีความสนใจ มีความพึงพอใจ มีความต้องการจะสร้างสรรค์กิจการงานใหม่ๆ ที่เป็นความดีงามและมีประโยชน์ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยฉันทะ (ฉันทสัมปทา)

4. มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ผู้มีความเชื่อในตนว่าสามารถจะพัฒนาได้ จะมีความมุ่งมั่นถึงที่สุดแห่งความสามารถของตน เรียกว่า ทำให้ตนให้ถึงพร้อม (อัตตสัมปทา)

5. ปรับเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้สติปัญญาออกงานขึ้น เรียกว่า กระทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม (ทิฐฐิสัมปทา)

6. การมีสติ กระตือรือร้น ตื่นตัวตลอดเวลา หมายถึง การมีจิตสำนึกแห่งความไม่ประมาท เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพแวดล้อม เห็นคุณค่าของเวลาและใช้เวลาอย่างคุ้มค่า เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท (อัปปมาทสัมปทา)

7. รู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ญาณตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง เรียกการคิดแบบนี้ว่า โยนิโสมนสิการ (โยนิโสมนสิการสัมปทา)

การพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ เน้นที่การพัฒนาจิตใจ ทำให้ใจสงบ บริสุทธิ์ โดยการทำสมาธิ หรือวิปัสสนา (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต, 2532)

พระพุทธศาสนาก็เริ่มสูญเสียบทบาทที่มีต่อการพัฒนาประเทศอย่างที่เคยเป็นมา เนื่องจากสังคมไทยไปต้อนรับวัฒนธรรมตะวันตก สังคมไทยเริ่มมีปัญหามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการรับเอาความเจริญก้าวหน้าแบบตะวันตกเข้ามา ทั้งนี้เพราะสังคมไทยไม่ได้มีภูมิหลังและรากฐานความเจริญทางสังคมอุตสาหกรรม และไม่มีวัฒนธรรมอุตสาหกรรมแบบตะวันตก ทำให้สังคมไทยมีสภาพที่นักวิชาการเรียกว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา-modernization without development” กระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศภายใต้ “ประเทศไทย 4.0” เป็นอีกนโยบายหนึ่งที่เป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และ

ยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์รัฐบาล เป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อมๆ กัน เป็นการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” ที่ผนึกกำลังกับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนา และบุคลากรทั้งในและระดับโลก นี่เป็นแนวคิดทิศทางการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวเข้าสู่โมเดล “ประเทศไทย 4.0” ของรัฐบาลในปัจจุบัน จะเป็นได้จริงแค่ไหนไม่ใช่คอยติดตามอย่างเดียว แต่ต้องช่วยกันทุกฝ่าย คนละไม้คนละมือตามภารกิจโดยเฉพาะคนในวงการศึกษา คิดว่านี่เป็นแสงสว่างจ้าที่เดียวที่จะทำให้ไทย หลุดพ้นจาก “ประเทศกำลังพัฒนา” กลายเป็น “ประเทศพัฒนาแล้ว” อย่างแท้จริงซักที

ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 นับเป็นกระแสที่ได้รับการกล่าวถึง และวิเคราะห์ในแง่มุมต่างๆ อย่างมากมาย ทั้งนี้คงเนื่องมาจากเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของรัฐบาล ที่จะขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายที่จะเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เมื่อมองถึงพัฒนาการของสังคมไทย ผ่านความเป็นประเทศไทย 1.0 2.0 และ 3.0 ซึ่งถูกกำหนดแนวทางการพัฒนาด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 จะพบว่า แม้ว่าในบางช่วงของแผนจะประสบความสำเร็จในการพัฒนา เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในแผนฉบับแรก ๆ และการสร้างความเจริญเติบโต และรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพในแผนฉบับที่ 6-7 แต่ปัญหาที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการพัฒนาสังคมไทย ก็คือ การพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาประเทศ จะเห็นได้ว่า ในแผนฉบับที่ 8 เป็นต้นมา จะเน้นการพัฒนาที่มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งการพัฒนาที่บูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาในแง่ของพระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันหลักหนึ่งในสังคมไทย ที่ได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมไทย ก็พบว่า ในอดีตพระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับสังคมไทย จนคนไทยมีลักษณะนิสัยที่เด่นชัด คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบสนุก และชอบทำบุญ ซึ่งนับเป็นความพิเศษอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ที่สามารถบูรณาการความสนุกกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในเรื่องบุญเข้าด้วยกัน ดังปรากฏในประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบวชนาค งานแต่งงาน งานวันสงกรานต์ เป็นต้น

นอกจากนี้เมื่อสังคมไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งการพัฒนาที่เน้นวัตถุดิบตามแบบอย่างตะวันตก ทั้งนี้เพราะสังคมไทยไม่ได้มีภูมิหลังและรากฐานความเจริญทางสังคมอุตสาหกรรม และไม่มีวัฒนธรรมอุตสาหกรรมแบบตะวันตก ทำให้สังคมไทยมีสภาพที่นักวิชาการเรียกว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา-modernization without development” คือการที่ประเทศไทยมีความทันสมัยจริงแต่ภายนอก แต่ในเนื้อหาแล้วไม่ได้พัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคมของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษา การเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังมีนักปราชญ์คือ สมเด็จพระพุทธ

โฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) วัดญาณเวศกวัน ได้วิเคราะห์ไว้ว่า การที่สังคมไทยได้รับเอาความเจริญแบบตะวันตกเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ระบบอุตสาหกรรม ทำให้สังคมไทยรับเอาความเจริญตามแบบอย่างตะวันตกอย่างเต็มที่ แต่การรับเอาวัฒนธรรมดังกล่าวนั้น ไม่สอดคล้องกับภูมิหลังของสังคมไทย เพราะคนไทยมักจะรับในเข้ามาในแง่ของการเสปบริโภค หรือรับเอาแต่สิ่งที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย ทำให้คนไทยที่แต่เดิมมีวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรม และมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายอยู่แล้ว กลับเสปติดความสบายจากวัฒนธรรมตะวันตกมากยิ่งขึ้น และกลายเป็นคนมักง่ายมากยิ่งขึ้น โดยขาดพื้นฐานของวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมอุตสาหกรรมที่เป็นวัฒนธรรมแห่งการใฝ่รู้และใฝ่รู้ (ผศ.ธนภณ สมหวัง, 2563)

ลักษณะเดิมของสังคมไทย ไม่มีความบีบรัดทางเศรษฐกิจ มีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย เพราะมีวัตถุนิยมที่พร้อมที่จะบำรุงบำเรอร่างกาย ลักษณะเช่นนี้ไปกันได้ดีกับการรับเอาเทคโนโลยีจากต่างชาติ ที่เข้ามาพร้อมกับกระแสบริโภคนิยม และสอดคล้องกับกระแสความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ในสังคมไทยที่มีมาแต่เดิม เกิดเป็นวัฒนธรรมเทคโนโลยีผสมไสยศาสตร์ คือ การพึ่งพาสายภายนอก โดยที่ไม่ต้องลงมือทำการ สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่รอผลดลบันดาล พึ่งพาอำนาจภายนอกต่างๆ สังคมไทยจึงตกอยู่ในสภาพความอ่อนแอ ขาดความเข้มแข็งที่จะไปพัฒนาประเทศ นั่นก็คือการสร้างคนไทยให้มีจิตใจวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ อันเป็นลักษณะของความใฝ่รู้ รักความจริง ชอบเหตุผลนิยมปัญญา ชอบค้นคว้า แสวงหาสืบสาว ตรวจสอบ และการทดลองจนค้นพบความจริง และจิตใจของนักเทคโนโลยีที่ใฝ่สร้างสรรค์ และจิตใจแห่งนักอุตสาหกรรมที่เพียรบากบั่นใฝ่รู้ นอกจากจะต้องหันมาสร้างวัฒนธรรมแห่งความใฝ่รู้ใฝ่รู้แล้ว ท่านยังเห็นว่า คนไทยยังจะต้องมีวัฒนธรรมแห่งการมองกว้าง คิดไกล และใฝ่รู้ อีกด้วย นั่นก็คือ คนไทยจะต้องไม่มองเห็นเฉพาะประโยชน์ของตนเอง ของพวกพ้อง หรือมองเห็นเฉพาะประโยชน์เฉพาะหน้าเท่านั้น แต่จะต้องมองให้กว้างออกไปในสังคมโลก และธรรมชาติ ซึ่งมีได้จำกัดขอบเขตอยู่กับเพียงสังคมใดสังคมหนึ่ง และจะต้องมองในลักษณะของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมอีกด้วย นั่นคือ การที่จะสร้างสรรค์ได้จะต้องมีความใฝ่รู้ในสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ

สิ่งที่สังคมไทยจะต้องดำเนินการก็คือ การรักษาวัฒนธรรมแห่งเมตตาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ได้แก่ การรักษาความมีน้ำใจ ความรัก ความปรารถนาดี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกันต่างๆ ตลอดจนการนับถือกันเป็นพี่น้อง เป็นต้น อันเป็นพื้นเพภูมิหลังของสังคมไทยมาแต่เดิม ในขณะเดียวกัน สังคมไทยก็ต้องพัฒนาวัฒนธรรมในการแสวงปัญญา คือ ความใฝ่รู้ เข้าถึงความจริง และการคิดหาทางแก้ไขปัญหาในสิ่งต่างๆ เพื่อที่จะสามารถดำรงสังคมอยู่ได้ในโลกแห่งการแข่งขันในปัจจุบัน การที่คนไทยจะก้าวไปสู่ทิศทางที่กำหนดไว้ได้นั้น ท่านเห็นว่า “คนไทยจะต้องมีปัญญาที่เข้มแข็ง จะมองเรื่องอะไรต้องมองให้ชัด จะศึกษาอะไรต้องให้รู้เข้าใจชัด โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนของเรา จะต้องให้เขาพัฒนาตัวขึ้นมาชนิดที่ได้ปัญญาที่แท้ ไม่ใช่อยู่แค่สักแต่ว่าความโก้ แต่จะต้อง

กระจ่าง แจ่มแจ้ง เรียนรู้อะไรต้องชัดเจน ให้เกิดปัญญาที่แท้จริง แล้วเราก็จะมาช่วยแก้ปัญหา สร้างสรรค์สังคมได้จริง สังคมก็จะเดินหน้าไปได้”

บทสรุป

สังคมไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งการพัฒนาที่เน้นวัดตามแบบอย่างตะวันตกจนขาดหลักการพัฒนาทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงต้องใช้ คำว่าพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นการสื่อถึงคนเรายุคปัจจุบันและคนรุ่นต่อไปในอนาคตด้วย เป็นการพัฒนาท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ก้าวไปกับระบบเทคโนโลยีและกลไกของการตลาด อันก่อให้เกิดการแสวงหาอำนาจเพื่อครอบงำผลประโยชน์ของอีกฝ่ายในการแข่งขัน ไม่ว่าจะประชาสังคม (Civil Society) หรือ รัฐประชาชาติ (Nation State) ก็ตาม แต่การเข้ามามีอิทธิพลนั้นชาวโลกก็ต้องการระบบบริหารแบบ Good Governance จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาก็เริ่มสูญเสียบทบาทที่มีต่อการพัฒนาประเทศอย่างที่เคยเป็นมา เนื่องจากสังคมไทยไปต้อนรับวัฒนธรรมตะวันตก สังคมไทยเริ่มมีปัญหามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการรับเอาความเจริญก้าวหน้าแบบตะวันตกเข้ามา ทั้งนี้เพราะสังคมไทยไม่ได้มีภูมิหลังและรากฐานความเจริญทางสังคมอุตสาหกรรม และไม่มีวัฒนธรรมอุตสาหกรรมแบบตะวันตก ทำให้สังคมไทยมีสภาพที่นักวิชาการเรียกว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา-modernization without development” กระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศภายใต้ “ประเทศไทย 4.0” เป็นอีกนโยบายหนึ่งที่เป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์รัฐบาล เป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อมๆ กัน เป็นการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” ที่ผนึกกำลังกับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนา และบุคลากรทั้งในและระดับโลก นี่เป็นแนวคิดทิศทางการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวเข้าสู่โมเดล “ประเทศไทย 4.0” ของรัฐบาลในปัจจุบัน จะเป็นได้จริงแค่ไหนไม่ใช่คอยติดตามอย่างเดียว แต่ต้องช่วยกันทุกฝ่าย คนละไม้คนละมือตามภารกิจ โดยเฉพาะคนในวงการศึกษา คิดว่านี่เป็นแสงสว่างจ้าที่เดียวที่จะทำให้ไทย หลุดพ้นจาก “ประเทศกำลังพัฒนา” กลายเป็น “ประเทศพัฒนาแล้ว” อย่างแท้จริง

ดังนั้น การพัฒนาสังคมไทยที่จะก้าวไปสู่การเป็น “ประเทศไทย 4.0” เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่การแข่งขันกับนานาชาติ หรือการที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในเวทีโลก จึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ อย่างน้อยก็จะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่ โดยหันมาเน้นในการสร้างวัฒนธรรมทางด้านจิตใจไม่ใช่ส่งทางด้านวัตถุจนมากเกินไป โดยใฝ่หาความรู้และสัจธรรมที่แท้ ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ด้วยการศึกษาหรือพัฒนาค้น พัฒนาตน พัฒนางานตามหลักพระพุทธศาสนา ให้มีคุณภาพและศักยภาพนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- คุณ โทจันทร์, (2545). พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- ดร. อุทัย (ยุมิ) เอกสะพัง. (2563). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2564 จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/470916>.
- ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). 3 กลไกขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2564 จาก <https://www.facebook.com/drsuvitpagefref=nf&pnref=story>. [].
- นายสมชัย จิตสุชน. (2561). บทวิเคราะห์: ไทยแลนด์ 4.0 วิสัยทัศน์ชาติ ที่ยังขาดรายละเอียด. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2564 จาก <http://www.bbc.com/thai/thailand-38527250>. [].
- ผศ.ชนกณ สมหวัง. (2563). พุทธศาสนากับการพัฒนาไทยแลนด์ 4.0. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2564 จาก www.bangkokbiznews.com/blog/detail/641259. [].
- พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรตร ธีรธมโม). (2550). ทฤษฎีรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พะเยา.
- พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2532). “การพัฒนาตนเอง *Their own development*”. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2564 จาก http://theirowndevelopment.blogspot.com/2013/07/blog-post_8604. [].
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2559). ยุทธศาสตร์ชาติสู่ยุค ไทยแลนด์ 4.0. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2564 จาก <http://www.manager.co.th/Politics/Viewnews.aspx?NewsID=959041197>. [].
- พิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง. (2543). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แรงจูงใจการทำงานในยุคปกติใหม่

Work Motivation in the New Normal era

¹บุรินทร์วรวิทย์ พ่วนอ้อย

Burinthornvoravit Puanoui

²อนุชิต บุณณพันธ์

Anuchit Buranaphan

³มัทนา วังถนอมศักดิ์

Mattana Wangthanomsak

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

Faculty of Education, Silpakorn University, Sanam Chan Palace Campus

¹Corresponding Author, Email: burinthornvoravit@gmail.com

Received November 11, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอมุมมองด้านการสร้างแรงจูงใจในการทำงานในยุคปกติใหม่ ซึ่งเป็นผลหลังจากเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัส COVID-19 มีกระบวนการกระตุ้นพฤติกรรมบุคคล เพื่อให้บุคคลนั้นปฏิบัติงานด้วยความทุ่มเท เต็มใจ อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์กร หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ โดยมีการนำเสนอความหมาย ความสำคัญ ประเภทของแรงจูงใจในการทำงาน รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีแรงจูงใจในการทำงาน ประกอบด้วยทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ Abraham Maslow ทฤษฎี 2 ปัจจัยของ Herzberg ทฤษฎีความคาดหวังของ Victor H. Vroom ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ของ Douglas McGregor และทฤษฎีแรงจูงใจ ERG ของ Clayton Alderfer ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดและทฤษฎีแรงจูงใจอันจะนำมาปรับใช้ และสร้างจูงใจในการทำงานยุคปกติใหม่

คำสำคัญ: แรงจูงใจ; การทำงาน; ยุคปกติใหม่

Abstract

This academic paper presents a perspective on motivating work in the New Normal era. This is the result after facing the epidemic situation of the COVID-19 virus. It is the process of stimulating individual behavior for that person to act with dedication and willingness leading to organizational goals or specified conditions. Present the meaning of motivation, the importance of motivation, and the type of motivation to work. including work motivation concepts and theories. Including Maslow's Hierarchy of needs, Herzberg's Two-Factor Theory, Victor Vroom's Expectancy Theory, Douglas McGregor's Theory X and Theory Y, and Clayton Alderfer's ERG Theory. This is part of the concept and theory of motivation that will be applied and create motivation for working in the New Normal era.

Keyword: Motivation; Work; New Normal era

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะระบบการติดต่อสื่อสารที่ทำให้ได้รับข้อมูลวิทยาการและข่าวสารต่างๆ อย่างรวดเร็วทั่วทุกมุมโลก เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิทยาการต่างๆ ทั้งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา เศรษฐกิจ กฎหมาย การเมือง การปกครอง และรวมถึงวัฒนธรรมของสังคม ล้วนพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลายเป็นส่วนหนึ่งของยุคการติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดนหรือที่เรียกว่า ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งการเกิดขึ้นของโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบตั้งแต่วิถีชีวิตของปัจเจกชน ทั้งในรูปแบบชีวิตประจำวัน การทำงาน การพักผ่อน ตลอดจนมุมมองต่อสังคม และโลกในมิติต่างๆ มากมาย อาทิ ผลกระทบด้านการเมือง ด้านสังคมและวัฒนธรรม หรือแม้แต่ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ โดยสังคมโลกาภิวัตน์เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญหลังวิกฤติเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2007-2008) การใช้เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์เพื่อการสื่อสารมีบทบาทมากขึ้น เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทั่วโลก และรวดเร็วกว่าที่เคยเป็นมา เนื่องจากคุณลักษณะของการสื่อสารรูปแบบใหม่สามารถสร้างเครือข่ายได้กว้างขวาง และรวดเร็วผ่านระบบการคมนาคมและเทคโนโลยีการสื่อสาร

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) พลักดันให้ยุคที่โลกาภิวัตน์มีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วโลกที่ต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มาตรการการป้องกันการติดเชื้อจากไวรัส ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม การปิดสถานที่หรือกิจกรรมที่มีการรวมตัวของผู้คนจำนวนมากถูกงด หรือมีคำสั่งให้ปิดการให้บริการ ส่งผลให้ห้างสรรพสินค้า ตลาด สถานบันเทิง โรงแรม ร้านค้า ร้านอาหารต่างๆ ต้องปิดกิจการเพื่อลด

การใกล้ชิดของผู้คน ทั้งนี้การปิดกิจการต่างๆ ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้ธุรกิจหลายกิจการมีรายได้ลดน้อยลง หรือไม่มีรายได้เข้ามาหมุนเวียน ด้วยเหตุนี้เอง ส่งผลให้พฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนทั่วโลกเปลี่ยนแปลงจากวิถีเก่า จากเดิมต้องไปบริษัทเพื่อทำงาน ไปเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ ได้อย่างอิสระ เปลี่ยนเป็นการใช้ชีวิตในรูปแบบวิถีใหม่หรือ New Normal การใช้ชีวิตประจำวันจำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่ และปลอดภัยจากเชื้อไวรัส ควบคู่กับการคิดค้นวิทยาการต่างๆ เพื่อการรักษา และพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจ นำไปสู่การสร้างสรรคเทคโนโลยี และคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่มีกระบวนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจผ่านเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่หลากหลาย รวมถึงการทำงาน และการเรียนรู้ได้รับการปรับแนวความคิด และเสริมกระบวนการจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์การบริหารงานก็เช่นเดียวกัน หากต้องการให้องค์กรประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารหรือผู้นำก็ต้องบริหารทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่และเสริมทรัพยากรสมัยใหม่ ปรับแนวคิดกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งสิ่งใหม่ๆ เหล่านี้ เมื่อเวลาผ่านไปก็จะทำให้เกิดความคุ้นชินจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ยังทำให้องค์กร และสังคมต่างๆ ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานให้สอดคล้องกับยุคปกติใหม่ องค์กรต่างๆ จำเป็นต้องสร้างแรงกระตุ้นให้บุคลากรรู้สึกอยากทำงาน ไม่อยากลาออก เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึก และความต้องการของบุคคล เป็นสิ่งเร้าที่ส่งผลต่อกระบวนการทำงานที่มีอิทธิพลต่อบุคลากรในองค์กร ผู้บริหารหรือผู้นำองค์กรควรศึกษาสิ่งจูงใจ และกระตุ้นให้บุคลากรเกิดกำลังใจในการปฏิบัติงานท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าว การทำความรู้จัก การทำความเข้าใจในความรู้สึก ค่านิยม ธรรมชาติและความต้องการของบุคลากร อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้บริหารหรือผู้นำองค์กรนำมาใช้ในการเสริมแรง เพื่อจูงใจให้บุคลากรทำงานให้กับองค์กรได้ตามความต้องการเพื่อบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ดังนั้น การแพร่ระบาดของโรคไวรัส จึงเป็นแรงผลักดันสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิตปกติใหม่ ก่อให้เกิดสังคมโลกาภิวัตน์มากขึ้น เกิดการคิดค้น นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตของคนในสังคมในทุกมิติ ส่งผลให้การใช้ชีวิตรูปแบบเดิมของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปสู่ชีวิตปกติใหม่

รูปแบบการทำงานในยุคปกติใหม่

โลกาภิวัตน์ (Globalization) หรือยุคการแพร่กระจายไปทั่วโลก อันเป็นผลจากการพัฒนาการติดต่อสื่อสาร การคมนาคม และเทคโนโลยีสารสนเทศ แสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคล สังคม หรือแม้กระทั่งรัฐบาลทั่วโลก สามารถทำได้ง่ายมากขึ้นในยุคนี้ เช่น ระบบแพลตฟอร์มภาพยนตร์ ละคร ซีรีส์ เพลง แอปพลิเคชัน (Application) การรายงานข้อมูลข่าวสารฯลฯ ความหลากหลายของ

สารสนเทศจำนวนมหาศาลที่สามารถสืบค้นได้ผ่านระบบออนไลน์ล้วนเป็นผลของสังคมโลกาภิวัตน์ปี 2563 เป็นต้นมา สถานการณ์โลกเกิดการแพร่ระบาดของโรคไวรัสติดเชื้อโคโรนา (COVID-19) ที่เข้าไปทำลายระบบทางเดินหายใจและสามารถแพร่เชื้อจากคนสู่คนได้ การใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อป้องกันตนเองไม่ได้รับเชื้อจากผู้อื่นและแพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่น ทำให้ทุกคนต้องดำเนินชีวิตภายใต้ความระมัดระวัง มีมาตรการการสวมหน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) และ พกเจลแอลกอฮอล์ล้างมือเพื่อทำความสะอาดหลังจากการสัมผัสจากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้สังคมโลกต้องการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตไปพร้อมกัน ที่เรียกว่า New Normal หรือความปกติใหม่ หรือชีวิตวิถีใหม่ (โสภา ชูพิกุลชัย ขปิลมันน์, 2565) กล่าวคือ ช่วงเวลาที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนชุดพฤติกรรมที่ดำเนินอยู่เป็นปกติหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ซึ่งในช่วงปี 2563-2565 เริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นสื่อกลางที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการสื่อสารอย่างไร้พรมแดนมากขึ้น การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสก่อให้เกิดการกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ที่เร็วขึ้น จากที่เคยออกจากบ้าน เพื่อไปทำงานไปโรงเรียน กลับทำทุกอย่างที่บ้าน หรือสถานที่ที่สะดวกและอินเทอร์เน็ตเข้าถึง การทำงาน การเรียน การจ่ายตลาด การติดต่อสื่อสาร ล้วนเกิดขึ้นผ่านสังคมออนไลน์แทบทั้งสิ้น แม้กระทั่งธุรกรรมทางการเงิน ธุรกิจ และบริการต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ต่างพากันปรับเปลี่ยนวิถีใหม่ เมื่อมีความจำเป็นเท่านั้นที่จะออกจากบ้านแต่การออกจากบ้านแต่ละครั้งต้องสวมหน้ากากอนามัยเพื่อป้องกันโรค เว้นระยะห่าง ล้างมือ มีระบบจองคิวล่วงหน้าเพื่อลดความแออัดในการติดต่อราชการ หรือลงทะเบียนออนไลน์เพื่อรับสิทธิประโยชน์จากรัฐ เกิดเป็นวิถีใหม่ในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงชีวิตปกติใหม่ หรือ New Normal ที่เกิดขึ้นในสังคมจึงขอยกตัวอย่างในประเด็น ดังนี้

การทำงานจากที่บ้าน (Work from home) เป็นหนึ่งในมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม เป็นการลดการสัมผัสและการอยู่ร่วมใกล้ชิดระหว่างผู้คน สามารถลดอัตราการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสลงได้ในระดับหนึ่ง และเป็นวิธีการที่องค์กรต่างๆ นำมาปรับใช้ในการทำงาน รวมถึงการเรียนออนไลน์ (Learn from Home) การหาความรู้ใหม่เพิ่มพูนทักษะ เพื่อพัฒนาศักยภาพตัวเอง สามารถเลือกช่วงเวลาได้ตามความสะดวก ย้อนหลังทำความเข้าใจใหม่ได้ แม้กระทั่งการท่องเที่ยวในรูปแบบออนไลน์ เช่น การชมพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual museum) การชมนิทรรศการออนไลน์ (Virtual exhibitor) ฯลฯ ล้วนใช้สื่อในสังคมออนไลน์ในการดำเนินกิจกรรม จากผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พบว่าการทำงานจากที่บ้านมีผลดีทั้งต่อองค์กรและพนักงาน ทั้งด้านค่าใช้จ่ายที่ลดลง เวลาที่เพิ่มขึ้นจากการเดินทางที่ลดลง และผลดีภาพในการทำงานที่เพิ่มขึ้น โดยประโยชน์ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดตกอยู่กับพนักงาน ทำให้พนักงานมีเวลาในการทำกิจกรรมอื่นเพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (เสาวรัช รัตนคำฟู, 2563)

การดำเนินธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (Online business) เป็นพฤติกรรมที่ส่งผลให้การสั่งซื้อสินค้าและบริการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ระบบการขนส่งเกิดการขยายตัวมากขึ้น ระบบการร้องเรียนการสั่งซื้อสินค้าและบริการที่ไม่มีมาตรฐาน สามารถทำได้ง่ายจากระบบร้องเรียนของหน่วยงานรัฐ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นสื่อกลาง นอกจากนี้การสั่งซื้อสินค้ามีความสะดวกมากขึ้น เช่น การจ่ายเงินผ่านระบบ E-Payment ผู้ให้บริการขนส่งและผู้ค้ามีเป็นจำนวนมากทำให้เกิดการแข่งขันด้านคุณภาพ และราคา ผู้บริโภคสามารถเปรียบเทียบ และเลือกซื้อสินค้าได้อย่างหลากหลาย (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2564)

ระบบการแพทย์และสาธารณสุขเกิดการลงทุนมากขึ้น มีระบบที่ปรึกษา (Online medical consulting) ในรูปแบบแพลตฟอร์ม (Platform) ด้านสุขภาพเป็นบริการพื้นฐานที่ทำให้ประชาชนเข้าถึงระบบสาธารณสุขได้ง่ายขึ้น เช่น ระบบ Ortus-iHealth ของสหราชอาณาจักร ที่ถูกนำมาใช้เป็นระบบ Patient portal สำหรับสถานพยาบาลที่ไม่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน เพื่ออำนวยความสะดวกด้านต่างๆ อาทิ การลงทะเบียน การนัดหมาย การแจ้งเตือนเวลารับประทานยา การให้คำปรึกษาทางการแพทย์ (ธานินทร์ สนธิรักษ์, 2564)

ระบบต่างๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่มีการรองรับการอำนวยความสะดวกและจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในสังคมยุคปรกติใหม่ (New Normal) ที่พฤติกรรมกาณ์ดำเนินชีวิตของผู้คนจะเปลี่ยนแปลงผ่านระบบการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ที่คอยอำนวยความสะดวก ประหยัดเวลา เข้าถึงง่าย ส่งผลให้ผู้คนในสังคมปรับเข้าสู่ชีวิตปรกติใหม่เพิ่มมากขึ้น

ความหมายของแรงจูงใจในการทำงาน

การสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้เกิดขึ้นไม่ใช่เรื่องง่าย แต่หากทำได้นั้น คือ การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาขององค์กรที่ยั่งยืน องค์กรจะได้คนที่ “ใจ” ให้กับองค์กรอย่างแท้จริง สำหรับความหมายของแรงจูงใจหมายถึง ความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานของบุคลากรให้เป็นผลสำเร็จออกมา ซึ่งจะได้ผลดีหรือไม่ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าผู้บริหารจะสามารถจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยการทุ่มเทให้ได้ผลงานที่ดีอย่างไร หรือมากน้อยเพียงใด (จอมพงศ์ มงคลวนิช, 2556) สอดคล้องกับ (พัชร เนตรวิจิตร, 2560) ที่สรุปไว้ว่า แรงจูงใจ คือ พลังภายในของแต่ละบุคคลที่ถูกกระตุ้นโดยบุคคลหรือสภาพแวดล้อมให้แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตนเองต้องการหรือมีผู้ทำการชักจูง นอกจากนี้ (จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และสุรศักดิ์ อุดเมื่องเพีย, 2563) ให้ความหมายของ “แรงจูงใจในการทำงาน” ไว้ว่า กระบวนการต่างๆ ทางร่างกายและจิตใจถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรม เพื่อที่จะก่อให้เกิดจุดมุ่งหมาย และเป้าหมายที่ต้องการ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ (ปิยวรรณ งามสง่า, 2564) ที่สรุปเรื่องแรงจูงใจไว้ว่า แรงจูงใจเป็นแรงผลักดันทั้งจากภายนอกและภายในตัวบุคคลที่ถูกกระตุ้นเป็นแรงผลักดันให้บุคคล

ดำเนินการหรือกระทำการสิ่งต่างๆ ออกมาทางพฤติกรรมในด้านการทำงานทิศทางการกระทำ ความสามารถ ความคิดริเริ่ม โดยมีทิศทางเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย ให้เป็นผลสำเร็จออกมาตามเป้าหมาย ที่ต้องการด้วยความเต็มใจของบุคคล

จากความหมายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า แรงจูงใจ คือ กระบวนการกระตุ้นพฤติกรรมบุคคล เพื่อให้บุคคลนั้นปฏิบัติงานด้วยความทุ่มเท เต็มใจ อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์กร หรือ เจือ้นไขที่กำหนดไว้

ประเภทของแรงจูงใจในการทำงาน

นักวิชาการส่วนใหญ่ จำแนกประเภทของแรงจูงใจออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แรงจูงใจทางกายภาพ หรือแรงจูงใจทางสรีระ (Physiological motives) และแรงจูงใจทางจิตวิทยาหรือแรงจูงใจทางสังคม (Psychological motives) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้จำแนกแรงจูงใจไว้ในหลายทศวรรษ อย่าง (ภารดี อนันต์นาวิ, 2555) จำแนกแรงจูงใจออกเป็น 2 ประเภท คือ การจูงใจในแง่บวก และการจูงใจในแง่ลบ กล่าวคือ แรงจูงใจในแง่บวก (Positive motivation) คือ การจูงใจแบบใช้ไม้รวม การจูงใจในแง่ลบ บุคคลจะได้รับสิ่งที่มีคุณค่า เช่น การยกย่องสรรเสริญ หรือให้รางวัลสำหรับการกระทำ หรือพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับ ส่วนแรงจูงใจในแง่ลบ (Negative motivation) คือ การจูงใจแบบใช้ไม้แข็ง มักใช้วิธีจูงใจที่ตรงกันข้าม คือ มักจะเป็นการขู่ การลงโทษ การตีเฆี่ยน หากพฤติกรรม หรือการกระทำของบุคคลนั้นไม่เป็นที่ยอมรับ

นอกจากนี้ (จอมพงศ์ มงคลวนิช, 2556) กล่าวว่านักจิตวิทยาแบ่งการจูงใจออกเป็น 2 ประเภท คือ แรงจูงใจภายใน และแรงจูงใจภายนอก กล่าวคือ แรงจูงใจภายใน (Intrinsic motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่มีความต้องการทำบางสิ่งบางอย่างด้วยจิตใจของตนเอง โดยไม่ต้องใช้สิ่งล่อใจใดๆ มากกระตุ้นซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง แรงจูงใจประเภทนี้ ได้แก่ (1) ความต้องการ (Needs) ความต้องการทำให้เกิดแรงขับ แรงขับทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งผลที่จะเกิดก็คือ ความสบายใจ ความพอใจ (2) ความปรารถนา (Desire) เป็นความต้องการชนิดหนึ่งที่เหนือกว่าความต้องการพื้นฐานความปรารถนามักมีแรงขับที่น้อยกว่าความต้องการหากไม่บรรลุเป้าหมายทั้งหมดก็จะรู้สึกเฉยๆ (3) ความทะเยอทะยาน (Ambition) ความทะเยอทะยานมักใหญ่ใฝ่สูงเป็นสิ่งที่ดีเป็นความต้องการ ความอยากได้ที่ช่วยให้บุคคลแสวงหาแนวทางที่จะให้บรรลุตามเป้าหมาย (4) ความสนใจพิเศษ (Special interest) ถ้าผู้ปฏิบัติงานคนใดสนใจสิ่งใดเป็นพิเศษก็必将มีความตั้งใจในการทำงาน ช่วยให้งานประสบความสำเร็จได้ในเวลาอันรวดเร็ว และ (5) ทศคติหรือเจตคติ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งถือว่าเป็นการจูงใจภายในที่จะกระตุ้นให้บุคคลให้แสดงพฤติกรรม เช่น ถ้าผู้ปฏิบัติมีทัศนคติที่ดีต่อผู้บังคับบัญชาจะเป็นผลต่อการทำงานเป็นอย่างยิ่ง ส่วนแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic motivation)

คือ สภาวะของบุคคลที่ได้รับการกระตุ้นจากภายนอก เพื่อนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของผู้กระตุ้น การจูงใจภายนอก ได้แก่ เป้าหมาย ความคาดหวัง ความก้าวหน้า สิ่งล่อใจต่างๆ เช่น การชมเชย การติเตียน การให้รางวัล การประกวดการลงโทษ การแข่งขัน เป็นต้น

ดังนั้นเราสามารถแบ่งประเภทของแรงจูงใจได้เป็น 2 ประเภทคือ แรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก ซึ่งแรงจูงใจภายในเกิดขึ้นจากภายในตัวบุคคล เป็นความต้องการพื้นฐาน ความปรารถนา เพื่อบรรลุเป้าหมาย ความทะเยอทะยาน ความสนใจส่วนตัว และทัศนคติความคิดที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาโดยไม่คาดหวังรางวัลหรือแรงเสริมภายนอก ส่วนแรงจูงใจภายนอกเป็นแรงจูงใจที่ได้รับอิทธิพลภายนอก เช่น ความคาดหวังจากหัวหน้างาน ครอบครัว ความก้าวหน้าในการทำงานตามสายอาชีพ รางวัล การแข่งขัน หรือการลงโทษตามกฎหมายซึ่งจะมาเสริมแรงให้เกิดการจูงใจในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคล

ทฤษฎีแรงจูงใจ

ทฤษฎีแรงจูงใจ คือ การทำความเข้าใจความต้องการของมนุษย์ เพื่อศึกษาแรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของตน และองค์กร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตในสังคมมี นักจิตวิทยาและนักวิชาการเสนอทฤษฎีไว้หลายมุมมอง ดังนี้

1. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Abraham H. Maslow) มาสโลว์ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (need-hierarchy theory) โดยทฤษฎีของมาสโลว์ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่ามนุษย์มีความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุด โดยจะแสดงพฤติกรรมออกมาตามลำดับขั้นของความต้องการที่มีลักษณะจากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุด หรือเมื่อความต้องการนั้นมีความพอใจในระดับหนึ่งแล้วก็จะมีความต้องการในระดับ ขึ้นต่อไปจนกว่าระดับขั้นนั้นจะเป็นที่พอใจแก่ตัวเขาเอง ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ จัดลำดับขั้นตามความต้องการออกเป็น 5 ขั้น (Maslow, 1970) คือ (1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นลำดับขั้นความต้องการขั้นแรกหรือความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด กล่าวคือ ขั้นนี้มนุษย์ต้องการปัจจัย 4 ประการในการดำรงชีพ คือ อาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย ทั้งยังหมายรวมถึง อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น (2) ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง (Security or safety needs) เป็นความต้องการในระดับที่สูงขึ้นจากความต้องการทางด้านร่างกาย เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายได้แล้วก็จะเพิ่มความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงทั้งในชีวิต และทรัพย์สินของตน รวมถึงความมั่นคงในหน้าที่การงาน และการใช้ชีวิต (3) ความต้องการการยอมรับจากสังคม (Affiliation or acceptance needs) เมื่อมนุษย์มีความปลอดภัยในชีวิต มีความมั่นคงในหน้าที่การงานแล้ว มนุษย์จะมีความเป็นความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่จะมีการอยู่ร่วมกันในสังคม ความต้องการนี้คือการได้รับความรัก ความปรารถนาดี

การชื่นชมยินดีจากผู้อื่น และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นต้น (4) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) เป็นระดับความต้องการของมนุษย์ที่สูงขึ้นจากความต้องการการยอมรับจากสังคม เมื่อมนุษย์ไม่ได้พอใจในระดับความต้องการเดิม ความต้องการการยกย่องเป็นความภาคภูมิใจในตนเอง ปราศจากการที่จะได้รับการยกย่อง นับถือจากสังคม หรือได้รับสถานะอันมีเกียรติจากสังคม มีผู้คนให้ความเคารพนับถือ เป็นต้น และ (5) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization) เป็นระดับความต้องการสูงสุดพัฒนาจากระดับความต้องการการยกย่องเมื่อมนุษย์ผู้นั้นไม่ได้พอใจในระดับความต้องการเดิม ความต้องการความสำเร็จในชีวิตนี้ เป็นความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์นี้เป็นความต้องการจากระดับขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ และเมื่อได้รับการตอบสนอง หรือมีความพึงพอใจในระดับหนึ่งแล้ว ความต้องการในระดับสูงขึ้นก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที (demand satisfaction) มาสโลว์ (Maslow) ได้แบ่งระดับความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ระดับต่ำสุดไปถึงสูงสุด 5 ระดับ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพ ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

ที่มา : Abraham H. Maslow, Motivation and personality, 2nd ed. (New York :Harper&Row,1970), 38.

2. ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (Herzberg's two-factor theory) ทฤษฎีของ Herzberg เป็นทฤษฎีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทฤษฎีสองปัจจัย (Two-factor theory) หรือทฤษฎีแรงจูงใจ-ค้ำจุน เพราะในการทำงานที่แท้จริงมีสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และมีสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พอใจ ทฤษฎีของ Herzberg เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ว่ามนุษย์มีความต้องการ 2 ประการ คือ ความต้องการขจัดความทุกข์ในร่างกายให้หมดไป เช่น ความหิว ความเจ็บป่วย และความต้องการในความสุขทางใจ คือความพึงพอใจในความสำเร็จของชีวิต (Frederick Herzberg, Barnard Mausner, and Barnard Snyderman, 1959) ดังนี้

ปัจจัยจูงใจ (Motivation factors) คือ แรงขับเคลื่อนที่สร้างแรงจูงใจให้บุคคลที่รัก และชอบการทำงาน หรือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย (1) ความสำเร็จในการทำงาน (Achievement) คือ สามารถป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานได้ เมื่อปฏิบัติงานได้สำเร็จก็จะเกิดความพึงพอใจในผลงาน (2) การได้รับความนับถือยอมรับ (Recognition) คือ การได้รับการยกย่องชมเชย และแสดงความปรารถนาดีจากเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชาจากความรู้ความสามารถในการทำงาน (3) ลักษณะของงาน (Work itself) คือ งานที่ท้าทาย น่าสนใจ สร้างสรรค์ แม้อาจต้องลงมือทำความรู้ความสามารถเพียงลำพัง (4) ความรับผิดชอบ (Responsibility) คือการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังสามารถเกิดความพึงพอใจในงานของตน และ (5) ความเจริญเติบโตในหน้าที่การงาน (Advancement) คือ การได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น หรือมีโอกาสนในการพัฒนา และทำงานที่ท้าทาย

ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene factors) คือ แรงจูงใจที่มีลักษณะป้องกันไม่ให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีลักษณะที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมหรือเป็นส่วนประกอบของงาน ประกอบด้วย (1) เงินเดือนหรือผลตอบแทน (Salary) หรือนโยบายด้านสวัสดิการที่ชัดเจน หากมีผลตอบแทนที่เหมาะสมจะก่อให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน (2) โอกาสในความก้าวหน้า (Possibility growth) คือ มีเส้นทางการทำงานที่ตรงกับความรู้ความสามารถอันจะทำให้เจริญเติบโตได้ตามสายงานที่ตนเองปฏิบัติ (3) มีความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานที่ดี (Interpersonal relation) เป็นผู้ที่มียุติธรรม การพูดจา แสดงออกด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา (4) สถานะในการทำงาน (Status) เป็นที่ยอมรับของสังคม หรือการทำงานที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี (5) นโยบายและการบริหาร (Company policy and administration) มีแนวทางในการปฏิบัติงานและมีการบริหารจัดการ รวมทั้งการสื่อสารภายในองค์กรที่ดี (6) สภาพงาน (Working conditions) สภาพแวดล้อม เวลา ที่เหมาะสมในการทำงาน (7) ความเป็นอยู่ (Personal life) มีความรู้สึกที่ดีจากการทำงาน และ (8) ความมั่นคงในการทำงาน (Security) มีความแน่นอนในหน้าที่การงาน รวมถึงความปลอดภัยในการทำงาน ผู้บริหารสามารถใช้ปัจจัยค้ำจุนในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น การเพิ่มเงินเดือนผลประโยชน์ตอบแทนอื่นๆ แต่ก็ไม้อาจจะกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติงานได้ดีได้ หากกระตุ้นให้บุคลากรมีปัจจัยจูงใจในตัวเกิดขึ้นจะทำให้บุคลากรปฏิบัติงานได้ดีกว่า และองค์กรจะได้รับประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่คุ้มค่า

3. ทฤษฎีแรงจูงใจ ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ (Clayton Alderfer) อัลเดอร์เฟอร์ได้ศึกษาและนำความรู้พื้นฐานของ Maslow และ Herzberg มาสร้างรูปแบบแรงจูงใจขึ้นใหม่ เกิดเป็นทฤษฎีแรงจูงใจในการตอบสนองความต้องการของบุคลากรในการทำงาน คำว่า ERG มาจากคำว่า Existence need ความต้องการดำรงชีวิต Relatedness need ความต้องการความสัมพันธ์ที่ดี และ Growth need ความต้องการความเจริญเติบโต (Alderfer, 1972) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ความต้องการดำรงชีวิต (Existence need) หมายถึง เป็นความต้องการด้านร่างกาย และการดำรงชีวิตที่สะดวกสบาย หรือสิ่งของเครื่องใช้ที่คอยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต หรือหากมองในมุมขององค์กรก็จะเป็นเรื่องของค่าจ้าง ผลประโยชน์ตอบแทน สภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี เป็นต้น

2) ความต้องการความสัมพันธ์ที่ดี (Relatedness need) หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์ ร่วมกันที่ดีของบุคลากรในองค์กร เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน หรือการมีสังคมเพื่อนที่ดี เป็นต้น เป็นความต้องการในเชิงมนุษยสัมพันธ์ทุกชนิด

3) ความต้องการความเจริญเติบโต (Growth need) หมายถึง ความพึงพอใจในความก้าวหน้าของหน้าที่การงาน หรืออยากมีอำนาจหน้าที่ที่ขยายกว้างออกไป มีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นและมีโอกาสใช้ความรู้ ความสามารถ สร้างสรรค์งานใหม่ๆ

ทฤษฎี ERG อาจเหมาะสำหรับคนทำงานที่ต้องการเน้นความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน แม้จะไม่ได้ได้รับความพึงพอใจในการดำรงชีวิต และความต้องการความสัมพันธ์เท่าที่ควร แต่ความต้องการทั้ง 3 ประการนี้สามารถดำเนินไปพร้อมกันได้

4. ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ของ Douglas McGregor ทฤษฎี X และทฤษฎี Y เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1957 โดยแมคเกรเกอร์เป็นทฤษฎีดั้งเดิมที่เกิดขึ้นจากการตั้งสมมติฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ (Human nature) โดยมีสมมติฐานของทฤษฎีซึ่งกำหนดคุณลักษณะที่ขัดแย้งของบุคลากรออกเป็น 2 ฝ่าย โดยเสนอวิธีบริหารบุคลากรออกเป็นทฤษฎี X และทฤษฎี Y (McGregor, 1960) ดังนี้

สมมติฐานทฤษฎี X (The Traditional view of direction and control) ประกอบด้วย (1) มนุษย์ทั่วไปไม่ชอบการทำงาน ส่วนใหญ่หลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ (2) ขาดความทะเยอทะยาน ชอบสั่งการใช้อำนาจ ไม่คิดหาความสร้างสรรค์ (3) ใส่ใจแต่ตัวเองมากกว่าใส่ใจในองค์กร หรือมีความเห็นแก่ตัวมากกว่าส่วนรวม (4) คนส่วนหนึ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และอาจต้องใช้ผลตอบแทนหรือเงินจูงใจในการเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านั้น และ (5) การทำงานต้องมีคนคอยแนะนำและควบคุม เพราะอาจจะถูกหลอกได้ง่าย

สมมติฐานทฤษฎี Y (The Ingratation of individual and organization) ประกอบด้วย (1) ถ้าสภาวะการทำงานทำให้พอใจ บุคคลก็จะให้ความร่วมมือ สนับสนุน และมีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน (2) ขยันไม่เกียจคร้านการทำงาน วางใจและควบคุมตนเองในการทำงานให้เกิดผลดีต่อองค์กรได้ (3) มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน หากได้รับการจูงใจจากกลุ่มเพื่อนมากกว่าการจูงใจจากเป็นตัวแทน (4) ใช้ความรู้ในการพัฒนาตนเอง และวิธีการทำงานอยู่เสมอ

ทฤษฎี Y นี้เฝ้ามองว่าบุคคลเป็นคนที่ชอบสังคม ต่างกับทฤษฎี X ที่ยึดเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ผู้นำองค์กรหรือผู้บริหารจะต้องจูงใจบุคลากรด้วยสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเงิน หรือสิ่งจูงใจ

อื่นๆ ที่จับต้องไม่ได้ และให้โอกาสบุคลากรได้มีความรับผิดชอบในการควบคุมตนเองในการปฏิบัติงาน มากกว่าการควบคุมและตรวจตราหรือจ้องจับผิดเครื่องครัดในระเบียบแบบแผนมากเกินไป

5. ทฤษฎีความคาดหวังของวรูม (Victor H. Vroom) ทฤษฎีความคาดหวังของวรูมเป็นทฤษฎีที่จะต้องสร้างความเข้าใจในกระบวนการทางความคิดของบุคคลก่อนการเริ่มปฏิบัติงาน หากเมื่อมีการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นบุคคลจะคิดก่อนเสมอว่าเข้าจะได้รับอะไรจากการปฏิบัติงานนั้น แต่เมื่อเขาทราบว่าหากเขาปฏิบัติงานนั้นแล้วจะนำไปสู่ผลลัพธ์บางประการที่สร้างความพอใจ เขาก็จะพยายามทำงานนั้นให้สำเร็จ เช่น เมื่อบุคคลทำงานหนักขึ้น และมีการปฏิบัติงานที่ดีก็จะได้รับเงินเดือน หรือผลตอบแทนที่สูงขึ้น หรืออาจได้รับการพิจารณาเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง ซึ่งเป็นผลจากการทำงานหนักและบุคคลได้รับรางวัลตามที่เขาปรารถนาและอาจได้รับการยกย่อง ยินดีจากบุคคลอื่นๆ หากแต่การทำงานของบุคคลมากและหนักขึ้น ประกอบกับผู้นำหรือผู้บริหารไม่สนใจดูแลความเป็นอยู่ หรือยกย่อง เลื่อนขั้น เลื่อนเงินเดือน หรือได้รับผลตอบแทนไม่เป็นที่น่าพอใจและเหมาะสมกับการทำงาน บุคคลเหล่านั้นก็ไม่เป็นความจำเป็นในการทำงานเพิ่มขึ้น อาจส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมในการทำงานที่ไม่ดีนักเพราะไม่มีแรงจูงใจในผลลัพธ์ที่ควรจะได้ การให้รางวัล หรือผลประโยชน์ตอบแทนจึงสร้างความพึงพอใจ และเป็นตัวกำหนดระดับของความพยายามในการงานของพนักงานในองค์กร วรูมจึงได้เสนอรูปแบบความคาดหวังในการทำงาน หรือเรียกว่า VIE Theory ซึ่ง V ย่อมาจาก Valence คือระดับความรุนแรงของความต้องการรางวัล หรือความคาดหวัง หรือคุณค่าของรางวัลมีความสำคัญต่อบุคคลนั้น ส่วน I ย่อมาจาก Instrumentality คือ เครื่องมือ หรือคุณลักษณะที่จะนำไปสู่เป้าหมาย หรือรางวัลนั้น และ E ย่อมาจาก Expectancy คือ ความเป็นไปได้ในผลลัพธ์ที่ต้องการ ผู้บริหารหรือผู้นำองค์กรจะต้องพยายามเข้าไปแทรกแซงสถานการณ์การทำงาน เพื่อให้บุคคลเกิดความคาดหวังในการทำงาน อันจะเกิดคุณลักษณะที่ใช้เป็นเครื่องมือ และเกิดความต้องการในคุณค่าจากผลลัพธ์ ซึ่งจะสนองตอบวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยมีวิธีการ คือ (1) สร้างความคาดหวังโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน ผู้บริหารจะต้องดึงดูด และคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ (2) สร้างความเชื่อมโยงระหว่างผลงานกับรางวัล ผู้บริหารจะต้องกำหนดมาตรฐานและเกณฑ์การปฏิบัติงาน หรือการทำงานที่บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายกับการให้รางวัลที่ชัดเจน และ (3) สร้างคุณค่าจากรางวัลที่จะได้รับ กล่าวคือ ผู้บริหารควรสร้างความสัมพันธ์ของคุณค่าของรางวัลนั้น และควรรู้ความต้องการของปัจเจกบุคคลพร้อมทั้งปรับรางวัลให้สอดคล้องกับความต้องการนั้นได้ การให้รางวัลสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ รางวัลภายนอก (Extrinsic rewards) เป็นรางวัลหรือผลตอบแทนที่ได้รับนอกเหนือจากการทำงาน เช่น การเพิ่มค่าตอบแทน การเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น และรางวัลภายใน (Intrinsic rewards) คือ รางวัลที่ได้รับโดยตรงและเป็นส่วนที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน เช่น ความรู้สึกประสบความสำเร็จในการทำงานที่ทำหายความสามารถ โดยมีแนวทางการจัดสรรรางวัลภายนอก คือ (1) มีการระบุพฤติกรรมที่พึงพอใจที่ชัดเจน (2) การรักษารางวัลให้คงไว้ซึ่ง

คุณภาพอยู่ตลอดจะทำให้มีการเสริมแรงทางบวก (3) มีความเชื่อว่าบุคคลแต่ละคนมีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน การให้รางวัลก็ต้องให้รางวัลที่มีคุณค่าสำหรับบุคคลนั้น (4) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนจะทำให้แต่ละบุคคลรู้ถึงสิ่งที่เขาจะต้องปฏิบัติ (5) ผู้บริหารหรือหัวหน้างานควรมอบรางวัลทันทีเมื่อเกิดพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจ และ (6) จัดสรรรางวัลตามที่กำหนดเพื่อให้เกิดการเสริมแรงทางบวก (Vroom, 1964)

ดังนั้น ทฤษฎีของวรูม เป็นการจูงใจการทำงานของบุคคลให้เกิดความคาดหวังตามค่านิยมของตน ทำให้บุคคลมีความพยายาม และหากสิ่งที่คุณพยายามสอดคล้องกับความสามารถของเขาก็จะส่งผลให้เกิดเป็นแรงจูงใจที่เพิ่มขึ้น สามารถทำงานนั้นบรรลุผลสำเร็จได้ และมีผลลัพธ์ที่ตนเองพึงพอใจเป็นรางวัล

จากทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจที่กล่าวมาข้างต้น ทฤษฎีแรงจูงใจที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานมีอย่างมากมาย เช่น ทฤษฎีที่ 1 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ กล่าวว่าเมื่อความต้องการนั้นมีความพอใจในระดับหนึ่งแล้วก็จะมีความต้องการในระดับขั้นต่อไปจนกว่าจะเป็นที่พอใจแก่ตัวเอง ทฤษฎีที่ 2 ทฤษฎี 2 ปัจจัยเป็นทฤษฎีที่บอกความต้องการของมนุษย์ทั้ง 2 ประการ ทฤษฎีที่ 3 ทฤษฎีแรงจูงใจ ERG เป็นทฤษฎีแรงจูงใจในการตอบสนองความต้องการของบุคลากรในการทำงาน ทฤษฎีที่ 4 ทฤษฎี X และทฤษฎี Y เป็นทฤษฎีที่กำหนดคุณลักษณะที่ขัดแย้งของบุคลากรออกเป็นรูปแบบดีและไม่ดี และทฤษฎีที่ 5 ทฤษฎีความคาดหวัง เป็นทฤษฎีที่บอกว่าผลลัพธ์ของเป้าหมายที่ทำให้เกิดความพอใจและทำงานสำเร็จ จากทฤษฎีข้างต้นสังเกตได้ว่า ทฤษฎีแรงจูงใจเป็นการทำความเข้าใจความต้องการของมนุษย์เพื่อเป็นการเสริมสร้างและเป็นแรงผลักดันทำให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของตนเองและองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในยุคปรกติใหม่

ความสำคัญของแรงจูงใจในการทำงานยุคปรกติใหม่

องค์กรต่างๆ เริ่มปรับวิธีการทำงาน หรือมีพฤติกรรมแบบใหม่ในการทำงานในยุคปรกติใหม่ เพราะ ประเทศไทยและทั่วโลกกำลังประสบกับปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) องค์กรแต่ละภาคส่วนต่างก็ปรับกระบวนการ ทาวิถีในการทำงานเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤตดังกล่าว หลายองค์กรมีกระบวนการทำงานเฉพาะหน้า คือ การทำงานจากที่บ้าน (Work from home) และเป็นไปได้ว่าหลังจากวิกฤตโรคระบาดนี้จบลง พฤติกรรมของคนทำงานอาจจะมีรูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนไปจากเดิม การทำงานได้ทุกที่จากทั่วทุกมุมโลกจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในสังคมวิถีใหม่ เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทในการทำงานมากขึ้น และหนึ่งอาชีพอาจจะไม่เพียงพอ เพราะเมื่อ Work from home ผู้คนต่างก็มีเวลาว่างมากขึ้น อย่างน้อย 2-3 ชั่วโมงที่สูญเสียไปกับการเดินทางไป-กลับที่ทำงาน ทำให้คนทำงานถูกคิดได้ว่า การมีอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้หลักที่ค่อนข้างมั่นคง อาจจะเป็นเรื่องไม่แน่นอน เพราะใครจะไปคิดว่าจะมีโรคระบาดถึงขั้นวิกฤตเป็นปีๆ

เช่นเดียวกับงานที่มั่นคงก็อาจไม่มั่นคงก็เป็นได้ หลายคนเริ่มมองหาช่องทางหารายได้เสริมให้กับตัวเอง และใช้เวลาว่างจากการทำงานหลัก หนึ่งในนั้นคือ อาชีพพอดี้แคสต์ แม้ออนไลน์ ที่สามารถทำได้โดยมีเพียงอินเทอร์เน็ต และอุปกรณ์การเชื่อมต่อ ซึ่งคนทำงานส่วนใหญ่ต่างก็มีอุปกรณ์เหล่านี้อยู่แล้ว การสร้างรายได้จากอาชีพเสริมก็ยิ่งง่ายมากขึ้น รายได้เสริมที่เพิ่มขึ้น บวกกับรายได้หลักที่มั่นคงเป็นแรงจูงใจชนิดหนึ่งที่ขับเคลื่อนให้บุคคลพยายามคิดค้นวิธีการเอาชีวิตรอดในสถานการณ์ปัจจุบัน หรือการขวนขวายเอาตัวรอดในสถานการณ์นี้ก็เป็นความต้องการหนึ่งที่ขับเคลื่อนแรงจูงใจของคุณคน เป็นความสำคัญประการหนึ่งในการจูงใจในการทำงาน ทั้งยังมีนวัตกรรมการต่างๆ ที่ให้ความสำคัญของคุณแรงจูงใจในการทำงานซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ได้ในชีวิตวิถีใหม่ ดังนี้

กิบสัน, อีวานเซวิช และดอนเนลลี ได้อธิบายความสำคัญของแรงจูงใจว่า บุคคลที่เข้ามาปฏิบัติงานจะมีความเป็นปัจเจกบุคคล เช่น การรับรู้ ทักษะ คุณลักษณะทางการศึกษา แต่เมื่อเข้ามาในองค์กรแล้วจะได้รับการขัดเกลาจากองค์กรซึ่งมีอิทธิพลต่อการประพฤติตัวและการปฏิบัติงาน เช่น ลักษณะของงาน โครงสร้างภายในองค์กรสายบังคับบัญชา ระดับของงาน และความสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กร ลักษณะเช่นนี้จะก่อให้เกิดบุคคลอยู่ในภาวะขาดแคลนสิ่งที่ต้องการ (Need deficiencies) ทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งบุคคลนั้นจะหาวิธีการเพื่อลดภาวะขาดแคลนและตอบสนองความต้องการ เขาจะเลือกและค้นหาวิธีการที่เขาคิดว่ามีความสำคัญและจะประสบความสำเร็จได้อย่างไร เขาจะใช้ความพยายามในการทำงาน ทั้งความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ เพื่อผลการปฏิบัติงานตามที่คาดหวังนั้นคือ รางวัลหรือผลตอบแทน มากไปกว่านั้นคือ ความพึงพอใจจากการจ่ายค่าตอบแทน การเลื่อนตำแหน่ง เพื่อนร่วมงาน และหัวหน้างานที่ดี หากบุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงานก็จะส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน (Gibson, Ivancevich and Donnelly, 1982)

นอกจากนี้ยังมีความสำคัญของแรงจูงใจที่สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประการ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2556) คือ (1) ความสำคัญต่อองค์กรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานด้านบุคลากร ช่วยให้องค์กรได้คนมีความสามารถมาร่วมทำงาน (2) ความสำคัญต่อผู้บริหาร คือ ช่วยในการมอบอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การจูงใจจะช่วยให้อำนาจหน้าที่ของผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการสั่งการ และ (3) ความสำคัญต่อบุคลากร คือ สนองต่อความต้องการของบุคลากรและเป็นธรรมต่อทุกคนด้วยทำให้พนักงานมีขวัญและกำลังใจ พุ่งเทกับงาน ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ (นริศ สังสนา, 2558) ได้สรุปความสำคัญของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานว่า เป็นการใช้ปัจจัยจูงใจในลักษณะต่างๆ เพื่อให้บุคคลเกิดแรงจูงใจในการทำงานเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารหรือองค์กร เพราะการจูงใจเป็นพลังผลักดันความสามารถของคนออกมา คนจะปฏิบัติงานอย่างทุ่มเท และอุทิศตนให้กับงาน และใช้ความสามารถในการทำงานเพิ่มขึ้น เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ถ้าองค์กรใดมีบุคคลที่มีแรงจูงใจในการทำงานสูง ย่อมส่งผลให้องค์กรนั้นๆ บรรลุเป้าหมายที่ต้องการและการเจริญก้าวหน้า

ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ (รุ่งลาพรรณ บำรุงศรี, 2558) ที่ได้กล่าวถึงการจูงใจที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญของหน่วยงานหรือองค์กรในการจะหล่อหลอมของบุคคลให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ให้เกิดพลังร่วมกันทั้งกายและใจในอันที่จะสร้างสรรค์งานให้เป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ เพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

จากความสำคัญข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การจูงใจเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการกระทำ หรือพฤติกรรมของผู้ร่วมงานในการทำงาน ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความพยายาม และนำความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด หากบุคคลมีแรงจูงใจในการทำงานที่ดี ประกอบกับมีกระบวนการใช้เทคโนโลยีได้ หรือศึกษาพัฒนาเทคโนโลยีจากข้อมูลสารสนเทศต่างๆ มาขับเคลื่อนการทำงานในวิถีใหม่นี้ บุคคลนั้นจะมีความรับผิดชอบต่อการงานสูงขึ้น และจะส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อองค์กรต่อไป

การประยุกต์ใช้แรงจูงใจในการทำงานยุคปรกติใหม่

การสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อให้บุคลากรองค์กรเกิดความพึงพอใจ และมีพฤติกรรมการทำงานที่ดี ขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารว่ามีแนวทางในการบริหารและจูงใจบุคลากรหรือไม่ ยิ่งสังคมปัจจุบันมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี วิทยาการสารสนเทศต่างๆ รอบด้าน ผู้บริหารจึงควรนำพาองค์กรให้ทันสมัยอยู่ตลอด และสร้างความพึงพอใจในการทำงาน (Job Satisfaction) ความพึงพอใจในการทำงานนี้จะก่อให้เกิดการลดอัตราการลาออกของพนักงานได้ หรือปัญหาการขาด การประทุ้ง หรือต่อต้านการทำงาน ผู้บริหารจึงต้องมีวิธีการจูงใจให้บุคลากรมีความพึงพอใจ และมีความต้องการอยากทำงาน ทั้งนี้การให้คุณภาพชีวิต สวัสดิการที่ดี ทำให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจในการทำงาน มีทัศนคติที่ดีต่องาน เพื่อนร่วมงาน สำหรับแนวทางการสร้างแรงจูงใจในการทำงานยุคปรกติใหม่ นี้ประมวลจากการศึกษาจากตำรา เอกสารทางวิชาการต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. สร้างเจตคติที่ดีในการทำงาน มีการวางแผนงานอย่างเป็นระบบ ใช้ข้อมูลสารสนเทศสมัยใหม่มาประยุกต์ในการปฏิบัติงาน และร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน เปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น และมีแนวทางการปฏิบัติอันเกิดจากข้อตกลงภายในหน่วยงาน
2. ความสำเร็จของการปฏิบัติงานมีเครื่องมือวัดผลรองรับ และมีมาตรฐานเดียวกัน มีระบบการปฏิบัติงานที่คอยเตือนว่าบุคคลยังทำงานไม่เสร็จ หรือขาดตกบกพร่องส่วนใดก็ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งอาจใช้เทคโนโลยี หรือข้อมูลสารสนเทศมาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน
3. สร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน สมาชิกในองค์กรต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่เป้าหมาย ให้การยอมรับแก่สมาชิกอย่างเท่าเทียม ทำงานด้วยความไว้วางใจ เข้าใจ ให้เกียรติ หรือไม่สร้างช่องว่างระหว่างลูกจ้างกับข้าราชการ หรือลูกน้องด้วยกัน

4. มีระบบสวัสดิการที่ดีให้กับบุคลากรและครอบครัว เช่น สวัสดิการการรักษาพยาบาล สวัสดิการการศึกษาบุตร สวัสดิการหลังเกษียณอายุ หรือสวัสดิการในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อสร้างขวัญ กำลังใจ และความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงานที่ และปฏิเสธไม่ได้เลยว่าสังคมยุคปัจจุบัน และต่อไปในอนาคตระบบสวัสดิการที่ดีขององค์กรจะสร้างแรงจูงใจให้บุคคลเห็นความสำคัญ และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ระบบสวัสดิการที่ดีจะเป็นเครื่องจูงใจให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติหน้าที่ต่อไปโดยไม่เปลี่ยนหน่วยงาน

5. มีสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่ดี ทั้งยังรวมถึงวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัย มาช่วยเสริมในการปฏิบัติงานให้เต็มประสิทธิภาพ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมของเพื่อนร่วมงานที่ดี มีการติดต่อสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ เช่น มีการรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกัน หรือการรับประทานอาหารนอกสถานที่ร่วมกัน หรือมีกิจกรรมที่สร้างความผูกพันความเป็นกันเองของบุคลากรจะทำให้ องค์กรมีบุคลากรเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอันจะเป็นแรงขับเคลื่อนสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้

6. การมอบหมายงานที่ชัดเจน ไม่คลุมเครือ ตรงความรู้ความสามารถของบุคลากรตามสายงานจะทำให้บุคลากรแสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เต็มความสามารถ และมีความรับผิดชอบ ในงานที่เกิดขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง นอกจากนี้การมอบหมายงาน หรือทำงานของบุคลากรก็ มิจำเป็นที่จะต้องทำในสำนักงานเสมอไป เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารที่ทันสมัยเข้ามามี บทบาทในสังคมปัจจุบันมากขึ้น ก็อาจเปิดโอกาสให้มีการทำงานนอกสถานที่ หรือการทำงาน (Work from home) ก็อาจเป็นตัวเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ และจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ

7. สนับสนุน และเพิ่มโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของบุคลากร หรือสนับสนุนให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาพัฒนาศักยภาพเพิ่มพูนความรู้ของตนให้สูงขึ้น เช่น เลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น ให้ทุนใน การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ

8. สนับสนุนค่าตอบแทน และรวมถึงผลตอบแทนอื่นๆ นอกเหนือจากเงินเดือน-ค่าจ้างให้ บุคลากร หากมีการทำงานล่วงเวลา ต้องจ่ายค่าล่วงเวลาให้เหมาะสม ไม่ควรทำให้บุคลากรรู้สึก เหนื่อยและท้อแท้กับการทำงาน

บทสรุป

การสร้างแรงจูงใจในการทำงานยุคปรกติใหม่ ขึ้นอยู่กับลักษณะขององค์กร แต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าสังคมที่เกิดพลวัตในปัจจุบันนี้ จะนำพาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน เพราะบุคคลยังมีความต้องการพื้นฐานตลอดจนเป้าหมายในชีวิตการทำงาน และองค์กรยังต้องการความสำเร็จที่วางไว้ ดังนั้น การที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน และการบริหารองค์กรได้ ผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร จึงต้องมีการประยุกต์ ปรับใช้ และสร้างแรงจูงใจ ตัวอย่างเช่น การประยุกต์ใช้ทฤษฎีของเฮิร์ชเบิร์ก ที่กล่าวถึงปัจจัยจูงใจ และปัจจัยค้ำจุน สำหรับปัจจัยจูงใจเป็นปัจจัยที่ทำให้คนอยากทำงาน อันมี

ความสำเร็จเป็นเป้าหมาย ผู้บริหารหรือผู้นำน้องค์กรอาจกระตุ้นด้วยการมอบหมายงานที่ท้าทาย สร้างความรับผิดชอบที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจให้การยกย่องนับถือ หรือการยอมรับในองค์กร เช่น การมอบประกาศเกียรติคุณบัตรแก่บุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานยอดเยี่ยม หรือการมอบความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ให้สูงขึ้น ส่วนปัจจัยค้ำจุน เป็นปัจจัยที่ป้องกันการเกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน ผู้บริหารหรือผู้นำน้องค์กรอาจกระตุ้นด้วย การสร้างหรือสนับสนุนให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีในที่ทำงาน เช่น การอำนวยความสะดวกด้านเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพในการทำงานตามลักษณะงาน ระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ต ที่พร้อมในการทำงาน หรือเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ทำงานในสถานที่ที่เขาต้องการ หรือการมีนโยบายในการบริหารงานที่เป็นมิตรไม่เคร่งครัดเกินไป มีสวัสดิการเงินเดือน หรือผลประโยชน์อื่นๆ ที่เหมาะสมกับสภาวะงานในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานด้วยกันและผู้บังคับบัญชาที่ดี นอกจากนี้ผู้บริหารอาจประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎี X ทฤษฎี Y ของ แม็คเกรเกอร์ที่ทฤษฎี X ตั้งสมมติฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ในทางลบที่ว่า บุคลากรไม่ชอบการทำงาน และหลีกเลี่ยงการทำงานอยู่เสมอ ขาดความทะเยอทะยาน และความต้องการพัฒนาตนเอง ประสงค์แต่ความมั่นคงเฉพาะตัว อาจใช้กฎระเบียบแบบแผนในการบังคับ หรือการลงโทษจึงจะจูงใจให้ทำงานได้ตามเป้าหมาย ส่วนทฤษฎี Y เป็นการตั้งสมมติฐานในทางบวก เชื่อมั่นว่าบุคลากรมีความต้องการและความรับผิดชอบในการทำงาน โดยมีค่าจ้างผลตอบแทนอื่นๆ และความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ประกอบกับความทะเยอทะยานในตัวบุคคลที่จะขับเคลื่อนการปฏิบัติงานขององค์กรให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งทฤษฎี Y นี้ ไม่จำเป็นต้องใช้กฎระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ผู้บริหารหรือผู้นำน้องค์กรยังมีมุมมองและแนวความคิดให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือแก้ไขปัญหาเพราะเชื่อมั่นว่าบุคลากรมีศักยภาพเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาได้ หากผู้บริหารหรือผู้นำเข้าใจในทฤษฎีดังกล่าวก็สามารถที่จะบริหารและปรับประยุกต์ใช้ให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

หากผู้บริหารหรือผู้นำมีการสร้างเจตคติที่ดีในการทำงาน มีระบบแผนงานที่ทันสมัย มีมาตรฐานและระบบการปฏิบัติงานโดยใช้เทคโนโลยีและข้อมูลสารสนเทศ มาเป็นส่วนหนึ่งในการอำนวยความสะดวกในการทำงานหรือแก้ไขปัญหา รวมถึงการมีสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่ดี หรือมีอิสระในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพได้ในสถานที่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่สำนักงาน มีกระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันของสมาชิกในองค์กร เป็นส่วนหนึ่งที่จูงใจและเป็นพลังขับเคลื่อนองค์กรให้ประสบผลสำเร็จได้ แต่สิ่งที่จูงใจบุคลากรได้ดีมากยิ่งขึ้น คือ มีการสนับสนุนค่าตอบแทนที่เหมาะสมในการทำงาน และระบบสวัสดิการที่ดีทั้งต่อตนเองและครอบครัว นอกจากนี้เปิดโอกาสในการพัฒนาบุคลากร หรือผู้บริหารสนับสนุนในความก้าวหน้าของลูกน้องของตนโดยการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น หรือสนับสนุนการหมุนเวียนเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ในการทำงาน ก็จะจูงใจและเพิ่มคุณค่าในงานที่ปฏิบัติได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2564). *โควิด-19 ยุคทองขายของออนไลน์ พาณิชย์แนะพ่อค้า-แม่ค้าออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2565 จาก* https://www.dbd.go.th/news_view.php?nid=469419403
- จักรี ศรีจารุณีธัญญาน และสุรศักดิ์ อุดมืองเพ็ญ. (2563). แรงจูงใจในการทำงาน. *วารสาร มจร. อุบลราชธานี*, 5(1): 424-436.
- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2556). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วี พรินท์.
- ธานินทร์ สนธิรักษ์. (2564). การสื่อสารการแพทย์ออนไลน์ในยุค COVID-19. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2565 จาก <https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2343>
- นริศ สังสนา. (2558). การเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปิยวรรณ งามสง่า. (2564). การใช้อำนาจของผู้บริหารกับแรงจูงใจของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานศึกษาธิการกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัชร เนตรวิจิตร. (2560). แรงจูงใจต่อการปฏิบัติงานของพนักงานโรงพยาบาลลาดบัวหลวงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ภาณี อนันต์นาวิ. (2555). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). ชลบุรี: มนตรี.
- รุ่งลาวรรณ บารุงศรี. (2558). การใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2556). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โสภา ชูพิกุลชัย ชปีลมันน์. (2565). *อยู่อย่างมีคุณภาพเพื่อชีวิตที่เป็นสุข ยุค New Normal*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2565 จาก https://www.orst.go.th/royin/iwfm_search.asp
- เสาวรัจ รัตนคำฟู. (2563). *ผลกระทบของการทำงานที่บ้าน (Work from home) ในช่วงโควิด-19: กรณีศึกษาของทีดีอาร์ไอ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2565 จาก <https://tdri.or.th/2020/05/impact-of-working-from-home-covid-19/>

Alderfer, P. C. (1972). *Existence Relatedness and Growth: Human need in Organization Settings*. New York: Free Press.

Gibson, James L. John M. Ivancevich, and James Donnelly, Jr. (1982). *Organizations: Behavior, Structure, Process*. 4th ed. Texas: Business Publication, Inc.

Herzberg, Frederick, Bernard Mausner, and Barbara B. Synderman. (1959). *The motivation to Work*. New York: John Wiley & Sons.

Maslow, Abraham H. (1970). *Motivation and personality*. 2nd ed. New York: Harper & Row.

McGregor Douglas. (1960). *The Human Side of Enterprise*. New York: McGraw Hill.

Vroom, Victor H. (1964). *Work and Motivation*. New York: John Wiley & Sons Inc.

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนิว نرمัล

Leadership of School Principal in New Normal Age

¹วรัญญา ยินดี

Waranya Yindee

²อัญชิษฐา เชียงนิยม

Anchittha Chiangniyom

³มัทนา วังถนอมศักดิ์

Mattana Wangthanomsak

คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Education, Silpakorn University

²Corresponding Author, Email: Olemorning@gmail.com

Received November 11, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

ยุคนิว نرمัล (New Normal) การใช้ชีวิตปกติในวิถีใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลกระทบกับการดำเนินชีวิตของทุกคนในสังคมและในทุกภาคส่วน โดยในภาคการศึกษาเกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีทางไกลให้กับนักเรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของนักเรียนในยุคนิว نرمัล ด้วยการใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนิว نرمัล คือ การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับครู นักเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนตามบริบทของแต่ละพื้นที่ อันจะช่วยลดความเสี่ยงจากการจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนี้ 1. ดำเนินการด้านหลักสูตรปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ 2. ปรับเปลี่ยนการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของนักเรียน เนื่องจากความแตกต่างของนักเรียนโดยการใช้เครื่องมือในการวัดหลายๆ

อย่างที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน 3. มีการบริหารการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานร่วมกับการใช้เทคโนโลยี 4. มีการจัดแหล่งทรัพยากรในโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ใช้ประโยชน์ได้จริงและเกิดประสิทธิภาพ 5. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 6. การเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ได้เสนอความคิดเห็นและแก้ปัญหาร่วมกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; ผู้บริหารสถานศึกษา; ยุคนิว نرمัล

Abstract

New Normal Age, living normal life in a new way causing rapid changes in the present. From the situation of the corona virus 2019 (COVID-19) epidemic affecting the lives of everyone in society and in all sectors. In the education sector, there has been a big adjustment in the management of learning using distance technology for students. Therefore, school principal an important role in meeting the learning needs of students in the New Normal Age. Leadership of school principal in educational institutions in order to effectively achieve the objectives and goals of the organization.

The leadership of school principal in the New Normal Age is to have a broader vision of current changes. Interact with teachers, students and parents. Depending on the situation in each region, various government and private sector institutions will help reduce the risk of the corona virus 2019 (COVID-19). Student centered learning management is as follows: 1. Implementing curricula, adapting to the situation. 2. Adjusting the measurement and evaluating student learning outcomes. Due to differences in students by using various measurement tools suitable for each student. 3. Integrated teaching and learning management with the use of technology. 4. A learning resource for students to use for real and effective use. 5. Continually develop teachers and educational personnel. 6. Provide opportunities for teachers, parents, students, and communities to share their opinions and solve problems together.

Keyword: Leadership; School Principal; New Normal Age

บทนำ

การศึกษาเป็นองค์ประกอบแรกที่มีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาคนทุกช่วงชีวิตให้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน ซึ่งเชื่อมโยงไปกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม รวมถึงพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และมีความสามารถในการแข่งขันโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและศักยภาพ เพื่อสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ และเป็นฐานหลักของการพัฒนาประเทศต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2558) ในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา (ธีระ รุญเจริญ, 2546) ได้กล่าวว่า ในด้านการจัดการศึกษาของประเทศชาติมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ จึงจะทำให้การบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์

เมื่อวิกฤตการณ์สถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เริ่มคลี่คลายลง “ความปกติใหม่” หรือ “New Normal” ที่จะตามมาภาคการศึกษาเป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่เกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ทั่วโลก และในประเทศไทยโดยเฉพาะการปิดโรงเรียนที่ทำให้ทั้งภาคนโยบายโรงเรียน ครู และนักเรียนต้องหันมาใช้ในการเรียนการสอนทางไกลอย่างเร่งด่วน เมื่อคำนึงถึงต้นทุนที่สูงมากในการเปลี่ยนไปสู่การเรียนทางไกลด้วยเทคโนโลยีผลลัพธ์เชิงคุณภาพและความเสมอภาคที่ไม่ชัดเจน เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ยุติลง ระบบการศึกษาจะกลับไปสู่การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นหลัก ส่วนการเรียนทางไกลด้วยเทคโนโลยีจะเป็นเพียงทางเลือกที่ถูกนำมาใช้ในบางสถานการณ์กับนักเรียนแค่บางกลุ่มและในบางพื้นที่แต่จะยังไม่ใช่ความปกติใหม่ของการศึกษาไทยในอนาคต “ความปกติใหม่” ของภาคการศึกษาไทย ควรเป็นการให้น้ำหนักแบบใหม่เพื่อจัดการปัญหาเดิม ปราบปรามสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ทำให้นักเรียนไม่ได้ไปโรงเรียน ครูจัดการเรียนการสอนไม่ได้ที่ผ่านมาทำให้เกิดการตระหนักรู้ถึงสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นแท้จริงต่อการเรียนรู้ของนักเรียน (อภิสิทธิ์ ไชยประสิทธิ์ อ่างถึงโน ญัฐพัชร บัญเกตุ, 2565)

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล จากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล ทำให้เกิดปัญหาความต้องการในการเรียนรู้ของนักเรียนไม่ได้รับการตอบสนอง และปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของครูยังไม่เกิดประสิทธิภาพมากนัก ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวการใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นในการจัดการสถานศึกษา โดยภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ คำนึงถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีความรู้ความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ เป็นผู้สนับสนุน และมีความสามารถในการแก้ปัญหาแบบร่วมมืออันจะทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้

ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างความสำเร็จให้กับผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับความสนใจ และมีการศึกษามาเป็นเวลานานเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำไปสู่ผู้นำที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ซึ่งนักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของภาวะผู้นำไว้มากมาย ดังนี้

Stogdil ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อการตั้งเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมาย (Stogdil, 1974)

Yukl ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำว่า หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพลโน้มน้าวที่มีผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มหรือวัตถุประสงค์ขององค์การหรือกระบวนการใช้อิทธิพล กระบวนการกระตุ้นพฤติกรรมการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ กระบวนการโน้มน้าวหรือใช้อิทธิพลต่อกลุ่มและกระบวนการรักษาสภาพกลุ่มและวัฒนธรรมของกลุ่ม (Yukl, 1989)

Daft ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ และผู้ตาม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Daft, 1999)

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการมีอิทธิพลซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การและเกิดการเปลี่ยนแปลง (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2547)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่บุคคลเข้าไปมีอิทธิพลทำให้มีผลต่อการตัดสินใจของกลุ่ม เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มตามที่องค์กรได้กำหนดไว้ โดยภาวะผู้นำมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ผู้นำ ผู้ตาม และอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตาม

ความสำคัญของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงานในทุกองค์กร การดำเนินงานจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยผู้นำที่มีภาวะผู้นำ ดังนั้นภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรได้กำหนดไว้ ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของภาวะผู้นำไว้ ดังนี้

อวยชัย ขบา ได้สรุปความสำคัญของภาวะผู้นำต่อการรวมกลุ่มของคนในองค์กร ดังนี้ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะทำให้กลุ่มคนรวมตัวกันได้ โดยมีความขัดแย้งกันน้อยที่สุดในองค์กร องค์กรจึงเปรียบเสมือนบ้านที่อบอุ่น ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะดำเนินงานขององค์กร เช่น การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การประสานงาน การอำนวยความสะดวกและการสั่งการ การประเมินผลงาน

เพื่อไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศการทำงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้ตามซึ่งเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน (อวยชัย ขบา, 2538)

ชูชาติ พ่วงสมจิตร ได้กล่าวว่า หากมีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันจะเกิดปฏิสัมพันธ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ การยอมรับอิทธิพลทางใจและการลงมือปฏิบัติตามผู้มีอิทธิพลเหนือกว่า กำหนดให้เกิดการร่วมมือร่วมใจดำเนินการไปสู่จุดหมาย โดยที่ทุกคนเกิดความพึงพอใจ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2544)

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภาวะผู้นำ ไว้ดังนี้ 1. เป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกัน หมายถึง จะต้องอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มมีความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน 2. เป็นผู้ปฏิบัติการกิจของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ หมายถึง ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และเขาจะต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย 3. เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม หมายถึง เขาจะต้องปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติกันด้วยดีของสมาชิกในกลุ่ม การติดต่อสื่อสารที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นการช่วยให้หน้าที่บรรลุเป้าหมาย (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550)

สรุปได้ว่า ความสำคัญของภาวะผู้นำ คือ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะก่อให้เกิดการดำเนินงานขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงานในทุกงาน ซึ่งผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะเสริมสร้างบรรยากาศการทำงาน ทำให้กลุ่มคนรวมตัวกันได้ เกิดความสามัคคีกลมเกลียว โดยมีความขัดแย้งกันน้อยที่สุดในองค์กร และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้กำหนดไว้

ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา

สำหรับความหมายของผู้บริหารสถานศึกษานั้น ได้มีผู้ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) ผู้บริหารสถานศึกษา หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งของรัฐและเอกชน ซึ่งตามมาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้ 1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้ความหมายว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรที่รับผิดชอบในการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชนในการดำเนินงานตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลได้เพียงใดนั้น ผู้บริหาร

สถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนและสร้างพลังแห่งการร่วมแรงร่วมใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553)

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบในการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน เป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

ธีระ รุญเจริญ กล่าวว่า ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารสถานศึกษา เพื่อการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา เพราะว่ามีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อพัฒนางานการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านหลักสูตร การประเมินผลนักเรียน การจัดโครงการสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การประเมินผลการสอนของครูและการวางแผนเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพของครู (ธีระ รุญเจริญ, 2550)

ศิริพงษ์ เสาภายน กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษานั้นมีความสำคัญเป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ทำให้การปฏิรูปการศึกษาไทยบรรลุตามเจตนารมณ์ และช่วยให้แผนแม่บทในการปฏิรูปการศึกษาของไทยเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารการจัดการสถานศึกษา คือ ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากในภาคปฏิบัติจะเป็นตัวการและเป็นกลไกหลักในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบโดยตรงในการดูแลควบคุมกำกับ และส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการทำงานในส่วนต่างๆ ของสถานศึกษาให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ (ศิริพงษ์ เสาภายน, 2550)

สรุปได้ว่า ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารสถานศึกษาในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (2550) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพิจารณาได้ตามมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ มาตรฐานที่ 12 ไว้ดังนี้

1. บทบาทด้านการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติ
เต็มศักยภาพ ดังนี้ 1.1 บทบาทจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคารสถานที่เหมาะสม 1.2
บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน 1.3 บทบาทในการบริการ
เทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 1.4
บทบาทในการจัดให้มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุดพื้นที่สีเขียวและสิ่งอำนวยความสะดวกและ
อยู่ในสภาพใช้การได้ดี 1.5 บทบาทในการจัดและส่งเสริมใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา

2. บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้ 2.1 บทบาทใน
การส่งเสริมให้ผู้สอนมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน 2.2 บทบาทในการจัดให้มี
รายวิชา กิจกรรมที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความสนใจ 2.3 บทบาทในการ
ส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 2.4
บทบาทในการส่งเสริมให้ผู้สอนมีการจัดระบบการบันทึก การรายงานผลและการส่งต่อข้อมูลของ
ผู้เรียน 2.5 บทบาทในการนิเทศการเรียนการสอน นำผลไปปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ
2.6 บทบาทในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

3. บทบาทในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย ดังนี้ 3.1 บทบาทใน
การสนับสนุนการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือที่เข้มแข็งและทั่วถึง 3.2 บทบาทในการจัดกิจกรรม
ส่งเสริมตอบสนองความสามารถทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน 3.3 บทบาทในการจัด
กิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษความถนัดของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ 3.4 บทบาท
ในการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม 3.5 บทบาทในการส่งเสริมการจัดกิจกรรม
ส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์ กีฬา/ นันทนาการ 3.6 บทบาทในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมสืบทอด
สร้างสรรค์วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาไทย 3.7 บทบาทในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่
ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

การปฏิบัติตามบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการ
ประเมินคุณภาพการศึกษา เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนาสถานศึกษา
ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นคุณลักษณะเฉพาะของบุคคลของผู้นำ ในการบริหาร
จัดการสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด มีผู้
กล่าวถึงภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวไว้ว่า ประสิทธิภาพของผู้นำจะเกิดขึ้นก็
ต่อเมื่อผู้นำได้ใช้ภาวะผู้นำ ซึ่งภาวะผู้นำมีหลายแบบแล้วแต่ว่าจะเลือกใช้แบบใดให้เหมาะสมกับ

สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง การเลือกแบบภาวะผู้นำควรคำนึงถึงผู้ได้บังคับบัญชา สถานการณ์ และบุคลิกภาพของผู้นำมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางแล้วว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญของการบริหารจัดการในสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จ และเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนช่วยผลักดันให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เป็นสิ่งเร้า และตัวเร่งอันสำคัญ ที่จะทำให้การทำงานของสถานศึกษาบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย เป็นหลักสำคัญที่จะนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553)

ในขณะที่ (วิโรจน์ สารรัตน์ อ่างถึงใน ศรสวรรค์ บุญณกรณ์ชัย, 2561) ได้เขียนเรื่องกระบวนการทัศน์ใหม่ของการศึกษานิเทศน์ต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21 ซึ่งกล่าวถึงภาวะผู้นำ ทักษะ และทัศนคติของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ว่าผู้นำสถานศึกษาเป็นบุคคลที่ถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามคำสั่งของหน่วยงานระดับจังหวัด หรือระดับแผนกงานเกี่ยวกับบุคลากร การจัดซื้อจัดจ้าง การงบประมาณ การจัดทางเดิน และสนามเด็กเล่นที่ปลอดภัย ความสัมพันธ์กับสาธารณะและอื่นๆ ที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาเป็นไปอย่างราบรื่น รวมทั้งบทบาทสำคัญในการพัฒนาการสอนและการเรียนรู้ แต่ในระยะต่อไปผู้บริหารสถานศึกษา (Principal) จะต้องทำงานเพื่อให้มีความมั่นใจได้ว่าตนเองได้ทำหน้าที่เป็น เช่น ผู้นำ (As leader) เพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน (Student learning) เพราะการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากขาดการใช้ภาวะผู้นำ (Leadership) โดยภาวะผู้นำสถานศึกษา (School leadership) หมายถึง แต่ละบุคคลต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการ การประเมินผล และเทคนิคการสอน มีการทำงานเพื่อเสริมสร้างทักษะร่วมกับครู การรวบรวม วิเคราะห์ และการใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ ผู้นำถูกคาดหวังให้ทำงานร่วมกับครู นักเรียน ผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชน และหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้มีความมั่นใจได้ว่าความต้องการในการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคนได้รับการตอบสนอง และนั่นหมายความว่า สมาชิกในโรงเรียนจะต้องมีภาวะผู้นำร่วม (Shared leadership) เพื่อให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำมาจากสมาชิกทุกคนร่วมกัน แต่ก็ได้หมายความว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะปลีกตัวจากความรับผิดชอบออกไปแต่กลับจะต้องสนับสนุนให้มีความรับผิดชอบร่วม (Shared responsibility) ในการระบุปัญหา การสร้างทางเลือก และการนำไปปฏิบัติ สำหรับผู้นำในศตวรรษที่ 21 บางทักษะมีความสำคัญอย่างยิ่ง เช่น ทักษะการสร้างทีมงาน (Team building) ทักษะการจัดการความขัดแย้ง (Conflict management) เพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ถึงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นสากล (Universal learning environments) ที่เกิดขึ้นในทุกๆ ห้องเรียน ซึ่งผู้นำสถานศึกษาโดยตำแหน่ง (Designed leader) เพียงลำพังไม่สามารถทำให้บรรลุผลในภารกิจงานที่มากมายนี้ได้ ส่วนครอเฟิร์ต (Cawford) ได้มีความเห็นที่สอดคล้องกัน ของผู้ที่เกี่ยวข้องกันนโยบายทางการศึกษาว่าคุณภาพภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสถานศึกษา ดังที่ Linda DaringHummond นักการศึกษาแห่ง Stanford University

ได้กล่าวว่า ผู้บริหารที่มีความสามารถไม่ได้มีมาแต่เกิดแต่สามารถพัฒนาขึ้นได้ (High-performing principals are not just born, but can be made) ซึ่งต้องอาศัยการฝึกอบรมหรือการพัฒนาในทักษะที่สำคัญๆ เช่น 1. คาดหวังสูง (High expectations) ผู้นำสถานศึกษาที่มีวิสัยทัศน์จะมุ่งความสำเร็จของนักเรียนทุกคนและจะใช้ความพยายามเพื่อให้บรรลุผลในความเชื่อมั่น นักเรียนจะถูกท้าทายด้วยหลักสูตรที่มีลักษณะเข้มงวด (Rigorous curriculum) ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่เพื่อความก้าวหน้า หรือกับรายวิชาที่ไม่คุ้นเคย การมุ่งศึกษาในระดับวิทยาลัยและการศึกษาต่อเนื่องอย่างจริงจัง 2. ให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายพื้นฐาน (A focus on the fundamentals) สถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ (Learning) การเรียนรู้จึงเป็นจุดมุ่งหมายพื้นฐาน เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ทุกสิ่งทุกอย่างจึงมุ่งการบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น 3. ความสามารถพิเศษในการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ (A talent for collaborative problem solving) ความร่วมมือนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ และความสำเร็จ ผู้นำสถานศึกษาที่ฉลาดจะสร้างความเป็นหุ้นส่วนให้เกิดขึ้นในทุกระดับของโรงเรียนเพื่อร่วมมือกันแก้ปัญหาและแสวงหา ทางเลือกใหม่ๆ มาใช้ 4. มีจิตมุ่งสร้างสรรค์ (An inventive mind) ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีและนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ทั้งในการเรียนรู้ของนักเรียน การพัฒนาหลักสูตร การประเมินผล การงบประมาณและอื่นๆ จนกล่าวได้ว่าเป็นผู้นำในแถวหน้าในเรื่องเทคโนโลยี 5. ความสามารถในการแปลข้อมูล (The ability to read data's story) ผู้นำสถานศึกษาต้องรู้คุณค่าของข้อมูลที่ดีและนำมาใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษาสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้รวดเร็ว นำสู่การปฏิบัติ และประเมินผลเพื่อวัดผลสำเร็จ 6. ความสามารถในการบริหารเวลาและความใส่ใจ (A gift for directing time and attention) ผู้นำสถานศึกษาในปัจจุบันและในอนาคตจำเป็นต้องมีการบริหารเวลา (Time management) และการมอบอำนาจ (Delegation) เนื่องจากโรงเรียนมีภารกิจมากมายทั้งงบประมาณ บุคลากร นักเรียนและครอบครัว การพัฒนาวิชาชีพ เทคโนโลยี และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งทุกกรณีต้องทำด้วยใจรัก (With heart) ที่มุ่งสู่ความสำเร็จของผู้เรียน นอกจากนี้ วิคเตอร์ (Victor) ได้กล่าวถึงทัศนคติ 10 ประการ สำหรับผู้นำในศตวรรษที่ 21 ว่า ศตวรรษที่ 21 ต้องการภาวะผู้นำแบบร่วมมือ (Corporate leadership) มากกว่าแบบใช้อำนาจหรือการบังคับ ผู้นำจะต้องให้การศึกษาและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ตามและเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยี และการสื่อสาร ผู้นำในปัจจุบันและอนาคตจะต้องพัฒนาทัศนคติใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น ดังนี้ด้วย 1. ทันสมัย (Modernization) มองอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ 2. มีสัมพันธภาพ (Relationships) สร้างมิตรภาพที่เข้มแข็งและยั่งยืน 3. ปรับตัว (Adaptability) ตอบสนองความไม่แน่นอนได้รวดเร็ว 4. มุ่งมั่น (Assertiveness) เข้าใจความขัดแย้ง จัดการด้วยสมอง 5. สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) ไม่บังคับแต่จงใจสร้างแรงบันดาลใจ 6. ทะเยอทะยาน (Aspiration) มุ่งสร้างความสำเร็จ 7. โปร่งใส (Transparency) สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น 8. เป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) เป็นพี่เลี้ยงมากกว่าเป็นผู้สอน 9. ซื่อสัตย์ จริงใจ (Honesty) ไม่โกหกหลอกลวง 10. มี

พันธะรับผิดชอบ (Accountability) คำนึงถึงคำมั่นสัญญาคำนึงถึงความสำเร็จหรือล้มเหลว ปรับทิศทางหากไม่ถูกต้องหรือไม่บรรลุผล

หากกล่าวถึงภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา คุณลักษณะของบุคคลที่มีภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาควรคำนึงถึงผู้ใต้บังคับบัญชา สถานการณ์ และบุคลิกภาพของผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ ต้องมีความรู้ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ เป็นผู้สนับสนุน มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ มีความสร้างสรรค์ ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้รวดเร็วนำไปสู่การปฏิบัติ และประเมินผลเพื่อวัดผลสำเร็จได้ ซึ่งคุณลักษณะข้างต้นจะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ยุคนิวอร์มัล

สำหรับความหมายของยุคนิวอร์มัลนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายของยุคนิวอร์มัลไว้ ดังนี้

กรมสุขภาพจิตได้อธิบายคำว่า New Normal ถูกนำมาใช้ครั้งแรกโดยบิลล์ กรอส (Bill Gross) ผู้ก่อตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ชาวอเมริกัน โดยตอนนั้นเขาใช้อธิบายถึงสถานะเศรษฐกิจโลก หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ ในสหรัฐอเมริกา ช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2007–2009 แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) จึงมีการกล่าวถึงการดำเนินชีวิตแบบใหม่ (New Normal) อย่างกว้างขวาง (กรมสุขภาพจิต, 2563)

จากสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งเป็นผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลง เช่น การป้องกันตนเองด้วยการสวมหน้ากากอนามัยทุกวัน การเว้นระยะห่างทางสังคม การมีนโยบายให้พนักงานทำงานจากที่บ้าน การตรวจคัดกรองอุณหภูมิร่างกาย และการบริการเจลแอลกอฮอล์ และเมื่อจำนวนยอดผู้ติดเชื้อน้อยลงการควบคุมเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้วิถีการดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ต้องคำนึงถึงสุขภาพของตนเองและคนรอบข้างมากขึ้น เรียกได้ว่า “นิวอร์มัล” (New Normal) คือ การใช้ชีวิตปกติในวิถีใหม่

นอกจากนี้ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2563) ได้บัญญัติศัพท์ New normal เพิ่มเข้ามาโดย รองศาสตราจารย์ มาลี บุญศิริพันธ์ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์นิเทศศาสตร์ราชบัณฑิตยสภา ได้อธิบายคำนี้ผ่านทางเฟซบุ๊ก Malee Boonsiripunth เอาไว้ว่า New normal แปลว่า ความปกติใหม่ ฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบจนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหวังล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไมคุ้นเคย รูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ ประกอบด้วย วิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร วิธีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้อง

ปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะดำรงรักษาวิถีดั้งเดิมหรือวนหาถึงอดีต นอกจากนี้ยังมีการใช้คำว่า “New normal” ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์และธุรกิจ โดยคำนี้กำเนิดขึ้นในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลก ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2007–2008) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจครั้งใหญ่ การจัดการบางอย่างซึ่งแต่เดิมเคยถูกมองว่าผิดปกติ ได้กลายมาเป็นสิ่งที่พบเห็นกันได้ทั่วไป และถูกนำมาใช้ในบริบทอื่น ๆ อย่างเช่น ด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อสื่อสารและทำความเข้าใจถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ เช่น อุณหภูมิที่สูงขึ้นและความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล

ยุคนิวอร์มัล (New Normal) เป็นการดำเนินชีวิตอย่างใหม่และแตกต่างจากอดีต อันเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติตนของคนในสังคมที่คุ้นเคย ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน

บทบาทภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนิวอร์มัล

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันในยุคนิวอร์มัลมีผู้กล่าวถึงบทบาทภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้

โซจิตา ศิริมัน ได้ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1. ผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ควรศึกษาและพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ความสามารถของผู้บริหารในการใช้เครื่องมือ สื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบันมาใช้อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสื่อสาร การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ประชาสัมพันธ์กิจกรรมสู่ชุมชน มีการบริหารจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อการพัฒนาองค์กรให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ 2. ผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ควรศึกษาและพัฒนาทักษะการสื่อสาร ความสามารถของผู้บริหารในการถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ซึ่งอาจจะใช้วิธีการที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและมีปฏิริยาตอบสนองต่อกัน ทำให้เกิดความร่วมมือ มีความชัดเจนในคำสั่ง มอบหมายงาน สามารถเจรจาต่อรองโน้มน้าว และสร้างความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานรวมไปถึงการให้คำแนะนำหรือแนะให้บุคลากรปฏิบัติตามได้อย่างโดดเด่น เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา 3. ผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ควรศึกษาและพัฒนาทักษะการบริหารจัดการองค์กร ความสามารถของผู้บริหารในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา เพื่อที่จะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นการจัดระเบียบกิจกรรมต่างๆ มีการบริหารโครงการ กิจกรรมทรัพยากรและสามารถประยุกต์การบริหารจัดการ ให้

สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จัดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และมอบหมายงานให้บุคลากรปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย (โชษิตา ศิริมัน, 2564)

นอกจากนี้ (ณัฐพัชร์ บุญเกตุ, 2565) กล่าวถึงแนวคิดการบริหารจัดการเรียนรู้ในยุคฐานชีวิตใหม่ สรุปได้ว่า การปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของนักเรียน โดยควรดำเนินการกระชับหลักสูตรปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียน และความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริหารหลักสูตร กระชับหลักสูตรปรับเปลี่ยนโครงสร้างรายวิชาให้มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์โดยนำเนื้อหาความจำเป็นตามมาตรฐานของแต่ละช่วงวัยให้ครูนำไปวางแผนการสอนได้ตามความเหมาะสมมีการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ผู้สอนออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ให้ง่ายต่อการศึกษาด้วยตนเองสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และเสริมกิจกรรมที่มีประโยชน์สอดคล้องแทรกความรู้

2. ด้านการประเมินผลในการศึกษาแบบฐานวิถีชีวิตใหม่ เน้นวัดประเมินผลการจัดการเรียนการสอนในเวลาเรียนปกติ และสอนเสริมให้ความรู้แก่นักเรียน เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจผลการเรียนของผู้เรียน การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน จะใช้วิธีการที่หลากหลาย เนื่องจากความแตกต่างของผู้เรียนโดยให้ครูใช้เครื่องมือในการวัดหลายๆ อย่างที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคนโดยอาจใช้การประเมินหลายๆ ครั้ง ปรับเปลี่ยนวิธีการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันโดยครูผู้สอนติดตามวัดผลและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนจัดการเรียนแบบ On-Hand คือ มีใบงานและใบความรู้ มีการบริหารจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้มากที่สุดเปิดโอกาสให้ครูมีอิสระในการสร้างเนื้อหาส่วนต่างๆ ตามความเหมาะสมการใช้เทคโนโลยีให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ การสำรวจสิ่งต่างๆ อย่างสร้างสรรค์มีการแบ่งปันความรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ได้อย่างมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ และอยู่อย่างปลอดภัย

4. ด้านบริหารจัดการทรัพยากรใหม่ตามลำดับความสำคัญใหม่ การจัดแหล่งทรัพยากรในโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้มากที่สุดให้ผู้เรียนได้ใช้ประโยชน์ได้จริงและเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด จัดหาทรัพยากรที่จำเป็นส่งเสริมพัฒนาความรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ลงทุนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนออนไลน์ที่จำเป็น ต้องมีการลงทุนในด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่จะทำให้การเรียนการสอนออนไลน์มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. ด้านการพัฒนาครู ครูและผู้บริหารได้ประชุมเพื่อติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและทั่วถึง ครูจัดทำรายงานผลการดำเนินการติดตามการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้บริหารทราบและรับการนิเทศการเรียนการสอน มีการกำหนดตารางประชุม PLC คณะครูและผู้อำนวยการทุกวันศุกร์ เพื่อพูดคุยปัญหาที่พบและค้นหาวิธีการแก้ไข แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันเพื่อหาแนวทางที่ดี

6. ด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน การรับฟังเสียงสะท้อนและเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ได้เสนอความคิดเห็น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเคารพการรับฟังความคิดเห็นของหลายฝ่ายและแก้ปัญหาร่วมกัน ครูได้มีการติดตามพูดคุยกับผู้ปกครองผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ เพื่อติดตามการเรียนรู้ของนักเรียน ติดตามเยี่ยมบ้านเพื่อดูแลและแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในด้านการเรียนรู้ และด้านอื่นๆ

สรุปได้ว่า บทบาทภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนิวนอร์มัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาและพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ทักษะการสื่อสาร และทักษะการบริหารจัดการองค์การเพื่อการปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน ด้วยการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ปรับเปลี่ยนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน มีการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานรวมกับการใช้เทคโนโลยี มีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นและการแก้ปัญหาร่วมกันจากครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน

บทสรุป

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต ที่เรียกว่ายุคนิวนอร์มัล (New Normal) ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติตนของคนในสังคม และภาคการศึกษาทั่วโลก และการศึกษาในประเทศไทยทำให้เกิดการวางแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์วิกฤต การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลต่างๆ ตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 ทั้งสถานศึกษาของรัฐและเอกชนเพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาเป็นไปอย่างราบรื่น เท้าทันต่อสถานการณ์ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นสำคัญ โดยการใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการ การประเมินผล เทคนิคการสอน การใช้เครื่องมือ สื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี มีการทำงานเพื่อเสริมสร้างทักษะร่วมกับครู การรวบรวมวิเคราะห์ การใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ และการทำงานร่วมกับนักเรียน ผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชน และหน่วยงานต่างๆ รวมถึงยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีคุณธรรมจริยธรรมในการ

บริหารองค์กรอันจะส่งผลให้การทำงานของสถานศึกษาบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต.(2563). *New Normal ชีวิตวิถีใหม่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2553*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร์. (2544). *ภาวะผู้นำ*. เอกสารประกอบการสอนวิชา 1065101 หลักและทฤษฎีบริหารการศึกษา. กาญจนบุรี.
- โชษิตา ศิริมัน. (2564). *ทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8: เรื่อง สู่ชีวิตวิถีใหม่ด้วยงานวิจัยทางสุขภาพและบริการ*. นครราชสีมา.
- ณัฐพัชร์ บุญเกตุ. (2565). *การบริหารการจัดการเรียนรู้ในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัยเขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). *การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: แอล. ที. เพรส.
- ธีระ รุญเจริญ. (2550). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2547). *ภาวะผู้นำ: จากทฤษฎีสู่ข้อเสนอตัวแบบหลักสูตรพัฒนาบุคลากร*. *วารสารศึกษาศาสตร์*. 27: 40-52.
- ศิริพงษ์ เคาภายน. (2550). *หลักการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.
- ศรสวรรค์ บุญณกรณ์ชัย. (2561). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนทวีธาภิเศก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยเกริก.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). *ภาวะความเป็นผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2553*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา. (2550). รายงานการประเมินคุณภาพ
ภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบ 2 (พ.ศ.2549-2553). ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2563). พจนานุกรมศัพท์นิเทศศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสภา.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). โครงการปฏิรูปการเรียนรู้สู่ผู้เรียน (พ.ศ. 2557-2560)
สะท้อนปัญหาและทางออกต่อโจทย์ปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุ
สภาลาดพร้าว.
- อวยชัย ชบา. (2538). ภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์กร. เอกสารการสอนวิชาพฤติกรรมองค์กร
และการจัดการการตลาดหน่วยที่ 7 (165-166). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Daft, L. (1999). *Leadership: Theory and practice*. Orlando: The Dryden Press Harcourt
Brace College Publishers.
- Stogdil, R. M. (1974). *Handbook of leadership*. New York: The free Press, A Division of
Macinillan.
- Yukl, G. A. (1989). *Leadership in organizations*. New Jersey: Prentice-Hall.

วิเคราะห์เพศบัณฑิตในฐานะเพศที่สามในพระพุทธศาสนา

The Analyzing the Pandaka as the third gender in Buddhism

รัตนกร สัตตอริยทรัพย์

Rattanakorn Satta-Ariyasup

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, Email Ratanakorn.49@gmail.com

Received October 23, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง วิเคราะห์เพศบัณฑิตในฐานะเพศที่สามในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพศบัณฑิตกับเพศที่สามในทางพุทธศาสนา 2) วิเคราะห์เพศบัณฑิตในฐานะเพศที่สามในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า บัณฑิต หมายถึงมนุษย์ที่มีชายหรือหญิง มีกิเลสหนา เมื่อถูกความกำหนดเข้าครอบงำแล้ว จะปรารถนาสนิทสนมกับชายคนใดคนหนึ่ง บัณฑิต มี 5 ประเภท คือ (1) อาสิตตบัณฑิต (2) อุตสยบัณฑิต (3) โอปปกมัยบัณฑิต (4) ปักขบัณฑิต (5) นปฺงสกบัณฑิต เพศที่สามหมายถึงกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือเพศทางเลือก LGBTQ เป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือรสนิยมทางเพศที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคม วิเคราะห์เพศที่สามในปัจจุบันกับเพศบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา (1) กลุ่มรักร่วมเพศ ซึ่งประกอบด้วยอาสิตตบัณฑิต สงเคราะห์เข้ากับเกย์ ปักขบัณฑิต สงเคราะห์แล้วเข้ากับเกย์ควีน (2) อุตสยบัณฑิต สงเคราะห์เข้ากับลักเพศ (3) กลุ่มไม่มีสัญลักษณ์ทางเพศกลุ่มไม่มีสัญลักษณ์ทางเพศซึ่งประกอบด้วย โอปปกมัยบัณฑิตและนปฺงสกบัณฑิต สิ่งที่น่าสนใจคือ บัณฑิตประเภท (1) อาสิตตบัณฑิต และประเภท (2) อุตสยบัณฑิต นั้นสามารถบวชได้ ส่วนประเภทที่ (4) ปักขบัณฑิตนั้นสามารถบวชได้ในวันที่ไม่ได้มีกำหนด ส่วนบัณฑิตประเภทที่ไม่สามารถบวชได้คือ ประเภทที่ (3) และ (5) คือบุคคลที่ถูกตอน หรือมีความบกพร่องทางเพศสภาพ

คำสำคัญ: เพศบัณฑิต; เพศที่สาม; ในพระพุทธศาสนา

Abstract

Article on the analyzing the Pandaka as the third gender in Buddhism, it has two objectives: 1) the Pandaka and the third gender in Buddhism, 2) the analyzing the Pandaka as the third gender in Buddhism. The results showed that Pandaka in Buddhism Refers to a human being that is not a man or a woman, has a thick desire, has a strong desire unknown when being taken over by lust. There are five types of Pandaka, 1) Asit Pandaka, 2) Usuiy Pandaka, 3) Opakkamiya Pandaka, 4) Pakka Pandaka, 5) Napungsaka Pandaka. The third gender refers to a group of people of different genders or gay LGBTQ is a group of people with a gender identity or sexual orientation that is different from that of most people in society. The analyzing the Pandaka as the third gender in Buddhism as follows: 1) homosexual group The homosexual group consists of Asit Pandaka socializing with gay, Pakka Pandaka socializing with gay queen 2) Usui Pandaka socializing with unnatural 3) The group has no sex symbol consists of Opakkmiya Pandaka and Napungsoka Pandaka. What is interesting is Pandaka that (1) Asit Pandaka and Type (2) Usuya Pandaka that can be ordained as for the type (4) Pakkha Pandaka can be ordained on a no lust day. As for the type of Pandaka that cannot be ordained, the types (3) and (5) are those who are castrated or have a gender dysphoria.

Keywords: Pandaka; Third Gender; Buddhism

บทนำ

สังคมปัจจุบันมีการใช้คำว่าบั้นเพาะก์ เพศที่สาม โดยหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสถานะทางเพศที่แตกต่างจากเพศที่ถูกยอมรับทางสังคม แต่ความหมายจริงไม่มีใครตอบได้ว่าบั้นเพาะก์และเพศที่สาม เหมือนหรือต่างกันอย่างไรตรงไหน แล้วเรียกกันแบบนี้ตั้งแต่เมื่อไร เพศที่เรียกนี้มีพื้นที่ในสังคมเราอย่างไร มีตัวตนหรือไม่ อยู่กันในกลุ่มแบบไหนบ้าง ปัญหาการไม่ยอมรับทางศาสนา สังคมเปิดโอกาสให้เพศทั้งสองที่กล่าวมานี้มากนักน้อยแค่ไหนทิศทางของคนสองประเภทที่เรียกกันนี้ต่อไปจะมีบทบาทอย่างไรในสังคม

บั้นเพาะก์ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงบุคคลที่มีความผิดปกติในเรื่องเพศทั้งอวัยวะเพศและความต้องการทางเพศเรียกได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงรวมไปถึงพวกอมมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉานด้วย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 56 หน้าที่ 43 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งมีความหมายว่า "บั้นเพาะก์" คือ กะเทย คนไม่ปรากฏชัดว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิงได้แก่ กะเทยโดย

กำเนิด 1 ชายผู้ถูกตอนที่เรียกว่าชั้นที่ 1 ชายมีราคะกล้าประพฤตินอกจารีตในทางเสพกามและยั่ววนชายอื่นให้เป็นเช่นนั้น 1

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงสนใจที่จะวิเคราะห์เกี่ยวกับเพศที่สามและ เพศบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนาทั้ง 5 ประเภท ได้แก่ (1) อาสิตตบัณฑิต (2) อุตฺตยบัณฑิต (3) โอปักกมยบัณฑิต (4) ปักขบัณฑิต (5) นนฺสกบัณฑิต เพศบัณฑิตทั้ง 5 อย่างนี้มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถาและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

เพศบัณฑิตที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนา

การเข้าใจเพศบัณฑิตได้นั้นอาจเริ่มต้นจากลักษณะของกะเทยซึ่งตามความหมายทางแพทยศาสตร์ หมายถึง คนที่มีอวัยวะของทั้งผู้หญิงและผู้ชายอยู่ในคนๆ เดียวกัน ส่วนกะเทยที่มีจิตใจตรงข้ามกับเพศของตน ทางการศึกษาเรียกกลุ่มนี้ว่า ลักเพศ(วิจารณ์ พานิช, 2524) ในวินัยปิฎก มหาวรรค พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย อนุปสัมบัน ผู้เป็นบัณฑิต (กะเทย) ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้วพึงให้สึกเสีย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 109 หน้าที่ 174 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และพระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นคนลักเพศ (คนปลอมบวชหรือบวชด้วยตนเองไม่มีอุปฌาย์บวชให้) ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้วพึงให้สึกเสีย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 110 หน้าที่ 175 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อุภโตพยัญชนกะ คนหนึ่งได้บวชในสำนักภิกษุ พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย อนุปสัมบัน ผู้เป็น อุภโตพยัญชนกะ (คนสองเพศ) ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้วพึงให้สึกเสีย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 116 หน้าที่ 180 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สรุปได้ว่า คำว่า อุภโตพยัญชนกะ หมายถึง คนสองเพศ คือ มีอวัยวะทั้งเพศชายและหญิงอยู่ในคนเดียวกันเพราะผลกรรมที่ทำไว้ (อรรถกถา ภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่มที่ 3 ข้อที่ 116 หน้าที่ 92 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

อรรถกถาพระวินัย มหาวรรค ตอน 1 วินิจฉัยคำว่า บัณฑิต นั้น มีอยู่ 5 ชนิด คือ

1) อาสิตตบัณฑิต คือ กะเทยผู้มีน้ำอสุจิเป็นรสอาหาร หมายถึง กะเทยผู้มีรสนิยมในการอมของลับผู้อื่น แล้วก็ดื่มกินน้ำอสุจิของเขาเป็นรสอาหาร แล้วความกระวนกระวายทางอารมณ์จึงสงบ นี่ก็กะเทยหนึ่ง

2) อุตฺตยบัณฑิต คือ กะเทยที่มีความริษยา ชิงเคียด ผูกโกรธ ชิงชัง หมายถึง กะเทยผู้มีอุปนิสัยใจคอโหดเหี้ยม เมื่อมีอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นในใจ (อารมณ์เสีย) แต่ถ้าเห็นผู้อื่นประพฤติอชฌาจาร (ประพฤติชั่วทางเพศ) แล้วความกระวนกระวายทางอารมณ์จึงสงบระงับลง นี่ก็กะเทยหนึ่ง

3) โอปปกมัยบัณฑิตะกะ คือ กะเทยผู้ยอมเจ็บปวดด้วยการถอนพิษ หมายถึง กะเทยหญิงหรือชายก็ตาม ที่ไม่พอใจในอวัยวะเพศของตนที่ถือกำเนิดมาตามธรรมชาติ จึงยอมเจ็บปวดด้วยความเพียรพยายามตัดทิ้งไปเสีย (ตัดทิ้งหรือตอนหมั่น) หรือตัดแปลง (ผ่าตัดแปลงเพศ) นี่ก็กะเทยหนึ่ง

4) ปักขบัณฑิตะกะ คือ กะเทยเขยหรือกะเทยปักข์ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่โลกบัญญัติว่าเดือนหนึ่งมีอยู่ 2 ปักข์ ได้แก่ ปักข์ข้างขึ้น 1 วัน โดยนับตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำถึงขึ้น 15 ค่ำของทุกๆ เดือน เรียกว่าปักข์ข้างขึ้นหรือปักข์แรก และนับตั้งแต่แรม 1 ค่ำถึงแรม 14 ค่ำหรือแรม 15 ค่ำของทุกๆ เดือน เรียกว่าปักข์ข้างแรมหรือปักข์หลัง ในทางปฏิบัติจริงของกะเทยเขยหรือกะเทยปักข์นี้นั้น ได้แก่ กะเทยที่มีอารมณ์ดีหรืออารมณ์ร้ายก็ดี หรือมีอารมณ์ทางเพศก็ดี จะเอียงไปข้างใดข้างหนึ่งระหว่างเดือนข้างขึ้นกับข้างแรม หรือระหว่างกลางวันกับกลางคืน หรือระหว่างอยู่ในที่มีดักบออยู่ในที่สว่าง ดังนั้น อารมณ์เขาจึงเป็นเช่นคนหาพิการในขณะที่เอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ฉะนั้น เหมือนกันปักขบัณฑิตะกะหรือกะเทยเขยก็เป็นเช่นนั้น คือ เดือนข้างแรม (กลางคืนหรือกลางวันแต่อยู่ในที่มีด) จะเกิดมีอารมณ์ทางเพศอย่างแรง ทำให้อารมณ์เร่าร้อนกระวนกระวายปรากฏขึ้น เพราะอำนาจแห่งอกุศลวิบากของเขабันดาลให้เป็น แต่เมื่อถึงเวลาข้างขึ้น (กลางวันหรือกลางคืนแต่อยู่ในที่มีแสงสว่าง) อารมณ์อันเร่าร้อนกระวนกระวายก็สงบลงเป็นปกติ

5) นปฺงสกบัณฑิตะกะ คือ กะเทยไม่มีนิตติของเพศ หมายถึง เครื่องหมายเพศของเขาไม่ชัดเจนในคราวปฏิสนธิ คือ ไม่ปรากฏว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิงจริงๆ ดังนั้น จึงเรียกว่า นปฺงสกบัณฑิตะกะ (อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่มที่ 3 ข้อที่ 109 หน้าที่ 81-82 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

ส่วนปณทกวัตถุในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 1 ที่กล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลาย อนุปสัมบันคือบัณฑิตะกะ ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้วพึงให้สึกเสีย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 109 หน้าที่ 173-174 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยมีบัณฑิตะกะคนหนึ่งบวชแล้วเกิดกามราคะ เลยกไปชวนพระสงฆ์กับเถรวาทอะไรกัน แต่พระกับเถรวาทปฏิเสธ พระบัณฑิตะกะนั้นจึงไปชวนคนเลี้ยวข้างเลี้ยวมา เมื่อมีอะไรกับคนเลี้ยวข้างเลี้ยวมาแล้ว เขาก็เลยเอาไปพูดเหมารวมว่า พระสงฆ์ไม่ใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ พระพุทธเจ้าเลยให้บัณฑิตะกะรูปนั้นสึก หากพิจารณาให้ชัดเจนนั้นจะเห็นว่าข้อลงโทษของพระพุทธเจ้ากับภิกษุบัณฑิตะกะรูปนั้นคือโทษเรื่องของการเสพเมถุน การไม่รักษาพรหมจรรย์ เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเสียชื่อเสียง ซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่ได้หมายถึงการลงโทษพระสงฆ์ที่เป็นบัณฑิตะกะ หรือเป็นข้อบัญญัติเพื่อห้ามบัณฑิตะกะบวช

ไม่เพียงแค่มบัณฑิตะกะที่ไม่ได้หมายถึงกะเทยตามแบบที่เข้าใจกันในสังคมปัจจุบันแล้ว “ลักเพศ” ในคำอธิบายทางพุทธศาสนาก็ไม่ได้หมายถึงกะเทยในความหมายทำนองที่เข้าใจด้วยเช่นกัน ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 1 มีพุทธบัญญัติขับไล่อนุปสัมบันที่เป็นคนที่เป็น “เถยยสังวาสกะ” ออกไปดังที่กล่าวไปข้างต้น ซึ่งคำดังกล่าวภาษาไทยแปลว่า “ลักเพศ” แต่คำอธิบายในวินัยไม่ได้

หมายถึงลักเพศที่ตรงกับความหมายภาษาไทยที่เข้าใจกันว่าหมายถึง กะเทย ผู้ที่เป็นผู้ชายแต่งตัวเป็นหญิง แต่ความหมายของถ้อยคำภาษาบาลีหมายถึง ลักเพศ ที่หมายถึงผู้ที่ปลอมเป็นพระภิกษุ ไม่ได้ผ่านการอุปสมบท แต่บวชเอง แล้วอ้างว่าเป็นพระภิกษุ คือผู้แต่งกายเลียนแบบพระสงฆ์ในกฎหมายอาญา ลักเพศที่หมายถึงคนลักสังวาส คือเป็นเณรหรือพระสงฆ์ที่อ้างพรรษาว่าได้บวชมานานกว่าความจริง เพื่อยินดีกับเกียรติยศและความเคารพนับถือ ลักเพศทั้งอ้างว่าเป็นพระภิกษุและมีพรรษาสูงเกินจริง นั้นหมายความว่า คำนิยามในตวับทพระวินัย บัณฑิตะกัที่ห้ามบวช ลักเพศ ไม่ได้หมายถึงกะเทย ตั๊ดแต่ ที่มีในความหมายในเรื่องเพศวิถี และการลงโทษพระภิกษุบัณฑะกัในพุทธประวัติก็เป็นเรื่องของ การเสพเมถุนและการทำให้ศาสนาเสียชื่อเสียง ไม่ได้หมายถึงการลงโทษเพียงเพราะเป็นบัณฑะกั ดังจะเห็นได้ว่าในพุทธประวัติก็มีพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีนามว่า พระวัคคลี เป็นผู้หลงในรูปลักษณะของพระพุทธรูปเจ้ามา และมักเกิดความกระวนกระวายใจทุกครั้งหากไม่ได้เจอพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งหมายถึงความในลักษณะนี้อาจจะเป็นกลุ่มบัณฑะกัที่หลงรูปความเป็นชายเพศเดียวกัน แต่ก็สามารถบวชและบรรลุนิพพานได้เช่นกัน กล่าวโดยสรุปแล้ว หากดูความหมายของคำว่าบัณฑะกัหรือลักเพศ ไม่ได้มีความหมายเดียวกับคำว่ากะเทย ตั๊ดแต่ บัณฑะกั แบบที่เข้าใจกันในปัจจุบัน หรือแม้แต่พระบัณฑะกัที่ถูกขับออกจากพุทธศาสนาที่ปรากฏเรื่องราวในพุทธประวัติก็ไม่ได้มีเหตุเพราะว่าพระภิกษุรูปนั้นเป็นบัณฑะกั แต่หมายถึงการกระทำที่ผิดวินัยขั้นสูงคือ การเสพเมถุนกับเพศเดียวกัน ซึ่งการเสพเมถุนนั้นก็ได้หมายถึงเพียงแค่บัณฑะกัเท่านั้นที่กระทำ พระภิกษุที่เป็นชายแท้ก็สามารถกระทำได้เช่นกัน

แนวคิดเรื่องเพศที่สาม

ความหมายของเพศที่สาม หรือผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT) ถูกพูดถึงและเข้ามามีบทบาทตามสื่อต่างๆ มากขึ้น คำว่าเพศที่สามถูกนำมาใช้เรียกกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีเพศวิถีเป็นเลสเบี้ยน (Lesbian) เกย์ (Gay) หรือไบเซ็กชวล (Bisexual) รวมถึงผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นคนข้ามเพศ (Transgender) ซึ่งความหมายของเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศนั้นอธิบายได้ดังนี้

เพศวิถี (Sexual Orientation) คือความรู้สึก อารมณ์เสนาหา รสนิยมทางเพศ หรือความพึงพอใจทางเพศที่มีต่อบุคคลอื่น แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะหลักๆ ได้แก่

- 1) รักต่างเพศ คือผู้ที่มีรสนิยมชื่นชอบเพศตรงข้าม โดยต้องการมีความสัมพันธ์ทางกายและทางใจกับบุคคลต่างเพศ เช่น ผู้ชายที่ชอบผู้หญิง หรือผู้หญิงที่ชอบผู้ชาย
- 2) รักเพศเดียวกัน คือผู้ที่มีรสนิยมชื่นชอบเพศเดียวกัน ต้องการมีความสัมพันธ์ทางกายและทางใจกับเพศเดียวกัน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ ได้แก่ ผู้หญิงที่ชอบผู้หญิงด้วยกันหรือที่เรียกว่าเลสเบี้ยน และผู้ชายที่ชอบผู้ชายด้วยกัน เรียกว่าเกย์

3) ไบเซ็กชวล คือผู้ที่มีรสนิยมชื่นชอบทั้งเพศหญิงและเพศชาย มีอารมณ์เสนาหาและมีความสัมพันธ์ทางกายทางใจกับเพศตรงข้ามหรือเพศเดียวกันก็ได้

4) ไม่ฝักใฝ่ทางเพศ คือผู้ที่ไม่สนใจหรือฝักใฝ่ในการมีเพศสัมพันธ์ แต่อาจรู้สึกสนิทสนมผูกพันกับหรือมีความรักกับบุคคลอื่นได้เป็นปกติ

เพศ คือการแบ่งตามอวัยวะเพศ เพศ นั้น ปกติจะแบ่งในลักษณะของเพศชีวภาพ คือเกิดมาอย่างไร โดยระบุตามอวัยวะเพศที่มีมาแต่กำเนิด รวมถึงมีการแปลงเพศภายหลัง แบ่งได้เป็น 5 ประเภทคือ (1) เพศชาย บุคคลซึ่งมีอวัยวะเพศชายมาโดยกำเนิด (2) เพศหญิง บุคคลซึ่งมีอวัยวะเพศหญิงมาโดยกำเนิด (3) คนที่เกิดมาแล้วมีทั้ง 2 เพศ (4) คนที่เกิดมาแล้วไม่สามารถบ่งบอกเพศได้ (5) โดยปัจจุบันถ้าจะดูกันที่อวัยวะเพศ จะมีคนที่ได้ไปให้แพทย์ทำการแปลงเพศให้ด้วย ซึ่งถือว่าจัดอยู่ในกลุ่มนี้เช่นกัน เรียกว่า Transsexual (แปลงเพศ)

เพศสภาพ คือลักษณะที่สังคมให้คุณค่าว่าคนๆ นั้นคือความเป็นเพศอะไร มี 3 ประเภท (1) ความเป็นผู้หญิง ความเป็นผู้ชาย หรือ คุณลักษณะ ลักษณะที่สังคมให้คุณค่า ซึ่งเป็นลักษณะที่สังคมให้ความหมายว่านี่คือคุณลักษณะของผู้ชาย นี่คือนคุณลักษณะของผู้หญิง เช่น ผู้หญิงควรมีความนุ่มนวล อ่อนหวาน เอาใจใส่ เป็นผู้ตามที่ดี ผู้ชาย สังคมก็บอกว่า ชอบอิสระ ชอบการออกกำลังกาย มีความเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจ เด็ดเดี่ยว (2) คนข้ามเพศ หรือ Transgender คนที่มีเพศกำเนิดอันหนึ่งแต่อยากเป็นอีกเพศหนึ่ง ไม่ได้มีการบ่งบอกว่าการผ่าตัดเปลี่ยนเพศหรือยัง แค่บ่งบอกในลักษณะของคุณลักษณะที่สังคมให้ความหมาย (3) พฤติกรรมข้ามเพศบางโอกาส หรือ Transvestite คาบเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี เหมือนกับ Transgender เช่น การแต่งคอสเพลย์ ที่มีผู้ชายบางคนนิยมแต่งเป็นผู้หญิงในชีวิตประจำวัน แต่แต่งแค่ชั่วครั้งชั่วคราว แต่เขายังชอบผู้หญิงอยู่ ใช้ได้กับทั้ง ผู้หญิง ผู้ชาย

เพศ เพศสภาพ และเพศวิถี จะสามารถทับซ้อนกันของคนแต่ละกลุ่มได้อีก บางคนยึดโยงกัน บางคนไม่ยึดโยงกัน แต่คนในปัจจุบันต้องการทำให้มันเป็นหมวดหมู่ แต่บางคนที่เป็นกระเทย เลสเบี้ยน ทอม เกย์ เป็นในลักษณะที่เอาเรื่องของเพศสภาพกับเพศวิถีมาปนกัน บางคนไม่ได้ยึดโยงตาม 3 หัวข้อทั้งหมด บางคนเป็นผู้ชายโดยเพศ แต่อาจมีเพศสภาพไปในทางผู้หญิง คือมีคุณลักษณะที่อ่อนโยน แต่เพศวิถี (รสนิยม) ก็ยังคงชอบผู้หญิงเหมือนเดิมก็ได้เช่นกัน" ผู้เชี่ยวชาญด้านเพศสภาพและเพศวิถีกล่าว

อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender identity) หมายถึง สามารถรับรู้ได้ในส่วนลึกและประสบการณ์ทางเพศภาวะ (Gender) ของเฉพาะบุคคล ที่อาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับเพศ โดยดำเนินรวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกและการทำงานของร่างกายเฉพาะตน (ที่อาจจะเกิดมาจากการเลือกโดยอิสระของบุคคลนั้นหรืออาจจะเกิดมาจากการดัดแปลงรูปลักษณ์หรือกลไกการทำงานของร่างกายโดยวิธีการทางการแพทย์ การทำศัลยกรรมหรือวิธีการอื่นใด) และการแสดงออกของเพศ

ภาวะในด้านอื่นๆ ที่หมายถึงการแต่งกายการพูดจา และกริยาท่าทางต่างๆ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554)

ลักษณะของเพศที่สามที่เกี่ยวข้องกับบัณฑิตหรือกะเทย แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

1) กะเทยแท้ (True hermaphrodite) คือ กะเทยผู้มีทั้งรังไข่และลูกอัณฑะในคนเดียวกัน และรูปลักษณะร่างกายภายนอกมีทั้งลักษณะของชายและหญิงปนกัน (อุกโตพยัญชนกะ)

2) กะเทยเทียม (False hermaphrodite) คือ กะเทยผู้มีอวัยวะเพศอย่างหนึ่ง แต่มีรูปลักษณะร่างกายภายนอกเป็นอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่

- กะเทยหญิง (Female hermaphrodite) คือ กะเทยผู้มีรังไข่ แต่รูปลักษณะร่างกายภายนอกเป็นชาย

- กะเทยชาย (Male hermaphrodite) คือ กะเทยผู้มีลูกอัณฑะ แต่รูปลักษณะร่างกายภายนอกเป็นหญิง

3) กะเทยไม่มีเพศ (Neuter or neutral hermaphrodite) คือ กะเทยผู้ไม่มีทั้งลูกอัณฑะและรังไข่ แต่รูปลักษณะร่างกายภายนอกมักไม่ชัดเจนว่าเป็นเพศใด

4) กะเทยแต่ง (Transvestite) คือ กะเทยผู้ชอบแต่งกายและทำตนในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับเพศที่แท้จริงของตนนั้น คือ ชายทำตนเป็นหญิงหรือหญิงทำตนเป็นชายเรียกว่า “กะเทยแต่ง” และเขาเหล่านี้ชอบร่วมประเวณี (ร่วมเพศ) กับเพศเดียวกัน ถือว่าพวกกรักร่วมเพศก็ไม่ผิด (Homosexual) พวกที่เรียกตนเองว่า เกย์ (Gay) ก็จัดอยู่ในคนกลุ่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือชาย

5) กะเทยแปลง (Transsexual) คือ กะเทยผู้ตัดหรือถูกตัดอวัยวะเพศของตนทิ้ง และตัดแต่งให้ร่างกายภายนอกมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายเพศตรงข้าม แต่จะไม่สามารถทำให้มีอวัยวะเพศที่แท้จริง คือ มีรังไข่หรือมีลูกอัณฑะได้ ผู้ที่ตัดรังไข่หรือลูกอัณฑะทิ้งไป จึงไม่สามารถมีบุตรที่เป็นเชื้อสายของตนได้ ดังนั้นจึงเรียกว่า กะเทยแต่ง (สันต์ หัตถิรัตน์, 2545)

กะเทย ตามความหมายทางแพทย์ หมายถึง คนที่มีอวัยวะของทั้งผู้หญิงและผู้ชายอยู่ในคนเดียวกัน หรือมีอวัยวะเพศแบบกำกวมบอกไม่ได้แน่ชัดว่าเป็นผู้หญิงหรือชาย หรือบางอวัยวะเป็นชาย บางอวัยวะเป็นหญิง ถ้ามีทั้งอวัยวะเพศหญิงและอวัยวะเพศชายอยู่ในคนเดียวกัน เรียกว่า กะเทยแท้ แต่ถ้าอวัยวะเพศเป็นแบบครึ่งหญิงครึ่งชาย หรือบางอวัยวะเป็นหญิงบางอวัยวะเป็นชาย เรียกว่า กะเทยเทียม

กะเทยแท้ที่รู้จักกันเป็นส่วนใหญ่เป็นหมัน มีอวัยวะเพศภายนอกกำกวม แต่ก็มักจะดูลำบากไปทางเพศใดเพศหนึ่ง ที่สำคัญคือมีทั้งอัณฑะและรังไข่ บางคนอาจมี รังไข่ (Ovary) อยู่ข้างหนึ่งของตัว อีกข้างหนึ่งเป็น อัณฑะ (Testis) หรือบางคนมีก้อนตรงตำแหน่งของรังไข่ ซึ่งเมื่อตัดมาศึกษาดูด้วยกล้องจุลทรรศน์แล้ว พบว่าเป็นทั้งเนื้อรังไข่และอัณฑะผสมกัน (Ovotestis) บางคนอาจมีลักษณะของร่างกายภายนอกเป็นหญิงซีกหนึ่งซีกหนึ่งเป็นชาย แม้แต่หนวดกิ่งอกเฉพาะซีกของร่างกายที่เป็น

ผู้ชาย สำหรับกะเทยแท้ๆนี้ยังไม่เคยปรากฏว่าสืบพันธุ์ผิดปกติมาจากพ่อหรือแม่ น่าจะเกิดจากความผิดปกติของการเจริญเติบโตของทารกในครรภ์มากกว่า โดยที่ความผิดปกตินี้ อาจมีสาเหตุมาจากตัวกำหนดพันธุ์ (โครโมโซม) บางส่วนผิดปกติไปตอนที่ทารกเจริญเติบโตอยู่ในท้องแม่ก็ได้ เพราะฉะนั้น กะเทยแท้ไม่เป็นทางกรรมพันธุ์ เพราะว่าความผิดปกติไม่ได้ถ่ายทอดมาจากใครทั้งสิ้น มันเกิดขึ้นเองในเด็กคนนั้น แต่ถ้าถามว่ากะเทยแท้มีสาเหตุเกี่ยวข้องกับเชื้อพันธุ์ (ยีน) หรือไม่ ก็ต้องตอบว่าน่าจะเกี่ยว และความผิดปกติของเชื้อพันธุ์ น่าจะเกิดขึ้นในเด็กคนนั้นเอง ไม่ได้รับถ่ายทอดความผิดปกติมาจากพ่อแม่ (วิจารณ์ พานิช, 2524)

ฮอร์โมนเพศชาย ซึ่งเรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า เทสโตสเตอโรน เป็นตัวออกฤทธิ์ให้อวัยวะเพศเปลี่ยนแปลงไปเป็นผู้ชาย การสร้างฮอร์โมนเพศชายต้องอาศัยปฏิกิริยาของเอ็นไซม์ 5 ชนิด เอ็นไซม์เหล่านี้ควบคุมโดยยีน ดังนั้นหากยีนที่ควบคุมเอ็นไซม์เหล่านี้ผิดปกติ การสร้างฮอร์โมนเพศชายก็จะผิดปกติไปด้วย มีผลให้อวัยวะเพศชายมีลักษณะไม่สมบูรณ์คือ เป็นกะเทยเทียมชาย (วิจารณ์ พานิช, 2524)

กะเทยเทียมหญิง คือคนผู้ที่มีรังไข่และมีโครโมโซมเป็นเพศหญิง แต่อวัยวะเพศภายนอกเห็นเป็นผู้ชาย เช่น ภาวะขาดเอ็นไซม์ 21-Hydroxylase ทำให้ต่อมหมวกไตหนาตัวขึ้นตั้งแต่กำเนิด (Congenital adrenal hyperplasia) และสร้างฮอร์โมนเพศชายสูงจนทำให้อวัยวะเพศเด็กหญิงดูคล้ายอวัยวะเพศเด็กชาย (ชัญวลี ศรีสุโข, 2552)

ปัญหาเพศที่สามในมุมมองทางสังคมไทย

ปัจจุบัน เพศที่สามมีมากขึ้นทั้งในสังคมไทยและในพระพุทธศาสนา อีกทั้งพฤติกรรมการแสดงออกจากเพศที่ตนเองเป็นอยู่ก็มากขึ้นไปด้วย ทั้งเพศชายและเพศหญิง กล่าวคือ การที่เพศชายอยากเป็นหญิง มีชื่อเรียกกันว่า กะเทย และเพศหญิงที่อยากเป็นชายเรียกกันว่า ทอม และเพศชายที่ไม่อยากเป็นหญิงแต่ก็ชอบผู้ชายเรียกกันว่า เกย์ ซึ่งในโลกจะรวมเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเป็นพวก รักร่วมเพศ และโดยเฉพาะที่ปรากฏอยู่มากในขณะนี้ก็คือชายที่อยากเป็นหญิง จนทำให้มีผลต่อท่าทีและมุมมองของสังคมไทยในหลายๆ ด้าน และหนึ่งในนั้นก็คือมุมมองที่มีต่อการเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสามเณรของคนรักร่วมเพศ ซึ่งนับวันก็จะยิ่งมีมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเข้ามาบวชกันมากๆ แล้ว ทำให้หลายครั้งเกิดมีพฤติกรรมที่แสดงออกมาอย่างไม่เหมาะสมในสายตาของคนทั่วไป จนถูกวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่างๆ และมีหลายคนได้ตั้งคำถามว่า คนแบบนี้บวชได้หรือไม่ พระพุทธศาสนามีข้อบัญญัติห้ามไว้หรือไม่อย่างไร และในครั้งพุทธกาลเคยมีคนที่มีลักษณะแบบนี้เข้ามาบวชหรือไม่ ถ้ามีพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงบุคคลเหล่านี้ไว้อย่างไร เป็นต้น ซึ่งคำถามและข้อสงสัยเหล่านี้ยังไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจนจากคณะสงฆ์ผู้มีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์เท่าที่ควร หรือตอบก็ตอบแบบครอบคลุมไปเลยว่าคนแบบนี้บวชไม่ได้ ทำให้มีเสียงสะท้อนกลับมาว่า ทำไมพระพุทธศาสนาจึงต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพด้วย

อัตลักษณ์ทางเพศเกี่ยวข้องกับการเลือกที่จะแสดงออกในทางร่างกาย กิริยามารยาทและวิถีชีวิตของคนว่าจะเป็นหญิงหรือชายซึ่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องในระดับต่างๆ กับการกำหนดหรือรับรองของรัฐ และสังคมอัตลักษณ์ทางเพศยังมีแง่มุมของการเลือกและแสดงออกของรสนิยมและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และการเกี่ยวข้องในทางเพศ ทั้งพวกรัก/มีเซ็กส์ กับคนต่างเพศเท่านั้น คนรักและ/หรือมีเซ็กส์กับเพศเดียวกัน และพวกที่ชอบทั้งสองเพศ/เพศสภาพ รสนิยมและวิถีชีวิตที่ต่างไปจากรักต่างเพศถูกมองว่าเป็นเรื่องผิดปกติหรือเป็นเรื่องของคนส่วนน้อย ก็เลยไม่มีที่ทางและถูกกีดกันจากชีวิตทางสังคมการเมืองอัตลักษณ์ทางเพศสะท้อนการต่อรอง และขัดแย้งของคนหลายกลุ่มในระบบที่บังคับและจำกัดการเลือกและวิถีชีวิตเรื่องเพศและเพศสภาพ

คนเราไม่สามารถเลือกหรือเปลี่ยนแปลงรสนิยมทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองได้ ทำนองเดียวกับการที่ไม่สามารถเลือกสีดวงตาหรือกำหนดความสูง เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นตามธรรมชาติ นักวิจัยคาดว่าเพศที่สามเกิดจากอิทธิพลของหลายปัจจัยร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นพันธุกรรม ฮอร์โมน และสิ่งแวดล้อม เช่น การเลี้ยงดู เพื่อน หรือสภาพสังคม ซึ่งแพทย์ไม่แนะนำให้พ่อแม่บังคับหรือชักจูงบุตรให้เปลี่ยนรสนิยมทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศ เพราะเป็นสิ่งที่ฝืนให้เปลี่ยนไม่ได้และอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ที่ถูกบังคับด้วย

ก่อนหน้านี้เพศที่สามเคยถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิดปกติทางจิตชนิดหนึ่ง ทว่าแท้จริงแล้วการรักเพศเดียวกันและการเป็นไบเซ็กชวลไม่ใช่อาการทางจิตแต่อย่างใด แต่เป็นความพึงพอใจและรสนิยมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นได้เป็นปกติ ส่วนคนข้ามเพศนั้น สมาคมจิตแพทย์แห่งสหรัฐอเมริกาจัดให้เป็นภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender dysphoria) ซึ่งไม่ใช่ความผิดปกติทางจิตเช่นกัน เป็นเพียงความวิตกกังวลและไม่พอใจที่มีโครงสร้างทางร่างกายไม่ตรงกับความต้องการของตนเอง คนข้ามเพศส่วนใหญ่จึงพยายามเปลี่ยนลักษณะภายนอกร่างกายให้คล้ายกับเพศตรงข้าม ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การรับประทานฮอร์โมนเพื่อเปลี่ยนแปลงรูปร่างและลักษณะร่างกาย รวมถึงการผ่าตัดแปลงเพศ

ความเสี่ยงของวัยรุ่นเพศที่สามวัยรุ่นถือเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและทางเพศ เช่น รูปร่างและฮอร์โมนที่เป็นสัญญาณของการก้าวเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ การเริ่มเกิดความรู้สึกทางเพศ รวมถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม จึงเป็นช่วงที่ต้องการความเข้าใจและการสนับสนุนจากพ่อแม่หรือคนรอบข้างเป็นพิเศษ โดยเฉพาะวัยรุ่นที่พบว่าตนเองเป็นเพศที่สามซึ่งอาจต้องเผชิญกับความรู้สึกสับสนและวิตกกังวล บางรายไม่กล้าเปิดเผยตัวตนเพราะกลัวว่าคนอื่นจะไม่ยอมรับหรือกลัวพ่อแม่ผิดหวัง ซึ่งการเปิดเผยตัวตนนั้นเป็นสิ่งที่ดีหากครอบครัวและสังคมรอบข้างเข้าใจ ทว่าวัยรุ่นเพศที่สามที่ไม่ได้รับความเข้าใจและการสนับสนุนจากคนรอบข้างอาจเสี่ยงต่อปัญหาต่อไป

ความรุนแรง วัยรุ่นเพศที่สามเสี่ยงต่อการถูกหยอกล้อ กลั่นแกล้ง หรือโดนรังแกทั้งทางคำพูด ทางร่างกาย และทางสังคม เช่น การด่าทอ การทำร้ายร่างกาย การล่วงละเมิดทางเพศ หรือการกีดกันไม่ให้เข้ากลุ่ม โดยมีงานวิจัยจากหลายสถาบันชี้ว่านักเรียนที่เป็นเพศที่สามจำนวนหนึ่งกลายเป็นเหยื่อของความรุนแรงเพียงเพราะเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง

การแก้ปัญหาผิดวิธี วัยรุ่นเพศที่สามที่ถูกรังแกหรือถูกคุกคามทางเพศมีแนวโน้มได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจ ส่งผลให้เกิดโรคซึมเศร้าหรือโรคเครียดตามมา โดยเฉพาะผู้ที่ต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าวเพียงลำพังโดยไม่สามารถเล่าหรือระบายให้พ่อแม่ฟัง และอาจนำไปสู่การรับมือกับปัญหาแบบผิดวิธีในที่สุด เช่น การใช้สารเสพติด และการฆ่าตัวตาย ทั้งยังมีการวิจัยระบุว่าวัยรุ่นเพศที่สามเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายมากกว่าคนทั่วไปอีกด้วย นอกจากนี้ ความรักในวัยรุ่นไม่ว่าเพศใดก็ตามก็มีเรื่องเพศสัมพันธ์เข้ามาเกี่ยวข้อง พ่อแม่และคนใกล้ชิดควรส่งเสริมให้วัยรุ่นรู้จักป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างถูกต้อง เช่น การใช้ถุงยางอนามัย เป็นต้น

การดูแลวัยรุ่นเพศที่สาม ความเข้าใจ เอาใจใส่ และการสนับสนุนของคนใกล้ชิด โดยเฉพาะพ่อแม่และคุณครู ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้วัยรุ่นเพศที่สามกล้ายอมรับในตัวตนและภูมิใจในสิ่งที่พวกเขาเป็น ซึ่งหลักสำคัญที่ควรนำมาปรับใช้มีดังนี้ (ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ และคณะ, 2565)

การสนับสนุนจากสถาบันครอบครัว เป็นธรรมดาที่พ่อแม่อาจรู้สึกตกใจและผิดหวังเมื่อพบว่าลูกเป็นเพศที่สาม แต่ก็ไม่ควรแสดงความโกรธหรือความไม่พอใจต่อลูก ควรชื่นชมที่ลูกกล้าเปิดเผยตัวตนให้คนอื่นรับรู้และพยายามปรับทัศนคติของตนเองต่อกลุ่มเพศที่สามที่ละน้อย เพราะพ่อแม่หรือคนใกล้ชิดในครอบครัวเป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีแก่วัยรุ่นกลุ่มนี้ โดยควรปฏิบัติตามคำแนะนำต่อไปนี้

1. พูดคุยกับลูกเป็นประจำ รับฟังความคิดเห็นของพวกเขาด้วยความเข้าใจโดยไม่มีอคติ และให้คำปรึกษาเมื่อลูกมีปัญหาหรือไม่สบายใจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องเพศกับลูกอย่างเปิดเผย และแนะนำให้รู้จักการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างถูกวิธี สนับสนุนให้ลูกแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัยและทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

2. สังเกตสัญญาณที่อาจบ่งบอกว่าลูกถูกรังแกหรือรู้สึกแปลกแยกจากสังคม ได้แก่ หลีกเลียงการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ผลการเรียนต่ำลง ไม่อยากไปโรงเรียนหรือหนีเรียน ข้องเกี่ยวกับสิ่งเสพติด แสดงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ใช้ความรุนแรง มีอาการซึมเศร้า คิดฆ่าตัวตายหรือพยายามฆ่าตัวตาย เป็นต้น

การสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา ทางโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่มีอคติต่อเพศที่สาม ไม่ว่าจะเป็นระบบการสอนหรือพฤติกรรมและคำพูดของคุณครู ดังนี้

- หลีกเลียงการหยอกล้อหรือทำให้ผู้อื่นมองว่าวัยรุ่นเพศที่สามเป็นตัวตลก

- หลีกเลี่ยงการใช้คำที่แสดงอคติ เช่น การเปี่ยงเบนทางเพศ เพศทางเลือก
- สนับสนุนให้นักเรียนเคารพซึ่งกันและกันและมีมาตรการป้องกันการใช้ความรุนแรง

นอกจากนี้ คุณครูควรสอนเพศศึกษาให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนและสอนวิธีการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างถูกต้อง รวมถึงนำหัวข้อเพศที่สามมาเป็นหนึ่งในหลักสูตรการสอนเพื่อให้นักเรียนคนอื่นเข้าใจเพศที่สามมากขึ้น ควรวางตัวเป็นที่เป็นที่ปรึกษาที่ดีเมื่อนักเรียนมีปัญหาหรือรู้สึกไม่สบายใจ รวมทั้งแจ้งผู้ปกครองและผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพจิตทันทีหากสังเกตเห็นว่านักเรียนมีแนวโน้มคิดฆ่าตัวตาย

วิเคราะห์เพศบັນฑะเท่ากับเพศที่สามในพระพุทธศาสนา

การวิเคราะห์เพศบັນฑะเท่ากับเพศที่สามในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ

1. วิเคราะห์เพศสภาพตามธรรมชาติ ในคัมภีร์อรรถกถาสมันตปาสาทิกา ภาคที่ 3 พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวถึงบັນฑะเท่าไว้ 5 ประเภท คือ (1) อาสิตตบັນฑะเท่า คือ ชายที่อมอวัยวะเพศของชายอื่น (2) อสุยบັນฑะเท่า คือ ชายที่ชอบพอใจในการดูกิจกรรมร่วมเพศระหว่างชายกับชาย (3) โอปปกมัยบັນฑะเท่า คือ บุคคลที่ถูกตอน เช่น ชันที (4) ปักขบັນฑะเท่า คือ บันฑะเท่าในช่วงข้ามแรม แต่ช่วงข้างขึ้นไม่เป็น (5) นปุงสกะบັນฑะเท่า คือ ผู้มีความบกพร่องทางเพศสภาพ คือไม่ปรากฏเพศที่แน่ชัด

จากลักษณะบุคลิภาพและการแบ่งประเภทของบັນฑะเท่า ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกและอรรถกถา สามารถเทียบเคียงจัดกลุ่มกับลักษณะพฤติกรรมความหลากหลายทางเพศในปัจจุบันได้ดังนี้

1.1 กลุ่มรักร่วมเพศ กลุ่มรักร่วมเพศซึ่งประกอบด้วยอาสิตตบັນฑะเท่าและปักขบັນฑะเท่า อาสิตตบັນฑะเท่า เข้าได้กับประเภทเกย์ อาจเป็นได้ทั้งฝ่ายรุกและฝ่ายรับหรือทั้ง 2 อย่างก็ได้

ปักขบັນฑะเท่า เข้าได้กับประเภทเกย์ควิน เพราะว่าปักขบັນฑะเท่านี้ ในข้ามแรมเดือนดับในระยะเวลาช่วงนี้ จิตของเขาจะแปรปรวนไปชั่วขณะประมาณ 1 ปักษ์ (15 วัน) จิตใจของเขาจะแปรปรวนโน้มเอียงค่อนข้างไปทางหญิง กิริยาอาการต่างๆ จะเปลี่ยนไปด้วย แต่พอเป็นปักษ์ขึ้นเดือนหงาย จิตจะสงบลงกลับสู่สภาพเดิม ซึ่งเป็นเรื่องของอกุศลวิบากของการประพฤติก่อให้เกิดภรรยาศาสน์ชายอื่นในชาติก่อน

จากลักษณะบุคลิภาพบັນฑะเท่าทั้ง 2 ประเภท ดังกล่าวสอดคล้องกับพฤติกรรมรักร่วมเพศในปัจจุบันกล่าวคือ พฤติกรรมรักร่วมเพศหรือโฮโมเซ็กชวล (Homosexuality) เป็นพฤติกรรมทางเพศระหว่างเพศเดียวกันพบมากที่สุด ในจำนวนพฤติกรรมทางเพศที่เปี่ยงเบน ไปจากลักษณะคน

ทั่วไปเขาประพุดกันเกิดได้ทั้งในผู้ชายและผู้หญิง แต่ผู้ชายมากกว่าหญิงประมาณสามเท่าและสำหรับหญิงมีชื่อเรียกเฉพาะว่า เลสเบี้ยน รักร่วมเพศมี 2 แบบคือ

- (1) รักร่วมเพศแท้ หมายถึง พวกที่มีการปฏิบัติทางเพศเฉพาะกับเพศเดียวกัน
- (2) รักร่วมเพศเทียม หมายถึง พวกที่ปฏิบัติทางเพศทั้งเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม

การปฏิบัติทางเพศของเขาก็เหมือนการร่วมเพศระหว่างชายกับหญิง ต่างกันตรงที่ไม่ได้ร่วมเพศด้วยองคชาตกับช่องคลอดเท่านั้น ในชายจะเริ่มด้วยการกอดจูบลูบคลำ ใช้ปากและลิ้น หรือมือกับอวัยวะเพศของอีกฝ่ายหนึ่ง และร่วมเพศทางทวารหนัก หรือทางหว่างขาบางราย อาจมีความวิปริตทางเพศอย่างอื่นร่วมด้วยเช่น การพอใจที่ทำให้อีกฝ่ายเจ็บ หรือตัวเองเจ็บ ชอบสะสมเครื่องใช้บางอย่างของเพศตรงข้าม เช่น ชุดชั้นใน หรือถุงน่อง ชอบแอบดูคนอื่นร่วมเพศกัน หรือชอบร่วมเพศกับเด็ก (เพศเดียวกัน) บางรายความวิปริตเหล่านี้รุนแรงมากจนถึงเป็น คดีอาชญากรรมก็มี

รักร่วมเพศชาย หรือเกย์ จะมีบทบาททางเพศ 3 อย่าง คือ เป็นฝ่ายกระทำเป็นฝ่ายถูกกระทำ หรือแบบผสมแต่การร่วมเพศทางทวารหนัก ค่อนข้างจะมีลักษณะแน่นอนว่า ฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายกระทำ หรือฝ่ายถูกกระทำ อย่างไรก็ตาม รักร่วมเพศชายส่วนใหญ่ ชอบมีบทบาททางเพศแบบผสม คือ จะเป็นแบบใดก็ได้ตามที่คู่ของตนแต่ละคนพอใจและมีส่วนน้อยเท่านั้น ที่มีบทบาทเป็นหญิงหรือชายแน่นอน พวกที่ชอบมีบทบาทเป็นหญิงเราเรียกว่า ครีวีน ลักษณะที่สังเกตได้ คือ ท่าทาง กระตุ้งกระต๊อง กระชดกระช้อย ซึ่งมักจะมากกว่าของหญิงทั่วๆ ไปด้วยซ้ำ ส่วนอีกพวกหนึ่งที่มีบทบาทเป็นชายเราเรียกว่า เกย์ ลักษณะที่บอกได้ คือ การมีรูปร่างใหญ่ อ่อนหนาและเป็นนักเพาะกาย รูปร่างของพวก เกย์นี้จะช่วยกระตุ้นอารมณ์เพศของคู่ที่ต้องการลักษณะของความเป็นชาย หรือความเป็นพ่อ ซึ่งเขาไม่มีโอกาสได้ใกล้ชิดในวัยเด็ก

รักร่วมเพศหญิง หรือเลสเบี้ยน จะมีการปฏิบัติทางเพศกับเพศหญิงด้วยกันแต่บทบาททางเพศของเขามักจะแน่นอนคือ เป็นชายหรือหญิง มักจะมีคู่ที่ถาวรกว่าพวกรักร่วมเพศชายและไม่ค่อยสับสนทางเพศ แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแยกไปหาคู่อื่นใหม่หรือแต่งงาน อีกฝ่ายอาจเกิดความอิจฉาริษยาอย่างรุนแรงได้ (สุวิทนา อารีพรรค, 2564)

1.2 กลุ่มลักเพศหรือกามวิตถารประเภทถ้ามอง ได้แก่ อุตสยบันฑะเทาะกั

อุตสยบันฑะเทาะกั เข้าได้กับประเภทลักเพศ เพราะว่าอุตสยบันฑะเทาะกั ชอบแอบดูคนอื่นร่วมเพศกันเกิดความรู้สึกว่าตัวเองมีส่วนร่วมด้วย คล้ายกับลักเพศ เพราะอาการสำคัญของลักเพศคือการชอบแสวงหาความตื่นเต้นหรือความสุขจากเพศจากการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอารมณ์ของเพศ ตรงข้ามเช่นเสื้อชั้นใน กางเกงใน ถุงเท้า รองเท้า วิกผม ฯลฯ ซึ่งอาจใช้แค่การจินตนาการ หรือใช้เครื่องแต่งกายจริง

คำว่า "ลักเพศ" เป็นคำกริยา ทำหรือแต่งตัวปลอมแปลงให้ผิดไปจากเพศของตน เช่น คลุ่หส์ แต่งตัวปลอมเพศเป็นสมณะ ผู้ชายแต่งตัวเป็นผู้หญิง; (ภาษาปาก) ทำนอกถิ่นนอกทาง เช่น ดื่มน้ำทางหู ถ้วย ความหมายที่เข้าใจกัน "ลักเพศ" คือ

- (1) ร่างกายเป็นเพศหนึ่ง แต่กิริยาท่าทางและอาการทั่วไปเป็นอีกเพศหนึ่ง
- (2) ไม่มีสิทธิที่จะครองเพศนั้น แต่เอาเพศนั้นมาครอง
- (3) หมดสิทธิที่ครองเพศนั้นแล้ว แต่ยังต่อต้านครองเพศนั้นอยู่

ทั้งนี้มองกันว่าเสมือนไปลักขโมยเพศของคนอื่นมาเป็นเพศของตนจึงเรียกว่า ลักเพศ แล้วก็เลยอ่านเป็นคำสมาสว่า ลัก-กะ-เพศ (ทองย้อย แสงสินชัย, 2564)

ความหมายของคำว่า "กามวิตถาร" เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า พาราฟิลเลีย (Paraphilia) ซึ่งหมายถึงการเบี่ยงเบนทางเพศ พารา (Para) หมายถึงข้างๆ และฟิลเลีย (Philia) หมายถึงเพศ พอใช้คำว่าเบี่ยงเบนทางเพศหลายๆ คนก็เข้าใจว่าเป็นการรักร่วมเพศ แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนมาใช้คำว่า "กามวิตถาร" แทน ซึ่งหมายถึงอาการผิดปกติทางจิตใจ โดยทางจิตเวชศาสตร์จัดไว้ในกลุ่มเดียวกับบุคลิกภาพแปรปรวน (Personality disorder) ถือเป็นโรค (Symptom) ทางจิตอย่างหนึ่งจะพบได้ว่าคำว่า "กามวิตถาร" นั้นมีความหมายถึงพฤติกรรมทางเพศที่ผิดปกติไปจากสามัญชนส่วนใหญ่ โดยอาจจะเป็นด้วยโรคทางจิตอย่างหนึ่ง

การชอบถ้ามอง (Voyeurism) คือ การมีความสุขและอารมณ์ตื่นเต้นทางเพศจากการดูผู้อื่นเปลือยกาย กำลังถอดเสื้อผ้าหรือกิจกรรมทางเพศ ลักษณะที่สำคัญ คือการชอบแอบดูผู้อื่นเปลือยกาย กำลังถอดเสื้อ อาบน้ำหรือมีกิจกรรม ทางเพศ ภาพที่เห็นจะเร้าอารมณ์ทางเพศ (สมภพ เรืองตระกูล, 2561)

2. วิเคราะห์เพศสภาพทางสังคม กลุ่มไม่มีสัญลักษณ์ทางเพศ ซึ่งประกอบด้วย โอปปกมัย บัณเฑาะก์และนปงสกบัณเฑาะก์

2.1 โอปปกมัยบัณเฑาะก์ หมายความว่า บุคคลที่ถูกตอนไม่ให้ความกำหนัดเกิดขึ้น เป็นการตอน ด้วยการผ่าตัดในภายหลังมิใช่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติเช่น พวกขันที

ขันที ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ชายที่ถูกตอน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ประเภทของขันทีนั้นมีอยู่ 2 ประเภท

- (1) ถูกตอนโดยตัดแค่ปลายองคชาตเท่านั้น ยังเหลือพวงอันทะอยู่ ขันทีประเภทนี้ยังเหลือฮอร์โมนเพศชายอยู่มากมาย เสียงยังห้าวแบบชาย
- (2) ถูกตอนโดยตัดทั้งทั้งพวง เสียงจะแหลมเล็ก ลูกกระเดือกหายไป ฮอร์โมนเพศชายหมดไป พวกนี้จะได้ความไวใจสูงกว่า (วิกิพีเดีย, 2564)

โอปปกมัยบัณเฑาะก์ เข้าได้กับประเภททรานส์เก็วล (แปลงเพศ) เพราะว่าเมื่อพิจารณาคุณค่าแปลที่ว่า ผู้มีอวัยวะดังพืชทั้งหลายถูกนำไปปราศแล้ว (คือถูกเขาตอนเสียแล้ว) ด้วยความพยายาม

ดังนั้นเมื่อตนเองไม่พอใจในอวัยวะเพศของตน แต่ต้องการอวัยวะเพศตรงกันข้ามกับตนจึงพยายามต้องการจะเปลี่ยนเพศสมัยปัจจุบันการผ่าตัดแปลงเพศนั่นเอง

2.2 นพ.สกบัณฑิต เฑาะก์ หมายความว่า บุคคลไม่ปรากฏว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชายมีแต่ช่องสำหรับถ่ายปัสสาวะเท่านั้น นพ.สกบัณฑิต เฑาะก์ เข้าได้กับประเภทกระเทยแท้หรือจริง เพราะท่านนพ.สกบัณฑิต เฑาะก์ คือ เป็นบัณฑิตเฑาะก์มาแต่กำเนิดเช่นเดียวกับกระเทยแท้ (พระมหาสกลชาย กนตสีโล, 2551)

กะเทยทางการแพทย์แบ่งเป็นสองประเภท คือ กะเทยแท้และกะเทยเทียม โดยกะเทยแท้พบได้น้อย หมายถึงคนคนเดียวมีต่อมเพศสองเพศ คือมีรังไข่ของเพศหญิงและมีลูกอัณฑะของเพศชาย อวัยวะเพศก็มีทั้งของหญิงและชาย หน่วยพันธุกรรมหรือโครโมโซมก็มีทั้ง 46XX ของเพศหญิงและ 46XY ของเพศชาย ส่วนกะเทยเทียม หมายถึงคนที่มีต่อมเพศกับลักษณะของอวัยวะเพศตรงข้ามกัน แบ่งเป็นสองแบบคือ กะเทยเทียมชาย คือคนผู้ที่มีลูกอัณฑะและมีโครโมโซมเป็นเพศชาย แต่อวัยวะเพศภายนอกเป็นหญิง มีเต้านมเหมือนหญิง เช่น ภาวะร่างกายไม่รับฮอร์โมนเพศชาย (Androgen insensitivity syndrome) ภาวะนี้เป็นความผิดปกติแต่กำเนิดที่มีผลจากกรรมพันธุ์ ร่างกายเป็นผู้หญิงทุกประการมีโครโมโซมเป็นเพศชายมีลูกอัณฑะ ไม่มีรังไข่ ไม่มีมดลูก ไม่มีช่องคลอด หรือมีเพียงรูขุมที่ช่องคลอดและไม่มีประจำเดือน ภาวะนี้ต้องพบแพทย์เพื่อตรวจวินิจฉัย รักษาโดยการตัดต่อมเพศ (ลูกอัณฑะ) ที่มักอยู่ที่ขาหนีบ หรือในช่องท้องออก แล้วเสริมฮอร์โมนเพศหญิง หากจะแต่งงานต้องขยายหรือทำช่องคลอดใหม่ กะเทยเทียมหญิง คือคนผู้ที่มีรังไข่และมีโครโมโซมเป็นเพศหญิง แต่อวัยวะเพศภายนอกเห็นเป็นผู้ชาย เช่น ภาวะขาดเอนไซม์ 21-Hydroxylase ทำให้ต่อมหมวกไตหนาตัวขึ้นตั้งแต่กำเนิด (Congenital adrenal hyperplasia) และสร้างฮอร์โมนเพศชายสูงจนทำให้อวัยวะเพศเด็กหญิงดูคล้ายอวัยวะเพศเด็กชาย

สรุปได้ว่า ความหลากหลายทางเพศที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก พบว่ามีบุคคลที่เรียกว่า บัณฑิตเฑาะก์หมายถึงกะเทยมี 3 ลักษณะคือ

(1) กะเทยที่มีพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับเพศของตนประพฤตินอกกริยา ในทางเสพงามและมีราคะจัดช่วยวนให้ชายอื่นให้เป็นเช่นนั้น

(2) กะเทยแท้ที่มีอวัยวะเพศทั้งชายและหญิงมาแต่กำเนิด

(3) กะเทยที่ถูกตอนหรือขันที

โดยแบ่งประเภทของผู้ที่มีพฤติกรรมความหลากหลายทางเพศได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มรักร่วมเพศได้แก่ อาสิตตาบัณฑิตเฑาะก์และปักษบัณฑิตเฑาะก์ (เฉพาะปักษ) กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มกามวิตถารหรือถ้ามองได้แก่ อสุยบัณฑิตเฑาะก์ กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มไม่ปรากฏเพศไม่มีสัญลักษณ์ทางเพศหรือมี 2 เพศในคนคนเดียวกันได้แก่ โอปปกมยบัณฑิตเฑาะก์และนพ.สกบัณฑิตเฑาะก์

3. วิเคราะห์เพศสภาพตามลักษณะจริยธรรม เหตุที่ทำให้เกิดเป็นกะเทย ในสุดตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย อุปปริณณาสก มีเนื้อความใน จูฬกัมมวิกังคสูตร ว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน ด้วยประการฉะนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 297 หน้าที่ 356 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ขยายความดังนี้

(1) มีกรรมเป็นของของตน คือ เกิดมาเป็นกะเทยก็เพราะกรรมชั่ว (กาเมสุมิฉาจาร ร่วมกับ ปาณาติบาต ข่าสิ่งมีชีวิตและมีลมปราณ เช่น ข่าเปิด ข่าไก่ เป็นต้น) ของตนที่ตนทำไว้แล้วแต่ปางก่อนติดตามมาให้ผลในปัจจุบัน

(2) เป็นทายาทแห่งกรรม คือ เกิดเป็นกะเทยก็เพราะได้รับมรดกตกทอดมาจากกรรมชั่ว (กาเมสุมิฉาจาร ร่วมกับ ปาณาติบาต ข่าสิ่งมีชีวิตและมีลมปราณ เช่น ข่าเปิด ข่าไก่ เป็นต้น) ของตนที่ตนทำไว้แล้วแต่ปางก่อนติดตามมาให้ผลในปัจจุบัน

(3) มีกรรมเป็นกำเนิด คือ ที่ได้ถือกำเนิดเป็นกะเทย ก็เพราะกรรมชั่ว (กาเมสุมิฉาจาร ร่วมกับ ปาณาติบาต ข่าสิ่งมีชีวิตและมีลมปราณ เช่น ข่าเปิด ข่าไก่ เป็นต้น) ของตนผลักดันให้ได้กำเนิดมาในลักษณะเป็นกะเทยเช่นนี้

(4) มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ คือ ได้เกิดมาเป็นกะเทย เพราะบรรพบุรุษ หรือมารดาบิดาเป็นคนเผ่าพันธุ์นี้ (คือ เผ่าพันธุ์มนุษย์ ประเภทคนธรรพ์ สำนวนทางเพศ)

(5) มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย คือ กรรมชั่ว (กาเมสุมิฉาจาร ร่วมกับ ปาณาติบาต ข่าสิ่งมีชีวิตและมีลมปราณ เช่น ข่าเปิด ข่าไก่ เป็นต้น) จึงได้ความเป็นกะเทยเป็นที่พึ่งพาทางให้ตนมาเกิดในแม่พ่อผู้เป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ประเภทคนธรรพ์นี้ได้

(6) กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้ คือ ความเลวของคนในทางจิตใจ 6 ลักษณะ ได้แก่ จิตใจเป็นสัตว์นรก เปรต เดียรัจฉาน อสุรกาย อมนุษย์ มาร ความเลวด้านจิตใจเหล่านี้ ก็เพราะกรรมชั่วเป็นสิ่งที่จำแนกแจกมาให้เป็น ไม่ใช่ใครคนใดจะทำให้ได้

ส่วนความประณีตของคนในทางจิตใจ 4 ลักษณะ ลดลั่นกันไปตามประเภทของกรรมดีที่ทำ ได้แก่ เกิดมาเป็นผู้มีจิตใจเป็นมนุษย์ เป็นเทวดา เป็นพระพรหม หรือเป็นพระอริยบุคคล ความประณีตเหล่านี้ที่จิตใจได้มาก็เพราะกรรมดีหรือกรรมไม่ดีไม่ชั่วเป็นสิ่งที่จำแนกแจกมาให้เป็น ไม่ใช่ใครคนใดจะทำให้ได้

มิติทางศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาหลักในประเทศไทยนั้น บัณฑิตเอก ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา กับความหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ไม่ใคร่ตรงกันทีเดียวนัก คนที่มีสองเพศ คือ มีอวัยวะทั้งเพศชายและหญิงอยู่ในคนเดียวกันเรียก อุกโตพยัญชนกะ ในพระไตรปิฎกไม่ได้เรียกว่า บัณฑิตเอก หรือกะเทย แต่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของคนข้ามเพศ ในสายตาของบุคคลทั่วไป โดยพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ของ ศาสนาพุทธนิกายเถรวาทระบุว่า คนข้ามเพศไม่สามารถบวชเป็นพระ

ได้ การรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของผู้ความหลากหลายทางเพศของสังคมไทยในลักษณะดังกล่าวจึงสามารถเชื่อมโยงได้กับรูปแบบของการนำเสนอภาพตัวตนของสื่อในมิติของเพศวิถี อัตลักษณ์ทางเพศสถานะ และการแสดงออกอัตลักษณ์ทางเพศผ่านการสะท้อนและฝังลึกภาพ ตีตรา และการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ ที่ผ่านมาสื่อนำเสนอในเชิงเหยียดเพศ ภาพเหมารวมในด้านลบ การไม่มีพื้นที่ในสื่อ และการใช้ภาษาของสื่อได้ขยายความรุนแรงของภาพตีตราที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ ดังเนื้อหาของสื่อดังกล่าวสามารถเข้าถึงได้โดยทั่วไปในสังคมและได้พัฒนาไปเป็นวาทกรรมหลัก (Grand narrative) ที่ถืออำนาจในสังคมไทยนำไปสู่การเน้นภาพตีตราและเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสื่อและสังคมโดยรวม ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงส่งผลต่ออคติความเกลียดชัง การเลือกปฏิบัติ การละเมิดสิทธิมนุษยชน และผลกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศให้กลายเป็นกลุ่มคนชายขอบในสังคมวงกว้าง

อย่างไรก็ตามบัณฑิตเกะกัในสังคมไทย บวชพระได้หรือไม่ปัญหาไม่ได้อยู่เพียงที่ว่า บวชพระได้หรือไม่ หรือการนิยามคำว่าบัณฑิตเกะกัในทางพระวินัยจะเป็นเช่นไร แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าสังคมไทยเข้าใจและรับรู้ไปแล้วว่าเป็น บัณฑิตเกะกั กะเทย ลัทธิเพศ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายคำว่า บัณฑิตเกะกัหมายถึงกะเทย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) หรือให้ความหมายคำว่า ลัทธิเพศ ว่าการทำหรือแต่งตัวปลอมแปลงให้ผิดไปจากเพศของตน เช่น คลุ่สัถย์แต่งตัวปลอมเพศเป็นสมณะ หรือผู้ชายแต่งตัวเป็นผู้หญิง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) นี่คือการตีความและความเข้าใจหลักของคนในสังคมต่อคำว่าบัณฑิตเกะกั ดังนั้น ประเด็นเรื่องเพศสภาวะและเพศวิถีของภิกษุ สามเณร จึงเป็นสิ่งที่สังคมมีคำตอบอยู่แล้วว่าภิกษุ สามเณร ที่เป็นบัณฑิตเกะกัคือผู้ที่ไม่สมควรเป็นนักบวช หากกลับไปพิจารณาการตีความคำอธิบายในทางศาสนากลับพบว่า บัณฑิตเกะกัหรือลัทธิเพศที่ห้ามบวชนั้น ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ผู้ที่เป็นกะเทย หรือผู้ที่มีรสนิยมทางเพศกับเพศเดียวกัน หรือชายที่มีอารมณ์ความเป็นหญิง หรือความหมายในเชิงเพศวิถีเท่านั้น หากดูจากคำอธิบายลักษณะของบัณฑิตเกะกัที่ห้ามบวชที่อรรถกถาจารย์ได้ตีความเพิ่มเติมหลังยุคพุทธกาลแล้วนั้นจะพบว่า พระวินัยปิฎก ท่านกล่าวไว้ไม่ใช่เฉพาะมนุษย์เราเท่านั้นที่เป็นบัณฑิตเกะกั ยังได้กล่าวรวมไป ถึงอมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานด้วยโดยแบ่งเป็น 3 จำพวก คือ (1) มนุษย์บัณฑิตเกะกั (2) อมนุษย์บัณฑิตเกะกั (3) สัตว์เดรัจฉานบัณฑิตเกะกั (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 56 หน้าที่ 43 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) บัณฑิตเกะกัทั้ง 3 จำพวกนี้ มนุษย์บัณฑิตเกะกั ก็คือมนุษย์ที่เป็นคนเรารธรรมดาทั้งเพศชาย และเพศหญิง อมนุษย์บัณฑิตเกะกั ก็คือพวกที่ไม่ใช่มนุษย์ ได้แก่ พวกเทวดา เปรต อสุรกาย เป็นต้น และเดรัจฉานบัณฑิตเกะกั ก็คือ พวกสัตว์ทุกชนิด ทั้งหมดนี้มีโอกาสเป็นบัณฑิตเกะกัได้ทั้งนั้น

กะเทยในประเทศไทยได้รับการยินยอมให้แสดงออกในสังคมไทย เห็นได้จากการออกตามสื่อต่างๆ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ รวมถึงการประกวดกะเทย แต่คนส่วนมากในสังคมดูแล้วมักคิดไปในทาง ตลก แปลก หรือน่ารังเกียจ แต่ก็มีไม่น้อยที่ชื่นชม ซึ่งแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจาก

ในหลายประเทศ ซึ่งมีการห้ามกะเทยมีส่วนร่วมกิจกรรมในสังคม หลายบุคคลเชื่อว่าที่สังคมไทยยอมรับกะเทยได้นั้น ส่วนหนึ่งมาจากความสามารถของกะเทยที่โดดเด่น อย่างไรก็ตามในขณะเดียวกันในสังคมระดับครอบครัว กะเทยไม่เป็นที่ยอมรับจากครอบครัว (โดยเฉพาะฝ่ายพ่อ) ผู้เป็นพ่อมักจะผิดหวัง และมีการทะเลาะกันอย่างรุนแรงกับลูกชายที่เป็นกะเทย ถึงแม้ว่า กะเทยจะเรียกตัวเองว่าเป็นเพศที่สาม แต่ในทางกฎหมายของหลายประเทศยังคงมีไว้กำหนดให้เป็นเพศชาย จึงจะได้รับการผ่าตัดแปลงเพศเป็นหญิงแล้ว แต่บางประเทศในโลกยังไม่สามารถขอเปลี่ยนคำนำหน้านามจากชายเป็นหญิงได้ ทำให้ประสบปัญหาในการติดต่อธุรกรรมต่างๆ กะเทยในสื่อภาพยนตร์ที่นักแสดงเป็นกะเทย หรือแสดงตัวละครให้เป็นกะเทย

ในปัจจุบันคนทั่วไปนิยมเรียกกะเทยเท่ากับลักเพศรวมกันว่า "กะเทย" กะเทยที่เป็นลักเพศโดยทั่วไปต้องการเป็นเพศหญิง ทั้งทางด้าน กาย วาจา และใจ ต้องการให้คนในสังคมปฏิบัติกับตนเองดังเช่นผู้หญิงคนหนึ่ง ศัพท์ภาษาอังกฤษทางแพทยศาสตร์ กะเทย ใช้ว่า "Hermaphrodite"

บทสรุป

บั้นเพาะก์ กะเทย และขันที มีความหมายเดียวกัน ในทางพระพุทธศาสนา บั้นเพาะก์มี 5 ชนิด คือ 1) อาสิตตบั้นเพาะก์ บั้นเพาะก์ที่เอาปากอมองคชาติของชาย เมื่อถูกน้ำอสุจิจรดลงลำคอแล้ว ความร่ำร้อนจึงสงบ 2) อุษยบั้นเพาะก์ บั้นเพาะก์ที่เห็นการเสพสมกันของบุคคลคู่อื่นแล้ว เมื่อความริษยาเกิดขึ้นแล้ว ความร่ำร้อนจึงสงบ 3) อปิกมัยบั้นเพาะก์ บั้นเพาะก์ที่ถูกตัดอวัยวะ หรือถูกตอน 4) ปักขบั้นเพาะก์ บั้นเพาะก์ที่ช่วงข้างแรมเป็นบั้นเพาะก์ ด้วยอาการแห่งอกุศลวิบาก แต่ข้างขึ้น ความร่ำร้อนสงบ 5) นปฺงสกับบั้นเพาะก์ บั้นเพาะก์ที่เกิดมาไม่มีเพศ หรือไม่ปรากฏว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิงมาแต่กำเนิด ในบั้นเพาะก์ 5 ชนิดนั้น อาสิตตบั้นเพาะก์ และอุษยบั้นเพาะก์ ไม่ห้ามอุปสมบท ส่วนบั้นเพาะก์อีก 3 ชนิดนอกนี้ ห้ามอุปสมบท สำหรับปักขบั้นเพาะก์ ห้ามอุปสมบทเฉพาะปักขที่เป็นบั้นเพาะก์เท่านั้น

สิ่งที่น่าสนใจคือ บั้นเพาะก์ประเภท (1) อาสิตตบั้นเพาะก์ และประเภท (2) อุษยบั้นเพาะก์ นั้นสามารถบวชได้ ส่วนประเภทที่ (4) ปักขบั้นเพาะก์นั้นสามารถบวชได้ในวันที่ไม่ได้มีกำหนด ส่วนบั้นเพาะก์ประเภทที่ไม่สามารถบวชได้คือ ประเภทที่ (3) และ (5) คือบุคคลที่ถูกตอน หรือมีความบกพร่องทางเพศสภาพ ไม่เพียงแต่บั้นเพาะก์ที่ไม่ได้หมายถึงกะเทยตามแบบที่เข้าใจกันในสังคมปัจจุบันแล้ว ลักเพศ ในคำอธิบายทางพุทธศาสนาก็ไม่ได้หมายถึงกะเทยในความหมายทำนองที่เข้าใจด้วยเช่นกัน ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 1 มีพุทธบัญญัติขับไล่อนุสัมบันที่เป็นคนที่เป็นเถยสังวาสกะ ออกไปดังที่กล่าวไปข้างต้น ซึ่งคำดังกล่าวภาษาไทยแปลว่า ลักเพศ แต่คำอธิบายในพระวินัยไม่ได้หมายถึงลักเพศที่ตรงกับความหมายภาษาไทยที่เราเข้าใจกันว่าหมายถึง กะเทย ผู้ที่เป็นผู้ชายแต่งตัวเป็นหญิง แต่ความหมายของเถยสังวาสกะหมายถึง ลักเพศ ที่หมายถึงผู้ที่ปลอมเป็น

พระภิกษุ ไม่ได้ผ่านการอุปสมบท แต่บวชเอง แล้วอ้างว่าเป็นพระภิกษุ กล่าวง่ายๆ คือผู้แต่งกายเลียนแบบพระสงฆ์ในกฎหมายอาญา ลักษณะที่หมายถึงคนลักสังวาส คือเป็นเณรหรือพระสงฆ์ที่อ้างพรรษาว่าได้บวชมานานกว่าความจริง เพื่อยินดีกับเกียรติยศและความเคารพนับถือ

ในปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมากมายที่บริการให้คำปรึกษาและส่งเสริมสุขภาพที่ดีแก่กลุ่มเพศที่สาม เช่น คลินิกเพศหลากหลายในวัยรุ่น (Gender variation clinic หรือ Gen v clinic) ของคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ศูนย์สุขภาพชุมชนแทนเจนรินของสภากาชาดไทย และมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทยเพื่อสิทธิมนุษยชน พ่อแม่ที่ไม่รู้ว่าควรทำอย่างไรเมื่อมีลูกเป็นเพศที่สามหรือตัววัยรุ่นเองที่มีความวิตกกังวลและไม่กล้าพูดคุยกับคนใกล้ชิด สามารถติดต่อหน่วยงานเหล่านี้เพื่อขอคำปรึกษาได้

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). *เพศวิถีศึกษากับเพศวิถีปฏิบัติในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ชัยวุฒิ ศรีสุข. (2552). “ศุภกรกับเช็กส์-กะเทยแท้-กะเทยเทียม”. *คมชัดลึก*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.komchadluek.net/news/lifestyle/28857>.
- ทองย้อย แสงสินชัย. (2564). *บาลีวันละคำ (1,171) ลักเพศ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.facebook.com/tsangsinchai/posts/915606918533046>.
- ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ และคณะ. (2565) *วัยรุ่นที่มีความหลากหลายทางเพศ: การดูแลช่วยเหลืออย่างเข้าใจ. วารสารเทคโนโลยีสุรนารี*. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2564 จาก <https://dictionary.orst.go.th>.
- พระมหาสกลชัย กนตสีโล. (2551). “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องบัณฑิตเทวเกก ในกลุ่มพระภิกษุสามเณรไทยในปัจจุบัน”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิกิพีเดีย. (2564). *สารานุกรมเสรี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2564 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ขั้นที่>.
- วิจารณ์ พานิช. (2524). “กะเทยก็เป็นกรรมพันธุ์ (ตอนที่ 1)” ในคอลัมน์ พันธุ์ดี. *พันธุ์ศาสตร์ในชีวิตรประจำวัน*. หมอชาวบ้าน. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.doctor.or.th/article/detail/6941>.
- สมภพ เรื่องตระกูล. (2561). *ความผิดปกติทางเพศ*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

สุวัทนา อารีพรรค. (2564). *กะเทยลักเพศและรักร่วมเพศ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2564 จาก
แหล่งที่มา: <https://www.doctor.or.th/article/detail/5237>.

ผู้บริหารสถานศึกษากับการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีใหม่
School Administrators and Reinforcement of Instruction and
Learning in New Normal Era

¹อารียา กัลยาสนิทย์

Areeya Kanlayasatit

²ณัฐธิดา สุวรรณนัจศิริ

Nutthida Suwannatsiri

³ดวงใจ นามลังกา

Duangjai Namlangka

⁴มัทนา วังถนอมศักดิ์

Mattana Wangthanomsak

คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding Author, Email: namlangka_d@silpakorn.edu

Received November 11, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted: December 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของ
ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคชีวิตวิถีใหม่ เนื่องจากวิกฤติการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา
2019 (COVID-19) เกิดผลกระทบไปทั่วโลก สถานศึกษาทั่วประเทศไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่
สถานศึกษาได้ ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้นำในสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการ
ปรับรูปแบบการเรียนและพัฒนาครูผู้สอนให้มีการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับยุคชีวิตวิถีใหม่
คำสำคัญ: ผู้บริหารสถานศึกษา; ยุคชีวิตวิถีใหม่; การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน

Abstract

This Article revealed walkthrough of reinforcement in instruction and learning of administrators in new normal era because of COVID-19 outbreaking on around the world until disable learning activities at school. School administrators who is leadership must reinforce to adjusted learning patterns and development of teachers Instruction to suitable circumstance in new normal era.

Keyword: School Administrators; New normal era; Instruction and Learning Reinforcement

บทนำ

จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เมื่อปลายปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ส่งผลให้มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ต่างไปจากวิถีปกติเดิม ทุกหน่วยงาน ทุกอาชีพล้วนได้รับผลกระทบและเกิดความเสียหายหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ทุกคนในสังคมจึงต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ในยุคชีวิตวิถีใหม่นี้ เช่น เปลี่ยนวิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ที่เกิดจากความจำเป็นจากความคุ้นเคยสู่วิถีปฏิบัติใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย จนในที่สุดเมื่อเวลาผ่านไปจะก่อให้เกิดความคุ้นชิน ก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติ เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นความปกติใหม่ หรือวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) (ไทยพีบีเอส, 2563)

สำหรับในด้านการศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาสำหรับระดับปฐมวัย ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งยังมีความจำเป็นต้องไปโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้และได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรของชาติกำหนด ดังนั้นการศึกษาในสถานการณ์วิถีชีวิตใหม่จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนผ่านช่องทางออนไลน์ (Online) การเรียนแบบสลับช่วงเวลาเรียน การสลับกลุ่มของนักเรียน โดยโรงเรียนต้องกำหนดให้มีการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) รวมทั้งโรงเรียนต้องกำหนดมาตรการและแนวทางในการดูแลนักเรียนของผู้ปกครองอีกด้วย อาทิ การเตรียมอุปกรณ์ หรือหน้ากากอนามัยให้นักเรียน (พัชรินทร์ ศิริสุข และเสวียน เจนเข้ว่า, 2564) ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 22 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ และมาตรา 24 (6) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อ

ร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษามีหน้าที่ในการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ไม่เพียงแต่เฉพาะที่สถานศึกษาเท่านั้น และการดำเนินการดังกล่าวต้องถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สถานศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถเต็มศักยภาพและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษายุคชีวิตวิถีใหม่ โดยประยุกต์แนวคิดเบื้องต้นของภาวะผู้นำร่วมสมัย ที่แสดงบทบาทโดยกำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษา ที่แน่นอน การบริหารหลักสูตร การกำกับติดตามการสอน การจัดสรรทรัพยากรและการประเมินผู้สอนให้เป็นประจำ เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะคุณภาพการเรียนการสอน (Quality of Instruction) ถือเป็นความสำคัญเป็นอันดับแรก ที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรับผิดชอบในการเป็นผู้นำบริหารจัดการด้านวิชาการ (Sanrattana, 2014) ภายใต้ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ผู้บริหารจึงต้องมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจแก่ผู้สอนในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การดำเนินงานในช่วงชีวิตวิถีใหม่ มีความราบรื่นบรรลุเป้าหมายชีวิตวิถีใหม่ทางการศึกษาที่วางไว้ได้อย่างเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านการเรียนการสอนโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 3) ด้านการจัดการฐานข้อมูลมหัต และ 4) สร้างเครือข่ายและสานสัมพันธ์พื้นที่ชุมชน (เทียน ทองแก้ว, 2563)

บทความนี้ต้องการนำเสนอการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาการบริหารของผู้บริหารในด้านการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

รูปแบบชีวิตวิถีใหม่ (New Normal)

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) คลี่คลายลงชีวิตของทุกคนเริ่มกลับสู่สภาวะปกติ แต่เป็นสภาวะปกติในรูปแบบใหม่ที่วิถีชีวิตของทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จึงเรียกว่า ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal)

ราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2563 ระบุว่า New Normal คือ ความปกติใหม่ หรือวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่แต่เดิมเป็นสิ่งที่ไม่ปกติ ผู้คนไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มาตรฐานต่อมามีเหตุหรือเกิดวิกฤตบางอย่างจึงมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้สถานการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นกลายเป็นสิ่งที่ปกติและเป็นมาตรฐาน (อ้างอิงใน ศิริรักษ์ บุญพร้อมรักษา คมสันต์ ธีระพีช และวิชุดา จันทรเวโรจน์, 2564)

ในขณะที่ (กรมสุขภาพจิต, 2563) ได้กล่าวว่า ชีวิตวิถีใหม่ New Normal ถูกนำมาใช้ครั้งแรกโดยบิลล์ กรอส (Bill Gross) ผู้ก่อตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ชาวอเมริกัน โดยตอนนั้นเขาใช้อธิบายถึงสภาวะเศรษฐกิจโลก หลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ ในสหรัฐฯ ช่วงระหว่างปี 2007-

2009 สาเหตุที่ต้องใช้คำว่า “New Normal” เพราะเดิมทีวิกฤติเศรษฐกิจจะมีรูปแบบค่อนข้างตายตัว และเป็นวงจรเดิม คือเมื่อเศรษฐกิจเติบโตไปได้ช่วงระยะหนึ่ง จะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจและหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจไม่นานเศรษฐกิจก็จะเริ่มฟื้นตัวแล้วก็กลับมาเติบโตได้อีกครั้ง สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ จนเรียกได้ว่าเป็น “เรื่องปกติ” (Normal) ก็ได้ แต่หลังจากการเกิดวิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ หลายคนมองว่าเศรษฐกิจโลกจะไม่สามารถกลับไปเติบโตได้ดีเหมือนเดิมด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น การพยายามกระตุ้นเศรษฐกิจมากเกินไป ทั้งที่หลายประเทศมีหนี้สาธารณะสูงมาก การยืมเงินจากอนาคตเพื่อแลกกับการเติบโตทางเศรษฐกิจในวันนี้จะส่งผลให้เติบโตได้ลดลงในอนาคต ดังนั้นคำว่า “New Normal” จึงถูกนำมาใช้เพื่อพูดถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ถดถอยลงและคาดว่าจะไม่กลับมาเติบโตในระดับเดิมได้อีกต่อไป

ก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในแง่การพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้เผชิญวิกฤติมาหลายครั้ง แต่การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) คือปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมหาศาล เพราะเป็นการระบาดใหญ่ทั่วโลก ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างรุนแรงในระยะสั้น และหลายพฤติกรรมจะอยู่ถาวรกลายเป็น New Normal ซึ่งเป็นสิ่งที่หลายองค์กรกำลังศึกษาอยู่

เนื่องจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นโรคอุบัติใหม่ที่เรายังไม่รู้จักมาก่อน และมีผลต่อวิถีชีวิต การทำงาน การดำเนินชีวิตประจำวัน การเกิดขึ้นและการดำเนินโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ครั้งนี้ จึงเป็นสถานการณ์ที่หลายคนคาดว่าจะยาวนานพอสมควรจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรในหลายพฤติกรรมของผู้คน ความไม่แน่นอนและการคาดเดาสถานการณ์ไม่ได้ ประกอบกับการได้รับข้อมูลข่าวสารถึงผลกระทบต่างๆ อาจก่อให้เกิดความเครียด ความกลัว ในจิตใจของคนไทยได้ทุกเพศ ทุกวัย โดยวิถีชีวิตใหม่ที่เกิดขึ้นกับคนไทย มีดังนี้ 1) การใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต 2) การเว้นระยะห่างทางสังคม 3) การดูแลสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง และ 4) การสร้างสมดุลชีวิต

ทงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ ได้ศึกษาในหัวข้อ “New Normal” วิถีชีวิตใหม่ และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19: การงาน การเรียน และธุรกิจ (ทงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ และคณะ, 2563) พบว่า เนื่องจากเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีการแพร่ระบาดไปทั่วโลก การใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ในประเทศไทยจำเป็นต้องมีปรับตัวและการป้องกันตนเองไม่ให้แพร่เชื้อให้ผู้อื่นไม่ว่าทางตรง หรือทางอ้อม ดังนั้น คนไทยต้องปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิต คือ ไม่ออกจากบ้าน สั่งอาหารผ่านเดลิเวอรี่ จับจ่ายอย่างระมัดระวัง ทำงานอยู่ที่บ้าน ใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารระหว่างกัน ทำให้การงาน การเรียนและธุรกิจต้องปรับตัว จะเห็นได้ว่าในด้านการงานพนักงานต้องปรับเปลี่ยนการทำงานโดยทำที่บ้าน และใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารการทำงานไม่ว่าจะเป็นการประชุมผ่าน Zoom Application และการทำงานร่วมกับทุกคนในองค์กรผ่าน Google Doc ในด้านการเรียน

นักเรียนต้องเปลี่ยนรูปแบบเป็นการเรียนผ่านระบบออนไลน์แทน เพื่อไม่ให้เกิดการเรียนต้องหยุดชะงักลง ภาครัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันพัฒนาช่องทางการเรียนรู้แบบใหม่ สร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ชั่วคราว เพื่อแก้ปัญหาในช่วงเวลาวิกฤติแบบนี้ ส่วนในด้านธุรกิจพบว่ากลุ่มธุรกิจต่างๆ หันมาสนใจ การทำการตลาดออนไลน์มากขึ้น และใช้เทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้ธุรกิจมีรายได้ และดูแลพนักงานต่อไป จึงก่อให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) และการปรับตัวทั้งด้านการงาน ด้านการเรียนและด้านธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต อีกทั้งปัญหาเชิงโครงสร้างโดยเฉพาะด้าน สาธารณสุข จะได้รับการแก้ไขให้ทั่วถึงและเสมอภาคมากขึ้นและสังคมจะก้าวเข้าสู่ระบบดิจิทัลอย่าง เต็มรูปแบบ เพื่อให้ทันพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นความ ปกติใหม่ ชีวิตของทุกคนที่เปลี่ยนไป จะต้องดูแลสุขภาพตนเอง และคนรอบข้าง โดยการเว้นระยะห่าง ทางสังคม ทุกคนต้องดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง และคนรอบข้าง เว้นระยะห่างทางสังคม ปฏิบัติตน ด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิต ทั้งการเรียน การทำงาน และการ ใช้ชีวิตประจำวันอื่นๆ โดยสิ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตของทุกคน ก็คือเทคโนโลยี เนื่องจากรูปแบบการดำเนินชีวิตของทุกคนเปลี่ยนจึงเริ่มมีการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันมากขึ้น เช่น ใช้ โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสาร รวมไปถึงงานการทำงาน ประชุมงาน อบรมและเรียนออนไลน์ เมื่อวิถี ชีวิตของทุกคนเปลี่ยนไป การสร้างสมดุลชีวิตก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในขณะนี้ เพื่อให้ทุกคน สามารถปรับตัว และอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตได้อย่างปกติที่สุด

การจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีใหม่

สถานศึกษามีหน้าที่ในการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ในยุควิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ไม่เพียงแต่เฉพาะที่สถานศึกษาเท่านั้น และการดำเนินการดังกล่าวต้องถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สถานศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถเต็มศักยภาพและ ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ แนวทางการบริหารจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน หรือชีวิตวิถี ใหม่ทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. ด้านการดำรงชีพปัจจุบัน มาตรการการป้องกันและควบคุมการระบาดของเชื้อไวรัส โควริ ดา 2019 (COVID-19) ในด้านการสาธารณสุขของเมืองไทยที่เป็นกรอบการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งการจัด การศึกษาในระดับชั้นต่างๆ โดยเฉพาะการเว้นระยะห่างและด้านสุขภาพอนามัย การ เดินทาง กิจกรรมทางสังคมในสถานศึกษา เช่น การเรียนการสอนที่เป็นภารกิจหลัก ต้องเป็นไปตาม มาตรฐานสาธารณสุข คือ สวมใส่หน้ากากอนามัยเสมอ ต้องเว้นระยะห่าง ล้างมือบ่อยๆ ใช้เจล หรือ แอลกอฮอล์ หลีกเลี่ยงสถานที่แออัด ในขณะเดียวกันต้องปรับกระบวนการเรียนการสอนที่มีการใช้ เทคโนโลยี การทำงานที่บ้านของครูและบุคลากรของสถานศึกษาและการเรียนการสอน เป็นต้น

(Tinga, 2020) ซึ่งต้องเว้นระยะห่างทางสังคมในการติดต่อสื่อสารในทุกรูปแบบ โดยบุคคลที่ทำกิจกรรมทางสังคมต้องอยู่ห่างกัน 1-2 เมตร ในทุกกิจกรรม

2. ด้านการเรียนการสอน การปรับแนวทางการเรียนการสอนที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่ผู้บริหารและครูต้องปรับบทบาทในการสอนการบริหารและวิธีการสอน การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ในมิติใหม่ที่ผสมผสานการสาธารณสุขกับการจัดการศึกษาในระบบใหม่ในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาแนวคิดแบบใหม่ (Design Thinking) การพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skill) ในภาวะวิกฤตที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ในด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และกระบวนทางความคิด (Mindset) (Schwenger, 2018)

3. ด้านการบริหารภาวะวิกฤต การบริหารแบบใหม่ที่มีผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในช่วงระหว่างกาแพร่ระบาดยังอยู่ เป็นการบริหารในระหว่างภาวะวิกฤต (During Crisis) ที่ต้องคำนึงถึงมาตรการทางสาธารณสุขและการบริหารที่ต้องปรับเปลี่ยนที่เป็นลักษณะที่นำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ตามบริบทและงบประมาณของสถาบันการเงินในรูปแบบใหม่ ระบบการเงินของสถาบันการศึกษา จะเข้าสู่ระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Service) และการบริหารหลังจากภาวะวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ยุติลง (After Crisis) ต้องเตรียมการบริหารแบบใหม่ล่วงหน้า จัดทำแผนการบริหารหลังวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (World economic forum, 2020)

การดำเนินการจัดการกระบวนกรเรียนรู้ในยุควิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ต้องเกิดขึ้นได้ทุกที่ไม่เพียงแต่เฉพาะที่สถานศึกษาเท่านั้น และการดำเนินการดังกล่าวต้องถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยคำนึงถึงมาตรการทางสาธารณสุข และการบริหารที่ต้องปรับเปลี่ยนที่เป็นลักษณะที่นำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ตามบริบท และงบประมาณของสถาบันการเงินในรูปแบบใหม่

ผู้บริหารสถานศึกษากับการส่งเสริมการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีใหม่ทางการศึกษา

ปัญหาของยุคชีวิตวิถีใหม่ได้ทำให้ผู้เรียนประสบปัญหาทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาถือว่ามีส่วนสำคัญในการบริหารเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การบริหารการศึกษาในวิถีชีวิตใหม่ สถานศึกษาเป็นองค์กรที่ต้องการบุคลากรที่มีคุณภาพ มีคุณลักษณะ มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเป้าหมายของสถานศึกษาไม่ใช่เงิน หรือผลกำไร แต่เป็นการสร้างคนและพัฒนาคน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของสังคมและของประเทศในอนาคต บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จก็คือผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม มีทักษะในการบริหารที่ดีและมีภาวะผู้นำที่เหมาะสม เพื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา (มัทนา วังนอมศักดิ์, 2561)

ในปัจจุบันสถานศึกษาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและบริบทต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัต เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี รวมไปถึงการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาในทุกด้าน ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำทางการศึกษา ต้องใช้ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการบริหารจัดการ ทั้งการกระตุ้น ชี้นำ ชักจูง โน้มน้าวและสร้างแรงจูงใจในการกระทำต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อให้บุคลากรในองค์กรเกิดความเชื่อมั่น มีความมุ่งมั่น ท่วมเทในการปฏิบัติงาน และเกิดการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสิ่งทีถือว่เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการกระตุ้น ชักจูง และชี้นำให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่น ตั้งใจ และมีความเชื่อมั่นก็คือการสร้างแรงจูงใจ

ในขณะที่ศิริรักษ์ บุญพร้อมรักษา กล่าวว่า ผู้นำยุคใหม่ควรเพิ่มพลังอำนาจภายในตนเอง โดยการปรับตัว การซึมซับ การใช้ประสบการณ์ในอดีต การเปิดกว้างทางด้านข้อมูลข่าวสาร หรือการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ อย่างมีเป้าหมาย โดยใช้หลักการกระจายอำนาจ การจูงใจเพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือเกิดการยอมรับเป้าหมายร่วมกัน (ศิริรักษ์ บุญพร้อมรักษา และคณะ, 2564)

2. การส่งเสริมการเรียนการสอนในวิถีชีวิตใหม่

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีใหม่ทางการศึกษา ดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา, 2563)

2.1 ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เหมาะสมในยุคชีวิตวิถีใหม่

การจัดการเรียนรู้ในยุคชีวิตวิถีใหม่ใหม่นั้นเปลี่ยนแปลงไปจากปกติเดิมชัดเจนที่สุด ได้แก่ เรื่องสถานที่ จากเดิมที่ผู้เรียนต้องเดินทางไปโรงเรียนก็ต้องเปลี่ยนแปลงเป็นการเรียนออนไลน์แทน โดยสามารถเรียนได้จากบ้านและสถานที่อื่นๆ ไม่มีความจำเป็นต้องเดินทาง (กาญจนา บุญภักดี, 2563) ซึ่งพัชรภรณ์ ดวงชื่น ได้กล่าวถึงรูปแบบเรียนในยุคชีวิตวิถีใหม่ มีรายละเอียด (พัชรภรณ์ ดวงชื่น, 2563) ดังนี้

1) การเรียนผ่านระบบ Online 100% รูปแบบดังกล่าวเหมาะสมกับโรงเรียนที่มีความพร้อมทั้งด้านระบบการเรียนการสอนและหลักสูตรผ่านระบบ Online ที่มีความพร้อมทั้งผู้เรียนและผู้ปกครองในการช่วยเหลือสนับสนุนรวมทั้งมีเครื่องมือสนับสนุนการเรียน

2) การเรียนในห้องเรียน (Onsite 100%) เหมาะสำหรับโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน ไม่มาก และมีพื้นที่มากพอให้สามารถปฏิบัติตามนโยบาย Social distancing เพื่อรักษาระยะห่างและ สวมหน้ากาก การดูแลสุขอนามัยของผู้เรียนได้อย่างเคร่งครัด

3) การเรียนผสมผสานแบบ Online และ Offline (Blend learning) เหมาะสำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีนักเรียนจำนวนมากและไม่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอน Online มาก่อน ควรแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มเพื่อสลับกลุ่มกันมาเรียน เพื่อให้ทางโรงเรียนสามารถจัดการ

เรียนการสอนในห้องเรียนแบบรักษาระยะห่างได้ รวมทั้งสามารถดูแลสุขอนามัยของนักเรียนได้อย่างเข้มข้น หรือโรงเรียนสามารถจัดการวิชาที่มีการปฏิบัติ หรือต้องเรียนรู้ร่วมกันมาเรียนที่ห้องเรียนในขณะที่วิชาอื่น ให้จัดการเรียนการสอนผ่านระบบ Online

4) การเรียน Home school ประเมินการว่าการเรียนในรูปแบบดังกล่าวจะมีเพิ่มขึ้นในประเทศไทย เนื่องจากผู้ปกครองอาจมีความกังวลเรื่องความปลอดภัยของบุตรหลานจากโรคระบาดมลพิษ มลภาวะ และภัยคุกคามอื่นโดยผู้ปกครองจะมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการการเรียนการสอนในรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งอาจจะเป็นการเรียน Online ควบคู่กับการจัดผู้สอนรายวิชาเฉพาะมาจัดการเรียนการสอนที่บ้าน

ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน สถานที่ และความพร้อมของทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ ทั้งนี้ควรมีการประเมินและวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ตามความเหมาะสมเพื่อให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

2.2 ส่งเสริมพัฒนาทักษะความสามารถผู้สอน

การเรียนรู้ในยุคชีวิตวิถีใหม่ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มี Platform และวิธีเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้สอนจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในการที่จะออกแบบให้ตอบโจทย์ที่ท้าทายความเป็นมืออาชีพอย่างมาก

แนวทางการจัดการเรียนการสอนยุคชีวิตวิถีใหม่ จำเป็นต้องปรับบทบาทจากผู้สอนเดิมเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ หรือ Learning facilitator โดยเชื่อว่า รอกผ่านแรงของการศึกษาไทย คือ การมีผู้สอนคุณภาพจำนวนมากที่มีความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ มีความสามารถในการเชื่อมโยงหลักสูตร วิธีการสอนและการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา โดยปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้ ผ่านการฝึกอบรมครูให้ครูเปลี่ยนจากผู้สอน ไปเป็นผู้อำนวยความสะดวก ชักชวนให้นักเรียนได้เรียนรู้ (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.), 2563)

โดยหลักการที่สำคัญในการมุ่งเน้นการพัฒนาผู้สอนในระดับสถานศึกษา คือ

- 1) เปลี่ยนจากผู้สอนแบบเดิมเป็นผู้สอนที่สอนครอบคลุมเกี่ยวกับการใช้ชีวิตจริงได้
- 2) พัฒนาผู้สอนให้สามารถสอนให้นักเรียนมีความเข้าใจ คิด วิเคราะห์เป็น
- 3) พัฒนาทักษะของผู้สอนในการใช้เทคโนโลยี ฝึกฝนสอนหนังสือผ่าน Platform ต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อทราบความต้องการในการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักเรียน สนับสนุนให้ผู้สอนได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ยุคดิจิทัล อาทิ ภาษาอังกฤษ และเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน (พัชราภรณ์ ดวงชื่น, 2563)

นอกจากนี้ National Institute of Education ได้กล่าวถึงทักษะและความรู้ของผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ในเอกสารการสัมมนา Preparing Teachers for the New Normal ดังนี้ (National Institute of Education, 2020)

ทักษะ ประกอบด้วย 1) ทักษะการสะท้อนคิดและการจัดการความคิด (Reflective skills & thinking dispositions) 2) ทักษะการสอน (Pedagogical skills) 3) ทักษะการบริหารบุคคล (People management skills) 4) ทักษะการบริหารตนเอง (Self- management skills) 5) ทักษะการสื่อสาร (Communication skills) 6) ทักษะในการเป็นผู้เอื้อต่อการเรียนรู้ (Facilitative skills) 7) ทักษะด้านเทคโนโลยี (Technological skills) 8) ทักษะด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการ (Innovation & entrepreneurship skills) และ 9) ทักษะด้านสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ (Social & emotional intelligence)

ในส่วน of ความรู้ ประกอบด้วย 1) ความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self) 2) ความรู้เกี่ยวกับนักเรียน (Pupil) 3) ความรู้เกี่ยวกับชุมชน (Community) 4) ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่สอน (Subject content) 5) ความรู้เกี่ยวกับการสอน (Pedagogy) 6) ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร (Curriculum)

โดยสรุปผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการส่งเสริมการพัฒนาครูให้เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ มีความรู้และทักษะการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถคิด วิเคราะห์ และสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ รวมถึงมีทักษะภาษาอังกฤษและการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้ครูที่เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการเรียนรู้เป็นผู้ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคชีวิตวิถีใหม่ได้อย่างมีคุณภาพ

2.3 การรักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือ สสวท. ได้สรุปชีวิตวิถีทางการศึกษาไทยว่าระบบการศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการรวมถึงสุขอนามัยทั้งร่างกายและจิตใจของนักเรียนแบบองค์รวม เกิดการพัฒนาการศึกษาโดยการรับฟังเสียงสะท้อนจากทุกระดับ ทั้งผู้สอน ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน ร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.), 2563)

องค์การยูเนสโก ได้เสนอวิธีการที่จะช่วยให้โรงเรียนและผู้สอนประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีใหม่หลังวิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (พัชรภรณ์ ดวงชื่น, 2563) ดังนี้

1) รับฟังเสียงของผู้สอนในการกำหนดนโยบายและแผนการ เนื่องจากการพูดคุย เป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนเปิดโรงเรียน ผู้บริหาร ผู้สอน ผู้ปกครอง และชุมชน ควรมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เพื่อให้ความต้องการของนักเรียนทุกคนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง

2) สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับทุกคนในโรงเรียน โรงเรียนต้องสร้าง ความรู้สึกอุ่นใจให้ทุกคนในช่วงที่ยังมีการระบาดของโรค รวมถึงเมื่อโรคหยุดการระบาดลงแล้ว

3) ให้ความสำคัญกับสภาพจิตใจ สังคมและอารมณ์ของผู้สอนและนักเรียน การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) อาจทำให้ผู้สอนนักเรียน รวมถึงครอบครัวของทุกคน รู้สึกเครียด หากความเครียดนั้นไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ ในระยะยาวและการเรียนรู้ในภาพรวมของนักเรียนได้ สำหรับผู้สอนอาจเกิดภาวะหมดกำลังในการสอน (Burnout) ทำให้ครูขาดงานบ่อยขึ้น หรือถึงขั้นลาออกจากงาน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรต้องให้ความมั่นใจกับผู้สอนว่าจะได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เมื่อผู้สอนเกิดปัญหาด้านสภาพจิตใจได้แก่

3.1) ช่วยให้ผู้สอนปรับตัวเข้ากับชีวิตวิถีใหม่เมื่อกลับมาสอนในชั้นเรียน ตามปกติ ผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาต้องได้รับการสนับสนุนและได้รับทรัพยากรที่เพียงพอในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนอีกครั้ง ผู้สอนหลายคนอาจต้องสอนซ่อมเสริมในช่วงนี้ หรือสอนในห้องเรียนควบคู่ไปกับการสอนออนไลน์ หรือต้องสอนหลายคาบมากขึ้น เนื่องจากต้องลดขนาดห้องเรียนลง เพื่อปฏิบัติตามมาตรการการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing)

3.2) จัดให้ผู้สอนมีจำนวนเพียงพอ และให้ผู้สอนได้ทำงานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การที่ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความสุขกับมาตรฐานการทำงานที่เหมาะสม ได้เงินเดือนตรงตามเวลา หรือลาป่วยได้เมื่อรู้สึกไม่สบาย ถือเป็นเรื่องสำคัญในช่วงสถานการณ์นี้ ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ควรลดสิทธิต่างๆ ของผู้สอนและกำหนดเงื่อนไขการทำงานที่เป็นธรรม

สรุปได้ว่า การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และการสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา สามารถกระทำได้ผ่านการกำหนดนโยบายของผู้บริหารในการส่งเสริม ใส่ใจกับสุขภาพกายและจิตใจของผู้สอนและบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อธำรงรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสามารถดำเนินต่อไป ปลอดภัยและเป็นไปตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย

ในยุคชีวิตวิถีใหม่ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับตัว ซึมซับ รู้จักใช้ประสบการณ์ในอดีต เปิดกว้างทางด้านข้อมูลข่าวสาร คิดค้นสิ่งใหม่ๆ อย่างมีเป้าหมาย ใช้การกระจายอำนาจและการลงใจเพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ เกิดการยอมรับเป้าหมายร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเรียนรู้และสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับครูในสถานศึกษา เพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาตนเองในทุกด้าน โดยต้องศึกษาวิธีการลงใจให้เหมาะสมกับบุคคลและบริบท ซึ่งในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับครูนั้น ผู้บริหารควรศึกษาสภาพจิตใจ ใส่ใจความต้องการ เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น อาจให้รางวัล ให้ผลตอบแทนหรือสวัสดิการอื่นๆ ที่เหมาะสม สร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร ชื่นชม

ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ให้ความสำคัญกับการสื่อสาร 2 ทิศทาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันทุกฝ่าย สร้างขวัญและกำลังใจให้ครูซึ่งถือเป็นการเสริมแรงทางบวก เพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง ทำให้สามารถนำความรู้จากการพัฒนาตนเองไปปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

ชีวิตวิถีใหม่หลังวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลให้เกิดชีวิตวิถีใหม่ที่เน้นในเรื่องการมีสุขภาพที่ดี ปลอดภัย และการมีสมดุลชีวิตแบบปกติมากขึ้น ซึ่งสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด คือ การใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริม การเลือกใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน พื้นที่ และความพร้อมของทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ การพัฒนาผู้สอนควรมีการส่งเสริมให้ ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ มีความรู้และทักษะการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถคิด วิเคราะห์ และสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ รวมถึงมีทักษะภาษาอังกฤษและการใช้เทคโนโลยี การรักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรใส่ใจกับสุขภาพกายและจิตใจของผู้สอน และบุคลากรของสถานศึกษา และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนี้การบริหารสถานศึกษาในยุคชีวิตวิถีใหม่นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่เข้มแข็งสามารถจัดการความหวาดวิตก สร้างความมั่นใจ รวมถึงสามารถสร้างความเข้าใจและโน้มน้าวให้ผู้สอนและบุคลากรปฏิบัติตามนโยบายมาตรการและแนวทางที่สถานศึกษากำหนดเพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดการศึกษาต่อไปในยุคชีวิตวิถีใหม่ได้อย่างปลอดภัยและมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2563). *New Normal ชีวิตวิถีใหม่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2565 จาก: <https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับอัปเดต)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2565 จาก : <https://www.moe.go.th/backend/wp-content/uploads/2020/10/1.-พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ-พ.ศ.2542-ฉ.อัปเดต.pdf>.
- กาญจนา บุญภักดี. (2563). “การจัดการเรียนรู้ยุค New Normal.” *วารสารครุศาสตร์ อุตรดิตถ์* 19(2) พฤษภาคม-สิงหาคม, A1-A6.
- พัชรภรณ์ ดวงชื่น. (2563). “การบริหารจัดการศึกษารับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-19.” *วารสารศิลปการจัดการ*. 4(3) กันยายน-ธันวาคม, 783-795.

- พัชรินทร์ ศิริสุข และเสวียน เจนเซว้า. (2564). “ผู้บริหารสถานศึกษาเสาหลักสู่ความสำเร็จของโรงเรียนในสถานการณ์ฐานชีวิตใหม่.” *วารสารปัญญาภิวัฒน์*. 13(2) พฤษภาคม- สิงหาคม ,341.
- ทองศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ ฉิชนันท์ ศิริไสยาสน์ และโชติ บดีรัฐ. (2563). “New Normal วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19: การงาน การเรียน และธุรกิจ.” *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 4(3) กันยายน-ธันวาคม, 371-386.
- เทียน ทองแก้ว (2563). การออกแบบการศึกษาในชีวิตวิถีใหม่: ผลกระทบการแพร่ระบาด COVID-19. (2563, พฤษภาคม-สิงหาคม). *วารสารครูวิทยากร*. 1(2): 1-10.
- ไทยพีบีเอส. (2563). รู้จัก “New Normal” ฉบับราชบัณฑิตยสภา. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2565 จาก: <https://www.thaipbs.or.th/news/content/292126>.
- มัทนา วังถนอมศักดิ์. (2561). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา: ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2563). *การออกแบบการเรียนรู้ใน New normal*. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริรักษ์ บุญพร้อมรักษา คมสันต์ อีระพีช และวิชุดา จันทรเวโรจน์. (2564). “บทบาทของผู้นำยุคใหม่ที่มีผลต่อการจัดการองค์การบนฐานวิถีชีวิตใหม่.” *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*. 23(2) กรกฎาคม-ธันวาคม, 257-266.
- สำนักงานนโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.). (2563). *เชื้อ!! คานงัดการศึกษาไทยคือ “ครู” เสนอใช้วิกฤตโควิด เป็นโอกาสปรับการจัดการศึกษาครั้งใหญ่รับวิถีวินอร์มัล พัฒนาครู พร้อมสู่โลกยุคใหม่ ดึงราชภัฏ เอกชน ประชาสังคม และชุมชน เป็นพี่เลี้ยง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2565. จาก: <https://www.nxpo.or.th/th/4856/>.
- National Institute of Education. (2020). *Preparing Teachers for the New Normal*. Retrieved September 6, 2022. From https://events.development.asia/system/files/materials/2020/10/202010-preparing-teachers-new-normal_0.pdf.
- Sanrattana, W. (2014). *Leadership: Contemporary Perspectives of Leadership*. Bangkok: Tipayawisut Partnership Limited. [in Thai].
- Schwenger. B. (2018). *Creating blended learning experiences requires more than digital skills*. Retrieved September 6, 2022. From <https://ojs.aut.ac.nz/pjtel/article/view/46>.

Tinga, K. *Three keys to education in the new normal*. Retrieved September 6, 2022.

From <https://mb.com.ph/2020/08/09/three-keys-to-education-in-the-newnormal/>.

World Economic Forum. (2020). *The World Economic Forum COVID*. Retrieved

September 4, 2022. From [https://www.weforum.org/agenda/2020/04/covid-](https://www.weforum.org/agenda/2020/04/covid-19-three-horizons-framework/)

19-three-horizons-framework/.

